HALASSY BÉLA

ÉPPEN EZ A TRIANON?

avagy hatalmi és etnikai váltások
a Kárpát-medencében
a kezdetektől napjainkig

Halassy Béla

MIÉRT ÉPPEN EZ A TRIANON?

avagy etnikai és hatalmi váltások a Kárpát-medencében a kezdetektől napjainkig

2019. december
(erősen átdolgozott változat)

Halassy Béla
MIÉRT ÉPPEN EZ A TRIANON?

Apropó: „Béla bácsi, áruld el, miért akarnak a magyarok egyetemet Klúzson? Hiszen ott románok élnek...”

Ajánlás: A művet unokáimnak, Gábornak, Annának, Mirának, Rékának és Dórának ajánlom. Talán ők majd megértik nemzeti sorsunkat.

Mottó: „Prudentis est consilium mutare in melius.” Szabadon fordítva: Másként is lehet gondolkodni a dolgokról – és lehet, hogy úgy bölcsebb.

ELŐSZÓ

SZEMLÉLETEK

Csaknem hatvan éve foglalkoztat a „trianoni jelenség”. Ez idő alatt a vele kapcsolatos tudásom megsokszorozódott, az érzéseim pedig elcsitultak. Talán nem haszontalan, ha ezt a változást megosztom az olvasóval.

A gyermeké. *Amikor gyermek voltam, gyermekként gondolkoztam; de már elhagytam a gyermek szokásait* (Szent Pál után). Kiskorom óta imádom a térképeket, csakúgy mint – bármilyen szörnyen hangzik – a területi és népességi statisztikákat. Tíz éves koromban a számok kevésbé érdekeltek: a térképek rajzolata bűvölt el. Csak picit bántott, hogy nem a mi hazánkban található a világ legmagasabb vízesése; hogy nem mi építettük a leghosszabb hidat; no és hogy hangyányival több kínai él a földön, mint magyar. A gimnázium kezdetén kaptam meg életem első valódi földrajzi atlaszát. Akkorra az adatok is felkeltették a figyelmemet. Nem a nagy országokkal vetettem össze kis hazám mutatóit, hanem a velünk egy sorba tartozókkal, így: Miért nagyobb Románia, mint mi? Miért jobb az NDK összes termelési mutatója, mint a miénk? Miért nincs olyan sok ásványkincsünk, mint a lengyeleknek, akik kénben-sóban-szénben gazdagok?

Az elmaradottság miatti kisfiús szégyenem dühbe fordult, amikor kezembe került a földrajzi atlasz történelmi párja és láttam, hogy *egykor mi voltunk a nagyobbak!* Kiknél? Az nem érdekes: lényeg az, hogy Magyarország nagy volt! És akkor most miért csak ekkorka? Ki tehet erről? Ki fosztott meg bennünket a nagyságunktól?

Az iskolákban alig esett szó Trianonról. Szőr mentén szóltak az első világháború végéről, csak sejtetve a történteket, de kiemelve, hogy bárhogy is volt, megérdemeltük a sorsunkat és jobb, ha fátylat borítunk a múltra. A családban a téma tabu volt. Drága édesanyám irredenta dalokat dúdolgatott takarításkor, de soha nem magyarázta el nekem, hogy miért áll honvéd a Hargitán és miért kellene Kolozsvárnak visszatérnie. Persze a baráti körben minden tiltott témát alaposan körüljártunk és egymást ösztökéltük a múlt megismerésére.

Első spórolt pénzecskémet a Hóman-Szekfű nehezen beszerezhető történetére költöttem. Annak olvastán gerjedt csak fel bennem a hazafias harag! Mit tettek velünk! Milyen szép országtól fosztottak meg bennünket! Térképeimet színes ceruzával, filctollal alaposan átfirkáltam roppant tág Magyarország határokat rittyentve rájuk: négy tenger mosta a partjait és hozzánk tartozott a Spitzbergák is. Miért, no miért...? Mert mi fedeztük fel. Persze nem annak, hanem a Ferenc-József földnek a kutatásában volt némi érdemünk, de mit számít az most? A lényeg a hazafias lendület!

A felnőtté. Az ifjúkor elhagyott. Családot alapítottam. Elfoglalt a munka és az áldásként érkező gyermekek. Az indulat lassan elpárolgott. Adatbázis-szakértő lettem – és itt kezdődik ennek a könyvnek a története.

A nyolcvanas évek végén Halmos B. népzenész barátom megkért, hogy rendezzem el számítógépen és ellenőrizzem az 1910-es Nagy-Magyarországi települések neveit. Ehhez odaadta a statisztikai felmérést, amelyet édesapja féltve őrizgetett. Nosza, nemcsak a neveket ellenőriztem, hanem bepüföltem a nemzetiségi megoszlási adatokat is. Véletlen egybeesés folytán ugyanakkor kaptam kézhez Magyarország 1900-as Toldy-féle térképét. A kettő alapján megrajzoltam a Kárpát-medence szoba nagyságú etnikai vázlatát: kb. 13.000 település

mindegyikét a többségi etnikum szerint külön színezve. Nem alkottam valami remekművet, de a szemem felnyílott.

Rá kellett döbbennem, hogy a Kárpát-medencét egykor kitöltő és imádott Magyarország *etnikailag soha nem volt túlnyomóan magyarok lakta terület*. Bár csodálom és szeretem, a Kárpátok fenyvesekkel vadregényes tájainak jó részén nem laktak magyarok, kivéve persze a Székelyföldet. Ez felbosszantott. Elolvastam minden művet, ami a térség etnikai viszonyaival kapcsolatban állhatott, amelyről tudtam és elérhető volt. Kerestem bennük a magam igazát. Az nem lehet, hogy Szepesben annyira nem éltek magyarok! Akkor miről szól a „Fekete város"? Az sem lehetséges, hogy Erdélyben csak ennyien maradtunk, ez bizonyára tévedés. Hiszen a magyarokról regél a „Szegény gazdagok", a „Fekete gyémántok" ... Vagy mégsem?

A kisfiú túlteszi magát a csalódásokon. A makacs férfi nem. Ha téves az elmélet, annál rosszabb a tényeknek. A térképek és a statisztikák a sutba kerültek. Mert mit kezdjek olyan tényekkel, amelyek nem az én magyarság-elméletemet igazolják...?

Az öregé. 1989 után furcsa demokrácia alakult ki. Az új lehetőség dacára nyomát se láttam annak, hogy elfogultságtól mentesen – sine ira et studio – vizsgálják meg Trianon valódi okait. A *hivatásos* történelemírás megakadt: a történészek korszakokra szakosodnak és nem vállalkoznak azokat átívelő koncepcióra, noha Trianon magyarázata éppen azt követelné meg. A *laikusok* pedig finoman szólva nem rabjai a tényeknek. Felszínre törtek az elfojtott gondolatok. Széles skálán mozognak, de megegyeznek abban, hogy hazánkat és a magyarságot egyféle aureával övezik, miközben a tényekről elfeledkeznek. Egyes homályos felfogásokról szinte kínos beszélni: intelligens emberek menekülnek a valóság elől olyan ködös koncepciókba, mint a sumér őseredet, az etruszk rokonság stb. Ezek a nézetek a gyenge lelkek vigasztalására szolgálnak, de Trianonra persze nem adnak magyarázatot.

Ilyen balgaságokon nevelkedjenek fel az unokáim csak azért mert én lusta voltam? Higyjék el azt, amit az egyik oldal akarna beléjük verni, hogy Magyarország felelős volt a világháborúért, tehát megérdemelte Trianont? Vagy fogadják el a másik oldal fixaideáját, miszerint népünk egy nemzetközi összeesküvés áldozata lett, mert annyira talentumos? Hát nem és nem! Ötven évembe került, hogy megemésszem Trianont. Szeretném, ha unokáink ezt az ötven évet megtakaríthatnák. Azért is meg fogom írni ezt a könyvet, ha nehezen is találok rá kiadót. Az egyik oldalon azért, mert az igazságról szól. A másik oldalon azért, mert az nem az úgymond „magyar igazság".

Könyvem mottója: *„Prudentis est consilium mutare in melius":* az okos képes jobbra változtatni a nézetét. Mi haszna a térképeket átfirkálgatni? Mi értelme a történteken sokkosan keseregni? Békésen célszerű szemlélni a múltat és sokkal-de-sokkal több figyelmet kell szentelni a nekünk nem tetsző tényeknek. Remélem, hogy ez az olvasónak is sikerül majd, hiszen talán meg fogja érteni, hogy miért alakult így a sorsunk.

TÉVES NÉZETEK

Felvetődik a kérdés, hogy ha Trianonról már olyan rengeteg mű szól, szükség van-e egy en-plusz-egyedikre is, ráadásul ilyen faramuci címmel?

A sok ismert részlet dacára még nem vagyunk tisztában nemzeti tragédiánk egyes alapvető vonásaival. Részben azért nem, mert olykor még ma is félretájékoztatnak bennünket. Részben azért nem, mert fülünk és szemünk csak nem akarja befogadni azt, ami nem fér össze a szívünkkel.

Három alapvető kérdésben látunk homályosan.

Elsőként azt a tévhitet kell említeni, ami szerint *hazánk darabokra hullását el lehetett volna kerülni, ha*... Ha nincsen első világháború... Ha nem lépünk be ... Ha az Antant nem úgy viselkedik... Ha... Ez mind tévedés. A XIX. századi etnikai törekvések és a hatalmi változások előrevetítették országunk szétdarabolódását. Nemzetiségeink már 1848-49 során ellenünk fenekedtek, sőt a horvátok és a szerbek de facto el is szakadtak tőlünk. Nem véletlen, hogy Teleki és Wesselényi már akkor megjósolt egyféle Trianont. A század második felében függetlenné vált Szerbia és Románia leplezetlenül országunk szétverésére törekedett, ha nem is a hivatalos politikában, de a magánszférában és az irredenta társaságok széles köreiben.

1914-ben a háborúba való belépéskor Tisza István számolt is hazánk szétesésének a reális lehetőségével. Ezért a bevett nézetekkel szemben el kell fogadnunk, hogy

Trianon távolról sem volt váratlan fordulat.

Másodikként Trianon módjára kell kitérni. Sokan látják úgy, hogy a béketárgyalásoknak mondott porhintés során *még volt lehetőség alkura*, a területi veszteségek csökkentésére. Ez önámítás. Egyrészt már a háború előtt odaígérték országunk déli végeit a szerbeknek, a háború elején Erdélyt a románoknak, közben pedig a Felvidéket a cseheknek. Másrészt nemzetiségeink 1918 októberében bejelentették elszakadásukat hazánktól, sőt Románia 1919. január 24-én törvénybe is iktatta Erdély elcsatolását. Ugyan ki hiheti, hogy bármelyikük lemondott volna egy négyzetméterről is, vagy a franciák veszni hagyták volna fáradságos művüket? Trianonban 1920. június 4-én nem történt semmilyen fontos dolog. Csak az, hogy a kényszer hatására utóbb ott ismertük el a már sokkal előbb megtörténteket.

Magyarország szétdarabolása 1919 tavaszára befejeződött.

A harmadik felvetés az igazságról szól. Ez nehéz pont, mert sokak szerint az igazság relatív. Egyáltalán nem az: a nagybetűs Igazság egyszeres. Sok magyar gondolja úgy, hogy *Trianon abszolút igazságtalan volt* és csak velünk szemben. Ha viszont elfogadjuk az etnikai önrendelkezés elvét, akkor másként látjuk ezt: a területi hovatartozást népszavazással kellett volna eldönteni. Abból viszont egyenesen következik, hogy hazánk semmiképpen se maradhatott volna egészben, mert a horvátok, románok és szerbek már mindenképpen szakítani akartak velünk. Ezt nem minden vonatkozásban tartjuk visszásnak, mert például senki se haragszik a horvátokra, amiért Horvátország-Szlavónia elszakadt tőlünk, bár Fiume elvesztését egyesek fájlalják. Ezért noha a magyarságot igen nagy mértékben sújtotta,

Trianon nem tartható etnikailag abszolút igazságtalannak.

Összegezzük a tételeket. Magyarországnak szükségszerűen fel kellett bomlania, mert nem volt se alaptalan, se alkalmatlan, hogy nemzetiségeink sorsukat a kezükbe akarták venni. Az alkalmat az első világháború adta. Elvileg Trianonban szentesítetten, de gyakorlatilag már jóval korábban a Kárpát-medencét régen egyedül kitöltő Magyarország a darabjaira hullott. A vesztes háborúk szinte mindig területvesztéssel járnak. Ezért világos, hogy egyféle Trianonnak mindenképpen be kellett következnie.

A kérdés csak az, hogy a Kárpát-medencének lehetett volna egy olyan felosztása, amely nem fájt volna annyira, mint az, ami végülis megtörtént? Elképzelhető lett volna etnikailag igazságos felosztás is? A válasz határozott igen. Akkor viszont hazánk határait miért nem igazságosan húzták meg?

Miért sújtott bennünket éppen EZ a Trianon?

Ideje szembenéznünk magunkkal. Ma már bevalljuk, hogy a tatárjárás csapásait magunknak köszönhetjük. Ma már elismerjük, hogy Mohácsért mi voltunk felelősek. Már azt is felfogjuk, hogy úgy 1848-nak, mint 1867-nek voltak visszás oldalai is. Mikor látjuk be végre, hogy hazánk felbomlását semmiképpen sem, de *ezt a Trianont* elkerülhettük volna, ha a magyar nép és vezetői a világháború előtt és után másként cselekszenek?

A TARTALOMRÓL

A mű három részből áll. Az első alapozásként szolgál (1-3. fejezet). A második fejti ki a Trianonhoz vezető út tényezőit (4-10. fejezet). A harmadik a Trianon utáni helyzettel foglalkozik már a tulajdonképpeni mondanivalón túl (11. fejezet). Nem maradhatott el, mert a minket körülvevő világban több olyan jelenségre figyelhetünk fel, amelyek Trianon kiváltó okai is voltak. Az A-E függelék kiegészítéseket tartalmaz. A műnek három melléklete van.

A magyarság eredete egyrészt a téma érzékenysége, másrészt a kifejtés terjedelmes volta miatt került az I. mellékletbe. A magyarok által lakott sajátos tájak térképeit és adatait a II. melléklet tartalmazza.

Ez a mű nem tudományos munka. Ezért néha szubjektív kifejezéseket is tartalmaz és megfogalmazása nem óvatoskodó. Ha valamit ténynek tartok, azt annak is mondom és nem mismásolok a „nem kizárt, esetleg" stb. az olvasót bizonytalanságban hagyó fordulatokkal.

A forrásokat rugalmasan kezelem: olykor nem is tudom, hogy honnan ragadt meg bennem egy adat, egy gondolat. Ezért azokat nem mindig szó szerint idézem. Előfordul, hogy egy-egy forrással, főleg a szocialista érából valókkal, egyazon tényekből homlokegyenest ellenkező következtetésre jutok.

A táblázatok tudósok adatain és hivatalos statisztikákon alapulnak. Az utóbbiakat változatlanul közlöm, legfeljebb a hitelességükre vonatkozóan kell megjegyzést tennem. Az előbbiek néha korrekcióra szorultak, mert le kellett faragni a hazafias lendületből fakadó optimista, vagy pesszimista túlzásokból. Az ábrákat magam rajzoltam hiteles források alapján.

***

Köszönetet mondok Györgyinek, drága feleségemnek a türelméért, a sok „olvasópróbáért" és a kitartó támogatásáért.

Halassy Béla

I. RÉSZ

HÁTTÉR

1. A TRIANONI SOKK

1.1 MI TÖRTÉNT VELÜNK?

Az időpont 1920. június 4. A helyszín a versailles-i Trianon középszerű nyárilak, amit némi túlzással palotaként szoktak emlegetni. Azon a napon és helyen valami rettenetes és érthetetlen dolog történt velünk, magyarokkal. Alá kellett írnunk a Nagy Háborút a számunkra lezáró „békeszerződést" – és azáltal ***elveszítettünk egy gyönyörű országot***.

Szörnyű tragédiánk kapcsán ezer kérdés tolul az ember fejébe.

Talán elsőként nem is az, hogy mit tartalmaz az az átkos irat. Annak csak a lényegéről, vagyis a veszteségeinkről lesz majd szó, a rengeteg jogi passzusból álló körítésről nem [TRI]. Ennél sokkal érdekesebb tudni, hogy mi történt a háború végétől a szerződés aláírásáig. A padovai fegyverszünetet követő eseményekről kiváló könyvekből kaphatunk tájékoztatást [ORM], ezért erre a kérdéskörre sem térek ki. Végül több mint megalázó, ahogyan a magyar küldöttséget kezelték Párizsban. Ezt a felháborító történetet is sokan megírták [RAF], amihez nincs mit hozzátennem.

A mások által megválaszolt és a megválaszolhatatlan kérdéseken túl, a körülmények és az események helyett a mélyebb miértekre fogom keresni a választ. Előbb azonban a háború előtti várakozás és az azt követő csalódás közötti ellentétet kell kiemelnem.

Sohasem látszott olyan fényesnek a magyar jövő, mint a századforduló táján. A Kárpát-medencét kitöltő Magyarország szépen gyarapodott. Sok ezer kilométernyi vasutat építettünk, bányákat nyitottunk, gyárak nőttek a földből, mindenfelé csatornák szállították a magyar föld gazdag és változatos terményeit. Budapest megszépült és világvárossá lett. Nem alaptalanul gondolták sokan, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia két alkotórésze közül már az utóbbi képviselte a lendületet, az erőt. Bár azt is be kell vallanunk, hogy Európa minket egyre inkább csak osztrákoknak tartott [SOM].

A háborút lezáró békediktátummal a felvirágzás megszakadt. Elvették tőlünk és másoknak adták területeink csaknem háromnegyedét (72 %), lakosaink közel kétharmadát (64 %). Minden három magyar közül egy (3,3 millió) idegenbe kényszerült. A kereken szép Magyar Birodalomból (325 ezer km², 20,9 millió lakos) csak egy csonkot (93 ezer km², 7,6 millió lakos) hagytak meg, amely nemcsak torzó volt, hanem életképtelen is (1. és 2. ábra).

	Lakos	%	Magyar	%	Terület	%
Magyar Birodalom	20.886	100.00	10.051	48,12	325.411	100,00
Magyarország	7.602	36,40	6.720	88,40	93.073	28,60
Románia	5.260	25,18	1.663	31,62	103.093	31,68
Jugoszlávia	4.138	19.82	504	13,63	63.085	19,38
Csehszlovákia	3.520	16.85	1.070	30,40	61.626	18,94
Ausztria	292	1.40	26	8,90	3.972	1,22
Olaszország	50	0,24	6	12,24	21	0,01
Lengyelország	24	0,11	0	0,00	541	0,17

A Magyar Birodalom trianoni felosztása

A Kárpát-medencét eredetileg hat ország között osztották fel. A nagy nyertesek miatt elfelejtődik, hogy Lengyelország is szerepelt az utódok közt, bár a neki juttatott rész aprócska volt. Fiume független körzet lett, amit Olaszország előbb elfoglalt (1923), majd bekebelezett (1924). Így vált hetedik utóddá: abszolút jogosan, hiszen a város lakosai döntően olaszok voltak és a magyarság aránya alig haladta meg benne a 12 százalékot.

A végső következményeket az alábbi táblázat mutatja már a soproni népszavazást és Fiume olaszok általi elfoglalását is tükrözve. A lakosság és a magyarság ezer főben, a terület km²-ben értendő. Az adatok a KSH egykori kimutatásán alapulnak és abszolút megbízhatóak.

1. ábra: Csonka-Magyarország és a hat trianoni utódállam

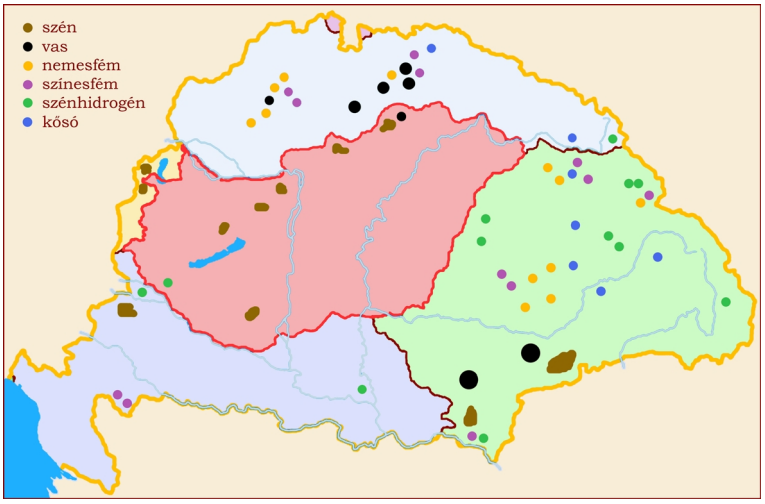
Hazánk határait itt-ott még kiigazították, de érdemi változást csak a soproni népszavazás hozott (1921. december 14-16.), ami után a város és környéke visszakerült hozzánk. Ez meglepő, mivel az érintett 1910 szerint 48.000 lakosból csak 36% volt magyar, a többi német (57 %) és horvát (5 %).

Trianonról számos téves adat kering a forrásokban és a köztudatban. Ennek oka az, hogy a területi alapot nem szinkronizálják: hol még a soproni kiigazítás előtti, hol már az utáni állapotot veszik alapul, illetve a kettőt összekeverik. Elfeledkeznek Lengyelországról, máskor kétszer számolják: önállóan is, Szlovákia részeként is. A pozsonyi hídfővel sem tudnak mit kezdeni. Bár azt csak 1947-ben vették el, mégis már ekkor hazánk későbbi 93.030 km²-es területével számolnak.

A magyarság lélekszámáról amúgy is furcsa hírek keringenek. Például a K. Rádió egyik műsorában (2015. január) a jegyzetíró felrótta, hogy míg a felvidéki, az erdélyi stb. magyarokról elég szó esik, a „300 ezer elcsatolt ausztriai magyarról" – így! – elfeledkezünk. Miért? Hát mondjuk azért, mert már az elcsatoláskor is csak 26 ezren voltak és az utódaik már 7 ezren sincsenek. Ezt a lényegtelen részletet csak azért említem, hogy intsem az érintetteket: nem ártana jobban vigyázni az innen-onnan vett adatokkal.

A fenti számok nem is tükrözik híven valódi megnyomorításunkat. Termőterületeink java, nemrégiben kiépített iparunknak a jobbik hányada, ásványlelőhelyeinknek a 90 százaléka

odaveszett. Vasútvonalaink jórészét elvették, elvágtak minket a tengertől és gazdasági blokáddal bénították meg kereskedelmünket. Ezen felül súlyos kártérítésre is kötelezték minket, ami pénzügyi csődbe juttatta hazánkat.

2. ábra: A feldarabolás gazdasági következményei

Magyarországnak a Nagy Háború előtti gazdasági helyzetéről igen jól tájékozódhatunk Bulla-Mendöl [BUL] és Cholnoky [CHO] idevágó könyveiből. Veszteségeink fővonalakban a következők:

Bányászat. Nálunk nem maradt színesfém, az alumínium és az akkor még fel nem tárt réz kivételével. Idegenben maradt a cirkónium, a magnezit, a mangán, a tantál, a vanádium stb., ha nem is jelentős mennyiségben. Nagybánya és Verespatak aranyáról mindenki hallott. Arról keveset, hogy a selmeci ezüst ma is jelentős. Ma importálnunk kell a kősót, a kálisót, a ként és más olyan vegyi alapanyagokat, amikben egykor gazdagok voltunk. Bár van némi szenünk, főleg barna, az se volumenben, se minőségben nem ér fel a petrozsényivel, amit még ma is részben az ott élő magyarok bányásznak ki.

Közlekedés és ipar. Elsőként a tengertől való elszakításunkat kell említeni, aminek a következményei világosak. Az iparra térve nálunk maradt a feldolgozóipar jelentős része, viszont a nehézipar határainkon kívül rekedt. A resicabányai és a kassavidéki kohók a magyarországiaknál sokkal több acélt produkáltak, méghozzá a helyben bányászott vasra és a közelben található szénre alapozva, vagyis sokkal hatékonyabban és olcsóbban.

Mezőgazdaság és állattenyésztés. E téren talán egyensúlyos maradt a helyzet. Azonban a búza mennyiségben is, minőségben is jelentősebb volt a Bácskában és Bánátban, mint itthon. A sok csapadékot kedvelő gabonák (zab, rozs) határainkon kívül rekedtek, mint borvidékeink közül is egy-két híresebb (Arad-hegyaljai, küküllői). A csonka országra a sertéstenyésztés volt jellemző, egyébként csak a juhtenyésztésben maradtunk el az utódoktól.

Végülis nem annyira az egyes ágazatok sorsa a fontos, mint az, hogy kialakult egy féloldalas állapot. A régi hazában kiegészítették egymást a hegyes és az alföldies területek, ami az újra már nem jellemző.

Ebből több gond származott. A hegyvidéki termékekből behozatalra szorultunk. Kiviteli cikkeink elértéktelenedtek, hiszen a szomszédaink nem igényelték a búzánkat, sőt a világpiacon az övéket jobban jegyezték, mint a miénket. Másrészt azóta szembesülünk a folyók szennyeződéseivel (vö. Tisza haldoklása a nagybányai gátszakadás miatt) és a váratlan nagy árvizekkel.

A Trianonnal ránk erőszakolt határok mögött egyesek rációt keresnek. Hiábavalóan... Kedves barátom mondogatta: „Ezek azt hazudták, hogy az Ipoly hajózható, csakhogy az lehessen majd a határ." A hivatalos magyar történetírás azt emeli ki, hogy az utódok a vasutakat akarták megszerezni, hogy a franciák majd Ukrajnán át szállíthassanak fegyvert a vörösökkel harcoló fehéreknek [PAL]. Ezeknek a nézeteknek nincs sok alapja.

Egyrészt Ukrajna felé volt más, rövidebb út is, nem szólva a tengerről. Másrészt ez a két résztétel is ellentmond. Tessék csak megnézni a határt például Bernecebaráti közelében! Ott hirtelen az Ipoly alá kanyarodik, hogy Szlovákiában maradjon a vasútvonal, tehát a folyó mint határ érdektelen lett. Harmadrészt Gyula városa nálunk maradt, holott Arad és Nagyvárad között csak azon át volt vasúti összeköttetés. Végül elvettek olyan falvakat is, amelyeknek se folyója, se vasútja, se más földrajzi jelentősége. Így került a csehek birtokába a szabolcsi Nagypalád, a szlovénekhez a zalai Pince stb.

Node folytassuk veszteségeink felsorolását!

Szellemi örökségünktől megfosztottak. Az elorzott területeken gyors menetben számolták fel iskoláinkat, kulturális, tudományos és vallási intézményeinket. A magyar szellem óriásait elűzték, sőt fizikailag likvidálták. Kb. 400 ezer magyart kényszerítettek otthona elhagyására és idegeneket telepítettek a volt magyar földre. Népünktől még a nyelvét is megpróbálták megtagadni, birtokait elvették, hogy csapást mérjenek a megélhetésére. A kényszerek hatására rohamos lendületet vett a magyarság asszimilálódása.

Az ember szinte el se tudja képzelni, hogy milyen nyomorba dőlt az ország. Gondoljunk a sátoraljaújhelyi vasúti pályaőrre, aki kedden már nem mehetett munkába, mert hétfőn a csehek birtokába került az váltóőrhely, amit addig egy patakocska átugrásával ért el. A fonók keserű asszonyaira, akiknek keze tétován állt a levegőben, mert nem érkezett meg az erdélyi gyapjú. A sörgyárak munkásaira, akik elveszítették megélhetésüket, mert a komlóföldek a Bácskában maradtak. Ezt jelentette Trianon, no meg a pesti nép éhezését és fagyoskodását, mert az Antant által ígért élelmiszert elsíbolták, az ide várt szénszállítmányok pedig nem is indultak el.

Miközben a nagyhatalmak igen gondosan ügyeltek arra, hogy hazánk miként teljesíti a rá rótt kötelezettségeket, a több ezer panasz dacára sem firtatták, hogy az utódállamok betartják-e a trianoni szerződés 58. cikkelyét, amely előírja a magyar nemzetiségre vonatkozó szabályokat [TRI]. Milyen kontraktus az, amely csak az egyik felet kedvezményezi? Vajon nem volt-e jogos azt követelnünk, hogy ezt a hamisságot szüntessék meg? De bizony az volt! Trianon revíziójához minden emberi és jogi alapunk megvolt.

Ma is megvan. Persze azt nem várhatjuk, hogy a határokat visszacsinálják. Azonban a revízió nemcsak területi kiigazítást jelent, hanem az egyéb tényezők, pl. a nemzetiségi jogok felülvizsgálatát is. Ezért nem szabad lemondanunk az autonómia-követelésekről.

1.2 KORREKCIÓRA SZORULÓ SZEMLÉLET

1.2.1 A tisztánlátás hiánya

Népünk a Trianonnal kapcsolatos dolgokban (is) megosztott. Sajnos vannak, akiket történelmi sorsunk egyáltalán nem érdekli. Ez felelőtlenség, mert ennek a közömbösségnek – amire nincs példa a románok, szlovákok és mások soraiban – idegenbe szakadt testvéreink látják a kárát mindennapi életükben. A másik oldalon sokan törődnek még nemzeti létünkkel, de látásmódjukat az érzelmeik befolyásolják. Jóllehet érthető, hogy képtelenek vagyunk tragédiánkat felindulás-mentesen, mintegy kívülállóként szemlélni, nem válik javunkra, ha gondolkodásunkat megzavarja a bénító sokk.

Állítólag a magyarok pesszimisták. Ha egykori tetteinkre gondolunk, akkor nem érthetünk egyet ezzel a vélekedéssel. A magyarság a tatárjárás után újra nekivágott az országépítésnek. Egy pillanatra sem adta fel a reményt, hogy a török majd csak eltakarodik. Az osztrákoktól megpróbált kicsikarni minden lehetőt. Nem pesszimizmusra vall, hogy szembeszegült még a hatalmas vörös birodalommal is. A mai magyarság sem annyira letargikus, mint inkább sokkolt. Míg az előbbi belső hajlam, az utóbbi forrása mindig külső. Népünk mindmáig nem tudta feldolgozni az immár közel száz éve tartó ***trianoni sokkot***.

De miért kell ezt a kifejezést használni?

Arra mindig volt erőnk, hogy honvédelem, szabadságharc vagy forradalom címén-jogán szembeszálljunk a minket fenyegető személyes, felismerhető arcú ellenséggel. Trianon azonban más, egészen más. Egy nemtelen, arc nélküli, diktált világrend terméke, ami ellen lehetetlen nemes fegyverekkel küzdeni. Amely megfosztja a kurdokat saját államuktól, amely téblábol Tibet ügyében, amely az egyéni jogok hamis próféciáját harsogja, csakhogy leplezze teljes képtelenségét arra nézve, hogy egész népeknek és népeket szolgáljon az igazsággal. Az arctalan renddel szemben tehetetlenek vagyunk, a tehetetlenség dühöt szül, az pedig nem vezet sehová. A kör bezárul, mi pedig önsajnálatban emésztődünk. Ez nem depresszió: ez sokkos állapot, amiben nem tudjuk, hogy mit gondoljunk és mit tegyünk.

Sokan reménykednek valamiféle leendő igazságszolgáltatásban, amely megszünteti vagy legalábbis csökkenti a magyarság példátlan történelmi sérelmét. Ennek a reménynek nincs semmi alapja. Ma már minden józanul gondolkozó magyarnak be kell látnia, hogy

hazánk megcsonkítása egyszer és mindenkorra befejezett tény.

Nagyon nehezemre esett ezt leírni és nem csodálom, hogy mások nem vállalkoztak ilyen világos megfogalmazásra. Ámde a történelem kerekét nem lehet visszafordítani. A mostani állapot megmásításában nincsenek és nem is lesznek szövetségeseink. A régi világrendekben mindig munkálkodtak erők, amelyek akár a török, akár az osztrák, akár a szovjet uralom ellen hatottak, közvetve a mi oldalunkon állva. Viszont Trianon átértékeléséhez nem fűződik nemzetközi érdek: hazánk és a magyarság csak jelentéktelen tényező a világpolitikában.

Az iszonyatos tehetetlenség a magyarok egy részéből csakazértis dacot, más részéből lemondó apátiát vált ki. Ez tipikus sokkjelenség. A „mindent vissza” akaratos dühvel semmi sem érhető el, a „magyarokat végül úgyis asszimilálják” maga megadás pedig görögös önbeteljesítő jóslat. Fel kell végre ébrednünk ebből a kábaságból! Ennek pedig az a feltétele, hogy megpróbáljunk józanul szembenézni a múltunkkal.

Ez igen nehéz feladat. Trianon óta hajlunk arra, hogy a múltnak a fényes oldalára, népünk dicső tetteire gondoljunk mintegy vigaszul és téves döntéseinkről, hibáinkról elfeledkezzünk. Szemléletünket ma is sablonok uralják, mint az „ezeréves határok". Trianon megértésének ezek a képzetek, illetve az azoknak megfelelő lelki beállítottság, a legfőbb akadályai.

Egyébiránt azt szokás mondani, hogy tragédiánk egyedülálló: hasonló borzalom nem történt másokkal. Persze, ha Lengyelország totális felosztását nem említjük. Ha nem vesszük tekintetbe Dánia feldarabolását a Kiegyezés előtt, amelyben – ajjaj! – magyar seregek is szerepet játszottak. Meg ha nem számolunk Örményország szétverésével. Meg, meg, meg...

Node az I. világháborúnak csak mi vagyunk a legnagyobb vesztesei?! No igen, ha elfeledkezünk Ausztriáról, amely területének a 72 százalékát vesztette el, mint mi, de lakosságának a 77 százalékát úgy, hogy a 9.95 millió németből közel 4 millió (39 %) került idegenbe. A teljes képhez bizony ez az ismeret is hozzá tartozik akkor is, ha Ausztria iránt, legalábbis ebben a tekintetben érthető okokból nem érzünk túl nagy szimpátiát.

1.2.2 Korlátosan egyoldalú felfogás

Honfitársaink nagy részét jobban érdekli a hipermarketek aktuális kínálata, mint a magyarság sorsa. Hazánk és népünk múltja és jövője keveseket foglalkoztat. Ők sem mindig képesek tényszerűen gondolkodni, mivel az érzelmek vezérlik őket. Pedig Trianont csak úgy lehet megérteni, ha elfeledjük az érzéseket, háttérbe szorítjuk apáink fájó, de önző szemléletét és új szemüveget kényszerítünk magunkra.

Egyrészt be kell látni, hogy a régi ***Magyarország csak igen régen és nagyon rövid ideig volt többségében magyarok által lakott.*** Emlegetjük az idegenbe szakadt 3 millió magyart, de hallgatunk arról, hogy Trianonnal nyolc és fél millió nem-magyar jutott saját hazába. Valóban méltányos lenne visszakövetelnünk olyan területeket (pl. Árvát, Fogarast, Varasdot), ahol évszázadok óta nem élnek vagy sohasem is éltek magyarok? Trianon nem egyoldalúan magyar ügy. Addig nem érthetjük meg a lényegét, amíg nem akaródzik elismernünk, hogy az itt élő valamennyi népnek a közös dolga.

Másrészt meg kell szabadulni féloldalas szemléletünktől. ***Mi építettük fel ezt az országot és védtük meg az ellenségtől...*** – halljuk a szózatot, amivel egyesek a teljes Kárpát-medencéhez való jogunkat akarnák igazolni. Ámde az igazság az, hogy nemcsak mi teremtettünk itt életet és nemcsak mi akartuk megóvni azt: mások is kivették a részüket úgy az országépítésből, mint az otthon védelméből. Gondoljunk a városainkat fellendítő németekre, a török ellen küzdő horvátokra, a kurucként velünk harcoló szlovákokra és ruténokra. Arról se feledkezzünk meg, hogy viszont ezt az országot mindig (úgy Mohinál, mint Mohácsnál) mi veszejtettük el, sohasem mások!

Végül ***el kell töprengenünk Trianon valódi okain.*** Sokan úgy vélik, hogy Trianon nem más, mint a népünk ellen irányuló nagy nemzetközi összeesküvés. Ez tévedés. Bár a trianoni békediktátum nem mentes az ármánykodástól, tragédiánk gyökerei sokkal mélyebbek és szerteágazóbbak.

Ideje átlépni a felszínes ürügyeken (1.3 pont) és felismerni a valódi mozgatórúgókat (1.4 pont). Előbb azonban meg kell értenünk, hogy mitől torz – merthogy az – a történelmi látásmódunk?

1.2.3 Történelem-felfogásunk öröklött bajai

A politika mindig rányomta a bélyegét a történelem-szemléletre. Ezt teszi ma is, ami nem volna baj, hiszen az emberek szeretnek orientáltan tájékozódni és kedvelik, ha valaki vezeti őket. A probléma ott kezdődik, amikor a felszíni hamis tudatot már lemossák az idők, de a mély lenyomatok észrevétlenül tovább élnek az emberekben. Ma már tudjuk, hogy a „létező szocializmus" idején milyen hazug dolgokat akartak belénk verni, de csak keveseknek van sejtelme arról, hogy lelki ellenállása dacára mégis milyen áttétek maradtak meg benne valahol a mélyben.

A magyar történelemírás két ellentétes gyökerű és irányú, de egyaránt téves történelem-felfogást követett az elmúlt mintegy másfél évszázadban.

A XIX. század második felében megszületett ún. ***romantikus*** történelemírás az akkor felkapott Anonymus nyomdokait követte, holott a Névtelen nem volt historikus. Vegyük elő a Pallas lexikont, a vármegyéink történetét, de akár a Magyar Kódexet is! Mindegyikből Anonymus folyik olyan honfoglalási eseményekkel, amelyekről tudjuk, hogy kitalációk. Mégis úgy teszünk, mintha nem sejtenénk, hogy az álmokat összekeverjük a valósággal. Ezt a vonalat követte a három jeles történetíró Gyula is – Pauler, Szekfű és Németh – bár a középső megpróbált szakítani vele (kevés sikerrel).

A II. világháború után a ***szocialista*** történelemírás elítélt mindent, ami német volt, mert a német birodalom bűneit az orosz egy-az-egyben megismételte. A kort éles németellenesség jellemezte, amiből sokakban hamis mélytudat keletkezett. Elegendő a kuruc-labanc ellentétre gondolni. Nem sokan tudják, hogy a köznép sokkal jobban tartott a kurucoktól, mint a labancoktól, mivel ezt fordítva öntötték a fejébe. Vagy ma is sokan úgy vélik, hogy a török-osztrák időkben Erdély volt a magyarság letéteményese, míg a Királyi Magyarországra szinte népünk ellenségeként emlékeznek német királya és katolikus volta miatt. Ez csacsiság. Erdély szerepe fontos volt, de valójában Magyarország tett többet a magyarság fennmaradásáért.

Új felfogáshoz kell hozzászoknunk. A történelmi meséket fel kell cserélnünk objektívabb nézetekkel és újra kell értékelnünk mindazt, amit a szocializmus idején tukmáltak ránk.

1.2.4 Szemléletünk újabb gyerekbetegségei

Az ún. rendszerváltás sok mindent a felszínre hozott. Nap mint nap találkozni olyanokkal, akiket a magyarság sorsa régebben a legkevésbé sem izgatott, ma viszont kiállnak „az ügyünk" mellett és fennen hangoztatják nézeteiket. Mi tagadás a mai történelemszemlélet részben a focihoz, részben a valláshoz hasonlít. A focihoz annyiban, hogy mindenki ért hozzá, már ha egyáltalán érdekli a téma. A valláshoz annyiban, hogy a meggyőződéseket a megvilágosodások helyettesítik.

> Egy jobboldali hetilapban megjelent cikk szerzője ezt a kijelentést tette: A finn-ugor leszármazást azért nem tartja elfogadhatónak, mert egy ismert baloldali pártvezér is azt a nézetet *vallja*. Tehát eredetünk az aktuálpolitika függvénye? Netán egy vallási természetű felfogás? Egy ismerősöm kijelentette: mondhatsz, amit akarsz, én akkor se *hiszek* a finn-ugor eredetben. De azt nem lehetett kivenni belőle, hogy miben és miért „hisz"...

Az elmondottak alapján úgy tűnik, hogy ideje lenne megreformálni a történelemoktatást, a múltunkra vonatkozó tájékoztatást, de legfőképpen a saját szubjektív szemléletünket.

1.3 TRIANON HAMIS INDOKAI

Nemzeti tragédiánk valódi okait nem fogjuk fel, mert szemléletünket a belénk sulykolt hamis érvek határozzák meg. Még az új művek egy része is a régi nótát szajkózza, miszerint Trianonért az alábbi három tényező a felelős:

- Magyarország első világháborús szerepe
- a Magyar Tanácsköztársaság áldatlan működése
- a nem-magyar népeknek az általunk történt elnyomása.

Ezek az érvek sohasem állták meg a helyüket, amint az alábbiakból világosan kiderül.

1.3.1 Világháborús szerepünk

A világ közvéleménye úgy tartja, hogy az első világháború Szarajevóra vezethető vissza. Mindenütt azt olvassuk, hogy a Monarchia mondvacsinált ürüggyel támadta meg Szerbiát és így adott okot a háborúra. Ez valótlanság, amivel az igazi bűnösöket akarják leplezni, de sajnos a hamis propaganda nagyonis sikeres. Azonban az igazság egészen más.

1. igazság: A háborúért az imperializmus a felelős. A nagyhatalmak egymástól akartak területeket elszerezni úgy a tág világban (vö. gyarmatok újrafelosztása), mint Európában (vö. ütközőzónák: Elzász, Savoya, Dél-Tirol, Balkán stb). Csak a Monarchia nem volt gyarmatosító és ***nem akart mástól területet elrabolni***. Hamis beállítás szerint a boszniai események ennek az ellenkezőjét sejtetik, de lássuk a tényeket:

> A Monarchia 1878-ban szállta meg Bosznia-Hercegovinát. Ez a berlini kongresszus beleegyezésével, sőt kimondott kérésére történt részben a törökök visszaszorítása, részben a balkáni orosz előrenyomulás lefékezése érdekében. Anglia, Franciaország, Németország és Olaszország hozzájárult Boszniának a Monarchiához való csatolásához is, de az annexióra csak 1908-ban került sor, akkor már Oroszország beleegyezésével és a helyzetet kényszerűen Törökország is elfogadta (1909). Ezért Bosznia-Hercegovinának semmi köze a háborúhoz.
>
> Az akkor sokra tartott „történelmi jogok" alapján Magyarország formálhatott volna rá igényt, de végül – bár a magyar királyság jogcímén – Ausztria tulajdonába került úgy, mint korábban Dalmácia is. Hazánk alig volt érintett az ügyben.

Nem vitás, hogy a Monarchiának voltak balkáni aspirációi. Azonban a háború előtt jó viszonyban állt Bulgáriával, Romániával és Törökországgal. Nélkülük balkáni katonai akciót nem tervezhetett és arra katonailag sem volt felkészülve. Mi tagadás, a háborúba is nagyon felkészületlenül, igen rossz irányítással és roppant gyenge fegyverzettel lépett be.

Boszniát a horvátok és a szerbek jóval inkább a magukénak akarták, mint az ügyben szinte közömbös magyarok. A szocializmusban nem említették a lényeget: 1876-ban Milán szerb fejedelem a Portától engedélyt kért, hogy bevonulhasson oda. Miután kérését megtagadták, a szerbek Csernajev ***orosz tábornok*** vezetésével betörtek és sok civilt lemészároltak.

Nyílt titok volt, hogy Milán és a montenegrói Nikita fejedelem előre meg is egyeztek a térség felosztásában: Szerbiának jutott volna Bosznia és Novibazar, Montenegrónak Hercegovina és Albánia.

> Már csak Blaznavac tábornok, szerb régens 1872-es mondását kell idéznem: „Szerbia és Magyarország között megegyezés nem lehetséges, ahol csak Magyarország testén sebet fogok látni, iparkodom azt megmérgezni."

Világos, hogy a szarajevói merénylet nem egyéni aktus volt, hanem a szerb nép által is széleskörűen támogatott cselekmény. Ezt bizonyítja, hogy Principnek 2014-ben szobrot emeltek Szerbiában. Eszerint a terrorizmus dicsőítése a szerbek első lépése az új Európába?

Végül önként adódik a kérdés, hogy mi lett volna, ha nem esik meg a szarajevói terrorista merénylet? Akkor talán nem tör ki a Nagy Háború? A katonai elemzők már 1890 táján meg voltak győződve arról, hogy a háború előbb-utóbb elkövetkezik, legkésőbb úgy 1917-ben. Ennek okait – egyebek mellett – a következő tényezők magyarázzák.

2. igazság: Oroszország mindenáron ki akart jutni az Adriára. Mivel Szerbia nem rendelkezett tengerparttal, felkínálta neki Nagyszerbiát, amely nemcsak a tengerig ért volna, hanem felölelte volna a mi Délvidékünket is, amit már a Kiegyezés előtt a szerbeknek ígértek. Magas rangú orosz tisztek képezték ki a szerb gerillákat, közöttük azt a „Fekete kéz nevű" szervezetet is, amelynek a tagja a trónörökös gyilkosa, Gavrilo Princip. ***Az oroszok voltak a felbujtók és a szerbek produkálták a gyilkost***, tehát ez a két náció okozta a háborús válságot. Felelősségüket máig sikerült elkenniük és a világot megtéveszteniük, miáltal nem a valódi támadó, hanem visszás módon a megtámadott vált örökre bűnössé a világ szemében.

Érthető, hogy a „létező szocializmusban" ezt elmismásolták, de miért tesznek így ma is? Egyesek szerint a Monarchia direkt rájátszott a szerb ellenkezésére és felelős az ultimátumért. Valóban? Csak halkan teszem fel a kérdést: Vajon mi történne azzal az országgal, amelynek terroristája megölné az amerikai elnökjelöltet és nem adná ki annak ismert és általa pátyolgatott gyilkosait? (Vö. a terroristákat felkaroló Líbia lebombázásával.)

3. igazság: Senki se gondolhatja, hogy a helyi balkáni civakodás miatt álltak egymással szemben a franciák és a németek. ***A franciák már régóta revansra vágytak*** az 1870-es szégyenletes vereségükért. Egyébként azt a háborút is ők kezdeményezték és nem a németek, amint utólag beállították. Most pedig kapóra jött ez a balkáni eset, amely egyáltalán nem gyújtószikra, hanem csak átlátszó ürügy volt a háborút már régen eltervezők számára.

A helyzet annyira egyértelmű volt, hogy a semleges külső szemlélők világosan átlátták. Például Upton Sinclair a „Letűnt világ" című művében részletezi, hogy a franciák az oroszokat a németek és az osztrákok ellen hergelték. Az oroszok nemcsak feltüzelték, hanem fel is fegyverezték a szerbeket. Az angolok pedig mindegyik félnek hadianyagot szállítottak. Ebben a nagy versengésben csak pont a Monarchia maradt hátra.

4. igazság: Szempontunkból a dolog pikantériája, hogy a meggyilkolt ***Ferenc Ferdinánd gyűlölte a magyarokat***. Ezért senki se állíthatja, hogy mi akartuk a halálát megbosszulni. Az pedig köztudott, hogy Tisza István körömszakadtáig harcolt Szerbia megfenyítése ellen.

> Ferenc Ferdinánd és Belvedere-nek nevezett titkos köre azt tervezte, hogy szétverve a dualista Monarchiát, annak helyén egy szövetségi államot hoz létre. Ebben minimális

szerep jutott volna nekünk, annál több a nemzetiségeknek, elsősorban a Ferdinánd által pátyolgatott románoknak és cseheknek. A trónörökös kevésbé kedvelte a délszlávokat, de ennek nem volt köze a halálához. Arról viszont nem lenne szabad elfeledkezni, hogy a háborút leginkább az osztrák vezérkarban hangadó szerepet játszó cseh „héják" akarták.

A fentiek alapján és mert hazánknak nem is volt saját külpolitikája és saját hadserege leszögezhetjük, hogy

Magyarország csak kis mértékben volt felelős az első világháborúért.

Ehhez képest furcsa, hogy miért csak minket büntettek meg ennyire súlyosan és miért nem merült fel soha a szlávok háborús felelőssége?

Kérdés, hogy Tisza István, aki kezdetben a háború ellenzője volt, miért adta be végül a derekát. Bizonyára azért, mert felismerte a „most vagy soha" helyzetet. Oroszországnak 1860-tól szándékában állt a Monarchia szétverése és bizonyára Szarajevo nélkül is talált volna ürügyet a megtámadására. Az osztrákokat már nem érdekelte a nemzetiségi régiók elveszítése: csak a német ajkú területeket akarták volna megtartani. Tehát az orosz törekvések valójában minket fenyegettek, főleg a szláv-lakta területek elvesztésével.

Tisza úgy látta, hogy az összeütközés elkerülhetetlen és jobb túlesni rajta, amíg az oroszok nem erősödnek meg még jobban a franciák pénzén. Végülis józanul döntött. Viszont sajnos két dologban tévedett. Egyrészt nem számolt hazánk silány kül- és belpolitikai helyzetével. Másrészt feltétlenül bízott a német győzelemben. Amikor Amerika belépett a háborúba, már tudta, hogy minden elveszett.

1.3.2 A Tanácsköztársaság

Trianonért kárhoztatni szokás a Tanácsköztársaságot és annak vezetőit, akik megtetézték a magyarok úgymond bűneit. Jóllehet arra a dicstelen rendszerre nincs mentségünk, sorsunkban játszott szerepe mégis kisebb, mint sokan gondolják. Sajnálom, hogy ezt be kellett vallanom, mert nem kedvelem azt a vörös színt, de az igazságot nem hallgathatom el.

1. igazság: A háború végén sokfelé elharapódzott a kommunizmustól való mesterségesen gerjesztett álfélelem. Valójában senki se tudta, hogy mi is az, de tartottak a baloldali rendzavarásoktól és nem alaptalanul. Később a kommunizmus „kitört" Spanyolországban is, amire sokan nagy szimpátiával emlékeznek (vö. Hemingway) és senkinek se jutott eszébe amiatt azt az országot feldarabolni vagy megbüntetni. A magyar Tanácsköztársaságra való hivatkozás is csak maszlag, amivel az igazi felelősöket akarják leplezni.

2. igazság: Kevés szó esik Trianon személyes felelőseiről, de Kun Bélát sokan elmarasztalják. Ő nem volt éppen áldás a hazánkra, de vajmi keveset tehet Trianonról. Amikorra „trónra lépett", addigra minden eldőlt. Károlyi már 1918 októberében szétverette a hadseregünket. Nem volt rendfenntartó erőnk, ami meggátolhatta volna az elszakadó nemzetiségek szervezkedéseit és nem volt katonai erőnk, amely meg tudta volna akadályozni a szomszéd államok seregeinek a hazánkba való betörését. Ez hónapokkal (akkor egy hét nagy időnek számított) a Tanácsköztársaság kikiáltása (1919. március 21.) előtt történt. Addigra a

szerbek már elfoglalták a Délvidéket, a csehek a Felvidéket és a románok magukhoz csatolták Erdélyt, tehát sorsunk már jóval a kommunista uralom előtt megpecsételődött.

A Tanácsköztársaság csak kis mértékben felelős Trianonért.

Mennyiben? Kun az orosz kommunisták érdekében tovább akart volna operálni a Felvidéken (lásd a 10.4.1 alpontot) és Clemenceau első jegyzékére sem vonta vissza csapatait. Erre föl a „tigris" második jegyzékével elintézte, hogy hazánk nyugati sávja Ausztriának jusson. Tehát Kun csak Burgenland elvesztéséért tartható némiképpen felelősnek.

1.3.3 A nemzetiségek elnyomása

Bevett fordulat, hogy a Magyarország a „népek börtöne" volt és fel kellett szabadítani az itt élőket. Ez még az előbbieknél is álszentebb érvelés.

1. igazság: ***Bagoly mondja verébnek***... Az angolok gyarmati tettei ismertek és tudjuk, hogy a XX. század elején mit műveltek az írekkel. A franciák ebben is az angolok példáját követték és még ma sem ismerik el a nemzetiségeiket. Amerika irtotta az indiánokat, a négereket pedig később is elnyomta. Miért is halt meg Martin Luther King, kerek 100 évvel a magyar nemzetiségi törvény után? Az olaszok, oroszok, törökök korabeli visszás etnikai intézkedései ismertek. A nemzetiségi ügyeket a XX. század elejéig senki se kezelte jobban, mint Magyarország.

2. igazság: A népek helyzete sohase volt háborúk kiváltó vagy vezérlő oka: a háborúk nem népekért, hanem mindig ***területekért*** folytak. Ismert, hogy az angolok és a franciák miként rendezgették át volt gyarmataik határait tekintet nélkül a népi viszonyokra, a későbbi etnikai viszálykodások magvait hintve el. Szándékosan? Az I. világháború során Wilson amerikai elnök kacérkodott a népek jogaival, bár zagyva elvek szerint, amiket vissza is vont. A franciák – minden nemzetiségi elv mindenkori elvetői – felkarolták a gondolatát, de csak azért, mert egybevágott ötleteikkel. A Monarchia csak egy ellenséges ***ország*** volt, amit nehéz volt megtörni, ezért kellett annak ***népeit*** hadviselő félként elismerni. Így történhetett meg a példátlan eset, hogy a „csehszlovákokat" – amely nem is egy nép és Csehszlovákia is csak a háború után és által jött létre – az Antant álnokul és utólagosan háborús szövetségesként kezelte a Trianont meghatározó események során.

3. igazság: Trianonnal idegenbe kényszerítették a térség lakóinak (tehát nem csak a magyaroknak!) az egyharmadát. A határokat messze nem etnikai alapokon húzták meg. Az új államok tőlünk elvett részein magasabb vagy azonos volt a nemzetiségi arány, mint a régi Magyarországon. Szóval a győzteseknek sikerült ***az egyetlen régi állítólagos népek börtöne helyett három új, kétségtelenül valódit kreálniuk***.

Mindezek után senki se akarjon kioktatni bennünket a nemzetiségek kezeléséről, hiszen teljesen világos, hogy

a nem-magyar népek etnikai elnyomása csak utólagos ürügy volt

a készülő és roppant súlyos etnikai igazságtalanságok leplezésére.

1.3.4 Az elvetendő érvek összegzése

Trianon verklizett indokainak mindegyikében van szemernyi igazság. Tisza az Oroszországgal való ellentéteket tényleg csak háborús úton vélte rendezhetőnek. A Tanácsköztársaság után felül fokozta a velünk szembeni antipátiát. És végül valóban nem találtunk teljesen kielégítő megoldást a nemzetiségi gondokra – mint ahogyan mások sem.

Azonban gondoljuk meg, hogy mindezek a tényezők együttesen sem indokolják egy ország ilyen váratlan és mértéktelen feldarabolását. Ezért komolyabb érvek után kell néznünk.

1.4 TRIANON VALÓDI MOZGATÓRÚGÓI

Trianonnak három történelmi gyökerű (a múltból adódó) és két időleges (a helyzetből fakadó) mozgatórúgója volt. Az előbbiekért senkinek se tehetünk szemrehányást: egyszerűen a történelem alakult a számunkra igen kedvezőtlenül. Viszont a másik kettő felelőseit személyükben is ismerjük és sajnos nincs alapunk csak másokra mutogatni.

Lássuk tehát ezt az öt egymásra is ható jelenséget.

1. tényező: Az idők során a Kárpát-medencében a magyarság számára jelentős kedvezőtlen etnikai váltások következtek be.

Népünk a honfoglalás után a csekély lélekszáma miatt nem tudta kitölteni a Kárpát-medencét. Erre később sem volt módja a tatárjárás, majd a török hódoltság miatt. Ámde hiba lenne bajainkat csak a tatárnak és a töröknek tulajdonítani: a két veszedelem előtt, között és után mi magunk engedtük meg, hogy idegenek költözzenek otthonunkba. Ennek az lett a következménye, hogy már jóval a török idők előtt a fejünkre nőttek. Ezért a XX. század elején országunkat már felerészben nem-magyarok lakták, tehát Magyarország nem volt egyértelműen és meggyőzően magyar ország.

2. tényező: Hazánkat saját hibánkból Moháccsal elveszítettük és az egy magyarból több nem-magyar ország és tartomány keletkezett.

1556-ban Erdély, 1578-ban Horvátország (Szlavóniával) elszakadt tőlünk. A török kiűzése után hazánk integritása nem állt helyre. Éppen ellenkezőleg: országunk még több részre szakadt, mivel a Határőrvidék és a Temesi Bánság osztrák igazgatás alá került. Jóllehet az 1848-49-es epizód során Erdély újra a miénk lett, akkor vált külön a Vajdaság.

Európa szemében a néhai Magyarország 1526-ban végleg letűnt és már nem úgy tekintett a Kárpát-medencére, mint a magyarok által lakott és birtokolt térségre. Erdélyt és Horvátországot tőlünk függetlennek tartotta és nem értette, hogy miért akarjuk *megszerezni*, nem pedig *visszakapni* őket. Hibát követ el, aki nem számol ezzel a miénktől gyökeresen eltérő, de nem alaptalan gondolkodásmóddal.

3. tényező: A korábban hozzánk kötődő népek balkáni elemekkel hígultak fel és már a XIX. század elején el akartak szakadni tőlünk.

A tatárdúlás után változtatnunk kellett a szentistváni befogadási elveken: szükségünk volt minden munkáskézre. Az addig velünk együtt élő tótok, horvátok, németek, a tatárjárás után beköltöző oláhok és ruténok, sőt a szerbek is mindenben velünk tartottak. A török időkig sokféle nép élt a Kárpát-medencében egymással szinte teljes harmóniában.

Ám a Balkánról beözönlő horvátok, rácok és vlahok már nem kötődtek hozzánk és nem tartották hazájuknak Magyarországot. Nemzetiségeink a XVIII. században felismerték nemzeti voltukat, majd a XIX. század közepén (vö. 1848-as forradalmak) döntésre jutottak. Akkor határozták el, hogy nem akarnak velünk együtt élni és ez a szándékuk visszavonhatatlan volt.

4. tényező: A XX. század elején csak Franciaországnak volt érdeke, hogy a Monarchiát és benne Magyarországot szétzúzza.

Eredetileg ez volt a szándéka Oroszországnak is, de a háború vége előtt összeomlott. A többi nagyhatalom nem törekedett hazánk szétverésére. Sokan felmentik a franciákat az ellenünk elkövetett bűnök alól elhallgatva a „cui prodest" (kinek az érdeke) tényezőt. Kevés szó esik arról, hogy a franciák meg akarták szerezni a Délkelet-Európa feletti gazdasági és a hozzá szükséges politikai egyeduralmat és ezért már 1880-90 táján elkötelezték magukat egy mesterségesen felpumpált Románia mellett, mert onnan vélték irányíthatónak az ukrajnai piacokat. Szinte természetes, hogy a háború során és végén a francia diplomaták és katonatisztek mindegyike ellenünk ügyködött, ami nem fogható rá amerikai, angol és olasz kollégáikra, akik között akadtak – bár csak kevesen – barátaink is [HOR]. És egyáltalán: miért főleg francia katonák és diplomaták kerültek ide, míg mások alig-alig?

5. tényező: A háború végén népünk és országunk szilárd erkölcsi elvek és tettre kész vezetők nélkül maradt.

Szomszédaink a XIX. század harmadik harmadában erősen nyitottak a tágabb világ felé. Keresték a nyugati diplomáciai és egyéb kapcsolatokat, és eközben nagy figyelmet szenteltek a hatalommá váló sajtónak. Ezalatt a magyarok magukba zárkóztak, ráülve a dualizmus féltett eredményeire, bár olyan sok köszönet nem volt bennük. Mágnásaink jórészt külföldön éltek. A köznemesség elszegényedett: a magyar föld és vagyon idegen kezekbe került a dzsentri léha életmódja és a beszivárgott idegenek csalásai következtében. A köznép soraiban óriási volt a szegénység és emiatt sokan kivándoroltak, bár a másfél millió (vö. József Attila) csak kisebbrészt volt magyar és azok nagy része is idővel hazatért (vö. Ábel).

A magyarság sokféle értelemben megoszlott és nem csak a pártok szerint. A gazdagokat egy világ választotta el a dolgozóktól. A pestieket, akik között ekkor igen sok nem magyar volt, már akkor se érdekelte a vidék. Az óhazai magyar lenézte az erdélyit és fordítva. Népünk vezetők nélkül maradt, hiszen mégis furcsa, hogy egyedül Tisza Istvánra néztek fel. A politikusok között a kevés ókonzervatív (pl. Apponyi) mellett feltűnt sok törtető önjelölt (pl. Károlyi), de többségük jelentéktelen volt. Nem volt ki mögé állni és nem volt miért. A helyzet vészesen hasonlított a Mohács előttihez...

Ezek Trianon valódi mozgatórúgói. Hatodikként még felvehetném, hogy az osztrákok már régen meg akartak szabadulni tőlünk, a birodalom felbomlásának az árán is, de ez az első háromból szinte következik.

Nincs tehát értelme, hogy ***Trianon megtörténte*** miatt keseregjünk. A soknemzetiségű Magyar Birodalom órái meg voltak számlálva és előbb-utóbb fel kellett bomlania. Ezt a XIX.

század közepe óta tudta minden számottevő magyar politikai vezető. De ha a háború végén a franciák nem ügykörésznek ellenünk, ha népünk a sarkára áll és akad tettre kész vezetője, mint amilyen Kemal atatürk a törököknek, akkor hazánk nem ilyen megalázó módon és nem ilyen mértékben hullik darabjaira.

Ezért ***Trianon módján és mértékén*** kell elgondolkozni. Vagyis nem az a kérdés, hogy miért következett be Trianon, hanem az, amit a könyv címe hangsúlyoz:

Miért éppen EZ a Trianon?

Miért így történtek a dolgok? Ha közel jutunk ennek megértéséhez, akkor remélhetjük, hogy megszabadulunk a trianoni sokktól. Talán azt követően már a sebek is kevésbé fognak sajogni.

2. PÁR ALAPVETŐ FOGALOM

Naponta látni a TV-ben, hogy a meteorológus a Délvidék időjárását taglalva tenyerével Horvátországra mutat, bár az sohasem viselte a Délvidék nevet. Jómagam nem értem, hogy ha a szomszédos országok felméréseiben szerepel a nemzetiség szó, akkor miért beszélnek mindig kisebbségekről? Manapság Magyarországot sokan „nemzetállam"-nak aposztrofálják. Úgy tűnik, hogy nincsenek tisztában a fogalommal, ami pejoratív kicsengésű, mert a sovinizmus szinonimája és egyet jelent a nemzetiségek elnyomásával.

Gyakori a fogalmak ilyetén félre használata. A Kárpát-medencében lezajlott folyamatok megértéséhez három fogalomkörben lenne üdvös sokkal otthonosabban mozogni:

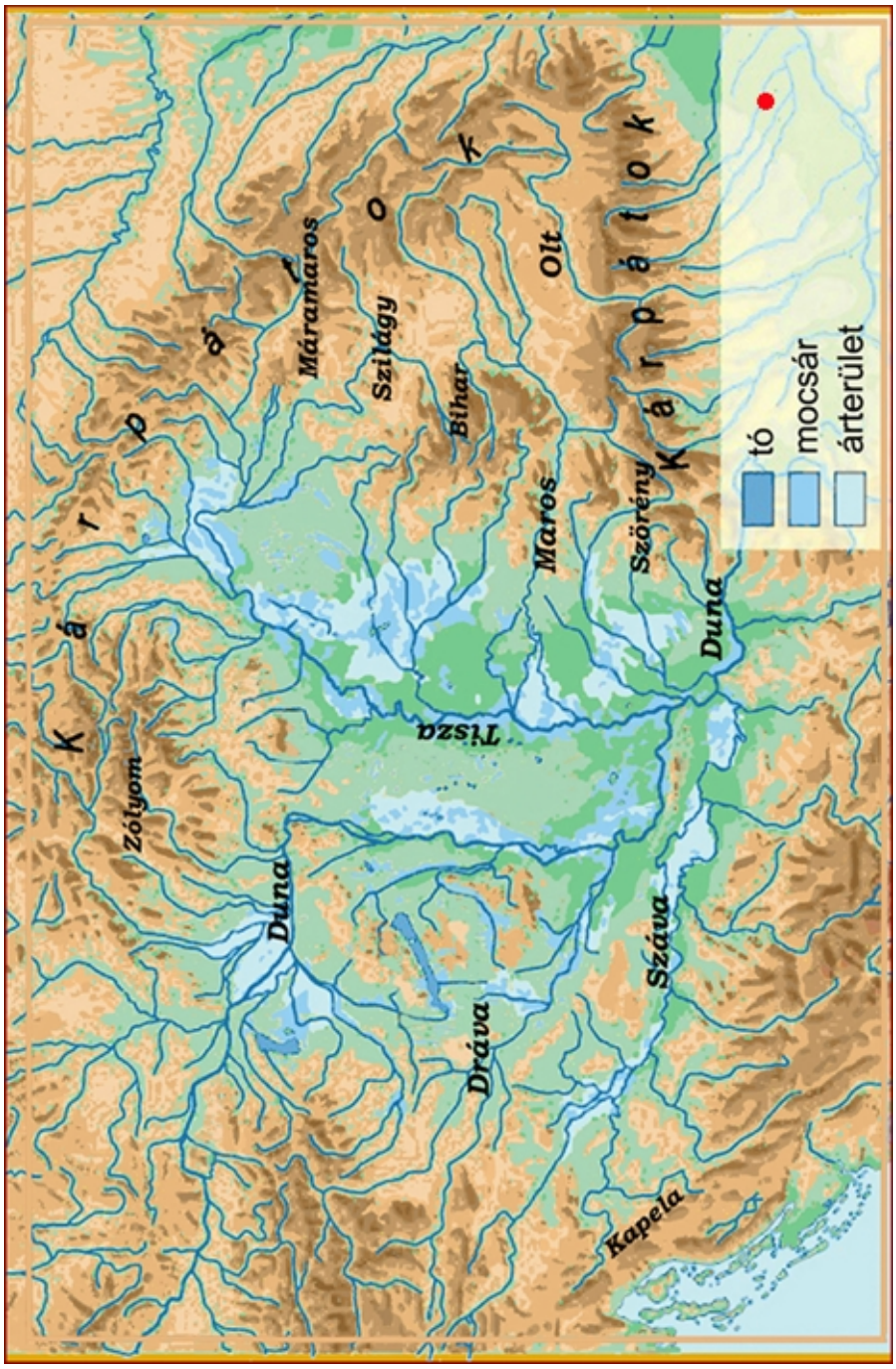
- Ismerni kellene a Medence természeti és történelmi tájait.
- Nem ártana megfelelően alkalmazni az etnikai fogalmakat.
- Tisztában kellene lenni a politikai töltetű kifejezésekkel.

Mai Erdély fogalmunk mást jelent, mint az egykori. Ma mást értünk nemzeten, mint középkori eleink. Ismerni véljük a „politikai nemzet" lényegét, de talán nem tudjuk, hogy mit jelent pontosan és összetévesztjük a „nemzetállam" fogalmával.

2.1 TÖRTÉNELMI-FÖLDRAJZI FOGALMAK

Nem mindig figyelünk arra, hogy a Kárpát-medence fogalom kettős lényeget takar: egy földrajzit és egy történelmit, és ez a kettő időben és térben nem pontosan fedi egymást.

A *földrajzi* egység a nyugaton az Alpok, északon, keleten és délkeleten a Kárpátok, délen a Duna-Száva által határolt terület (lásd 3. ábra). A honfoglalás korában a Medence még nem volt az a vonzó táj, amilyennek a mai természetbarát szemével látjuk. Egyáltalán nem csábította a népeket, amelyek nem tudtak mit kezdeni sem a sűrű vadonnal benőtt hegyeivel, sem a folyókat, sőt a patakokat is széles sávban kísérő mocsaraival. Nem annyira történelmi-társadalmi, mint inkább földrajzi-fizikai okai voltak annak, hogy a honfoglaláskor a régió jóformán lakatlan volt.

3. ábra: A földrajzi Kárpát-medence az Árpádok korában

A *történelmi* térség a Magyar Birodalommal azonos, amely kicsit tágabb a földrajzinál, mert felöleli a honfoglalás előtti Horvátországot, vagyis

történelmi Medence = földrajzi Medence
+ honfoglalás kori Horvátország
+ Fiume és vidéke.

A honfoglaláskori Horvátország jóval kisebb volt a mainál: csak a Kapela hegységen túli területet ölelte fel.

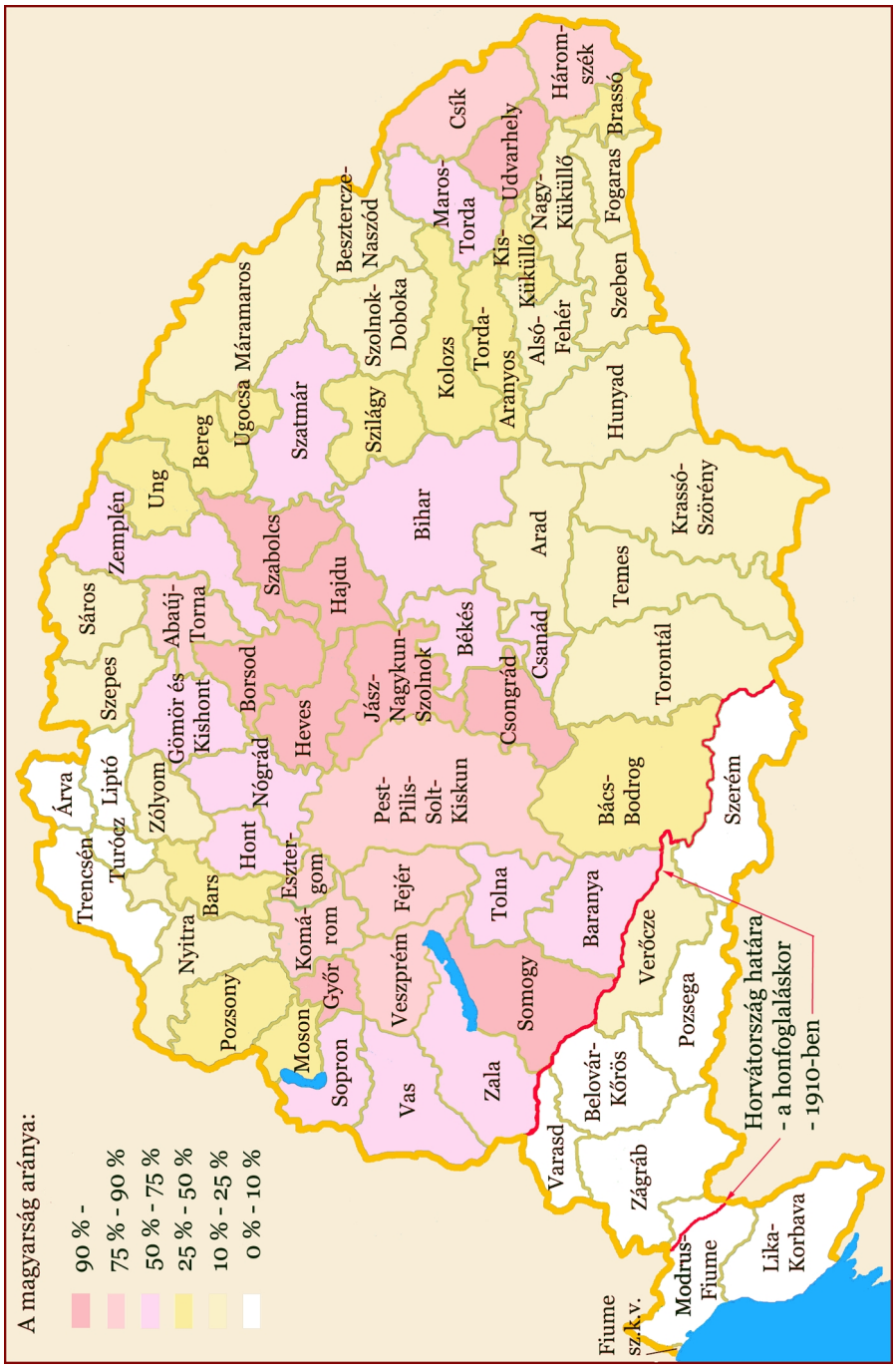
A 4. ábrán a történelmi Magyarország 1910-es közigazgatási beosztása látható. Bal alsó sarkában piros vonal jelöli a földrajzi egység délnyugati határát, a Kapelát, amit egyes történelmi művekben a Gozd-dal váltanak fel. Az ábra a színekkel azt is mutatja, hogy a megyék lakosságában mekkora százalékot képviselt a magyarság.

A földrajzi és a történelmi térség 95-96 százalékban egybeesik. Akkor miért kell mégis hangsúlyoznom, hogy ez a könyv a történelmi Kárpát-medencéről szól? Azért, mert sokan mellőzik Horvátországot, mintha soha nem is lett volna Magyarország része. A hivatásos történészek csak időnként feledkeznek el a hajdani egységről. Azonban például a Kárpát-medence címet viselő közlekedési és néprajzi térképekről rendre lemaradnak a Zágrábon túli területek. Ezért kell figyelni az alábbiakra.

Egyrészt a Dráva-Száva köze ***közigazgatásilag*** Magyarország része volt 1868-ig. A hódoltságig a nyugati három megye (Kőrös, utóbb Belovár-Kőrös [„ő”-vel!], Varasd és Zágráb) alkotta Szlavóniát, amit a hódoltság során kezdtek Horvátországnak hívni. Viszont a keleti részt (a későbbi Pozsega, Szerém és Verőcze megye) még a török után is Magyarországról igazgatták, bár akkor már azok viselték a Szlavónia nevet.

Másrészt a régió nagy szerepet játszott a ***kultúránkban és történelmünkben***. Gondoljunk csak Csezmiczei Jánosra (Janus Pannónius Belovár mellett született). Ne feledkezzünk el a Garaiakról és az Újlakiakról (a szerémi Újlak mai neve Vilok). Onnan valók a Frangepánok, a Zrínyiek, talán még a Nádasdyak is, akik közös hazánk felvirágoztatásán fáradoztak. Azonban a hódoltság utáni utódaik már gyakran az országunk szétverésén munkálkodtak (vö. Jellasics).

Harmadrészt vegyük figyelembe a ***népességet*** is. Bár ma már csak a töredéke magyar, egykor magyarok lakták Verőcze és Szerém nagy részét (lásd a 13. ábrát). Horvátország trianoni magyar népessége sem volt csekély. 1910-ben egyedül Verőcze megyében 33 ezer (14,08 %) magyar élt. Vessük össze ezt azzal, hogy négy felvidékiben (Árva, Liptó, Trencsén és Turócz) együttesen is csak 25 ezer (4,73 %). Nem is értem, hogy miért fáj egyesek szíve az utóbbiakért, miközben az előbbiről hajlamosak elfeledkezni.

4. ábra: A Magyar Birodalom megyéi 1910-ben

2.2 ETNIKAI FOGALMAK

Az ember alig igazodik el a népfaj, népcsalád, népcsoport, nemzet, nemzetiség, etnikum, kisebbség és hasonló fogalmakon. Ezért tegyünk egy kis rendet ezen a téren.

A ***népfaj*** a XX. század közepén vált rossz szájízű, félreértelmezett kifejezéssé. 1730-ban Bél Mátyás [BÉL] még az eredeti pozitív értelemben használta és érdekes megfigyeléseket közölt a magyarok, északi és déli szlávok stb. mint fajok eltérő jegyeiről. Mára a fogalom elvesztette a jelentőségét, mert a mai „magyar faj" aligha választható el másoktól, bár erre az elhatárolásra a XX. század elején egyesek még kísérletet tettek [CHO].

A ***népcsalád*** főleg nyelvi, bár olykor származási alapon elkülönített egységeket takar. Van kelta, latin, germán, szláv, török stb. népcsalád. A ***népcsoport*** a család alhalmaza. Például külön szokás választani az északi, keleti és déli szlávokat. Sok etnikai fogalom kettős jelentésű: például a török egyszerre jelent népcsaládot is (vö. türk) és konkrét népet is.

A ***nép*** adott nyelvű, szokású és hagyományú emberek együttese, akiket a közös származási hely kapcsol össze. Az idők során ezen ismérvek tartalma megváltozhat és ennek függvényében marad vagy nem marad a nép azonos önmagával. Például a bolgárok eredetileg törökök voltak, de utóbb elszlávosodtak. Ugyanez lett a germán varégok sorsa is. Egy pozitív példa: a görögöket komoly szláv befolyás érte, mégis megőrizték identitásukat, bár mai nyelvükben rengeteg a szláv elem.

A népek idővel és sajátos behatásokra nemzetekké váltak. A ***nemzet*** fogalomnak az idők során (legalább) három jelentése volt.

A néhai lényeget jól tükrözi a „nemes magyar nemzet" fordulat: az ország irányítására jogosult egyéneket és közösségeket jelentette. Még emlékszünk arra, hogy régen a népek törzsekre, *nemzetségekre*, családokra tagolódtak. A nemzetségfő volt a nemzetség első embere. Valamikor még választották, később azonban hatalmát örökletessé tette. Utódai megőrizték az odatartozás tudatát (vö. de genere), amiről papírt is szerezve nemessé váltak. Ez Anonymus kora táján történt, akinek a műve éppen az egyes családok nemesi, nemzetségi jogait szolgálta igazolni. Innen származik a rendi nemzet fogalma, amit jól mutat az erdélyi „három nemzet" példája.

Nemzet volt a magyar nemesek együttese, a székelyek és a szászok közössége, mint a köz vezetésére alkalmas és jogosult társaság. A magyar és székely két nemzetet alkotott, merthogy mások voltak a jogaik és más volt a közösségük. Ugyanakkor a magyar és a székely nép nem-nemesi rétegei nem tartoztak egyik nemzetbe se! 1848 többek között arról is szólt, hogy miként fogadják be a köznépet a nemzetbe, vagyis miképpen adjanak neki politikai jogokat, a vezetésbe való beleszólást (lásd a 2.3 pontot).

A románok ma se értik, hogy ennek a nemzet fogalomnak nem volt etnikai tartalma. A románból éppen úgy lehetett (nemzetalkotó) nemes, mint a magyarból. Sok román származású nemest ismerünk, aki a magyar nemzet értékes tagjává vált. Viszont nem lehetett nemzet az oláh nép, mert soha nem rendelkezett olyan össznépi közösségi jogokkal, mint a székelyek.

A nemzet fogalom a XVIII. században nyerte el klasszikus jelentését, amit a legújabb korig megőrzött. Olyan népi közösséget takar, amelyet a közös eredet, szokás és nyelv mellett a közös politikai akarat jellemez. A nemzet öntudatára ébredt és saját politikai célokkal bíró nép (ld. 7. fejezet).

A félreértések miatt kell tisztáznom három idevágó fogalmat.

A *nacionalizmus* egykor nemes tartalommal bírt: nacionalista az, akinek gondolatait a saját nemzete foglalja le. Széchenyi sok írásában nacionalistának vallotta magát. A szó eredeti jelentését a II. világháború után veszítette el, amikor hebehurgyán a nácizmussal vették azonosnak.

Francia főúr nevét viseli a *sovinizmus* (vö. Chauvin). Azt jelenti, hogy valaki úgy imádja a saját nemzetét, hogy közben megveti, sőt gyűlöli a többit. A Kárpát-medencét a török időben elözönlő rácok új lakhelyüket nem hazaként szerették, népeit megvetették. Az 1990-es évek balkáni háborúja sem nacionalista volt, hanem soviniszta. Ha valaki a saját népét saját államban akarta látni, az tisztes nemzeti törekvés. Ha viszont kiirtotta a másikat az ismert városi vérengzésekkel, az nem nacionalista, hanem soviniszta tett. Ideje lenne végre elkülöníteni a jót a valóban rossztól! Erre néhányan úgy tettek kísérletet, hogy bevezették a „pozitív töltetű nacionalizmus" kifejezést. Nesze semmi, fogd meg jól!

Egyes liberális politikusok arra ösztökélnének minket, hogy a nacionalizmus helyett használjuk inkább a *patriotizmus* kifejezést, ami hazafiságot jelent (patria = haza). Ez igen bölcs tanács! Csak éppen kérdés, hogy a székely miként fejezze ki a magyar nemzet iránti elkötelezettségét? Ha ugyanis patriótának vallja magát, azzal azt közli, hogy derék román hazafi…

Ideje belátni, hogy a szavak nem felcserélhetők és a régi, jól bevált fogalmakról nem kellene lemondanunk pár tájékozatlan közszereplő kedvéért.

A nemzet szónak van egy harmadik használata is. Le kell szögezni, hogy semmi köze sincs a népi nemzethez. Az amerikaiak szeretnek nagy szavakat használni. Náluk a sűrűn alkalmazott „nation"-nek ritkán nemzet a jelentése. Amerikában a „nemzet" szó az állampolgár emelkedett érzéseket keltő pótléka. Én az USA állampolgára, az amerikai *nemzet* tagja vagyok, bár spanyol területről érkeztem, szokásaim latinok, anyanyelvem spanyol és nem is tudok angolul. Ezt a *nemzet illúziót* azért kell az emberekbe sulykolni, nehogy eredeti *népükre* gondoljanak, mert abból bajok származnak. A bevándorlókban jobb tudatosítani, hogy ők már nem az egykori nemzetük, hanem a nagy-nagy amerikai család tagjai.

Az amerikai nemzet szó súlytalanságát több példa is jól mutatja. Az NHL-ben (*National* Hockey League) ugyanannyi a kanadai csapat, mint az amerikai. Viszont Illionis és Iowa nemzetközi (*international*) kosármeccset játszik egymással. Nemrég olvastam Goodwin „Lincoln" c. könyvét, amelyben oldalanként átlag négyszer szerepel a „nation" szó. A déli államokban élő négerekre ezt a kifejezést használja: „a nation of 5 million negroes". Vajon itt mi értelme van a nemzetnek?!

A továbbiakban a nemzet szót a XVIII. századig az első, utána a második értelemben fogom használni. Azonban ennek is van bökkenője. Az 1848-as forradalom előtt és alatt a fogalom régi és klasszikus jelentése összeütközésbe került egymással. Az ellentmondás feloldására találták ki és alkalmazták a *nemzetiség* kifejezést, amely olyan önmagát már nemzetként felismerő népet jelentett, amely még nem bírt a nemzetre jellemző politikai jogokkal (lásd 2.3 pont). Magyarországon a román, a szlovák, a szerb stb. nemzetiség volt, de nem nemzet. Sőt, volt magyar nemzetiség is: a magyar népnek a politikai jogokból kirekesztett igen széles rétege.

Több helyzet is adódik, amikor a nép, a nemzet és a nemzetiség fogalmakat nem lehet jól alkalmazni. Például a honfoglalás előtt a Dráva-Száva közén ún. déli szlovének éltek. Itt a szlovén szlávot jelent és a jelzővel együtt sem jelöl konkrét népet, hanem csak népcsoportot. Ha egy népnek nincs saját neve, akkor ***etnikumnak*** fogom hívni.

Az is kérdés, hogy minek tartsuk a zsidó közösséget, a régebben megtelepedett izmaelitákat, újabban pedig a cigányságot? Őket külön-külön nem köti össze sem a közös nyelv (az egyik zsidó jiddisül, a másik héberül, a harmadik magyarul beszél), sem a közös szokások (az egyik cigány ún. kulturcigány, a másik ún. vándorcigány), sem az eredet (az egyik muszlim a keleti Khorezmből, a másik délről, Észak-Afrikából származik). Ezért az ilyen csoportokra is az etnikum megjelölést alkalmazom.

Hátra maradt még két nem-szeretem kérdés.

Az egyik a népek neve. A ***rutén*** és a ***vend*** ma sem sértődik meg azon, ha így nevezik. Viszont a román, a szlovák, a szerb sértőnek tartja, ha ***oláhnak, tótnak, rácnak*** titulálják. Mégis ezt fogom tenni a XVIII. század végéig, mert a népek csak akkor ébredtek nemzeti öntudatukra. A köznép még akkor sem, hiszen például a szlovák később is tótnak hívatta magát. Inkább azt furcsállom, hogy egyesek a honfoglaláskori felvidéki szlávokat is szlovákoknak nevezik, ami anakronizmus. Akkor még anonim szlávok éltek ott, akik csak valamikor a felvilágosodás után váltak szlovákokká.

A másik gond a ***kisebbség*** szó használata, ami nem szerencsés. Én nem kedvelem, de ne az én érzéseimre, hanem a lényegre tessék figyelni. Egyrészt a pecások, a biciklisták, a bélyeggyűjtők stb. alkotnak kisebbséget, hogy az egyéb „mássági" rétegekre ne is utaljak. Az utódállamokban élő és nem az államalkotó nemzethez tartozó népek közösségeire a kisebbség szót nem ildomos használni akkor sem, ha hozzátennék a „nemzeti" jelzőt, amit többnyire elmulasztanak. A kisebbség fogalma sértő és megtévesztő.

Az erdélyi (a felvidéki, a délvidéki stb.) magyar nem a biciklistákéhoz hasonló jogokat, hanem nemzetieket kíván. Nem egyféle csoport a sokféle közül: követeléseinek a lényege veszik el, ha a kisebbség szóval illetik. A fogalom sértő, mert behatárolja a nép szerepét: kisebbség, ergo lényegtelen. A kifejezés megtévesztő és általánosan nem is használható. A hódoltság óta Erdélyben több román él, mint magyar. Vajon arra a korra és területre nézve is hivatkozhatunk rájuk kisebbségként? Trianon idején az erdélyi lakosság 32 százaléka magyar volt. Szerintem a nép egyharmadát sem igazán ildomos a kisebbség megjelöléssel illetni.

Mindezek miatt az alábbiakban én csak a ***nemzetiség*** kifejezést fogom használni. Az pontosan tükrözi népünk kialakult helyzetét: a magyarság egyetlen nemzet, de az utódállamokban nem rendelkezik nemzeti természetű jogokkal, tehát azokban a szó eredeti és tiszta értelmében vett nemzetiség. Mire való ez a kifejezésünk, ha nem is használjuk?

Megjegyzem, hogy a trianoni szerződésben [TRI] csak négyszer fordul elő a kisebbség (*minority*) szó, többnyire akkor, amikor egy terület, például egy város lakosainak a kisebbik hányadáról van szó. Viszont több tucatszor használatos a nemzetiség kifejezés (*nationality* és *nationals* alakban).

2.3 POLITIKAI NEMZET ÉS NEMZETÁLLAM

A két fogalom a politikai jogokkal és a nemzeti állapottal kapcsolatos. Azonos gyökerű, de egészen más lényegű. Megvilágítanak egy fontos eltérést: azt, ahogyan a nemzetiségeket Trianon előtt nálunk és Trianon után az utódállamokban kezelték. Szemléltető példaként vegyük Olaszországot és Franciaországot.

Senki se kérdőjelezi meg, hogy Olaszország miért olasz és nem másféle ország. Olaszok alakították ki, lakói többnyire az olaszt beszélik, olaszok a szokásai stb. Itáliában ezért az olasz az államalkotó, az uralkodó, másként a ***politikai nemzet***. Ugyanígy a Kárpát-medencét valaha a magyarok országa töltötte ki, lakói főleg a magyart beszélték, magyarok voltak a szokásai stb., ergo Pannóniában a magyar volt a politikai nemzet. Mindez akkor is igaz, ha Itáliában a nem-olasz etnikum ma már kivételnek számít (egykor ott sem volt az), míg nálunk a nem-magyarok súlya a XX. század elején azonos volt a magyarságéval.

A politikai nemzet lényege három vonásban rejlik:

Egyrészt csak azok az elemek tartoztak oda, akik beleszólhattak a politikába, azaz választójoggal rendelkeztek. Mivel ez a magyarok többségére sem volt jellemző, evidens, hogy a politikai nemzet felfogása nem más népek ellen irányult.

Másrészt a koncepció feltételezte az ország egynemű irányítását. Páran azt vetik XIX. századi politikusaink szemére, hogy nem kreáltak egy Duna-medencei Svájcot. Könyörgök, miként tehették volna! Soha sehol nem jött létre egy második Svájc, hiszen az egyenrangú etnikai közösségeket feltételezett volna! Amúgy pedig Svájc sem azért keletkezett, hogy etnikai eltéréseket hidaljon át: amikor létrejött, a népi hovatartozásnak nem volt még szerepe. Szóval senki se várhatta el tőlünk, hogy lemondjunk arról, hogy hazánk alapvetően és lényegében magyar ország maradjon.

Harmadrészt az egy politikai nemzet nem zárta ki a több nemzetiséget. Ennek megfelelően a XIX. század végén a legtöbb hazai nemzetiség a korhoz képest jelentős mérvű kulturális-gazdasági autonómiával bírt, amiről sokan hajlamosak elfeledkezni.

A politikai nemzetre sok pozitív példa ismeretes. Itáliában az olasz, Finnországban a finn, Spanyolországban a spanyol a politikai nemzet. Egyik se nemzetállam, mert igen komoly jogokkal bírnak arrafelé a dél-tiroliak, a svédek, illetve a katalánok. Tehát bár sok rossz szó éri a háza elejét, a koncepcióban nincs semmi kivetnivaló.

Ezzel gyökeresen ellentétes a ***nemzetállam*** felfogása, amit a trianoni utódállamok követtek és követnek ma is. Példaként a francia minta szolgál. Franciaország hallani se akar arról, hogy vannak ott nemzetiségek, pedig akadnak ott baszkok, bretagnok, gascogniak, okcitánok, savoyaiak, hogy a Ruhr-vidék németjeiről ne is beszéljek. Nem véletlen, hogy pont a franciák akadályozták meg a nemzetiségi jogoknak az európai alkotmányba történő felvételét és így abban csak a kisebbségekre történő igen halvány és semmire se kötelező utalás maradhatott meg pár félmondatban.

> NB.: A nemzetiségek francia tagadása csak a hivatalos politikájukra jellemző. A közírók, például Verne Gyula, szeretettel, olykor humorosan, máskor kicsit gúnyorosan szólnak a nemzetiségeikről és azok sajátos szokásairól.

A nemzetállam nemcsak az irányításból zárja ki a többi nemzetet, hanem a létezésüket is tagadja. Romániában csak román, Szlovákiában csak szlovák nemzet van. Mindkettőben élnek magyarok, de csak a statisztikák hívják őket *nemzetiségeknek*, amúgy a *kisebbség* szót ragasztják rájuk. A koncepció világos: ahol nincs nemzet, ott nem is fontos a jogait elismerni: ergo a magyarok nem akarhatnak több jogot, mint például a vegetáriánusok.

Ezért nem szerencsés, amikor manapság a politikusok ükre-fükre nemzetállamot mondanak az egyszerű tagállam, netántán az ország – van ám ilyen szó is – helyett.

2.4 BIRTOKLÁSI JOGALAPOK

A területek birtoklása ellentétes érdekek ütközésével jár.

Aki adott időpontban birtokol valamit, az kényszert érez arra, hogy tulajdonjogát mások előtt – de nem kevésbé a maga számára is – igazolja. Például az angolok bizonyítási kényszert éreztek annak alátámasztására, hogy India jogosan került hozzájuk. Ez aztán annyira sikerült is nekik, hogy polgáraikat meggyőzték: a szubkontinenst nem is gyarmatosították, az csak mintegy véletlenül hullott az ölükbe [CHU].

Aki viszont sohasem jutott egy terület birtokába vagy kiszorult onnan, az keresi az érveket ezen állapot okaira, az újonnan való szerzésre, illetve a volt valós vagy vélt jogok valamilyen módon történő helyreállítására.

Ez a két közös gyökerű, de ellentétes irányú törekvés a hódítási jog és az ún. folytonossági elméletekben találta meg eszmei támaszát.

2.4.1 A hódítási jog

Meglehetősen mesés módon jutottak birtokhoz a keleti népek, így eleink is. Igen ravasz „szerződést" kötöttek a kiszemelt föld birtokosával. Annyira trükköset, hogy az nem is tudott arról, hogy bármit elígért volna. Úgy tartották, hogy a birtokos által átadott föld, fű, víz, avagy a neki adott fehér ló árán a kérdéses terület a másik fél tulajdonába került. Ehhez képest a bennszülöttek gyöngyökkel való lekenyerezése világos üzlet volt...

Persze végül a földet fegyverrel kellett megszerezni és megtartani. A megtévesztés és erőszak ezen egyvelegét ***hódítási jognak*** keresztelték el. Azt mindenki elismerte, aki nem volt érdekelt, vagy gyengébb volt a másiknál. A hódítás jogát nem lehet félvállról venni, mert a nemzetközi jognak ma is tényezője. Gondoljunk a gyarmatokra, amelyek tulajdonát a hódítás alapozta meg. És mi történt legutóbb a Balkánon? Nem igazságos határokat húztak: a nagyhatalmak újfent a hódításokat ismerték el.

A béke hazug örve alatt „változtathatatlan határokat" kényszerítettek ránk Helsinkiben. A helsinki elvek szerint nem követ el bűnt az, aki *népeket* írt ki, de jaj annak, aki etnikai alapon *területi* kiigazítást akarna. A rögzített határ nem más, mint a hódítási jogok – vagy szebb fordulattal: a történelmi jogok – ködösíteni próbáló szinonimája. Ezt mutatja, hogy Helsinki óta a változtathatatlan határok számtalanszor megváltoztak.

Az 1920 előtti magyar gondolkodásmód a hódítási jogon alapult, és később is azzal érveltünk. Az Apponyi trianoni védőbeszédéből ismert érvek sorozata így hangzik: a Kárpát-medencét eleink harcok árán (értsd: jogosan) szerezték meg, államot alapítottak, azt hősiesen védelmeztek a kereszténység védőbástyájaként stb., ergo ez a magyar vérrel megszentelt föld egyedül és jogosan a mi birtokunk.

A hódítás jogát kétessé teszik a változások: a nem igazán erőseknél megbosszulja magát. 1918-ban a románok erővel foglalták el Erdélyt. Ergo nem sírhatnak érte azok a magyarok, akik szerint a hódítási jog alapján volt a miénk. Mert mi az ilyen jog kezdődátuma? Bizonyára az, amit a győztes diktál. Sajnos a leckéből nem tanulunk: a hódítási jog képe ma is él egyes magyarokban, akik területben és nem az azon élő emberben gondolkodnak.

2.4.2 Anonymus, mint forrás

A továbbiak előtt értékelni kell III. Béla jegyzőjének, Anonymusnak a történetírói szerepét [ANO]. Azért is, mert többször hivatkozok rá és azért is, mert nemcsak a magyarok, hanem a többiek is rá alapozzák a felfogásukat. Bizonyám! A magyarok a honfoglalók dicső győzelmeivel büszkélkednek, a többiek pedig azzal érvelnek, hogy a magyar Névtelen is megírta, hogy ők már jóval a magyarok bejövetele előtt virágzó országokban éltek, amelyeket az otromba betolakodók számoltak fel. Hát lássuk, egyelőre csak átfogóan, hogy mi igaz abból, amit ő lejegyzett!

Anonymus nem volt történetíró. Nem, vagy kritika nélkül használt forrásokat. Ezek között akadhatott általa hozzáférhető okirat is, de többet merített a jeles családok hagyományaiból, a krónikákból és a szóbeszédből, mint a magyarok tetteit objektíven tárgyaló forrásokból. Nem volt tisztában hazánk honfoglalás kori földrajzi és etnikai viszonyaival. Feltűnő, ahogyan az idegen személyeket és népeket félremagyarázza.

Például nem ismeri a morva népet, de néven nevezi Ménmarótot. Mármost a marót a morvák régies magyar neve volt. Anonymus a Maróth nemzetségről akart valami szépet mondani, amihez kapóra jött neki a Bihar megyei Marótlaka település. Hasonló módon kreált vezért a türk Gyaluból és Galádból. (Gyalu Kolozs megyei, Gilád Temes megyei falu volt.) Feltehető, hogy a bolgár Zalán is csak egy, a későbbi időkben elpusztult alföldi hely nevét viseli, bár igaz, hogy a bolgárok valóban birtokolták az Alföld déli részét.

A másik oldalon totálisan összekutyulja a népeket. A besenyő népből kettőt csinál (Bisseni és Picenati), csakúgy, mint a vlahokból (vlach és blak). Az utóbbit olyan élethűen tette, hogy egyesek – még egy francia „tudós" is – értekezéseket írtak a „törökfajú" blakokról. Pedig a blak nem más, mint a vlah szlávos írásmódja. Kettősen kezeli a „rómaiak pásztorait", akiket a Dunántúlra helyez, tehát összekeveri a saját korában ott élt latin elemeket az Erdélyben akkoriban terjedő foglalkozással.

Nincs tisztában a kun névvel és néppel sem. A „cumani" név alatt három népet is összezagyvál, nem szólva az időbeli hézagokról. A kunok a honfoglalás idején még Ázsiában kóboroltak. Errefelé csak 1061-ben jelentek meg, amikor megtámadták Kijevet.

Anonymustól a hét vezér nevét is idézik. Ezeket hiteles források nem említik: a hagyományokból maradtak ránk. Vezérnévsor van a krónikákban is (Árpád, Szabolcs, Gyula, Künd, Lél, Vérbulcsú, Örs), de az nem egyezik a beverklizettel (Álmos, Előd, Ond, Kond, Tas, Huba, Töhötöm). Éltek ilyen nevű vezéralakok 900 körül; csak Tas nem szerepel hiteles forrásban. Kond a Kündünek felel meg, ami a volt szakrális méltóság nevét őrzi (vö. kende).

Általában Anonymust kettősség jellemzi, amely némi fejtöréssel és kellő hozzáértéssel viszonylag jól kiismerhető. A honfoglalás kori események tekintetében nagyrészt megbízhatatlan. Viszont a neves személyeket eléggé jól ismeri, hiszen azok családjának a tetteit akarta megörökíteni. Igen jól tájékozott a korabeli helyeket illetően. Végeredményben főleg a személyek, helyek és események kapcsolatait illetően van okunk kételkedni benne.

2.4.3 A folytonosság joga

Az alávetett helyzetben lévő azzal szokott érvelni, hogy milyen nemes eredetű, mennyire régóta él egy adott földön és mekkora volt egykori hatalma. Ezzel a gondolattal persze nem juthat messzire, mint ahogyan az aztékok sem a spanyolok ellenében. A gyenge fél ezekkel az

érveket mégis próbálkozik: hátha valahol meghallgatásra talál olyanok körében, akik nem ismerik a körülményeit, vagy hátsó szándékaik vannak. A Kárpát-medencét illetően a XX. század elején az előbbi körbe tartoztak az angolszász, az utóbbiba a latin nagyhatalmak.

A folytonossági (kontinuitási) eszmék a felvilágosodás hatására keltek életre Kelet-Európában. Az 1848-49-es forradalmak során az események mozgatórúgóivá váltak, hogy a világháború végére megteremjék a maguk férges gyümölcsét.

De mi ezeknek a felfogásoknak a tartalma? A folytonossági nézet egy nép származására, lakhelyére és hatalmi helyzetére vonatkozó elképzelések ötvözete. Ezek a nézetek szubjektívek, az objektív tények által nem igazoltak, vagyis fikciók. Megjegyzendő, hogy a nyugati népek egyike sem érezte szükségét annak, hogy hasonló mesés történetekkel igazolja a múltját.

A feltételezett ***népi származás*** (etnikai kontinuitás) ritkán felel meg a valóságnak. A horvátok például illíreknek mondták magukat, holott igazából elszlávosodott szarmaták. A románok a dák eredetre hivatkoznak. Mivel az ilyen régmúltat kevesen értékelik, ez csak a saját hiúságukat legyezgette. Ezért volt célszerű időben közelebbi rokonra szert tenniük, és amióta a hangsúlyt áttették a latin eredetre, azonnal pártolókra akadtak. Az etnikai kontinuitástól csak annyi várható, hogy a hatalom elismerje egy népcsoport sajátosságait és esetleg egyféle kulturális autonómiát biztosítson a számára.

> A népi leszármazási vonal a tudósokon kívül sokáig senkit se érdekelt: a köznép nem törődött az etnikai rokonsággal. Ma már ez sincs így. Például olasz barátaim lelkesedtek azért, hogy a románok a rokonaik, merthogy értik (?) a nyelvüket. A rokonság tudatában elvakultan ítéltek: szerintük Erdély feltétlenül jogosan került a latin románok birtokába.
>
> Elvittem őket Esztergomba és Párkányra mutatva elmagyaráztam az 1 millió elcsatolt felvidéki magyar sorsát. Erre legyintettek: ha a „szlovákok győztek" (így!), akkor minden jogosan az övék. Viszont sértődötten zsörtölődtek a 2-3.000 isztriai olasz úgymond keserű sorsa miatt. Ennyit az objektivitásról és az igazságérzetről.

Nem reálisak a ***néhai lakóhelyre*** (területi kontinuitás), a nagyságára, illetve az ottlakás kezdetére vonatkozó ideák sem. Például a szlovákok a valósnál nagyobb, a románok pedig korábbi Kárpát-medencei lakóhelyre hivatkoznak. A szlovákok azt hiszik, hogy a morva fejedelemség felölelte a Medence nagy részét, jóllehet néhai Nyitra-vidéki otthonuk csak pár ezer négyzetkilométert tett ki. A románok a dákok révén a térség őslakóinak tartják magukat, holott semmi közük hozzájuk és csak a XII. században jelentek meg Erdély peremén. A területi kontinuitás felvetésétől azt várták, hogy annak megfelelő össznépi jogállást (vö. a román mint negyedik erdélyi nemzet), vagy legalább valamiféle területi autonómiát nyerjenek.

A legképtelenebb ötletek a népek egykori ***hatalmi helyzetével*** (állami kontinuitás) kapcsolatosak. A „volt már egy virágzó országunk" maszlagot a XX. század elejéig senki se vette be, de akkortájt sokakat megbolondított. A csehek elhintették, hogy már a honfoglalás előtt létezett Csehszlovákia, amelynek a folytonosságát a magyarok szakították meg és amely csak arra várt, hogy Szlovákiát újra egyesítsék Csehországgal. Ezt a badarságot Amerikában sokan kételkedés nélkül elhitték. Senkit se zavart, hogy az államok nem szoktak ezer évek után újraszületni, továbbá Szlovákia mint államalakulat korábban egyáltalán nem létezett.

Az ilyen apróságok nemigen foglalkoztatják a nyugati politikusokat és történetírókat. Churchill, aki Közép-Európáról szólva Mátyásról csak annyit közöl, hogy errefelé volt egy ilyen nevű uralkodó is, már az ő korára emlegeti Szlovákiát, mint ahogy Davies is [DAV]. Jellemző, hogy az Antant és Amerika nem ismerte el, hogy elrabolták hazánk egy részét,

hanem arról csacsogtak, hogy Szlovákia csatlakozott Csehszlovákiához. Mármost kérdés, hogy miként csatlakozhatott egy addig sohasem volt valami („Szlovákia") egy másik addig nem létezett valamihez („Csehszlovákia")?

Az állami kontinuitás eszmei háttere a következő: A felvilágosodás kori írások tanúsága szerint az itteni népek képviselői csodálattal adóztak a franciáknak. Hozzájuk hasonlóan maguk is ***nagyok*** szerettek volna lenni. Persze ennek több akadálya volt, többek közt a széles körű műveltség és az önrendelkezés hiánya. Például hogyan mondhatta egy román, hogy az ő népe nagy, amikor alig voltak művelt románok, akikre felfigyelt volna a világ és nem is létezett román állam? Ilyenkor persze nem a valóságot kell firtatni, hanem azt kell a rögeszméhez idomítani, vagyis ideológiát kell gyártani. Ennek lényege, hogy bár most nem vagyunk, valaha mi is nagyok voltunk. Az egykori nagy X nép örökösei, amelyet erőszakkal alávetettek, de amely ma is él, hogy újra megtalálja méltó helyét a világban. A gondolatmenet kettős célja az, hogy a saját követeléseket igazolják és másokat vádoljanak meg elvesztegetett múltukért, az elmaradt lehetőségekért.

2.4.4 Az otthon joga

A fenti ragályos betegséget magunkon is felfedezhetjük. Hányszor-de-hányszor találkozunk a „***kis*** magyar hazánk" sajnálkozó kitétellel! Pedig 1918-ig ez a „kicsi" haza volt Európa területileg hatodik legnagyobb országa a nyolcadik legnagyobb népességgel! Továbbá a bajainkért kárhoztattunk tatárt, törököt, németet, oroszt: mindenkit, csak magunkat nem.

Trianon előtt elvarázsolt minket a nagyság iránti vágy, Trianon után viszont fordult a kocka: önigazolásra szorultunk. Ezért egyrészt a valósnál (ugor és türk) nemesebbnek vélt eredetet keresünk (vö. népi kontinuitás). Másrészt ezeréves határokról álmodozunk (vö. területi kontinuitás). Végül arra hivatkozunk, hogy mi alapítottuk itt az első máig fennmaradó országot (vö. állami kontinuitás).

Rossz úton járunk. A hódítás és a folytonosság erőszakos-erőszakolt elvein túl létezik egy természetes birtoklási jog, bár az még kevés helyen érvényesül. Ez az ***otthon joga***.

Sokan úgy vetik fel a kérdést, hogy egy területnek milyen hódítási és/vagy folytonossági érv szerint *kizárólagos* birtokosa ez vagy az a nép. Ekként gondolkozva valakit mindenképpen sérelem ér. Miért nem lehet végre elérni, hogy például Erdélyben a magyarság és a románság egyenlő jogokkal bírjon, hiszen mindkettőnek az az otthona? Valamikor a románság negyedik erdélyi nemzet szeretett volna lenni, mivel ő is honos volt ott. Most pedig megtagadják az általuk egykor várt jogokat az erdélyi magyarságtól, amely náluk is régebben ott honos?

3. A HONFOGLALÁSIG (-895)

3.1 KÉPTELEN VÁDAK ÉS TÁJÉKOZATLANSÁG

A Kárpát-medence életébe a honfoglalás hozta a legtartósabb etnikai változást. Korábban is voltak itt népmozgások, még jelentősebbek is, mint a magyar beköltözés, de azok nem gyakoroltak hatást a Medence mai életére. Ezért róluk meg se kellene emlékezni; elég lenne a mondanivalót 895-től kezdeni és az etnikai váltásokat csak attól fogva elemezni.

Ámde ellenségeink már beköltözésünket is vitatva azt állítják, hogy eleink népek, sőt államok folytonosságát szakították meg. Ezek a vádak Trianon igazolására szolgálnak, megmérgezve az itt élők kapcsolatait. Már néhai jelenlétünket is megkérdőjelezik azt állítva, hogy magyarok soha nem is éltek a Felvidéken, a Kárpátalján, Erdélyben, Délvidéken. Csak később tolakodtak be oda, elvéve az őslakosok földjeit, melyeket ők jogosan kaptak vissza Trianonnal: nekünk nincs ott semmi keresnivalónk. Ez a propaganda nem mai keletű: 1848-ban a bánáti Eftimie Murgu már ilyesmivel lázította ellenünk a románokat.

Amennyire képtelenek a folytonossági nézetek,
annyira döbbenetes a magyarok ezirányú tájékozatlansága.

> Egyetemista ismerősöm Erdélyben járt (ő Romániát mondott). Így fordult hozzám: „Béla bácsi, áruld el, miért akarnak a magyarok egyetemet Klúzson? Hiszen ott románok élnek!?" Egy másik ifjú története: „Találkoztam egy szlovák lánnyal Stúrovóban (vagyis a magyar Párkányban). Mondtam, hogy ott sok magyar beszédet hallok. Erre morcosan megjegyezte, hogy a magyarok ott csak vendégmunkások. Tényleg?" És ez a két fiatal magyar érzelműnek tartja magát!

A román és a szlovák szinte az anyatejjel szívja magába a folytonosság nézetét, azt tanulja az iskolában és az ömlik mindegyik kommunikációs csatornájukból. Ezért tíz románból tíz egyetért a történelmi kérdésekben és egynemű nemzetközi propagandájuk annyira sikeres, hogy már az európai kívülálló is meg van győződve arról, hogy a románok a latinok „ősrégi" leszármazottai. Viszont a magyar gyermeket a szülei nem világosítják fel, a történelemtanítás hiányos és nincs két hazai ismereti forrás, amely ugyanazt „vallaná" a történelmünkről. Az nálunk nem az ész, nem is a szív dolga, hanem gyomorkérdés. A magyarok nem idegenekkel, hanem egymással vitatkoznak. Mások folytonossági nézeteivel nem tudnak szembeszállni, mert nem ismerik sem azokat, sem a saját valódi múltját.

A Kárpát-medence honfoglalás előtti helyzetét két ok miatt kell bemutatni. Egyrészt annak ismeretében mérlegelhetjük a kontinuitási nézetek valóságtartalmát és háríthatjuk el a minket érő képtelen vádakat. Másrészt így értékelhetjük a magyarság régmúltjára vonatkozó nézeteket és szűrhetjük ki közülük a téves felfogásokat.

3.2 A RÉGMÚLT ESEMÉNYEI

A honfoglalásig a Kárpát-medencében sűrűn váltogatták egymást a különböző népek és hatalmak. Egyik sem volt képes tartósan fennmaradni. A ködös távol multat kerülve kezdjük a sort a rómaiakkal. A térségben a Kr. e. századokban nyugaton kelták, keleten dákok, a kettő között iráni eredetű jazigok éltek. (Lásd a B. függelék jászokra vonatkozó pontját.) A Római Birodalom a két szélső régiót meghódította, a középsővel viszont nem bírt, ezért ott sohasem építhette ki a hatalmát, lásd az 5. ábrát.

5. ábra: A Kárpát-medence a római kor kezdetén

Nyugaton Augustus tette meg az első lépéseket elfoglalva a keltáktól Savaria, vagyis a mai Szombathely vidékét (Kr. e. 35). Utóda, Tibérius kezdte megszervezni Pannóniát, miután bevette a térség déli kulcsát, Siscia, azaz Sziszek városát (Kr. e. 15). ***Pannónia***, amely nevét a pannonok kelta törzséről kapta, nagyjából a Dunántúlt és a Dráva-Száva közét ölelte fel.

> Néhányan úgy vélik, hogy a Római Birodalom kiterjedt az egész Medencére, hiszen még Miskolc felé is lehet római tárgyakat találni. A rómaiaknak bizonyára voltak Dacia és Pannónia között is telepei, főleg a közös germán-latin uralom idejében. Azonban a történelmi források (Tacitus, Plinius, Marcus Aurelius) és a mai olasz történészek egybehangzóan azt állítják, hogy a limes a Dunánál volt.

Keleten Traianus alapította ***Dacia*** tartományát, miután leverte a trák népcsaládhoz tartozó dákokat (Kr. u. 106). A köznépet szétszórta, vezéreiket pedig kivégeztette, amiről római diadaloszlopa tanúskodik. Az új tartományt távolról jött latin telepesekkel népesítette be. A dákok maradékai egy ideig tovább éltek a peremvidékeken „karp” néven [STR]. Jól sejtik: róluk kapta nevét a Kárpátok. Sokáig nem maradtak fenn, mint ahogy Dacia sem. Az erős germán támadások miatt Aurelianus a teljes lakosságot kitelepíttette 271-ben a Duna alatti Nova Dacia-ba, a mai Bulgária északi vidékére.

Majd egymást követték a népvándorlási hullámok. Egyes népek csak átviharzottak a térségen, míg mások megtelepedtek és ideig-óráig a Medence döntő tényezőivé váltak. A fontosabbak a következők: nyugati-gótok, hunok, keleti-gótok, vandálok, gepidák, langobárdok. Megannyi nagy nép, amelyek közül a hunok, a vandálok és a gepidák végleg eltűntek, míg a gótok és a langobárdok az ibériai és az itáliai félszigeten államokat alapítottak. Ezek a népek lassan felmorzsolták a Római Birodalom itteni maradványait, de nem hagytak mást maguk után, mint ködös emlékeket.

Utolsóként érkeztek az avarok (565). Róluk több ok miatt is meg kell emlékezni. Ők voltak a legtartósabban (796-ig) a Medence urai ráadásul úgy, hogy mindhárom – nyugati, keleti és középső – régióját egyszerre birtokolták, elsőként a történelemben. A szlávok mentoraiként léptek fel, akik ekkor kezdtek elterjedni a Medence vidékén.

Az Avar Birodalom száz évvel a honfoglalás előtt omlott össze: 796-ban a frankok legyőzték őket elfoglalva Pannóniát. Majd a bolgárok tették rá kezüket a Kárpát-medence keleti harmadára, a Marostól délre (804). Ezért az avarok az Alföld északi vidékére kényszerültek, bár töredékeik tovább éltek a Dunántúlon – Moson táján és a Duna mentén – is (lásd 6. ábra). Eleink még találkoztak a maradékaikkal és felfogadták őket határőröknek.

A bolgárok az ideáramlók kereszttüzében nem tudtak tartósan berendezkedni. A déli véget katonai vezetőkre bízták, de a térséget nem szervezték meg. Anonymus híradásával szemben az Alföld középső és felső része sohasem állt bolgár uralom alatt, vagyis nem létezett ott Zalán fejedelemsége sem. A Medence keleti, nagyobbik felében említésre méltó esemény alig történt. Epizód, hogy a bolgárok elszerezték a frankoktól a Szerémséget.

6. ábra: A Kárpát-medence hatalmi viszonyai a honfoglalás előtt

N.B.: Az esemény később járt komoly következményekkel. A Szerémség lett a keleti kereszténység fellegvára. 1071-ben Szávaszentdemeteren (ma Mitrovica) görög püspökség alakult, amit Bácsra helyeztek át (1085). A terület a bizánci támadások célpontja lett: a XII. század második felében a bizánciak kétszer is elfoglalták a déli részeit. Még később a térség – a szerémségi Karlóca – vált a szerb nemzeti eszmélés bölcsőjévé és a balkáni szláv terjeszkedés bázisává.

A keleti rész eseménytelensége miatt figyelmünket a Medence nyugati harmadára kell fordítani. Ott a frankok voltak az urak, bár csak hatalmi és nem etnikai értelemben: ők nem költöztek a térségbe, amit határterületnek se tartottak. Védvonaluk nyugatabbra húzódott (vö. „ostmark", Österreich, azaz keleti határ és Keleti Birodalom – a frankok szempontjából). Birtokaikat hűbéri alapon szervezték meg. A hűbéresek főleg szlávok voltak. A birtokot három részre osztották. A Dunántúlon és a Dráva-Száva közén fel akarták támasztani a régi Pannóniát, bár másféle tagolásban. Ezt a két részt közös irányítás alá vonták és amikor a szláv vezetők csődöt mondtak, frank hercegekkel cserélték le őket. A harmadik, a Dunától északra lévő régiót csak közvetve voltak képesek ellenőrizni csakúgy, mint egykor a rómaiak.

A szláv hűbéresek folyton lázadozva önálló hatalomra törtek. Elsőként a Dráva-Száva közén Liudevit (822), akit végül a frankok saját rokonaival ölettek meg. Majd a szlávok közül kiemelkedtek a morvák. Vezérük, Mojmír nemcsak a Morván túli szlávokat hódoltatta (833), hanem elfoglalta Nyitra környékét is, előzve onnan a szintén szláv Pribinát, aki ekkor lett frank hűbéresként „zalavári herceg". A frankok szeget szeggel taktikával az egyik szláv vezért a másik ellen akarták kijátszani. Így amikor Mojmír önállósulni akart, elmozdították és helyébe fiát, Szvatoplukot ültették.

Szvatopluk a honfoglalás előtt betört a Dunántúlra, kegyetlenül írtva a szláv lakosságot. A frankok Braszlávot, a dunántúli herceget küldték ellene. Ő átkelve a Dunán még vadabbul öldöste a Pozsony-vidéki szláv népességet. A magyar királyi város ma az egykori ellenfelek egyikének a nevét viseli (Bratiszlava), a másiknak pedig ott látható a hatalmas szobra (Szvatopluk). A szlovák tudatban az egykori kölcsönös és kegyetlen szláv pusztításokat mára békévé mosta az emlékezet, bezzeg a mi – kevésbé véres – honfoglalásunkat nem szűnnek felpanaszolni.

894-ben Szvatopluk meghalt. Ezért hamisak a híradások a bánhidai csatáról és meg nem történt eseményt ábrázol a híres festmény, amely Szvatopluk és Árpád találkozását örökíti meg. Viszont bizonyára találkozott eleinkkel, akiket a frankok ellenében bérelt fel és talán ahhoz a szövetséghez fűződik a fehér ló mondája. Halála után fiai egymással és a frankokkal civakodtak a hatalomért. A harcokba már a magyarok is beleavatkoztak. 895-ben beköltöztek a Kárpát-medencébe. 900-ban elfoglalták Pannóniát, átkukkantva a Dunától északra is. 902-ben egyetlen csatában véget vetettek a morvák Kárpát-medencén kívüli uralmának. A honfoglalás záróéveként 907-et szokás megjelölni, amikor a frankok lábra kapva újra megtámadtak minket, de Pozsony mellett sikerült őket végleg legyőznünk.

Ennyit dióhéjban a tényekről. Ez az objektív, de szürke kép sokakat nem elégít ki, akik a maguk szempontjából tartalmasabb múltat szeretnének felmutatni. Ezért sorra fogjuk venni az itt élt népek folytonossági nézeteit, megvizsgálva azok valóságtartalmát.

Előbb azonban érdemes kicsit elgondolkodni azon, amit Stuart Piggott a történelem-szemléletről ír a druidákról szóló műben, amely más tekintetben érdektelen [PIG].

Kifejti, hogy a történelemnek három síkja van. Szemléltetésként Diogenest említi. Az első a technikai szint. Erre tartoznak a leletek, a feliratok, a bizonyítható tények stb. Például egy, a kellő helyen fellelt hordó, mint objektív faktor. A második szint az ahhoz kötődő adatok halmaza. Sok elfogulatlan, hiteles beszámoló szerint a hordóhoz egy Diogenes nevű fickó tartozott. Vajon milyen volt ő? Bölcs, avagy csak filozofáló? Humoros, vagy csak viccelődő? A válasz feltételezés, ami a történelem harmadik síkjára tartozik és sohasem mentes a szubjektív elemektől. Piggott ezt úgy összegzi, hogy létezik egy technikai történelem, egy megismert történelem és végül egy vágyainkban szereplő történelem. Tartok tőle, hogy az itteni emberek, köztük a honfitársaim is, főleg a harmadik szinten gondolkoznak.

3.3 NEMZETI IDEOLÓGIÁVÁ VÁLT NÉZETEK

3.3.1 A folytonossági nézetekről általában

Ebben a pontban a kontinuitásról lesz szó, aminek a lényegét a 2.4.3 alpontban fejtettem ki. Itt a nem-magyar népek konkrét nézeteit ismertetem, jóllehet mi sem voltunk és vagyunk mentesek ettől a „ragályos betegségtől". Az alapokat a következő módon lehet összegezni:

A népek az eredetükre, a lakóhelyükre és egykori hatalmukra – vagyis a volt nagyságukra – vonatkozóan különböző elméleteket találtak ki. Amikor népeket mondok, nem a köznapi emberekre, hanem a képviselőikre kell gondolni. A kontinuitási eszmék eredetileg arra szolgáltak, hogy valakik valamilyen részesedést nyerjenek az általuk ilyen-olyan okból nem birtokolt hatalomból. A jelenben pedig az a célja, hogy másoktól megtagadják a hasonló igényeket, például elvágják az autonómia-követeléseket.

E nézeteket leginkább a „fogtam törököt, nem ereszt" szólással lehet jellemezni. Miután hazánktól igazságtalanul vették el jelentős, magyarlakta részeit és miután a saját népükbe verklizték a folytonossági jelszavakat, már nincs visszaút. A teóriákat a nemzeti ideológiai szintjére emelték, ahonnan már lehetetlen eltávolítani őket.

A folytonossági nézetek nagyon eltérőek. A románok más dolgokat tartanak fontosaknak, mint a szlovákok, ők ismét másokat, mint a horvátok stb. A teóriák időnként változásokon esnek át: köszörülgetik, gömbölyítgetik őket, hogy elfogadhatóbbnak tűnjenek. Csak egy közös és tartós vonásuk van: mindegyikük alaptalan kitaláció, amelyben 10 százaléknyi valós elem van kikerekítve 90 százaléknyi mesével.

A népek közül csak a szászoknak és a szerbeknek nincs kicsiszolt teóriája. A szászok csak akkor emeltek szót, amikor a török kiűzése után Erdélyben háttérbe szorították őket – ez talán meglepő – az osztrákok. Akkor is csak azt emlegették fel, hogy mennyit áldoztak a haza védelméért, mint „erdélyi őslakosok". Nos én nem tudok arról, hogy szászok oly gyakran hadba vonultak volna a király oldalán, mint a székelyek, sőt az oláhok is. Úgy tűnik, hogy ők főleg csak magukat védték, bár nem mindig sikerrel.

A szerbek nem tartanak igényt múltbeli igazolásra. Felfogásuk mindig kereken egyszerű volt, valahogyan így: Nem kell a múltról annyit lafatyolni, most mi élünk itt, ez a terület tehát a miénk, meg még hozzászerzünk a tiedből is annyit, amennyit csak tudunk, te pedig kotródj arrébb, mert megbánod... Szinte becsülném e felfogásnak az egyszerűségét és nyíltságát, ha nem párosulna annyi hamisággal.

> Ajánlom az érdeklődőnek, hogy nézze meg a neten Zombor történetét. A magyar és az angol változat korrekten beszámol arról, hogy a várost a magyar uralom alatt Coborszentmihálynak nevezték. Ezzel szemben a szerb verzió hallgat a múltról és nem csak Zombor esetében. Minden tőlünk elvett településnél úgy tesznek, mintha a történelme csak abban a pillanatban kezdődött volna, amikor oda szerbek tolakodtak. Szóval ők az elhallgatás általi hazugsággal élnek.

Most pedig lássuk a többiek felfogását egyenként. A három – népi, területi és hatalmi kontinuitás – vetület szerint fogjuk górcső alá venni őket. Közülük a területi a meghatározó, mert a minél korábbi jelenléttel akarják igazolni előbb a területszerzés vágyát, utóbb a tényét. A népi folytonosságot ahhoz igazítják, a hatalmi kontinuitás pedig csak hab a tortán.

3.3.2 Dák-latin-román folytonosság

A románok úgy vélik, hogy ők a Kárpát-medence őslakosai. A dákoktól eredeztetik magukat (etnikai kontinuitás), akik ellatinosodtak és latinokként éltek itt (területi kontinuitás) a honfoglalásig, amikor a magyarok véget vetettek az Erdélyben Gyalu, a Bánságban Glád nevével fémjelzett román fejedelemségeknek (állami kontinuitás).

A román folytonossági nézetnek három objektív alapja van. Egyrészt Dacia valóban római tartomány volt. Másrészt a román tényleg latin nyelv, bár igen jelentős szláv beütéssel (például az 'igen'-nek a 'da' felel meg.) Harmadrészt ma románok élnek többségben a néhai Dacia területén. Ezért a dáko-román folytonossági elv stabilnak tűnik. Azonban a részigazságok összege nem azonos magával az igazsággal. A történelem nemcsak helyekről és időpontokról szól, hanem folyamatokról is, sőt elsősorban azokról.

Népi folytonosság. Mint láttuk, a rómaiak a dákokat kiirtották vagy elüldözték: Dacia megalapítása után a tartományban nem találni nyomaikat. Így tehát a dákok nem latinosodhattak el és a dák-latin-román vonal első láncszemét (*dák-latin*) a tények nem igazolják. A második láncszem (*latin-román*) látszólag még erős. Arra részben az alábbiak, részben pedig a további fejezetek adnak felvilágosítást.

A latin-román folytonossági nézetnek ma is csak egy támpontja van: éppen a magyar jegyző, Anonymus. Persze a románok csak azt a meserészt veszik át tőle, ami tetszik nekik. A Névtelen művében több helyen is szerepel a *„a vlachok **és a** rómaiak pásztorai”* fordulat. Ezzel elárulta, hogy nem a múlt etnikai viszonyaiban gondolkodott. Erre mutat az is, hogy a vlachokkal együtt kunokat emleget, holott ők a honfoglalás idején még valahol távol Ázsiában kóboroltak. Anonymus ferdített. Két népről beszélt, ami érthető, hiszen az ő korában oláhok éltek Erdélyben és újlatinok jelentek meg a Dunántúlon, ahová a rómaiak pásztorait helyezi. Azonban a kiemelt fordulat az ősgesztában még így hangzott: *„a vlachok**, akik a** rómaiak pásztorai”*. Vagyis az ősforrás csak egy népről tud. Mi ennek a rejtélynek a nyitja?

A rómaiak jóval Kr. e. elfoglalták a Balkán középső részét, a mai Macedóniát. Nagy Sándor dicsősége már régen leáldozott: a térségben kóbor pásztorok éltek, akik juh ötveneddel adóztak, vagyis minden ötvenedik bárányt kellett adóként szolgáltatniuk. Ők voltak a rómaiak pásztorai akik a hosszú évszázadok alatt sajátították el a latin nyelvet. Az életmód miatt szétszóródtak. Délre: ők görögök lettek (megalo-vlachok). Északnyugatra, az Isztriai félszigetre (istro-vlachok, talán az uszkokok is oda tartoznak), ismét mások helyben maradtak (makedo-vlachok). Végül egy részük északnak fordult és bolgár-szerb uralom alá kerülve szláv szavakat vett át. Valamikor a XI. században felhatoltak a Kárpátok gerincéig, majd eljutottak a Medence belsejébe is, bár annak nincs korabeli írásos vagy tárgyi nyoma.

> Külön figyelmet érdemel a „vla(c)h” szó. Nem népet, hanem foglalkozást (pásztor) jelölt. Kétféle módon került át nyelvünkbe. Egyrészt kemény hangzással „oláh”-ként, amit a románok eleire alkalmaztunk. Másrészt a szláv „vlasz”-ból lágy „olasz”-ként. Ezzel a XI.-XII. században hozzánk költöző újlatin elemeket illettük, akik inkább voltak vallonok (azaz franciák), semmint itáliaiak (valódi olaszok). Érdemes elgondolkodni azon, hogy Anonymus a latinokat a Dunántúlra helyezte és a vlachokat, vagyis az oláhokat egyáltalán nem tartotta latinoknak!

Területi folytonosság. Minket nem általában érdekel a román eredet, hanem arra keressük a választ, hogy az erdélyi románok az egykor ott élt latinok leszármazottai-e, tehát Erdélyben laktak-e már a honfoglaláskor is? A latin népesség kitelepítése (271) miatt ez

elképzelhetetlen. A honfoglalás korából nem maradtak fenn sem írásos, sem tárgyi emlékeik, mint ahogyan más népeknek sem, kivéve az oda csak akkoriban került bolgárokat [KÖP].

Hatalmi folytonosság. Ahol a románoknak nem tetszik Anonymus, ott saját légből kapott ötletekkel egészítik ki az előadását. Így szerintük a magyarok nem győzték le a román vezéreket, hanem szövetséget kötöttek velük, amit később megszegtek. Kilóg a lóláb: ezek szerint a magyarokat nem illeti meg a románok által is oly nagyra tartott hódítási jog, tehát a magyarok jogtalanul birtokolták a Kárpát-medence keleti területeit.

Ehhez két megjegyzést kell fűzni. Egyrészt Gyalu és Glád törökös név és mindkettő adott területen fellelhető helyet jelöl. Ilyen nevű személyekről Anonymuson kívül senki más nem tud. Másrészt a szerződéseket sokszor és sokan megszegték, de a hatalmon lévő tulajdonjogát emiatt sohasem vonták vissza. Jó példa a románok első világháborús szerződésszegése, amelynek dacára ők kapták meg és ma is bitorolják a tág értelemben vett Erdélyt.

Összefoglalásként a következőket szögezhetjük le:

895-ben eleink bevonultak a Medencébe, ahol nem találkoztak se dákkal, se oláhhal, se latinnal. A régió keleti felében csak avar töredékek, anonim szlávok, félig török - félig szláv bolgárok és talán gepida maradékok éltek. Így a dák-latin-román erdélyi folytonosság nézetét nem támasztják alá a tények. Eleink nem győzték le az Anonymus által kitalált Gyalut és Gládot, ezért honfoglalásunk arrafelé semminemű kontinuitást nem szüntetett meg. A magyarság idővel – ha nem is azonnal a honfoglalás után – benépesítette Erdélyt és maga vált az őslakójává. Csak jóval később fogadta be a románok eleit, az akkor oláhoknak nevezett jövevényeket. Éppen ez okozta leendő gondjait és azon a területen legvégül magát Trianont is.

3.3.3 Kinek és milyen szláv folytonossága?

A népek közül leginkább a szlovákok emlegetik fel a régmúltat. Ők panaszkodnak a legkeserűbben amiatt, hogy eleink elnyomták az őseiket, elűzve őket földjeikről, sőt országuk életét is megszakították. Ezeknek a vádaknak a cáfolatát a háttér ismertetése után adom meg.

A honfoglalás előtt valóban létezett egy morva fejedelemség (833-902), amit eleink számoltak fel. Ezt „Magna Moravia”-nak hívták, amit a lényeget félreértve „Nagymorva Birodalom”-ként szokás emlegetni. Most lássuk a két névrész helyes értelmezését!

A ***magna*** (nagy) szót sokan félreértik. Leginkább a nagypapa sejteti az értelmét. A nagypapa termetre talán kisebb és nem is annyira okos, mint az unokája, ennek dacára ő az ős. Régen a nagy őseredetet is jelentett. Magna Hungaria sem volt se nagyobb, se szebb, mint Magyarország, de az volt a régi otthonunk. Ugyanígy létezett Magna Valachia is. Tehát Magna Moravia sem a méretre, hanem a morvák eredeti földjére utal.

A szlovákok szerint ez az állam nemcsak a Felvidéket és a Dunántúlt, hanem az Alföldet is felölelte. Ez a nézet nem állja meg a helyét. A morva fejedelemség a pannóniai hercegség miatt délen csak a Dunáig, a járhatatlan Zólyomi erdőség miatt keleten csak a Garamig (itt-ott az Ipoly középső folyásáig) terjedhetett ki. A Medencén belüli nyitrai fejedelemség, egyáltalán nem volt nagy: körülbelül 15-20 ezer km²-t ölelhetett fel.

Birodalomnak a hatalommal bíró, több országra és népre kiterjedő államalakulatot szokás nevezni. Moravia az utóbbi feltételnek megfelelt, mert – bár rövid ideig – Csehországot is felölelte. Az előbbinek viszont nem, mert fennállása során frank hűbérbirtok volt. Ezért Moraviára a fejedelemség cím illik. Párhuzamként jegyzem meg, hogy hazánkat csak Nagy Lajos korában hívtuk birodalomnak, bár Horvátország csatlakozásától (1091) fogva jogosan

tekinthetnénk annak, hiszen tartományok egész sora tartozott hozzá (Észak-Bosznia, Halics és Ladomér, Kumánia stb.).

Most áttérhetek a téves nézetek cáfolatára, bár a szlovák kontinuitási felfogás logikáját egyáltalán nem értem. Mojmír morva volt. Fia, Szvatopluk is morva volt, tehát a nyitrai fejedelemség is csak morva lehetett. Tudtommal a szlovákok nem morvák és a morvák nem szlovákok. Mivel eleink morva fejedelemséget számoltak fel, nem tudom mire vélni a szlovák panaszokat.

Népi folytonosság. A szlovák nép a honfoglalás idején még nem is létezett, csak valamikor a hódoltság idején fejlődött ki és még jóval később, a XIX. században kezdték így hívni őket egyes vezetői. Akkor – sőt még később is – maguk is tótnak nevezték népüket.

> A magyarok az anonim szlávokra használták a „tót" kifejezést. Ez gepida szó (teut, vö. teuton > deutsch), mely népet jelent és magukra alkalmazták. Vagy tőlük vettük át és így még találkoznunk kellett velük, vagy közvetve a szlávoktól.
>
> A tót eredetileg nem volt gúnynév. A XIX. századig nem is a szlovákok eleit, hanem a délszlávokat hívtuk tótoknak. Szlavónia neve volt Tótország és Mohács után nem azért csúfolták Szapolyait tót királynak, mert felvidéki volt, hanem mert délszláv urakkal vette körül magát.

A kerekség kedvéért említem, hogy a németek a tóttal analóg „vend" nevet használták: így neveztek minden nem önállósodott szláv etnikumot. Például a Szlovéniától igen távol eső turóci Tótpróna német neve Windisch-Proben. Vagy a mai Graz és Zágráb (eredetileg szintén Grác) közötti vonalon fekszik Windisch-Graetz (ma Sloveni Gradec Szlovéniában. Ez ismerősen hangzik: innen az 1848-as osztrák vezér neve.) A tót és a vend csak a XIX. századtól fogva jelöl egy-egy konkrét népet: a szlovákot és a szlovént.

Területi folytonosság. E téren végleg nem érhet minket vád. Bár igaz, hogy a nyitrai szlovéneket a pozsonyi csata után (907) kicsit északabbra toltuk, viszont ezzel szabad teret engedtünk a terjeszkedésüknek. Ha nem tettük volna, akkor miként terjedhettek volna el eredeti területük mintegy háromszorosán? Mivel a szlovák nép több etnikumból ötvöződött eggyé és ennek köszönheti területi elterjedését, a kérdésre még vissza kell térnem a nemzetek születését leíró 7. fejezetben.

Hatalmi folytonosság. A morva fejedelemség sohasem volt szlovák. A központja nem is a Kárpát-medencén belül volt. Egy rövid időre – 870 után alig egy évtizedre – a morvák hódoltatták a cseheket is, bár azok függetlenek akartak maradni. Kérésükre a frankok le is vették a morvákat a nyakukról. Ez adalék a honfoglalás kori „Csehszlovákia" csacska ötletének a cáfolatához nem szólva arról, hogy az első önálló szlovák állam csak 1938-ban jött létre.

A fentiek tükrében a szlovák vádak egyikét se fogadhatjuk el. Eleink morva folytonosságot szakítottak meg, azt is rövid időre, hiszen a „végső" 902-es vereségük után a morvák igen hamar lábra kaptak. Ezért a szlovákok újkeletű magyarellenes érzései nem vezethetők vissza a régmúltba. Ennek az érzületnek két oka van. Az egyik a szlovákok hiányérzete, amiért népüknek nincs saját történelme egészen 1938-ig. A másik a bicikli-tolvaj effektus. Ha annak szemére vetik a tettét, akkor nem a bűnét bánja meg, hanem a bicikli jogos tulajdonosát próbálja megrágalmazni.

Megjegyzem, hogy a szláv testvériség maszlagát egykor bevették, de ma már senki se veszi komolyan. A régi orosz-lengyel és a mai orosz-ukrán viszály közismert. A horvátok és a szerbek se voltak sokáig testvérek, mint a legutóbbi balkáni háború mutatja. És lám, a szlovákok is hamar otthagyták a cseheket. A szláv népeknek mindig egy másik szláv volt a legnagyobb ellensége, sohasem a magyar...

3.3.4 Horvát hatalmi vágyak

A honfoglaláskor a Kárpát-medencében csak egy ország létezett, amely máig fennmaradt: Horvátország. A térségben először a horvátok alapítottak államot, bár a földrajzi Kárpát-medencén kívül (lásd 4. ábra). Ezért a horvát kontinuitás másként vetődik fel, mint a többi népé. A hamis felhangokon túl a lényegi kérdés az, hogy a honfoglalás idejében mekkora volt Horvátország és hol helyezkedett el? Azonban ennek megtárgyalása előtt ki kell térnem a horvát nép eredetére, amely nem független a területi vetülettől.

Népi folytonosság. A horvátok régen illíreknek vélték magukat, mert országuk a volt Illiria területén helyezkedett el. Illiria mint római tartomány a dalmát tengerparttól nagyjából a későbbi Bosznia keleti határáig, vagyis a mai Szerbiáig és Macedóniáig terjedt. Az illír nép olyasféle rokonok nélküli etnikum, mint a baszkok vagy az etruszkok, bár indoeurópai.

Ha a horvátok illírek, akkor mi akár pannonok is lehetnénk, de hát a lakóterület volt latin neve aligha lehet az eredet meghatározója. Valójában a horvát szarmata törzs volt, amely keletről a Kárpátoktól északra vándorolva az idők során elszlávosodott. Az avar korban és avar segédlettel jutottak el az Adria partjaira. Északon maradt rokonaik a fehér-horvátok (lásd 6. ábra), akik Szent István korában még jelentős szerepet játszottak (nálunk mint testőrök), majd a Kárpátokon innen szlovákká, azon túl meg lengyellé váltak.

Az illír leszármazásnak nincs alapja. Azzal nem indokolható se az időben korábbi jelenlét, se a terület kiterjedése. Mivel kibogozhatatlanul összefonódnak egymással, a kontinuitás másik két vetületét együtt fejtem ki.

Területi és hatalmi folytonosság. 870 táján a horvátok államot alapítottak, amit a nyugati kereszténység felvétele után a frankok erősen támogattak. Az új állam élete nem volt békés. A horvátok le akarták igázni a területükbe ékelődő dalmát városkákat és a felek küzdelmébe beleártotta magát a két szomszédos nagyhatalom: úgy Velence, mint Bizánc meg akarta szerezni az Adria keleti partvidékét. A horvátok egy része ingadozott: hol az előbbiek, hol az utóbbiak mellé állt. A bizánci hűbér elfogadása azzal járt volna, hogy a horvátoknak át kellett volna térniük a keleti kereszténységre.

7. ábra: Magyarország, Szlavónia és Horvátország a XI-XII. században

A honfoglalás nem zavarta meg a négy (horvát, dalmát, velencei, bizánci) fél békétlen együttélését. Eleinket nem vonzotta a tengerpart, csak Itáliába akartak eljutni. Erre a „Strata Ungarorum" (magyarok útja) szolgált, amely jóval az akkori Horvátország fölött, Zágrábon túl vezetett Itália felé. A honfoglalás után a kicsinyke Horvátország és a hozzá képest óriási magyar fejedelemség a mi érdektelenségünk miatt békében élt. A korabeli források szerint a két ország között a Gozd-hegység képezte a határt. Lásd a 7. ábrát. Bár az későbbi viszonyokat tükröz, az elrendezés erre a korra is vonatkozik.

A helyzet akkor változott meg, amikor a németek elzárták a magyarok krajnai útját. Új átjárót kellett keresnünk Itália felé pont akkor, amikor a horvátok életében jelentős változás következett be: meghalt a horvát királyi dinasztia utolsó tagja és a trón üresen maradt. A horvát előkelők nagy része Szent Lászlót akarta látni rajta. Ő a kínálkozó alkalmat megragadva rövid harcok után el is foglalta azt (ld. 4.4 pont).

Ez jóval a honfoglalás után történt és nem is tartozna a folytonossági nézetek sorába, mégis itt kellett megemlíteni. A XVIII. században a horvátok területi és hatalmi igényekkel léptek fel arra hivatkozva, hogy Horvátország, Szlavónia és Dalmácia „ősidők óta" egységet alkot, az ún. „Háromegy Királyságot", és követelték annak helyreállítását. Ez pedig már kontinuitási kérdés a javából!

Ennek a teóriának nincs semmilyen alapja. Horvátország, Szlavónia és Dalmácia egészen a Nagy Háborúig nem volt közös ország. Csak az első kettő képezett egységet, azok is csak az 1848-as forradalmak óta, amikor lemondtunk szlavón megyéinkről. Amúgy Szlavónia soha sem volt királyság és bár egyes uralkodóink felvették címeik közé a Dalmácia királya titulust, annak területét csak kis részben és rövid ideig bírtuk. Dalmácia általában és tipikusan a Velencei Köztársaság tulajdonában volt egészen 1797-ig, amikor az osztrákok tették rá a kezüket (bár a magyar örökség címén).

A „Horvátország, Szlavónia és Dalmácia királya" titulust a török idők után kezdték használni az osztrák uralkodók megfeledkezve magyar királyi voltukról (mint oly gyakran tették), hogy hangsúlyozzák: a délszláv területek tőlünk függetlenül kerültek a birtokukba. Erről majd lesz még szó.

Most könyveljük el, hogy a honfoglalás semmilyen horvát kontinuitást nem szakított meg. Ellenkezőleg: Horvátország a magyar királyok alatt nőtt a sokszorosára, a horvát nép a magyar éra alatt terjedt el volt lakóterületének a tízszeresén, miközben a horvátok velünk egyenrangúakként szólhattak bele a Magyar Birodalom irányításába, sorsába – és azt meg is tették.

3.3.5 Munkácsi „hercegség"

Ruténoknak, másképpen ruszinoknak a Kárpátok észak-keleti pereme mentén élő szlávokat hívjuk. Nem oroszok, ahogyan régen mondtuk, de nem is pusztán ukránok. A Kárpátokon túli ukránokkal olyasféle viszonyban állnak, mint a Medence átellenes végén lakó vendek a szlovénekkel. A vasi vendek is szlovének, a beregi ruténok is ukránok, de egy picit mások mint a többiek, éppen a Kárpát-medencei sajátos hagyományaik miatt.

A ruténok csak későn álltak elő követelésekkel 1849 során. Főleg az osztrákok által meghírdetett népi önállóság jegyében, ami persze csak maszlag volt, maguk is új ötletekkel hozakodtak elő. Igazolásul néhány értelmiségi akkor találta ki, hogy Magyarországon már régen is volt egy önálló rutén hercegség munkácsi központtal. Továbbá állították, hogy a ruténok a Kárpát-medence őslakói, akik már a honfoglalás előtt is itt éltek és nemcsak a

Kárpátalján, hanem még a Dunántúlon is. Őseik szerződést kötöttek velünk, a munkácsi „hercegség” élén pedig a Koriatovich család állt, amely tudnivalóan római származású…

Népi folytonosság. Kezdetben a ruténok éppen úgy oroszok voltak, mint az ukránok. Az utóbbiak lassan, nem tudni mikor, önálló néppé váltak és ezt tették – az eltérő terület miatt párhuzamosan – a ruténok is. Mivel ők a Kárpátokon innen éltek, fejlődésük eltért az azokon kívül lakóktól. Annyi biztos, hogy mindennapjaikban nem sok vizet zavartak a magyarok, akikkel nem osztoztak közös területen, csak szomszédok voltak velük. Inkább az oláhok és a tótok voltak a vetélytársaik, akikbe szép számmal be is olvadtak. Csakhogy ki nem apadó utánpótlásuk akadt a Kárpátokon túlról.

Területi folytonosság. A XII. század végétől élnek a Kárpátok alatt, de csak a tatárjárás után kezdtek szétterjedni. Kollektív jogokat soha nem élveztek. Mivel ortodox felekezetűek voltak és nem volt vallási központjuk, Nagy Lajos kolostort adományozott nekik Munkácson (1360). Ez a mozzanat vezetett a későbbi folytonossági képzetre.

> A Koriatovich család valóban óriási birtokokat kapott/szerzett Beregtől Ungon és a zempléni Homonna és Varannó vidékén át egészen Sárosig, de csak Zsigmond korától. A térségbe nagy számban telepítettek „oroszokat”, amiből adódóan a Keleti-Felvidék abban az időben sokkal inkább számított ruténnak, mint tótnak. Lásd az E. függeléket.

A XIV. század közepétől Beregben, Ugocsában és Máramarosnak a Tiszát kísérő szakaszán oláh ispán (lásd 5.3 pont) alá kerültek. Azonban lassú, de szívós beáramlásukkal a ruténok kerültek túlsúlyba. Magyarok nem költöztek arrafelé, ezért a ruténokkal sohasem kerültek ellentétbe.

Hatalmi folytonosság. Koriatovich orosz herceg volt, de nálunk nem viselhette azt a rangot. A ruténok meg éppenúgy nem rendelkeztek területi önállósággal, mint ahogyan a románok sem.

Dunántúli ruténok, római származás, hercegség. Kár is kommentálni ezt a sok tévesztmét. A rutén kontinuitást fel se kellett volna említenem, annyira fajsúlytalan jelenség. Két tanulsággal mégis szolgálhat. Egyrészt szemlélteti, hogy milyen szélsőséges nézetekkel kellett megbírkóznunk. Másrészt tartalmaz egy mozzanatot, amely más viszonylatban is felmerül: nevezetesen a szerződéskötést.

A felvilágosodás után Rousseau „Társadalmi szerződés”-ének a hatására minden paktumot egyenlő jogú felek közötti ügyletként könyveltek el, tekintet nélkül a háttérre. Nagy Lajos kolostort adott a ruténoknak, de nem szerződéssel, hanem adománylevéllel. Ők később ezt már egyenlő felek közötti kötésként fogták fel. A dolog ilyen átfestése persze anakronizmus, hiszen evidens, hogy a magyar uralkodó és a pár ezernyi befogadott rutén nem is említhető egy napon. Azonban nem ez az első eset, amikor a valós történtek után sok száz évvel megpróbálták átértelmezni a régi eseményeket. Ezt tették a horvátok, a románok és a szászok is, jóllehet az utóbbiak talán nem teljesen alaptalanul (lásd Adreanum, 4.6 pont).

3.3.6 Álhírek és megtévesztések

A szerbekről volt szó. Csak azért térek vissza rájuk, mert alkalmat adnak arra, hogy egyes szándékos értelmezési torzításokat megvilágítsak, nehogy azok megtéveszthessenek minket. Erre igen nagy az esély azóta, amióta létezik internet, amely a jó dolgok mellett sok szemetet is eltűr.

Az interneten a Szerémséggel kapcsolatban ez olvasható: „... a XIII. században már a magyar királyok birtokolták...” Milyen figyelmesen szólnak rólunk a szerbek!

A csalást nem veszi észre, aki az *explicit állításra* figyel, de az *implicit tagadás* nem tűnik fel neki. A mondat igazságot tartalmaz, de közben azt sejteti, hogy a Szerémség a XIII. század előtt még nem tartozott hazánkhoz. Ez hamisság: az a terület már a honfoglalással a tulajdonunkba került és csak a XII. század második felében veszítettük el ideig-óráig egy kérész-éltű bizánci foglalás miatt. A mondott közlés a megtévesztés általi hazugság mintapéldája.

Másodszor figyeljünk a területek státusával kapcsolatos fogalmakra! A szerbek gyakran hivatkoznak arra, hogy ez meg az a település Brankovics, majd Lazarevics ***birtokában*** volt. Ez a kitétel kettős félrevezetést takar. Egyrészt a birtoklás nem jelent végső jogot. A birtokot az uralkodó bármikor visszavehette, mert az ő ***tulajdonában*** maradt. Másrészt a birtokosnak nincs köze a birtokán élők etnikumához: a despoták birtokain se szerbek éltek. Köztes állapot a ***zálog***. A királyok gyakran adtak zálogba területeket, időlegesen lemondva azok felügyeletéről (jövedelmeiről, katonáiról stb.). A tulajdonjog aztán a zálogbavevőre szállt át, ha adott időre a zálogba tevő nem váltotta ki tulajdonát. A szepességi városok is csak azért kerülhettek vissza hozzánk, mert Lengyelország a felosztása előtt állt.

3.4 ETNIKAI KÖRKÉP A HONFOGLALÁS ELŐTT

A honfoglaláskor a Kárpát-medence 325 ezer km²-es területének *közel a fele lakhatatlan vadon* volt. Vadonnak nem az őserdőt, hanem az ember által került tájakat hívjuk. Ilyennek számítottak a járhatatlan hegyek: a Kárpátok peremei (a havasok), az Erdély határát képező Bihar-hegység és a Zólyomi erdőség, amely a XII. századig sűrű áthatolhatatlan dzsungel volt és a Garamtól a Hernádig terjedt. Az Alföld területeit mocsarak tették lakhatatlanná. Vad láposok töltötték ki a Dráva-Száva közét és az erdélyi Mezőség nagy részét. A Duna alsó szakaszánál az óriási mocsarat (Alibunár) valódi sivatag (Deliblát) kísérte mozgó homokdűnékkel (lásd a 3. és a 8. ábrát)

Az ábrákon a történelmi Magyarország határait arany, a trianoniakat bordó szín jelzi. Az országokat és népeket egymásnak megfelelő színek mutatják. A velünk rokonokat a piros szín árnyalatai jelképezik. A vázlatok csak szemléltetésre szolgálnak, ezért nem aprólékosan pontosak, bár mindegyikük komoly forráson alapul. Ezért kár is vitatni a részleteiket. A XVIII. század végéig amúgy sincs tiszta képünk a területek etnikai jellegéről. Célszerű a korszakok ábráit összevetni egymással: azáltal nyomon követhetjük a Kárpát-medencei etnikai váltásokat.

A kezdeti és a későbbi ábrák egy vonásban eltérnek. Az elsőkön fehér foltok is vannak a lakatlan területek mutatására. A továbbiakon ilyenek már nem láthatók. Ennek oka az, hogy az etnikai elterjedési viszonyokat kívánom szemléltetni. Világos, hogy a Bihar hegység egyes területei ma is lakatlanok. A XIV. század közepéig bármelyik nép belakhatta volna, amit végül az oláhok tettek meg. Ezért megtévesztő azt állítani, hogy a Bihar néptelen volt, hiszen oláh tömegek vették körül, tehát etnikai értelemben ők birtokolták, aminthogy a pásztorkodás által

gyakorlatilag is azt tették. A másik oldalon pedig gondoljunk a Hargitára! Bár adott magasságon felül az is lakhatatlan volt, mégis mindenki a legszékelyebb hegynek tartja.

8. ábra: A Kárpát-medence etnikai képe a honfoglalás előtt

Beszélünk az avarok pusztaságairól, de ugyanilyen erővel szólhatnánk a bolgárok és a dunai szlovének pusztaságairól is. Előbb az avar-frank harcok, utóbb Szvatopluk és Braszlav dúlásai annyira elnéptelenítették a Medence nyugati felét, hogy ott a lakott régióiban az átlagos népsűrűség alig 2 fő/km²-t tett ki és csak egyes kiemelt szerepű kisebb tájakon érhette el az 5-6 fő/km²-t. Egyszóval a honfoglalás előtti Medence kihalt régió volt.

A Medence *lakható tájainak a jó része sem volt lakott*, hanem puszta. Régen a kifejezést nem biológiai értelemben használták. Az „avarok pusztái" nem voltak félsivatagos tájak, mint ma Bugac. Pusztának a lakható, de az ember által időlegesen nem vagy alig lakott tájat hívták. A Kárpát-medence ilyen vidékein a népsűrűség még az 1 fő/km²-t sem érte el. A *lakott területek* népessége az alábbi volt:

Az ***avarok*** az Alföld északi felén, a Fertő környékén és a Duna mentén éltek, a Balatontól a Dunáig húzott vonal mentén szlávokkal vegyesen. Bár még Liptóban is a nyomaikra bukkanhatunk, az ilyen szórványok esetében csak egy volt menekült vezér és kísérete búvóhelyéről lehet szó. A Duna-Tisza közét és a Tiszántúl déli felét az avarok pusztasága töltötte ki, amelyen tíz napi járóföldre is alig lehetett találkozni emberrel. Feltételezhető, hogy Szabolcs környékén ***székelyek*** laktak, Erdély északi felében pedig talán ***gepida*** maradékok tanyáztak, bár ennek nem nagy a valószínűsége.

A Kárpát-medence délkeleti régióját ***bolgárok*** birtokolták. Nem laktak ott tömegesen: a katonai elemek mellett csak egy vékony kereskedő réteggel, illetve a sóbányákat kezelő (gazdasági) csoportokkal kell számolnunk.

A ***horvátok*** a tengerpartra és az azt kísérő hegyek völgyeibe szorultak úgy, hogy területüket a ***dalmát*** városok gyöngyfűzére tarkította. A Dráva-Száva közét és a Dunántúlt a déli (pannon) ***szlovének*** lakták.

A Dunától északi teret a nyugati (dunai) szlovének csak igen gyéren népesítették be. A Medence peremvidéki folyóvölgyeiben anonim ***szlávok*** szporadikus csoportjai éltek.

3.5 MIRŐL VITATKOZUNK?

Vajon mekkora volt a Kárpát-medence népessége a honfoglalás előtt? A szélsőségeket kizárva a tudósok többsége a földrajzi régió lakosságát ***200 ezer főre*** teszi, amihez hozzá kell még adni a horvát és dalmát népességet. Egyébként nem a pontos szám, hanem a nagyságrend a fontos.

A Kárpát-medence összlakossága 895-ben annyi volt,
mint egy mai magyar nagyvárosé, mondjuk Debrecené vagy Miskolcé.

Ennek tükrében visszás, hogy egyesek a mai kb. 30 millió lélek sorsát és a népeink közötti viszonyokat a honfoglalási korra vonatkozó kontinuitási nézetek alapján szeretnék megítélni.

A kontinuitás tipikusan Kárpát-medencei találmány: a nyugati népek körében ismeretlen. A dél-tiroli osztrák, az isztriai olasz, a helgolandi fríz nem azért óhajt nemzeti jogokat, mert a régmúltban így-meg-úgy, hanem azért, mert ma adott helyen van az otthona, ahol a saját életét kívánja élni. Még sok időnek kell eltelnie addig, amíg erre a szellemi fokra mi is felnövünk.

A fejezetnek két tanulsága van. Az elsőt örömmel nyugtázhatjuk:

Honfoglaló eleink semmilyen nép semmiféle
– etnikai, területi vagy állami – kontinuitását sem szakították meg.

Beköltözésünk a térség urait – a frankokat, morvákat és bolgárokat – érintette, akik közül egyik se emelt panaszt, hiszen ma már egyik sincs itt jelen. A mai népek vagy még nem éltek itt (németek, románok, ruténok, szerbek), vagy még nem alakultak önálló népekké (szlovákok, szlovének), vagy csak a szomszédságban terjedtek el (horvátok).

A másik tanulság főleg minket érint:

A meséket nem célszerű összekeverni a történelmi tényekkel.

Olvassuk a „Zalán futása” eposzt, de nem hatol el a tudatunkig, hogy az csak sztori. Mondáinkat készpénznek vesszük, még büszkék is vagyunk csalafinta szerződéseinkre (vö. föld, fű, nyereg), majd csodálkozunk azon, hogy mások szerződésszegőnek mondanak minket.

Helytelen az is, ha sérelmeinkért úgy akarunk elégtételt venni, hogy vélt nagyságunkat fitogtatjuk. Ne az eredetre, ne az államalapításra, ne a történelmi múltra, ne is a volt nagyságra, hanem a mai otthonra hivatkozva ragaszkodjunk a Kárpát-medencében minket megillető jogokhoz.

II. RÉSZ

ETNIKAI ÉS HATALMI VÁLTÁSOK

4. TERJESZKEDÉS (896-1301)

4.1 MAGYARRÁ VÁLT KÁRPÁT-MEDENCE?

A honfoglalásra és az azt követő párszáz évre derűvel emlékezünk: nemcsak megmaradtunk a Medencében, hanem államot is alapítottunk itt úgy, hogy megőriztük magyarságunkat. Ez nem kis fegyvertény. Gondoljunk arra, hogy hányféle nép hódította meg előttünk ezt a térséget, nálunk sokkal erősebbek is, mint a hunok vagy az avarok, de ők eltűntek a történelem süllyesztőjében. Az is eszünkbe juthat, hogy a bolgárok elfoglalták a Balkán nagy részét, a varégok (vö. Rusz) alapították meg az orosz államot, de a hatalom áraként mindkét nép elveszítette etnikai arculatát.

895 után belaktuk ezt a hazát, megvédtük a külső támadásoktól, sőt volt erőnk hódításokra is. Kétféle értelemben is terjeszkedtünk: a *magyar nép* kezdte kitölteni a Kárpát-medencét, *Magyarország* pedig megalapozni a hatalmát azon túl is.

„A tatárjárás megzavarta ezt az idillt, de csak epizód volt. Majd jöttek a törökök, ami más lapra tartozik: addig minden jól ment. A magyarság rohamosan asszimilálta az itt élteket, sőt, a szentistváni intelem jegyében idegeneket is befogadott. Nemcsak hatalmi, hanem etnikai szempontból is a Kárpát-medence uralkodó nemzetévé vált, amely ennélfogva maradéktalanul magyarrá lett."

Ha nem is szó szerint, nagyjából és értelmileg ezt a panorámát vázolják elénk történelmi műveink.

Azonban ez a kép túl szép ahhoz, hogy igaz legyen. Kárpát-medencei létünk kezdetei *hatalmi* tekintetben olykor még valóban fényesek voltak, azonban *etnikai* szempontból távolról sem olyan sikeresek, mint általában gondolni szoktuk. Szemben azzal, amit hinni szeretnénk, a honfoglalás utáni első századokban

a Kárpát-medence nagy része nem vált döntően magyarrá.

A fejezet végére meg fogjuk látni, hogy miért nem és hogyan nem.

4.2 HONFOGLALÁS ÉS BERENDEZKEDÉS

4.2.1 Honfoglalás

A régi híradások alapján a honfoglalásról két ellentétes képet kapunk. Krónikáink egy tervszerű, diadalmas bevonulásról számolnak be. „Apáink feljöttek Kárpát szent bércére", majd mindent gyorsan lerendeztek hősi csatákban legyőzve Gyalut, Zalánt és a többieket. Fordítva vélekednek az ellendrukkerek. Szerintük a besenyők annyira szétzúztak bennünket,

hogy csak zsenge maradékaink élhették túl a csapást, tehát honfoglalásunk nem volt más, mint kényszerű ugrás az ismeretlenbe.

A szemléletmód nem lehet közömbös a számunkra: nem mindegy, hogy eleink csak üldözött földönfutók, vagy mérlegelésre képes gondolkodók voltak-e. Ezt majd a pont végére meglátjuk. Előzetesen megjegyzem, hogy a Kárpát-medencében 895-ben ténylegesen történt eseményekről semmilyen írásos feljegyzés nem maradt fenn, ezért minden azokkal kapcsolatos állítást óvatosan kell kezelni. Most pedig lássuk a tényeket!

Magyar előőrsök 895 előtt négy ízben – legelőször 862-ben – jártak a Medencében, hol a frankokat, hol a szlávokat támogatva az egymás elleni és közötti torzsalkodásokban. Tudjuk, hogy a keleti népek ilyen vállalkozásba nemcsak a zsoldért fogtak, hanem a terepet és a várt ellenfelet is ki akarták ismerni a leendő foglalás céljából. Ezért biztos, hogy foglalásunkban volt egy nagyfokú tervszerűség. Nem véletlenül haladtunk erre – és nem délnek vagy északnak. Más vándorló népek vagy bebocsátást kértek a Bizánci Birodalomtól, vagy megtámadták a kijevi oroszokat: tehát a nyugati, vagyis a Kárpát-medencei irány nem volt az egyetlen lehetséges választás.

Honfoglalásunknak vannak nem kellően tisztázott mozzanatai is. Ilyen a továbbmozdulás oka, a beköltözés ideje és iránya, a honfoglalás miként je.

Vereség vagy elhatározott szándék? Költözésünk alapvető okaként a besenyőktől elszenvedett vereséget szokás megjelölni. Azonban egyrészt vereségünk nem volt annyira súlyos, mint azt egyes források hangoztatták, másrészt nem az volt mozgásunk fő oka. Ezt a megbízható forrásnak számító kievi évkönyvekből lehet tudni. Árpád népe már 895 ősze, vagyis a nagy összecsapás előtt északnak indult, majd elhaladva Kijev mellett nyugatra fordult és a Vereckei hágón át vonult be a Kárpát-medencébe. Világos, hogy a temérdeknek mondott állattal nem indulhatott hosszú útnak ősszel: mivel táplálta volna őket? Ebből a körülményből biztosra vehető, hogy az állandó zaklatás miatt népünk költözése már eleve elhatározott szándék volt és nem egy ad hoc eseménytől függő véletlenszerű aktus.

Az ok mellett két kiegészítő részletet kell tisztázni.

Miért szenvedtek vereséget eleink, ha lovasseregük kétszer erősebb volt a besenyőéknél, amint a bizánci források egyértelműen állították? Úgy tudjuk, hogy Árpád fia, Levente volt az összecsapásra kirendelt magyarok vezére és ő az első napon győzött is. Csak éppen műve nem volt teljes: míg a magyarok a félgyőzelem okán mulatoztak, a besenyők másnap hajnalban rajtuk ütöttek és megfordították a csata végső kimenetelét.

Miként volt képes Árpád a rengeteg asszonnyal és gyermekkel, meg lábasjószággal átvergődni az 50-60 kilométer széles vad erdőségeken? Eleinknek bizonyára voltak jó – feltehetően orosz – hegyi kalauzai és a vállalkozás egyébként sem volt példa nélküli: arrafelé költöztek ide korábban a jazigok és a gepidák is.

Mikor és milyen irányból történt a foglalás? A kérdésre részben válaszoltam. A honfoglalás éve a források elemzése szerint 895-re tehető. Két iránya volt. A köznép tömege lassan *vonult* Árpád vezetésével a Vereckei hágón át. A jóval kisebb hányadot kitevő vesztes harcosok pedig az erdélyi hágókon át *futottak* a Kárpátokon innenre. Az egykorú krónikások ezt a kettősséget nem érzékeltették, bizonyára nem is tudtak róla és beszámolóik ebből adódóan tűnnek számunkra egymásnak ellentmondóaknak.

A főleg germán szerzők nem kedveltek minket, ami érthető, hiszen a krónikáik megírása idejére párszor már megbúboltuk őket. Ezek kárörvendően közölték, hogy a besenyők a magyaroknak minden jószágát elpusztították. A keleti – semleges vagy velünk szimpatizáló és sokkal jobban tájékozott – források erről nem tudnak. A kettősség titka egyszerű. A nyugati források a vesztes magyarokra figyeltek, akik legfeljebb csak annyi jószággal bírtak, amennyi

az ellátásukhoz szükséges volt. Ámde a vereckei foglalók óriási állományokat hajtottak a Kárpát-medencébe, amint azt a kijeviek említik és amint azt a magyarok honfoglalás utáni életmódja is visszaigazolja.

Milyen természetű a honfoglalás? Erről az egykorú források semmit se tudnak. A magyarok is csak Anonymus fantáziájára hagyatkoztak, mint később mások is. A Névtelen dicső emléket akart állítani a korában élt nemesek elődeinek, ezért fantáziadúsan mindenféle harcokat és győzelmeket talált ki. A magyarok többsége ezeket a meséket ma is komolyan veszi, mint ahogy tették költőink és íróink is a XIX. században.

Ha egyáltalán lettek volna ilyen nagy csaták, akkor se lehetnénk túl büszkék rájuk, hiszen egy Gyalu vagy egy Zalán – ha léteztek volna – nem jelentett apró falatot se a magyar hadigépezetnek. Honfoglalásunkat nem kísérték véres harcok, még kisebb ellenállásról sincs tudomásunk. Mégis miért hangoztatták a romantika korában eleink hősies cselekedeteit? Csak azért, mert abban a korban dívott a hódítási jog elve. Elődeink országunk akkori területi és etnikai széttöredezettsége miatt érezték úgy, hogy az egész Kárpát-medencéhez való jogunkat a hódításokkal kell igazolni.

A tények arra a következtetésre vezetnek, hogy a honfoglalás nem volt se riadt menekülés, se tudatosan eltervezett népmozgás. Őseinkben már rég felmerülhetett a nyugatra vonulás gondolata, amit a besenyő támadások csak erősítettek. Ezért a szükségszerűség és a tervszerűség mozzanata egyaránt hozzájárult a beköltözésünkhöz.

A Medencébe sokféleképpen érkeztek népek. Frontális támadással, mint a gótok. Ravasz körülölelő hadmozdulatokkal, mint a hunok. Szinte észrevétlenül, mint a gepidák. A magyar honfoglalás leginkább az utóbbi módot követhette azzal az eltéréssel, hogy minket nem akadályozott más nép vagy hatalom a terjeszkedésben, mint a gepidákat. Egy kissé menekülnünk kellett, egy kicsit már el is terveztük egy másik térségbe való költözésünket, míg végül itt kötöttünk ki.

Így tehát sem a vereség miatti csüggedés, sem a hősi foglalás miatti büszkeség nem indokolt. A magyarok nem először kerestek és találtak új hazát, hisz' egykor Levédiából is hasonló módon távoztak. Kárpát-medencei megtelepedésünket is csak azért hívjuk *honfoglalásnak*, mert arra már az *államalapítás* következett.

> A honfoglalás és az államalapítás tipikus magyar fogalmak: mások nem élnek velük. Honfoglalás helyett költözésről beszélnek, államuk alapítását pedig azért sem ünnepelik meg, mert a dátum ismeretlen. Ki tudja, hogy ki és melyik napon alapította Angliát, Franciaországot vagy Olaszországot? Mindez persze nem baj, mi ennyivel gazdagabbak vagyunk és vannak szép alkalmaink az ünneplésre.
>
> Beköltözésünk 895-ben kezdődött, bár páran korábbra, 892-894-re teszik a kezdetét. Ennek ellentmondani látszik, hogy ezeréves évfordulóját [millenium] csak 1896-ban ünnepeltük meg. Ezen csak az lepődik meg, aki nem ismeri nagy népünk kicsinyke szervezési képességeit. Az előkészületeket nem fejeztük be 1895-re, ezért a honfoglalás évén változtattunk egy aprócska évet. Hát nem jellemző ez ránk?

A fentiekben tisztázni próbáltam egy-két mozzanatot. Azonban a honfoglalásunk körül még bőven akadnak zavaros részletek.

A tudósok egy része szerint Kurszán kündü volt népünk szakrális fejedelme és Árpád a gyula, a katonai fővezér. Mármost miként kísérhette a fővezér a beköltöző nép asszonyait, gyermekeit, barmait? Ezek szerint Árpád nem is járt Vereckénél? És ha még élt apja, Álmos, akkor miért nem ő volt a fővezér, amint a vezérnévsor állítja? És miként áldozhatták fel őt Erdélyben, amerre csak a vesztesek futottak?

Más történészek görög forrásra hivatkozva mondják, hogy nem sokkal a Medencébe való bejövetelük után a magyarok morvákkal találkoztak. Ezt bizonyítaná a déli Morava folyó neve is. A folyó a szerbiai Pozsarevac mellett torkollik a Dunába. Bár nem tudom, hogy kiről-miről kapta nevét, kizárt dolog, hogy eleink dél felől arrafelé haladtak, hiszen pontosan azt az irányt zárták el a besenyők és a bolgárok.

Hányan voltak a beköltözők? A tudósok egy része hallani sem akar e kérdésről, mások meg éppenhogy kiterjedt elemzésekbe bocsátkoznak. Mivel a honfoglalás jelentette a legnagyobb Kárpát-medencei etnikai váltást, a kérdés nem söpörhető a szőnyeg alá.

Minden elemző a magyarok által kiállított lovasok 20 ezres számából indul ki [GG3]. Ezt szorozzák fel a családtagok számával (többnyire ötös szorzóval), majd a kiszolgálók arányával (mindenki saját véleménye szerint). A szélsőséges felfogásoktól eltekintve, amelyek a számot csak 100 ezer főre, vagy pont a tízszeresére teszik, a legtöbben úgy vélik, hogy a beköltözők 400 ezer körül lehettek. A IX-X. század fordulóján 200 ezren éltek már itt, 400 ezren költöztek ide, tehát ***a Kárpát-medence lakossága közvetlenül a honfoglalás után kb. 600 ezer főre rúgott*** [FÜR]. Ehhez járul a Kapelán túli 20-30 ezer főre becsülhető horvát és dalmát népesség.

A lakosság XI. századi lélekszáma nem igazolja se a túl kevés, se a túl sok beköltözőt. Az előbbi esetben a magyarság nem terjedhetett volna el annyira, a másik esetben pedig kiterjedtebbek lettek volna a foglalásai.

Biztosat nem tudhatunk és egyébként is csak a nagyságrend fontos a számunkra. Ezért fogadjuk el ezt a *mennyiséget*. Ám a belőle levont *minőségi* következtetéssel nem mindig lehet egyetérteni. Néhányan úgy vélik, hogy a tengerparton élőket kivéve 400:200, vagyis 2:1 volt a magyarok és a nem-magyarok aránya. Ez a felfogás téves.

A honfoglalók nem voltak tisztán magyarok. A kabarok három törzse együtt a beköltözők kb. egy ötödét tehették ki. Ezért a horvátokat és dalmátokat is számítva ***a honfoglaláskor a magyarság aránya 51 százalék körüli lehetett***. (Ha a rokon és később beolvasztott elemeket is a magyarok közé soroljuk, akkor cirka 380 ezer fővel (60 %) számolhatunk.)

Az alábbi táblázat mutatja a népesség honfoglalás utáni becsült mértékét és összetételét. Megjegyzendő, hogy a szláv történészek is 200 főre taksálják a Medence akkori lakosságát.

NÉPESSÉG 900-ban	ezer fő	százalék
teljes népesség	630	100,0
már itt lakók	230	36,5
szlávok	170	26,9
avarok és székelyek	30	4,8
horvátok és dalmátok	30	4,8
beköltözők	400	63,5
kabarok	80	12,7
magyarok	**320**	**50,8**

Népesség közvetlenül a honfoglalás után

A XIX. század végéig nincsenek a lakosság népi megoszlását megbízhatóan tükröző adataink. Ezért amint az etnikai térképek, úgy a táblázatok is csak érzékeltetésre valók. Mások történelmi fordulópontokhoz – Árpád-ház kihalása, Mátyás halála, Mohács, Buda visszavétele stb. – kötik adataikat, egy-egy ismertebb népességfelmérés szerint kerekítve (pl. 1495, 1720). Hasonlóan fogok eljárni én is, de fontosnak tartom az oláhok tömeges bevándorlását (1380-ig és attól fogva) és a törökök első foglalásait (1520-tól).

4.2.2 Berendezkedés

A számszerű mutatók mellett lényeges, hogy miként telepedett meg a magyarság, azaz a Kárpát-medence mely térségeit foglalta el és melyeket nem. 900-ig csak az alföldi területeket népesítettük be a Duna déli vonaláig, majd 900-ban egy itáliai kalandozást követően megragadtunk a Dunántúlon és eljutottunk a Dunától északra is. Viszont nem laktuk be a Dráva-Száva közét és nem nyomultunk a hegyvidéki folyóvölgyekbe. Jellemző, hogy a garamszentbenedeki kolostornak még 1075-ben sem voltak tőle északra fekvő birtokai: a térség lakatlan volt. Elterjedésünknek északon a Zólyomi-erdőség, keleten a Bihar-hegység, délen a Dráva-Duna vonala, nyugaton az Alpok előtere szabott gátat. Lásd a 9. ábrát.

9. ábra: A Kárpát-medence etnikai képe a X. század második felében

A magyarokhoz segédnépek tartoztak. Ilyenek a velünk beköltöző ***kabarok***, az itt talált ***avarok*** és az ezen a két módon hozzánk csatlakozó ***székelyek*** és végül a ***fekete-magyarok***. Az utóbbi nem külön nép, hanem a valamilyen ok miatt másodrendűnek tartott (pl. a besenyő vereség miatt lefokozott) elemek gyűjtőneve. Páran ugyan tagadják a létüket, de a korabeli források világosan utalnak rájuk (ungri nigrii).

Eleink a segéderőket szétszórták a külső és a belső gyepűk védelmére, illetve az ún. dukátusokba (lásd 4.3 pont), a kabarok magját kivéve, melyet Borsod, Heves és Nógrád táján helyeztek el. Több jel mutat arra, hogy ez az Anonymus által tévesen „kunnak” hívott csoport képezte a későbbi palócság gyökerét. A részletekre nézve lásd a B. függeléket.

A Duna és Száva déli vonalát kivéve a gyepű mindenütt kettős volt. A *külső* a jóval későbbi országhatáron, tehát a Kárpátok gerincén futott, kivéve észak-nyugatot, ahol az Enns folyóig terjedt. A *belső* természeti jellegéből adódóan védhető vadvizet (Moson), vagy erdős hegységet (Bihar, Zólyom) jelentett. A magyarság a belső gyepűt tolta ki lassan-lassan a külsőig, de erre már csak a XII. században került sor és a védelmi vonal változása nem jelentette egyben a magyarság etnikai terjeszkedését is. Éppen ellenkezőleg: a gyepűkre továbbra is csak nem-magyarok kerültek.

A magyarság törzsek és nemzetségek szerint telepedett meg. Azonban nem igaz, hogy népünknek volt hét főkapitánya és ők, illetve a honfoglaló vezérek egy-egy összefüggő régióban foglaltak helyet. Ezt sugallta Anonymus és ezt mutatta Magyarország legelső történelmi atlasza [TOM]. Valójában a honfoglaló törzsek a nagy folyók mentén egy-egy nyári és téli szállást kerestek, amelyek alkalmasak voltak az állatok ellátására [GG3].

4.2.3 Erdély megtelepedése

Abból, hogy a beköltözés egyik iránya Erdély volt, egyesek arra a hamis következtetésre jutottak, hogy a régiót hamar belaktuk. Azonban ott csak három honfoglaláskori nemzetségről (Bogát, Doboka, Zombor) tudunk kevesebb mint egy tucatnyi előfordulással és azok nagy része is csak a XI. századból ismert. Az elmondottak Erdély északi részére vonatkoznak, a déli részeken honfoglalás kori magyar települést senki se feltételez.

> Sőt, akad olyan nézet is, amely szerint Erdély déli részét még a XI. század elején is a bolgárok birtokolták, akiket Szent István győzött le és kényszerített távozásra. A legyőzött a krónikákból ismert Kean lett volna. Azonban valószínű, hogy ez a tulajdonnév valójában köznevet – kán – takar és csak rangra utal. Az sem kizárt, hogy Ajtony áll mögötte.

A monda szerint Erdélyben a vezérek hét várat építettek. Valójában csak az ott találtakat pofozták helyre és azok se voltak várak, legfeljebb földsáncok silány állapotban. Nem is hét volt belőlük, hanem ki tudja hány. A valódi várak jóval a honfoglalás után épültek, bár néha az előbbiekre. Láncolatuk az északi Déstől a déli Hunyadig húzódott a legkeletibb Küküllővárral. Mind Erdély közepén található, távol a peremeitől. Lásd az 50. ábra közepén a lila vonalat.

Nem valószínű, hogy a gyepűőrökön és a bányákban dolgozókon kívül bárki is Erdélyben maradt volna. A honfoglalók tömege bizonyára azonnal áttelepedett a biztonságos Biharon innenre. Ezt igazolja az is, hogy az erdélyi gyulák onnan kerültek Erdélybe, azaz a Gyula nem erdélyi honfoglalás kori nemzetség. A 9. ábrán halványabb színárnyalat mutatja a gyéren lakott erdélyi magyar és szláv területeket.

Végeredményben a honfoglalás több lépcsőben zajlott le úgy, hogy közülük a legutolsó volt Erdély ***nyugatról történő*** megtelepedése valamikor a X. század végétől.

4.2.4 Élet a honfoglalás után

Megjelenésünket követően az északi morvák és a keleti bolgárok vezetői elmenekültek. Azonban a köznép a helyén maradt és elkeveredett az új jövevényekkel.

A szlávok köreit az eltérő életmódból adódóan nemigen zavartuk. Mi a lapos és vízben gazdag alföldies tájakat kedveltük az állattartás miatt, míg ők a domboldalakat, mert nem voltak nagytestű állataik és földművelésből éltek. Eleinte nem is a szláv földeket szálltuk meg, hanem csak mellékük, az avarok helyébe telepedtünk. Ezek mentén vegyes magyar-szláv lakosság alakult ki. Ahol mégis a szlávokra telepedtünk, ott háziszolgákká, nem pedig nem rabszolgákká tettük őket. Emiatt indult el a sajátos etnikai átalakulás, amit sokkal inkább összeolvadásnak, mint a szlávok elmagyarosodásának kell tekinteni.

Figyeljük meg a szlovák gondolkodásmód ellentmondásait! Az egyik oldalon az általunk történt alávetés miatt panaszkodnak, a másikon meg azzal büszkélkednek, hogy a „barbár ázsiai magyarokkal" ők ismertették meg a civilizált európai életvitelt: tőlük tanultuk el a földművelést és ők vezettek minket az Egyház kebelébe. Mindkét kitétel téves.

Egyrészt általában nem az úr tanul a szolgától, hanem fordítva. Eleink a földművelésben legalább annyira jártasak voltak, mint az itt talált szlávok: Árpád neve is „árpácskát" jelent. Az állattenyésztésben pedig messze előttük jártak és nem csak a lovakat illetően.

Másrészt a természetet, az életet, a családot jobban tisztelték, mint a legtöbb európai. Jobban ismerték és szerették Istent, akit mondáink szerint Mennyei Atyácskának hívták. Az egyházi nyelvet és praktikákat sem az itt éltektől, hanem a behívott déli karantán-szlovén hittérítőktől vettük át.

Végeredményben a hatalmilag mindenki által magára hagyott, a kölcsönös frank és szláv torzsalkodásokban szinte a végletekig kivérzett Kárpát-medence népeire honfoglalásunk nem átkot, hanem áldást hozott. Némi reményt adott arra nézve, hogy a dolgok rendeződnek és a folytonos torzsalkodást felváltja egyféle rend, egyfajta biztonság.

4.3 KALANDOZÁSOK ÉS ÁLLAMSZERVEZÉS

4.3.1 Kalandozások

Régen azt tanultuk, hogy előbb csak kalandozgattunk, majd 1000-ben szinte egy csapásra államot alapítottunk. Természetesen ez nem így történt. Már Árpád törekedett a hatalom központosítására, a többi törzsi vezető alávetésére, azaz egyféle királyi hatalomra.

Anonymus a vérszövetség idilli meséjével akarta eltussolni, hogy Árpád egyeduralomra törekedett. Azzal akarta igazolni az Árpád-vonalon kívüliek utódainak az igényeit úgy, hogy közben Árpádot se vádolja meg. A Névtelent ezen a téren dicsérni kell, mert szinte dialektikus módon kezeli nemcsak a hun kérdést, hanem az Árpádok kontra ellenfeleik témát is.

Ide tartozik, hogy Fajsz fejedelmünk már a kalandozások vége előtt fel akarta venni a kereszténységet (950), de elutasították. Voltak más komoly jelei is a magyar beilleszkedési és államszervezési törekvéseknek. Mielőtt azokra rátérnék, a kalandozások néhány sajátosságát kell megemlítenem. Azok céljait sokan ismerni vélik, viszont okairól kevesebb szó esik. Pedig ezt az egész jelenséget jól meg lehet érteni egy párhuzam segítségével.

Beköltözésük idején a kunok nagyjából úgy éltek, mint kétszázötven évvel korábban mi azzal az eltéréssel, hogy ők nem ismerték a földművelést. Emiatt és persze azért, mert a földek már a magyarok birtokában voltak, az ismert összeütközésbe kerültek velünk. A nekik kijelölt terület kevés volt az állataik eltartására, ezért a magyarokat zaklatták, illetve kalandozni kezdtek, amin egész Európa felháborodott. Kalandozás a XIII. században?!

A honfoglalás után a magyarság két részre tagolódott. A nemzetségi, mondjuk így: politikai vezetőréteg és a hozzá tartozó közemberek legelőváltó állattenyésztésből és földművelésből éltek. Viszont a katonai rétegeknek, a harcosoknak nem volt sem földje, sem a besenyő veszély elhárulása után munkája: nem volt miből megélnie. Végeredményben ez is, nem pedig a puszta szerzési vágy kényszerítette ezt a réteget a kalandozásra.

Ez másból is kitűnik. Az első kalandozások, melyek elérték Hispániát is, rablóhadjáratok voltak, amelyeknek célja a kincs- és rabszolgaszerzés volt. A rabszolgáknak jó piacuk volt Bizáncban. Később is megmutatkozott a kiruccanások „kenyérkereső" jellege, mivel a kalandozók zsoldos munkát vállaltak, főleg Németföldön, ahol a fejedelmek marakodtak. Azonban mivel egy idő után kiderült, hogy mi vagyunk a főellenség, az érintettek félretették korábbi ellentéteiket és összefogva ellenünk előbb Merseburgnál (933), majd Augsburgnál (955) vereséget mértek ránk. Ezek után a harcosok Bizánctól kezdtek védelmi pénzt követelni és oda ruccanni annak behajtásáért.

Témánk szempontjából már csak arra kell kitérnem, hogy vajon ez kihatott-e a Kárpát-medence etnikai összetételére is? A felvetés jogos, hiszen hun és avar elődeink sorai az általuk vezetett hadjáratok miatt ritkultak meg. Azonban van egy jelentős eltérés az ő és a mi kalandozásaink között: a mieinkben nem vett részt a főfejedelem és katonai derékhada. Ezért bár kiruccanásaink áldozatokat követeltek, azok nem voltak jelentősek.

> A mérlegeléshez nem árt tudni a következőket. A catalaunumi csatatéren állítólag 140 ezer halott maradt (451-ben). Bár ez alighanem túlzás, tény, hogy Attila korában még voltak százezres seregek. Azonban a középkorban már egy 15-20 ezres vegyesen gyalogos és lovas sereg is igen nagynak számított. A bizánciak szerint az etelközi magyarok 20 ezer lovast tudtak kiállítani és elborzadtak ezen a nagy számon. Visszatérve Augsburghoz 955-ben a veszteségek nem lehettek tízezres nagyságrendűek, amint azt a korabeli – persze német – források hangoztatták.

A magyarság katonai ereje megmaradt és népünk nem fogyatkozott meg. Viszont mindig sok fogollyal tértünk vissza a kalandozásokból. Eleinte eladtuk őket a rabszolgapiacon, később szolgákként alkalmaztuk őket. Ők a magyarságba beolvadva sorainkat gyarapították és ekként a kalandozások mérlege számszerűen kvázi kiegyenlítődött.

Bár nem ért el minket a hunok sorsa, kalandozásaink nem maradtak területi és etnikai hatások nélkül. Megtorlásként a németek ránk támadtak. Fel kellett adni a Morva- és a Bécsi-medence távoli gyepűit (lásd 9. ábra), visszahúzódva későbbi határunkra (területi veszteség). Ez azzal is járt, hogy az ottani székelyek és avarok felmorzsolódtak, helyüket pedig szlávok és németek vették át (etnikai veszteség).

4.3.2 Komplikált államalapítás

Államalapításunk korántsem volt olyan egyszerű folyamat, mint azt az emlékünnepén el szokás mondani. Ismertetése előtt egy fontos eseményre térek ki. A 955-ös év nem csak Augsburgról nevezetes: akkor váltotta fel Fajsz fejedelmet Taksony. Besenyő lányt vett feleségül, aminek kapcsán országunkba engedte az apját, Tonuzoba vezért és népét. Ő még különös elbánásban részesült: népét Heves vidékére egy tömbbe telepítették. Később Géza is befogadott besenyőket, de igen szigorú feltételekkel: másodrangú elemeknek tekintette és szétszórta őket, határőrző és egyéb katonai feladatokat – például Koppány sakkban tartását – bízva rájuk. Az ország peremein sokfelé találkozunk besenyőkre utaló helynevekkel, így Erdély déli szebeni szélén „talmács" formában, ami egy besenyő törzs neve.

Most már rátérhetek az államalapításra, amelynek évfordulóját méltán ünnepeljük. Azt azonban nem hihetjük, hogy az államok egy adott napon egyszeri aktussal születnek. Nálunk sem az történt. A fejedelmek mindegyike hozzáadott valamit Árpád kezdeti központosító

művéhez úgy, hogy arra Szent István tette fel a koronát. Államépítő érdemeit mindenki ismeri és elismeri, viszont elődeiről hallgatnak, netán rosszat feltételeznek róluk.

Már Fajsz fejedelem keresztény államot akart alapítani. Ezt a dolgot annyira komolyan vette, hogy Tonuzobát állítólag élve lovastul eltemettette, amiért nem akart kereszténnyé válni. Géza fejedelemről rengeteg csacsiságot hordanak össze kezdve azzal, hogy véreskezű volt és csak politikai okokból támogatta a kereszténység felvételét, végezve ott, hogy noha maga is megkeresztelkedett, lélekben pogány maradt. Mindebből egy szó sem igaz. Elég említeni, hogy kerülte a háborút: a béke érdekében még a Lajtán túli területeinket is feladta. 1575-ben Heltai Gáspár ezt írta: „Ez pedig jámbor ember vala, csendes erkölcsű és nyugalom szerető. Ezek mellett Isten félő is és szent életű…" [HEL]. Géza csak azért nem lehetett az első királyunk, mert az ő idejében még nem volt kedvező rá a nemzetközi helyzet. Konkrétabban: a Szentszéknek még nem volt sürgető szüksége a magyar támogatásra. A pápa nem ingyen adta Istvánnak azt a koronát…

Géza keresztény szellemben neveltette a fiát, ami nélkül hol lenne első szentünk, hol lenne István műve és Magyarország? Ma Szent Istvánnak tulajdonítjuk a „fogadd be az idegeneket" elvet, mert ő írta le. Ámde kitől tanulhatta a dolgot? Az apjától, aki gyakorolta is, amit tanított. Az első német (sváb) lovagokat ő hívta be csakúgy, mint az első nyugati (sváb és karantán) hittérítőket. Udvarában fehér-horvát és varég (orosz) testőrök szolgáltak. Ő vetette körül Koppányt a segédnépek gyűrűjével, felkészülve a várható összeütközésre. Somogy megye peremén sorra találhatók a Berény, Káloz, Oszlár, Székely, Várong helynevek, amelyek jelentős nem-magyar etnikumra utalnak. (A Berény és Oszlár népnevek honfoglaló alán törzseket takarnak. A Káloz kálizokat, honfoglalás kori mohamedán kazárokat rejt. A Varáng varég-oroszokat jelent.)

Az államalapítás kapcsán mindig szóba kerül a német lovagok szerepe (itt már a Gizellát kísérő bajoroké). Nekik tulajdonítják István „keresztény" seregének a „pogány" Koppány fölötti győzelmét. Én nem kedvelem ezt a fordulatot. Egyrészt Koppány sem volt pogány (ő is megkeresztelkedett), csak egyes „vadmagyarok" szeretnék pogánynak tudni. Másrészt később többször is hatalmas német hadak leptek el minket, amelyekkel csúful elbántunk. A német katona semmivel se volt kiválóbb, mint a magyar. Páncél ide, fegyverzet oda: egy maréknyi lovag – bár sokat jelentett – önmagában nem dönthette el a végső csata sorsát. Sokkal valószínűbb, hogy az István-párti magyarok és az említett segédnépek vívták ki a diadalt.

Az István kontra Koppány epizódnak nincs etnikai vonzata (németek vs. magyarok) és nincs köze a valláshoz (keresztény vs. pogány) sem. Csak arról szól, hogy a régi társadalmi rend véget ért. Az ősi szokás szerint az elhunyt fejedelemnek nem a fia, hanem a legidősebb férfirokona örökölte a főhatalmat, ezért Koppány joggal tartott rá igényt [BAK]. De már Árpád és fiai elkezdték a hatalom központosítását. Géza erőszakolta ki az utódlás örökletessé tételét István érdekében, aki újszerű jogait fegyverrel és idegenek támogatásával érvényesítette.

4.3.3 Király és hercegek

Fejedelmeink a kormányzás terheit rokonaikkal osztották meg, egyes kiemelt térségek és a segédnépek irányítását bízva rájuk. Így keletkeztek az ún. dukátusok, amiket a 9. ábra narancsszínű foltjai mutatnak. Bár olykor változtak, négy tartósan is fennállott.

Nyugaton a ***nyitrai*** létét a morvák ellenőrzése indokolta. Délen a ***temesit*** a bolgár szomszédság. Legnagyobb a ***bihari*** volt, amely Szabolcsot is felölelte és védőzónának számított jelezve azt a tényt, hogy Erdélyt még nem éreztük biztosan a magunkénak. A

***somogyi**ról* talán a fenti okok miatt kevesebb szó esik, annyira, hogy a történelmi térképek fel se tüntetik.

A dukátus idővel hercegséget jelentett: a király kiszemelt utódjára bízta országának egy részét tapasztalatszerzés céljából. Szent Imre is egy ideig Bihar hercege volt.

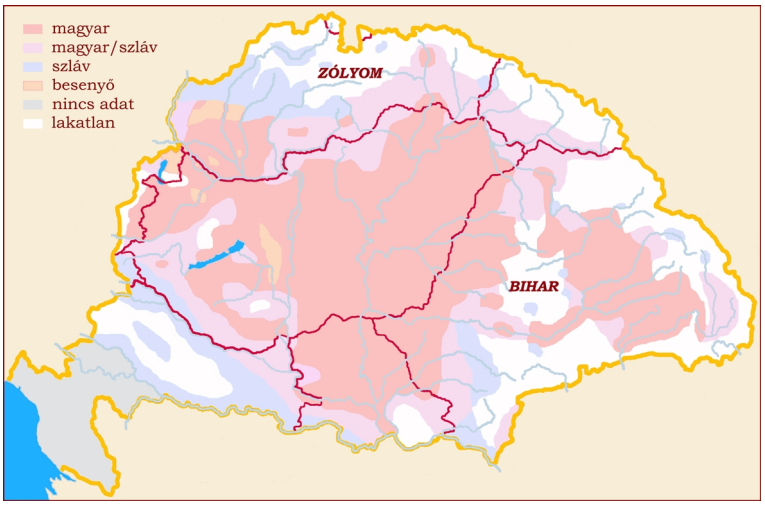
A dukátus a latin „dux"-ból ered, ami vezért jelent, de a szlávok királyt értettek alatta. Ilyen értelemben már Géza király volt, ahogyan Árpád is. A király latinul „rex". E cím használatát a pápai – és általa az összeurópai – elismeréshez kötötték. Ezért lett Szent István a legelső kereszténységként elfogadott magyar király, jóllehet már előtte is voltak királyaink.

Megyéink közül régen Somogy és Bihar viselte az „ország" nevet: ma is használjuk a Somogyország és a Biharország kifejezéseket, de nincs pl. Tolnaország vagy Hevesország szavunk. Az ország fogalom az úrból ered: valakik valakit urukként ismertek el, „uruságuk"-nak tartottak. Somogy nyilvánvalóan Koppány miatt kapta a rangot. Biharról nem tudjuk, hogy kinek volt az országa. Talán a későbbi erdélyi Gyuláé?

Olykor a teljes ország egyes részeit is országnak nevezték főleg akkor, amikor a király rokona – az öccse vagy a fia – is királyi címet viselt. A korabeli szóhasználatban ő volt a „kisebbik király".

4.3.4 Közigazgatás és lakosság

István király kezdte meg a vármegye-rendszer kiépítését. A vármegyék, amint a nevük is mutatja, az egy-egy vár által felügyelt területet jelentették. A vár birtokosa, aki eleinte egy-egy jelentősebb nemzetségfő volt, arról a területről húzta a jövedelmét. Például az Abáké volt Aba-Újvár, Abaúj megye központja. Már István bevezette, hogy a vármegye jövedelmének csak az egyharmada illeti az aktuális birtokost, kétharmada a király tulajdona.

10. ábra: A Kárpát-medence etnikai képe a XI. század végén

István 44-48 megyét alapított, amelyek száma idővel 70-re emelkedett. Az északi Árva, Liptó, Sáros, Szepes, Zólyom még nem létezett; ezek lassan alakultak ki a lakatlan régiókból.

Északkeleten is hasonló volt a helyzet: Bereg, Máramaros és Ugocsa egyetlen egy „határtalan” megyéből (Borzsova) vált ki. Erdélynek csak a nyugati fele volt megszervezve. A Dráva mellett Baranya, Somogy és Zala (régen Kolon) a folyón túl leértek egész a Száváig. Csak a Duna déli szakaszán volt már a XI. században is rendezett a helyzet. A régi megyékről igen jó áttekintést ad Pesty műve [PE4].

Formálódó országunk etnikailag vegyes képet mutatott. A magyarok, a segédnépek és a velünk keverten is, de külön is élő szlávok csak igen gyéren töltötték ki a Medence lakható területeit. Ez a kép – a közhiedelemmel ellentétben – csak nagyon lassan változott meg. Népünk csak apránként tolta előrébb etnikai határait és az asszimiláció sem volt gyors. Egyrészt alig voltak legeltetésre és földművelésre egyaránt alkalmas és még be nem lakott területek: csak a közepes folyók völgyei voltak ilyenek. Másrészt csak kevés helyen éltünk együtt másokkal, főleg a ritka népsűrűségű területeken.

A 10. ábra Kniezsa István örökbecsű alkotásának a mása. Tudós berkekben a térkép közismert és elfogadott. Több tanulság vonható le belőle. Látható, hogy a Kárpát-medence jelentős térségei maradtak lakatlanok. Az is kiderül, hogy bár a gyepűk funkciója idővel megszűnt, területük néptelen maradt. A magyarság szétterjedése nem volt túl gyors: súlya inkább a belső szaporodása, semmint a kifelé való terjeszkedése által növekedett. A szabály alól csak Erdély kivétel, ahol soraink a XI. században odatelepített székelyekkel gazdagodtak.

Kniezsa térképének legfőbb érdeme az etnikai elfogulatlanság. Viszont sok részletet elrejt előlünk. Mert nemcsak az az információ lehet fontos, hogy a XI. század végén a magyarság még mindig jelentős területeket osztott meg a szlávokkal, hanem az is, hogy kik voltak az utóbbiak? Erre a kérdésre majd a 4.5 pontban térek vissza.

4.4 TERÜLETI HÓDÍTÁSAINK

A *magyarság* szépen gyarapodott, bár nem lakta be a Medencét. Ugyanakkor *Magyarország* kezdte kiterjeszteni a határait, mert az uralkodók számára akkor is a terület és nem a nép etnikai hovatartozása volt fontos.

Az államalapítás előtt nem fogtunk területszerző háborúkba. Nem nyertünk új földeket a kalandozásokkal sem, sőt kisebbeket elveszítettünk miattuk. Egykori gyepűink az Enns folyóig terjedtek (vö. Oberenns, innen az „óperenciás” kifejezés), de a háborúzni nem akaró „vad” Géza visszavonta határainkat (lásd a 9. ábrát). Fia is kerülte a harcokat, de ő és utódai a németek, a morvák és a lengyelek ellen többször meg kellett, hogy védjék hazánk nyugati és északi végeit. Keleten és délen a besenyők, majd az úzok, végül pedig a kunok meg-megújuló támadásait kellett elhárítanunk.

A kocka a XI. század második felében fordult: királyaink akkor már hódításokba fogtak. Nyugati és északi irányban ezt nem tehették meg az igen erős németek és lengyelek ellenében, sőt egy ideig dél felé se törekedhettek a bolgárok és Bizánc miatt. Így elsődleges célpontjaikká főleg a szomszédos keleti-északkeleti, időnként a délnyugati térségek váltak (lásd 11. ábra).

A legjelentősebb gyarapodást Horvátország jelentette. Szent László testvére, Ilona volt az utolsó előtti horvát király felesége és az utolsó anyja, akinek a halála után a horvátok két pártra szakadtak. Az egyik a bizánciak uralmát akarta, a másik Lászlót hívta meg a trónra, aki el is foglalta azt (1091).

Az újkorban a horvátok azt állították, hogy Szent László szerződést kötött eleikkel, amit a magyarok megszegtek és felszámolták a Háromegy Királyságot (3.3.4 alpont). Egyik panasz sem jogos. Ilyen szerződésnek nincs nyoma: egyébként is kizárt, hogy László hagyta volna megkötni a kezét. A másik tétel pedig éppenséggel megfordítható, amint mindjárt meglátjuk.

11. ábra: Magyarország hódításai az Árpádok korában

A hatalmi térképeken élénk piros szín mutatja Magyarországot, halvány a szerves részét alkotó Szlavóniát és még halványabb a bánságokat. Horvátországot ibolya szín jelöli. Kumánia volt a leendő román államok bölcsője, ahol főleg oláhok éltek. Színe zöld. Többi ad hoc tartozékainkat vegyes színek ábrázolják.

1090 táján ***Horvátország*** szétesőben volt. A városi és a hegyvidéki párt viszályai a horvátok fennmaradását veszélyeztették. ***Szlavónia*** nem létezett, azt mi alakítottuk ki Somogy és Zala Dráván túli részeiből bosnyák területek csatolásával. Magyar részekből keletkezett Kőrös, Varasd és Zágráb, a bosnyák részekből pedig Dubica, Orbász és Szana megye. Lásd a 7. ábrát. Végül ***Dalmácia*** sohasem volt történelmi egység: a korban olyan városkák gyűjtőneve volt, amelyek hol Velencéhez, hol Bizánchoz húztak, de leginkább függetlenek akartak volna maradni mindenkitől.

A káoszból 1105 után Könyves Kálmán teremtett rendet. Horvátország élére bánt (avar méltóságnév) nevezett ki. A központtól való távolság és a szláv lakosság miatt Szlavóniát és a dalmát részeket is a horvát bán alá rendelte. Az adriai városkák hol vállalták a magyarok fennhatóságát, hol nem. Szlavónia a török időkig külön tartomány maradt. Ha királyaink nem hozzák létre és időnként – korántsem mindig – nem igazgatják együtt Horvátországgal meg a dalmát részekkel, akkor ma emlegetni se lehetne a háromegy királyságot!

A „ha” ritkán megengedett történelmi feltétel, de most élek vele. Ha 1090-ben a bizánci párt győzött volna, akkor a horvátok áttértek volna a keleti kereszténységre és ma a horvát nép nem lenne más, mint a szerbek egy jelentéktelen ágacskája. Ezzel szemben a magyarok alatt Horvátország a török hódoltságig megőrizte nagyfokú önállóságát, sőt a horvát urak egyre nagyobb beleszólást kaptak hazánk irányításába.

Elterjedt az a nézet, hogy a történelemtudományban a feltételezés nem megengedett. Én mást tanultam. Röviddel a halála előtt Szolzsenyicin összegezte a mondanivalóját. A hangsúlyt a cár bukására és a bolsevizmus hatalomra jutására helyezte. Kijelentette, hogy *a történelmi „ha" az egyetlen helyes kutatási módszer*. Csak akkor találhatunk rá az okokra, a felelősökre, a lényegre, ha feltesszük a ***„mi lett volna, ha…"*** kérdést. Ő fel is tette: Mi lett volna, ha a cár nem viselkedik annyira pökhendien és emberszámba veszi a fronton meglátogatott katonáit? Akkor bizonyára nem gyilkolták volna le a tábornokaikat és nem lett volna sikeres az októberi forradalom.

Tegyünk próbát a magyar történelemmel: Mi lett volna, ha Szapolyai nem késik el a mohácsi csatából? Vegyük észre, hogy a kérdés valójában ez: miért késett el? A további kérdések: Valóban elkésett, vagy másról volt szó? Kinek állt érdekében II. Lajos veresége? Mi lett volna, ha Szapolyai nem hajt úgy a királyi méltóságra?

De folytassuk a megszakított gondolatsort.

Dél(nyugat)i térnyerésünk nem állt meg itt. II. (Vak) Béla terjesztette ki uralmunkat Boszniára (Ráma királysága, 1141). Családi kapcsolatok révén átmenetileg Szerbia és még rövidebb ideig Bulgária északi felének a birtokába jutottunk. A Bizánccal való, a XII. századot kísérő csetepatéink közben sorra alakultak ki a Szávát délről kísérő, változó számú, nevű és területű aprócska bánságok, amelyek ütközőzónaként szolgáltak hazánk és Bizánc között. Közben folytonos harcot vívtunk úgy vele, mint Velencével, a dalmát városkák és szigetek birtokáért. Rövid időre sikerült elfoglalnunk a tengerpart Horvátországon túli kis részét is (lásd a 11. ábrán Hulm-ot).

Másként alakult a helyzet északkelet felé. Ott állandó harc dúlt a kievi fejedelemség és tartományainak a birtokáért. A vitába rokonsági kapcsolatok ürügyén mi is beleszóltunk. III. Béla az egyik fél támogatásának a címén foglalta el Halicsot és Ladomért (1188). Attól fogva a magyar uralkodók sokáig viselték a Halics és Lodoméria királya címet, jóllehet a tartomány csak rövid időszakokra került a tényleges birtokunkba. (Halicsot nem kell bemutatni, hiszen az Galícia. Lodomér, avagy Ladomér az egykori orosz Vlagyimir város nevéből ered.) Hasonló mondható el a Medence délnyugati határán túl időnként meghódított Stájerországról is.

Tartósabb sikerrel járt a Kárpátoktól keleti és déli területek elfoglalása. A besenyők meggyengülése és az úzok eltűnése után kunok telepedtek a Duna, a Dnyeszter és a Kárpátok közé. Mások „kumán" néven emlegetik őket. Megtérítésük szolgált ürügyként arra, hogy Kumániát Magyarországhoz csatoljuk. IV. Béla viselte elsőként (és egyben utolsóként) a Kunország királya címet (1223). A térítés miatt hoztuk létre a Szörényi Bánságot (1227) is a Duna és az Olt között, amely egy ideig a Kárpátokon innenre is átterjedt.

Tehát *Magyarország hatalmi* értelemben szépen terjeszkedett, de foglalásainak többsége csak időleges és névleges volt. Vajon együtt jártak-e azok a *magyarság etnikai* terjedésével is?

Egyáltalán nem, sőt a terjeszkedés etnikailag inkább káros volt. Az új birtokokért magyar vér hullott és határaink – mai szóval élve – légiesekké váltak. Így szabadon költözhettek be hozzánk idegenek. Jóllehet ez nem jelentett tömegeket, a dolog nem kölcsönösen működött. A XI. század végén a Kárpát-medence lakossága a 2 millió főt sem érte el, ezért nem voltak tartalékaink. Az új területekre nem bocsáthattunk ki rajokat, még az ottani közigazgatást is mindig helybéli elemekkel kellett megszerveznünk.

Az általános szabály alól egy kivételt ismerünk: IV. Béla magyar és szász településeket hozott létre a Kárpátok délkeleti sarka mellett (lásd az 51. ábrát). Magyarokat a későbbi Moldvában sokfelé, szászokat nem messze a határunktól a leendő Havasalföldre is. Előre is jelzem, hogy míg az utóbbiak maradéktalanul eltűntek, az előbbiek máig fennmaradtak.

4.5 FOGADD BE AZ IDEGENEKET!

A szentistváni intelem többféle módon értelmezhető. Feltehető, hogy eredetileg főleg a szokásokra irányult. Eleinknek el kellett sajátítaniuk a nyugati életvitelt: a harcmodort, az ipart, a kereskedést és minden mást, ami fennmaradásukat elősegíthette. Szent István nem azt üzente, hogy vessük el a hagyományainkat, hanem azt, hogy tanuljunk mellé jük új dolgokat. Nála az idegenek befogadása nem a „másság" elismerését jelentette. Ezt mutatja, hogy a szokásokban maradi keleti kereszténység jelenlétét nem tűrte. Annyi bizonyos, hogy Magyarországot és a magyarságot magyarnak kívánta tudni.

Első királyaink még ilyen szemléletben fogadták a térítőket, lovagokat, testőröket, kereskedőket stb. Országunk biztos menedéknek számított és hiányában volt úgy a fegyverforgatóknak, mint a munkáskéznek. Ezért viseltük el, sőt bátorítottuk, hogy még volt ellenségeink (besenyők, úzok) csoportjai is ide költözzenek. Jöttek is hozzánk csehek, lengyelek, morvák, németek, „olaszok", oroszok, sőt már szerbek is. Erről korai csehi, lengyeli, németi, oroszi stb. helyneveink tanúskodnak.

> A tudósok a névalakból következtetnek a helység eredeti etnikumára. Például ha a helységnév toldaléka „laka" vagy ilyesmi, akkor az előtte lévő etnikai név, pl. Horvát, személynevet és nem népelemet takar. Viszont a toldalék nélküli és az ...-i toldalékú nevek etnikumot rejtenek. Érdekesek a névkölcsönzési szokások is. Például ha az oláhok átvették tőlünk a „tót" helynevet, ott egykor elmagyarosodott szlávok éltek. Ha viszont a „szirb" hivatkozást használták, akkor a falu az oláh beköltözéskor is szláv volt, mert az oláhok minden szlávot szerbnek neveztek.

A XII. században a Felvidék benépesedett főleg azután, hogy a szászok átjárhatóvá tették a zólyomi vadont. Bár Csánki szerint [CSÁ] a magyarok is elindultak észak felé, nyugaton csak a Trencsén-Bán vonalig terjeszkedtek, noha jóval afölött is találni elszórt magyar határneveket. Györffy azt állítja, hogy ekkor a magyarok a Felvidéken mindenütt csak az erdővonalig hatoltak fel és a török időkig amentén húzódott a magyar-szláv nyelvhatár [GG2].

A népesség nagy részét a tótok tették ki. (A „tót" kifejezésre lásd a 3.3.3 alpontot.) Nem a nyitrai szlovénség szaporodott el ennyire: a lakosok nagy része északról és nyugatról beköltözött szláv volt: északon lengyelek, nyugaton morvák és csehek, amit a korabeli személynevek igazolnak.

A „tóthoz" hasonlóan félreérthető az „olasz" kifejezés is. Latinos elemet jelent, amely ritkán takar itáliait, többnyire flandriai, illetve vallon (azaz gall) csoportra utal. A szerémségi Fruska Gora régi neve is Franka Gora volt. Az ottaniak a szőlő művelésében jeleskedtek, de nem a frankok maradékai, hanem későbbi latin telepesek.

A XII. század elejétől érkező olaszok a központokban és mellettük (Buda, Fehérvár, Pécs vö. Pécsvárad, Nagyvárad vö. Váradolaszi) telepedtek le, azonban a Szepességtől kezdve Sárospatakon (amit állítólag ők alapítottak) és az erdélyi Beszterce vidékén át Erdély déli pereméig találkozni a nyomaikkal. Esztergomban oly nagy befolyásra tettek szert, hogy a várost csak „civitas latinorum" néven emlegették. Nekik köszönhető a kultúra, a művészet és a tudomány terjedése, de ők fejlesztették a kereskedelmet és a pénzügyeket is.

Ezen a téren erős konkurenciával kellett számolniuk. A zsidók első nagy beköltözését 1098-ra datálják: akkor üldözték el őket Csehországból. 1243-ban örmények érkeztek Esztergomba. Mellé jük kell sorolni az izmaelitákat, akik vámok és adók behajtásából éltek: ők

bérelték a pesti vám jogát, ahol bolgárok voltak a révészek. Királyainknak sok vitája támadt az Egyházzal az izmaeliták és a zsidók miatt, akiktől emiatt olykor nemcsak az adóbehajtás bérlési lehetőségét, hanem más jogokat is megtagadtak. Viszont nem üldözték és nem távolították el őket: e népek országunknak mindig elfogadott etnikai elemei maradtak.

Az izmaelitáknak két rétege volt, amiket csak az iszlám vallás kötött össze. Az egyik a honfoglalókkal jutott ide. Ők a keleti (azaz khorezmi) eredetű kálizok, akik nemcsak Buda környékén (vö. Budakalász), hanem a Szerémségben is letelepedtek. A másik réteg Afrika északi tájairól ered. Ők a szaracénok (vö. szerecsen), akiket akkor böszörményeknek hívtunk.

Egy korabeli muszlim utazó szerint Magyarországon tízezrével voltak böszörmény falvak, ami persze igen erős túlzás, de jól mutatja a népcsoport széleskörű elterjedését.

4.6 HÍVJAD BE AZ IDEGENEKET?

Idővel a szentistváni intelem jelentése megkopott. A körülmények miatt az idegenek befogadása már nem követendő nemes elvnek, hanem parancsoló szükségszerűségnek mutatkozott. A Medence annyira gyéren lakott volt, hogy a fenyegető újabb (kun, tatár) ellenségek elleni védelemre erői már kevésnek bizonyultak. Fogadd be az idegeneket, vagyis keress olyan elemeket, amelyek képesek és hajlandók megsegíteni az országot védelmében.

Katonai erőink az ország központjában tanyáztak, ezért – illetve az akkori politikai viszonyok miatt – nyugati határainkért nem kellett aggódni. Horvátország csatlakozása és a bánságok kiépülése biztonságot nyújtott déli és délnyugati végeinken. Csak két térség maradt sérthetően nyitott: északi régiónk és főként a magyarság által csak részben belakott Erdély.

A XII. század közepétől királyaink idegenek tömegeit költöztették be. Előbb flandriai vallonokat, majd szászokat. Ezzel fordulat következett be a politikánkban. A „fogadd be” (akik azt kérik) és a „hívjad be” (akiket te kérsz) elv között jelentős az eltérés. Az előbbi azt jelenti, hogy te teszel szívességet és cserébe semmit sem várhatnak el tőled, az utóbbi az ellenkezőjét.

12. ábra: Erdély a tatárjárás előtt

A betelepülők közül a németek képviselték a legfajsúlyosabb tételt. Ma is emlegetjük a németek feletti egykori győzelmeinket: Búvár Kundot, Vértest és a felégetés okosnak vélt taktikáját. Arról viszont hallgatunk, hogy ezért és eközben néptelenné váltak nyugati végeink, ahová szabadon szivárogtak át a németek, akik már a XI. században a Fertő tó vidékének etnikailag döntő elemeivé váltak. A Stájerországért vívott hiábavaló küzdelmekből nemcsak hatalmilag, hanem etnikailag is mindig mi kerültünk ki vesztesen.

Szászok érkeztek Budára, Egerbe, Esztergomba, Fehérvárra, Kassára stb. az ipar, a bányászat és a kereskedelem fellendítése érdekében. Új településeket alapítottak, például Beregszászt (eredeti neve Lampertszásza volt a telepítő Lampert, Szent László fivére után). Északon a bányák sorát nyitották meg Selmectől Rozsnyóig. Ennek kapcsán törték fel és tették járhatóvá az addig áthatolhatatlan Zólyomi erdőséget. Keletebbre Abaújban eredetileg 10 falu volt a kezükön. Újabb bevándorlók által gyarapodva onnan terjedtek el Gömörön és Szepesen át Sárosig. Szepesben olyan súlyra tettek szert, hogy a XIX. században is szász vidéknek számított, bár lakosainak többsége akkorra már nem német, hanem szláv volt.

Mindennél fontosabb az erdélyi szászok betelepítése. Erdély egyes vidékei a szó szoros értelmében lakatlanok voltak, így szebeni peremét csak desertorumként, azaz pusztaságként említették. Oda előbb vallonokat, majd az őket beolvasztó szászokat költöztettek. Három térséget népesítettek be (lásd 12. ábra): a déli területet, amelyet Királyföldnek neveztek, attól keletre a Barcaságot (Brassó környékét), fent északkeleten pedig Beszterce és Radna vidékét. Ezek a régiók még nem alkottak egy közösséget, sőt maga a Királyföld is több székből állt.

> Magyarországot közigazgatásilag megyék alkották, amelyek élén ispánok álltak. Eleinte nem járásokra, hanem székekre (latinul: sedes) tagolódtak. A közösséget választott vagy kinevezett bírák igazgatták. A bíráskodás során csak ők maradhattak ülve: így vált a „szék" bútordarabot jelölő szó igazgatási fogalommá. Ez az egység másutt elhalt, de a székelyeknél és a szászoknál megmaradt. Vezetőjük elméletileg a székely, illetve a szász ispán volt. Azonban néha a székely ispán igazgatta a szász székek egy részét is, máskor a megyésispán vette át a tisztüket, ismét máskor pedig a vajda.

A szászok feltűntek másutt is, így Kolozsvárott és a bányafalvakban, mint pl. Torockó. Számuk csak erdélyi viszonylatban volt jelentős, hazánk egészét tekintve nem. De nem a *mennyiség*, hanem a *minőség* a döntő. A régen *befogadott* elemeknek hozzánk kellett igazodniuk: ők még nem bírtak sajátos jogokkal. Viszont a *behívott* csoportok már ragaszkodtak ilyenekhez. II. Endre – az András és az Endre egyenrangú névalakok, én a magyarosabb utóbbit használom – a királyföldiek előjogait olyan szinten biztosította az Adreanummal (1224), hogy joggal beszélhetünk *az első európai etnikai autonómiáról*. A szászok maguk választhatták meg vezetőiket; közvetlenül a királyhoz fordulhattak; csak a határokon belül voltak hadi szolgálatra kötelezhetők; idegen nem telepedhetett a területeikre stb. A Királyföldre még magyarok sem költözhettek, a saját országukban!

Az idegeneknek miatt a rokonainkkal is csúful bántunk. A székelyeket a XI. század során a bihari térségből a Küküllők vidékére mozgattuk. Amikor a szászoknak adtuk ezt a területet, a székelyeket odébb kényszerítettük mai hazájukba, a Székelyföldre. És bár a székelyek elégedettek mai otthonukkal, a szászoknak jutott Küküllő-vidék kedvesebb és termékenyebb táj, mint a zordon-bordon Háromszék. Lásd a B. függelék B.1 pontját.

A szászok mellett oláhokat is hívtunk Erdély déli peremére, a vlachok földjére (az ábrán Fogaras). Erdély déli részén a szászok és az oláhok beköltözéséig Fehér megye ugyanolyan lakatlan táj volt, mint a Felvidéken Zólyom. A szászok földjein belül, Fogaras és a Barcaság peremén, sőt a Székelyföld közepén is központi igazgatás alatt maradtak egyes megyerészek.

1775-ben a megyét Alsó és Felső részre tagolták és az utóbbi szétszórt darabkáit csak az 1876-os közigazgatási átszervezéssel számolták fel. Vajon miért nem adták e részeket is rögtön a székelyeknek? Lám, milyen a sors fintora: Trianonkor pont azok voltak többségükben románok által lakottak! Fehér megye kaotikus viszonyaira lásd a B. függelék 50. ábráját.

> Régen két közel azonos nevű vármegyénk volt: a Dunántúlon Fejér, Erdélyben Fehér. Az előbbi központja Székesfehérvár, az utóbbié Gyulafehérvár. Mindkettő az előkelőségre utal: az előbbi a magyar királyság központja, az utóbbinak meg hasonló szerepet szánt az erdélyi Gyula. A történelmi Magyarországon volt más Fehérvár is: Nándorfehérvár, azaz Bolgárfehérvár (ma Belgrád). Sőt, a tengerparton volt Tengerfehérvár.

Első szent királyunkkal szemben későbbi uralkodóink nem ritkán a magyarok kárára az idegeneknek kedveztek és ebből adódóan már a tatárjárás előtt idegen erkölcsök és szokások lettek úrrá hazánkban, főleg a kunok beköltöztetése után.

A kunok a várható tatár támadás miatt kéredzkedtek be (1239). A források 40 ezer harcost említenek, ami 200 ezer főt jelent. Nem az ismert otthonukba telepítettük őket: a két Kunság csak Károly Róbert korában alakult ki. A Tisza, Maros és Körös folyók közeibe kerültek, de még a távoli Bars vidékére is jutott belőlük. Velük való viszonyunk eleinte nem volt olyan ellenséges, mint hírlik. Haragudtunk rájuk a földművelő életmódunkat megzavaró állattartó szokásaik miatt, de csodáltuk is őket a szabadságukért. Vezérüket, Kötönyt, rémhírek alapján ölték meg pesti magyar és német fegyveresek. Erre a kunok rabolva és pusztítva kirohantak az országból. De csak a harcosok távoztak el: a köznép nagy része hazánkban maradt.

A jászokról nem lehet tudni, hogy mikor költöztek be hozzánk. Annyi biztos, hogy egyes elemeik már a tatárjárás előtt megjelentek nálunk. Lásd a B. függeléket.

4.7 TATÁRJÁRÁS ELŐTTI ETNIKAI KÖRKÉP

Első századaink gazdagok voltak etnikai eseményekben. Helyzetünket két tényező tette különlegessé: egyrészt fel kellett fognunk a népvándorlás utolsó hullámait, másrészt gondoskodnunk kellett a népesség feltöltéséről.

NÉPESSÉG 1240-ben	**ezer fő**	**százalék**
teljes népesség	2.200	100,0
magyarok	**1.570**	**71,3**
nem-magyarok	630	28,7
németek	75	3,4
északi szlávok	200	9,1
románok	30	1,4
ruténok	15	0,7
déli szlávok (szerbek nélkül)	200	9,1
szerbek	10	0,5
egyéb (jász, kun, más)	100	4,5

Etnikai kép a tatárjárás előtt

A tatárjárásig az etnikai kép kedvezően alakult. A 2,2 millió főre becsült összlakosságból ***1.570 ezer főt*** tett ki a magyarság és aránya már meghaladta a ***71 százalék***ot. A lakatlan terek benépesítése által a kultúr-területek kiterjedtek (kb. 240-260 ezer km²) és belőlük egyre nagyobb részt tudhattak magukénak a magyarok (kb. 180-200 ezer km²).

13. ábra: A Kárpát-medence etnikai képe 1240 táján

1240-re a Medence nemcsak hatalmi, hanem etnikai értelemben is magyar lett. Ezzel kapcsolatban elterjedt az a tévhit, hogy a magyarság a tatárjárás előtt csaknem kitöltötte a Kárpát-medencét és az itt éltek asszimilálásával döntő, 80 százalékot is meghaladó többségre jutott. E képnek mind a két vetülete hamis. Népünk mindenkori ***legnagyobb területi elterjedését*** a 13. ábrán láthatjuk. A Kárpátok északi-északkeleti területeit, Erdély északkeleti és déli peremét, a Dráva-Száva közének nagyobb részét nem mi népesítettük be és a mai Burgenland jó része se volt magyar terület.

Az asszimilációra vonatkozó nézet is hamis. A beköltözéskor az itt éltek mellé költöztünk és csak a gyéren lakott tájakon olvasztottuk be a ***velünk együtt élő anonim szlávokat***. A gyepűk avar és székely népe nem beolvadt, hanem jórészt elpusztult. Ezeken kívül négy dologra kell figyelni:

- Az északi és déli szlávok velünk nagyjából azonos mértékben (3,5 ‰ éves rátával) szaporodtak, de erősen gyarapodtak a jelentős beköltözések által is.
- A peremvidékeken megindultt a románok, ruténok, sőt a szerbek beáramlása is.
- A németeket már a XI. század első felétől tudatosan is telepítettük.
- A kunok és a jászok még sokáig nem tekinthetők magyarnak.

A magyarság magas szaporodási rátája révén szépen növekedett. A kis népsűrűség kedvezett a homogenizálódásnak és az elterjedésünknek. Noha az asszimilálódás nem volt rohamos és idegen rajok színesítették az etnikai palettát, soraink a beolvadásuk által is gyarapodtak. Népünk a tatárjárás előtt kitöltötte a Medencét, kivéve a földrajzi Felvidéket, Erdély déli harmadát és északkeleti csücskét, továbbá a Dráva-Duna vonalától déli régiót,

ahol csak egy Verőcétől keletre szélesedő sávban honosodott meg. A gyepűkön és a hegyi folyók mellett akadtak még lakatlan területek, amiket az ábra már nem mutat. Viszont az Erdély nyugati határán lévő Bihar hegység óriási, megyényi tömbje továbbra is néptelen volt.

> Az ábrán csak azt lehet mutatni, hogy a térségek benépesültek. Ez nem azt jelenti, hogy egyforma sűrű volt a népességük. A Felvidéken az erdővonal fölött, Máramarosban, a történelmi Erdély teljes egészében, Krassóban és Szörényben, továbbá a Dráva-Száva közén a népsűrűség igen alacsony volt. Ez az oka annak, hogy bár az északi szlovének és a ruténok meglehetősen nagy területeket laktak be, számuk mégsem volt jelentős.

Sokan úgy tartják, hogy népünk a török időkig megőrizte a tatárjárás előtti 80 százalék feletti súlyát. Ez tévedés. Arányunk sohasem érte el a 80 százalékot és a 70-72 százalékos felső határon is csak pár évtizedig mozgott. Úgy arányát, mint elterjedését tekintve 1240 tájára jutott el az etnikai delelőre. Később mindkét téren romlott a helyzete.

Hajlamosak vagyunk elfelejteni, hogy a terjeszkedés és letisztulás másokat is jellemzett. Elkezdődött a *horvátok* előrenyomulása, ami a Dráva-Száva közi szlávok beolvadásával járt. Már a tatárjárás előtt ***a Medence délnyugati sarkában kialakult egy kompakt délszláv etnikai tömb***, bár ez az összterületnek még csak a 5-6 százalékát tette ki.

Hasonló folyamat vette kezdetét északon is. A *nyitrai szlovének* keletre terjeszkedtek és lassan egyneművé váltak, bár messze nem alkottak olyan egységes népet, mint a horvátok. Mivel a Felvidéken magyarok is éltek és ebben a korban telepedtek meg a németek, ott még nem körvonalazódott egy újabb összefüggő szláv etnikai tömb.

Határaink mentén feltűntek a *ruténok* és a *rácok*. Lélekszámuk csekély volt: külön-külön pár ezer főre tehető. A rácokra figyelni kell, mert a Szerémségben vetették meg a lábukat, amely már Szent István korában az ortodoxok hídfőjének számított. A *jászokról* és *kunokról* csak annyit, hogy még nem hajlottak a beolvadásra, mint ahogy tőlünk eltérő szokásaik miatt a görögök, izmaeliták, örmények, zsidók és *oláhok* sem. Az utóbbiakat 1200 körül magunk hívtuk be a Fogarasföldre és a Barcaság peremére határőrző feladatokra, alig ismert feltételek között. Felerősödött a spontán bevándorlásuk is a déli – főleg a krassói és hunyadi – folyóvölgyek mentén.

A *németeket* részben mi telepítettük a városainkba, a Felvidékre és Erdélybe. Mellesleg nemcsak a szászok, hanem a svábok is megjelentek már a XII. században, főleg a Bácska déli peremén. Részben jöttek ők hívás nélkül is: nyugati végeinket jóval a tatárjárás előtt a beszivárgó szomszédok foglalták el. A németek pozitív szerepe sok visszássággal párosult. Nem csak az erdélyi szászok elzárkózására kell gondolni. Az 1218-25 között Budára települt és más városokban, például Kolozsvárott élő németek is a magyar polgárságot elnyomták, amiről az 5.2 pont fog beszámolni.

II. Endre 1211-ben a Német Lovagrendet hívta be a Barcaságra (Brassó vidékére) a kunok térítési szándékával. Kiváltságait 1222-ben megerősítette. Kezdetben a dolgok jól mentek, azonban a rend önállóságra tört. Jogtalan foglalásokba kezdett, zaklatta a lakosságot, majd a területet önkényesen a pápának ajánlotta fel. Ezt Endre nem tűrhette: 1225-ben fegyverrel űzte ki a renitenskedőket. Ez a legelső eset, amikor az idegenek befogadásának az elve megbukott a gyakorlatban. A lovagrend példája általános tendenciát mutat: az új jövevények nem tisztelték a hazai törvényeket és szokásokat, és mivel engedtük, a fejünkre nőttek.

Mindent egybevéve jobban kellene figyelni arra, hogy a tatárjárás előtti korra nemcsak a magyarság gyarapodása és elterjedése volt jellemző, hanem más népek is egyneműsödtek és terjeszkedtek, továbbá új elemek jelentek meg a Kárpát-medencében (oláhok, rácok, ruténok), amelyek idővel meghatározó szerephez jutottak.

4.8 A TATÁRJÁRÁS UTÁN

Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy a döntő etnikai váltások csak a hódoltság során következtek be: volt ugyan tatárjárás is, de csapásait hamar kihevertük. Ez nem felel meg a valóságnak. A tatárjárás sokkal nagyobb mértékben járult Trianon első mozgatórúgójához, az elmagyartalanodáshoz, mint gondoljuk. Ezért körül kell járni etnikai következményeit, amelyeket nem a súlyuknak megfelelően szemlélünk. Egy összetett közvetlen és két közvetett hatást kell megértenünk.

A közvetlen hatás három tényezőben jelentkezik.

Az első az *elpusztultak abszolút száma*, amely mindenki szerint magas volt: pesszimista nézetek szerint elérte az 50 százalékot, azaz kereken egy millió főt tett ki. Az optimisták ennek a felére taksálják a veszteséget, de az is félmillió lélek. Ez kétszer annyi, mint Erdély akkori teljes népessége és megegyezik a nem-magyar népek együttes akkori lélekszámával!!!

A második az *etnikai megoszlás*. A déli szlávokat a dúlások el sem érték. Az északiaknak volt hol elrejtőzniük csakúgy, mint az erdélyiek nagy részének. A szászokat úgy-ahogy védték a falaik, bár nem mindig sikerrel. A tatárok a sík- és dombvidékeken okozták a legnagyobb károkat, ahol főleg magyarok laktak, tehát a tatárjárásnak ők voltak a fő szenvedő alanyai.

Ezt mutatja a harmadik tényező, a *területi veszteség* is. Népünk csak nemrég áramlott ki a központi régiókból a folyóvölgyekbe és Erdély keletibb tájaira. A tatárok ezeken a vidékeken vonultak fel, ezért a frissen magyarrá vált területekről a magyarság szinte nyom nélkül eltűnt.

A közvetett hatások közül az első az, hogy megcsappantak népünk etnikai tartalékai, ezért

már csak a természetes szaporodása által gyarapodhatott.

Már keletről sem vettek minket körül (fél)rokon népelemek, amelyek növelhették volna lélekszámunkat. Ugyanakkor megindult felénk az oláhok, a ruténok, sőt már a szerbek kiapadhatatlan áradata, és ők nem hajlottak a beolvadásra. A Medencében kialakult vákuum már jóval a hódoltság előtt az etnikai arányok számunkra kedvezőtlen eltolódása felé vezetett.

A másik közvetett hatás is az űrrel kapcsolatos. A földet meg kellett művelni, de nem volt elég munkáskéz és ezért szükségessé vált a tömeges betelepítés. Csakhogy az már nem az idegenek befogadásának az elméletén alapult, hanem a gyakorlat kényszerítette ki. Ebből az következett, hogy már

nem tartottuk fontosnak az etnikai folyamatok irányítását.

Már nem csak magyarok közé, zárt tömbökbe és ellenőrzött akciókkal költöztettük be az idegeneket, mint egykor a besenyőket és kunokat, hanem jöttek ők maguktól is a magyarok helyére, bárhová a földesúri akarat szerint. A központi hatalom meggyengülése miatt a telepítéseket – egyes jelentősebb mozgások kivételével – már senki se tudta ellenőrizni.

1241-ig népünk helyzete remekül alakult. A természetes szaporodás, az összeolvadás és a beköltözők asszimilálása által abszolút számban is gyarapodtunk és arányunk is fokról-fokra nőtt. Az üres Kárpát-medencében tág lehetőségünk nyílt a terjeszkedésre: úgy tűnt, hogy hamarosan teljesen magyarrá fog válni. Előre araszoltunk a folyóvölgyekben a peremvidékek felé és belaktunk olyan elhagyott térségeket is, amilyenek Erdély távoli tájai.

Azonban a gyors növekedés dacára sem voltunk elegendően, ezért egyes régiókba – például a Dráva-Száva közére – továbbra sem jutottunk el, bár az már csak idő kérdése volt: a lehetőség nyitva állt. A gyér népesség kiegészítésére szívesen fogadtunk idegeneket, ami a tudatos irányítás és a betelepülők egyelőre csekély száma miatt eleinte nem okozott gondokat. Ezeknek a biztató kilátásoknak vetett véget a tatárjárás.

Magyarország hatalma megingott, amit mások azonnal kiaknáztak. Nemcsak az ellenséges német és lengyel szomszédok, akik el akarták orozni nyugati, illetve északi végeinket, hanem a barátnak tartott horvátok is, akik kihasználva időleges gyengeségünket azonnal el akartak szakadni tőlünk és rengeteg galibát okoztak.

A ***magyarság*** visszaszorult. Megkezdődött a térség etnikai szétforgácsolódása. Népünk eltűnt a felvidéki folyóvölgyekből. Nem maradt ereje, hogy benépesítse Erdély gyéren lakott tájait. Nem tolta előre állásait a Dráván túlra, sőt korábbi telepei is felszámolódtak. A nyugati határszél elnémetesedése is a tatárjárás miatt erősödött fel. Amikor IV. Béla menekülni kényszerült, ausztriai Frigyes befogadta, de fogolyként kezelte és három megyénket követelte tőle a szabadsága fejében. Bár azokat idővel még visszaszereztük, a németek újra-meg-újra elorozták őket és a magyarság lassan eltünedezett a nyugati végeinkről.

A Kárpát-medence elmagyartalanodását nem a hódoltság okozta: nem Mohácstól (1526), hanem Mohitól (1241) kell számítani. Egyáltalán nem anakronizmus már a tatárjárás kapcsán Trianont kiáltani.

Miért nem magyarok lakják ma Kismartont, Eperjest, Nagyszebent vagy Zágrábot? Netán a huszadik századi francia ármány miatt? Kismartont a németek vették el tőlünk, amikor nyugati peremvidékünk zálogba került és azóta is ők lakták. A tatárjárás előtt Eperjes magyar város volt. Viszont amiatt Sáros megye elnéptelenedett: északi és középső régióiban már alig éltek magyarok. Nagyszebent magunk adtuk a szászoknak remélve, hogy megvédenek minket. Reményünk nem vált be, és a Szászföld a tatárjárás után kezdett elrománosodni. Végül Zágrábot Szent László alapította, de etnikailag sohasem birtokoltuk: nem maradt rá erőnk.

Hatalmi értelemben még Magyarország töltötte ki a Medencét, de etnikai tekintetben sokat romlott a magyarság helyzete. A volt kétharmadon felüli aránya (71%) a dúlás miatt jóval az alá (65%) csökkent és már nem akadt tényező, amely a tendenciát megfordíthatta volna. Kismarton, Eperjes, Nagyszeben és Zágráb a tatárjárás miatt elmagyartalanodott és magyarrá sohasem vált környezete együtt mintegy 15-16 ezer km²-nyi területet tesz ki, ami az akkori lakott terület 6-7 %-a. Pedig ezek csak szemléltető példák.

A magyarság etnikai helyzetének a megítélésekor sokan csak az *abszolút lélekszámra és* a *relatív súlyra* gondolnak elfeledkezve a mindent eldöntő tényezőről: a *területi eloszlásról*. Egyszerűen szólva hiába élt sok magyar erős többségben a Duna és a Tisza tág vidékein, ha a magyarság sohasem került túlsúlyba vagy megritkult a négy égtáj szerinti peremvidékeken, ha azokat etnikailag sohasem hódítottuk meg, illetve hamar elveszítettük. A tatárjárás után

***a magyar* etnikai határok *már csak a Székelyföldön, valamint a Duna déli szakasza mentén itt-ott érték el az akkori* országhatárt.**

A fejezet nem zárható le az ***erkölcsi hanyatlás*** említése nélkül. 1241-ig a keresztény erkölcs uralkodott nálunk. A tatárjárás után a régiót idegenek lepték el. Hazánkat már nem gazdagították, mint egykor a latinok, szászok, zsidók, izmaeliták. Ellenkezőleg: fellazították az etnikailag kompakt és erkölcsileg egynemű magyarságot. IV. Béla jól látta ezt a bomlasztó folyamatot és még le tudta fékezni, de megállítására már nem volt képes. A keresztény erkölcstől elfajzott közvetlen utódai pedig nem is akarták.

5. „ARANYKOR” (1302-1520)

5.1 NEM MINDEN ARANY…

Hazánk életében két viszonylag békés időszak volt, melyekben szépen gyarapodott, úgy-ahogy elkerülte a betolakodókat és a háborúkat. Az első a tatárjárásig tartott, a második az itt tárgyalt kor. Ezeregyszáz esztendőből négyszáz évnyi elégedettség adatott népünknek és ez nem is olyan kevés!

Amikor költőink a régi dicsőséget sírták vissza, Szent István és Szent László, Nagy Lajos és Mátyás fényes országlására gondoltak, amelyek során szépen növekedtünk. Korukban méltán beszélhetünk „nemzeti nagylétről”. Ha ezt a kifejezést olvassuk, természetesen a magyar nemzetre gondolunk, mint ahogyan a költő is tette, amikor leírta. Dehogyis figyelünk arra, hogy akkoriban még nem is voltak klasszikus értelemben vett nemzetek! Ha Magyarország nagy volt, a magyarok is azok voltak, mert a kettő ugyebár együtt jár. Avagy mégsem?

Ha úgy lenne, akkor ennek a fejezetnek nem lenne sok értelme, hiszen csak annyit mondhatna el, mint az iskoláskönyvek: ezekben a századokban Magyarország és a magyarság szépen virágzott. Sajnos ez nem felel meg a valóságnak. Ami országunk hatalmi helyzetét illeti, látszatra tán még nagyok voltunk. Azonban a magyarság etnikai tekintetben gyorsabban kezdett hanyatlani, mint országa. Erről lesz szó az alábbiakban.

5.2 A KÉT ANJOU

Utolsó Árpád-házi uralkodóink idején a hatalmat kiskirályok bitorolták, akik nem voltak tekintettel sem az ország, sem a népe érdekeire. III. Endre halálát követően mindegyikük az általa irányítható bábot kívánta látni a trónon. Szerencsére végül Károly Róbert lett az uralkodónk (1308). Őt joggal nevezhetnénk „harmadik országépítőnek”, mert tett annyit ezért a hazáért mint a „második országépítő”, IV. Béla, talán sikeresebben is. Noha Károlyt „idegen" volta miatt egyesek nem kedvelik, mégis a legnagyobb uralkodóink közé kell sorolnunk.

Neki köszönhető a kiskirályok uralmának a felszámolása [KR1] és a közigazgatás modern átszervezése, miszerint a volt királyi megyéket a nemesek irányítására bízta. Ami minket közelebbről érdekel: újra központi kontroll alá vonta az etnikai csoportokat. A székelyeket és a szászokat megyéktől független ispán alá rendelte, de székbíróik magához a királyhoz is fordulhattak. A horvátokat és szlavónokat bán, a bosnyákokat zsupán, a kunokat-jászokat főkapitány, a szepesi szász lándzsásokat őrgróf igazgatta.

A 14. ábra mutatja hazánk állapotát Károly trónra léptekor. A király csak a pirossal jelzett területek birtokában volt: ide vezetett IV. Béla „privatizációs” politikája. Várakra szükség volt, de építésükre nem volt központi forrás, ezért magánosítani kellett. Béla jóformán kiárulta az egész országot: megyényi térségek jutottak a kiskirályok birtokába. Ebből a káoszból Károly teremtett rendet. Ha mást nem ért volna el, már ezért is nagy uralkodónak kellene tartanunk.

14. ábra: A kiskirályok birtokai

Ő virágoztatta fel a városokat [GRA]. Más kérdés, hogy pozitív tettének voltak negatív kísérőjelenségei is. A *német* lakosú városok szövetségeket kötöttek egymással (lásd a sárosi pentapolist), amivel a *magyar* megyék befolyásának a csökkentését célozták. Kialakult az a város-megye ellentét, amely végigkísérte századainkat (vö. „A fekete város"). A német *patriciusok* meggátolták, hogy az irányításban a magyar *plebejusok* is részt vegyenek. Bár itt főleg a gazdag/nem gazdag ellentétéről, a jussok átörökítéséről volt szó, a jelenségnek volt etnikai vonzata is. Például Budán, csakúgy mint Kolozsvárott, csakis az tölthette be a bírói tisztet, akinek mind a négy nagyszülője német volt.

Anjou királyunk nemcsak belső viszonyainkat rendezte el, hanem békés külkapcsolatokra is törekedett. Hozzá fűződik a visegrádi találkozó (1335), amivel létrejött az első „európai unió" a cseh, lengyel és magyar érdekek egyeztetésével. Valójában a találkozó nem hármas, hanem négyes volt: jelen volt a bajor fejedelem is. Azonban ezt a szocialista érában nem volt illő említeni, azóta meg elfeledkeztünk róla. Károly kerülte a háborút, de ragaszkodott ahhoz, ami a miénk. Így visszavette a másoknak kényszerűen átengedett (pl. Pozsony), a mások által elorzott (pl. Muraköz) vagy elszakítani óhajtott (pl. Szörényi bánság) területeinket.

> Többször találkozunk olyan kitétellel, amely volt magyar terület ***visszavételéről*** szól. Megdöbbentő, hogy olykor elfelejtik megemlíteni, hogy miként ***veszítettük el*** azt. Például közlik, hogy a Muraköz hosszú ideig osztrák birtokban volt, azt viszont nem, hogy mikor, miért és hogyan került oda?
>
> Más: Károly Róbertet helytelenül hívjuk így, hát még Róbert Károlynak! Nem kettős nevet viselt: eredetileg Carloroberto-nak hívták, ami egyetlen olasz név.

Tetterős királyunknak sem sikerült minden. Uralkodása előtt az oláh Basarába volt a fogarasi vajda, aki neve szerint nem is oláh, hanem kun származék volt. A központosító akciók miatt kellett távoznia az országból. 1324-ben kíséretével a Kárpátoktól délre vonult, ahol az oláhok addig kis közösségekben éltek. Ezeket Basarába rendre felszámolta, megalapítva a havaselvi oláh vajdaságot, amit róla Basarábiának is hívtak. ***Ezzel létrejött az első román***

állam, aminek a fontosságát fölösleges ecsetelni. Basarába el akarta szerezni tőlünk a Szörényi Bánságot, bár sikertelenül és csatában is legyőzte királyunkat. Ámde a végeredmény így sem lehetett kétséges: a Havasalföld magyar hűbér lett, amit görög neve (Ungro-Valachia) is mutat. Ettől fogva a havaselvi vajdák lázadoztak ellenünk és arra biztatták moldvai rokonaikat is; szóval velük csak nyűgöt vettünk a nyakunkba.

Károly Róbert ugyanazt jelentette fia, Nagy Lajos számára, mint egykor Géza Istvánnak: előkészítette az utat utódja nagysága felé. Lajos óriási birodalmat kovácsolhatott össze (lásd 15. ábra), amelynek a szólás szerint három tenger mosta a partjait.

A szólásnak nincs alapja. ***Hazánknak mindenkor csak egyetlen tengere volt***: Horvátország révén az Adria. Hűbérbirtokaink (Bulgária és Moldva) csak átmeneti kijáratot nyújtottak a Fekete-tengerre, viszont a Balti-tenger sohasem öblögette birodalmunk partjait, mert Lengyelországot, amely nem is volt hazánk része, a Német Lovagrend választotta el tőle.

Lajosról sokat feltételezünk. Sok nála jobb uralkodónk volt, de csak őt illetjük a „Nagy” jelzővel. (Krónikáink néha III. Bélát is „Nagy”-nak hívták és II. Gézára is alkalmazták a jelzőt, de a történészek nem vették át ezt a minősítést, pedig megérdemelték volna.) Lajos csak formálisan volt Lengyelország királya, a lengyelek nem kedvelték és ez az érzés kölcsönös volt: nem is időzött ott. Lengyelország kormányzását előbb anyjára, majd Hedvig lányára bízta. Őt a lengyelek már nemcsak hogy nagyon megszerették, hanem Jadviga néven ma is saját nagy szentjükként tisztelik a litvánok megtérítése – no és persze Litvánia meghódítása – miatt.

15. ábra: A Magyar Birodalom Nagy Lajos halálakor (1382)

A Toldi monda, a Lackfiak hőstettei ne tévesszenek meg! Sajnos Lajos életének jó részét az értelmetlen és eredménytelen nápolyi hadjáratok töltötték ki. Ezt az intrikáktól terhes rémtörténetet nem akarom felidézni; legyen elég leszögezni, hogy a hadakozás által semmivel sem gyarapodtunk, bár olyan sokat nem is veszítettünk.

Viszont el kell mondani, hogy jogosan tartjuk Lajost az utolsó magyar, sőt európai lovagkirálynak. Ellenségeivel mindig nemesen bánt és a keresztény erkölcsök mentoraként lépett fel egy olyan korban, amely azokat már megtagadta. Gondoljunk csak a pápaság legsötétebb, avignoni korszakára!

Ennél fontosabb, hogy ő volt az utolsó királyunk, aki még a súlyának megfelelően próbálta kezelni a török veszélyt, bár annak távlati hatásait még nem is érzékelhette és aki még ragaszkodott a szentistváni elvekhez. Déli tartományainkat azért erősítette meg és bővítette az ún. vidini Bulgáriával (Bulgária északi fele), hogy gátat vethessen a törökök előretörésének, akik 1361-ben elfoglalták Drinápolyt. Itthon arra törekedett, hogy a beköltöző idegenek a nyugati-keresztény eszményeket és szokásokat kövessék.

Az utóbbi téren nem járt sikerrel. Erdélyt és déli vidékeinket nagy tömegekben árasztották el főleg az oláhok, de részben már a szerbek is. Finoman fogalmazva ők egy másféle kultúrkörből érkeztek. Ámbár a keleti keresztény *teológia* alig tért el a nyugatitól, a *vallásgyakorlatot* tekintve más volt a helyzet: a keleti vallást babonák és furcsa szokások kísérték (például a már több napja halottak csókolgatása). Az igazi főfájást az okozta, hogy az ortodox lakosságot hazai világi vezetői szinte képtelenek voltak irányítani, mert az oláhság a mindennapi életben is az egyházi vezetőire hagyatkozott, akik a határainkon kívül éltek.

Lajos a korát meghaladó módon türelmes volt, amit az is mutat, hogy a munkácsi ruténoknak kolostort adományozott (lásd 3.3.5 alpont). Azt viszont nem tűrhette, hogy népe a balkáni szabályok szerint éljen. Ezt a hatást úgy akarta megkerülni, hogy az ortodox papokat püspökeink alá rendelte. Vagyis egyféle vallási uniót óhajtott volna (a valódira majd csak a XVIII. században került sor), de szándéka megtört a pópák ellenállásán. Még az is megfordult a fejében, hogy kiűzi őket az országból, de az ortodoxia addigra már annyira elterjedt, hogy erre a lépésre nem szánhatta el magát. Így az ortodox már az ő korában megtűrt vallás lett, jóllehet ezt a jelzőt csak jóval később alkalmazták. Megjegyzendő, hogy a zsidók kitiltását célzó rendeletét is vissza kellett vonnia, amikor anyagilag bajba került.

Lajos védelmi zónát akart kiépíteni a Kárpátoktól keletre a tatárok és a litvánok ellen. Magyar telepeseket küldött oda. Lásd a B. függelék csángók alcímét. A szervezéssel az oláh Dragost bízta meg (1346), aki a jelentős számú bereg-ugocsai oláhság ispánja volt. Terve nem vált be, mert Dragos ellenlábasa, Bogdán lett Moldva (görögül: Mauro-Valachia) vajdája. ***Így létrejött a második román állam***, a havaselviek támogatásával. Bár visszatérítettük a magyar hűbérre, az oláhsággal kapcsolatos gondok magva már ott el is volt vetve.

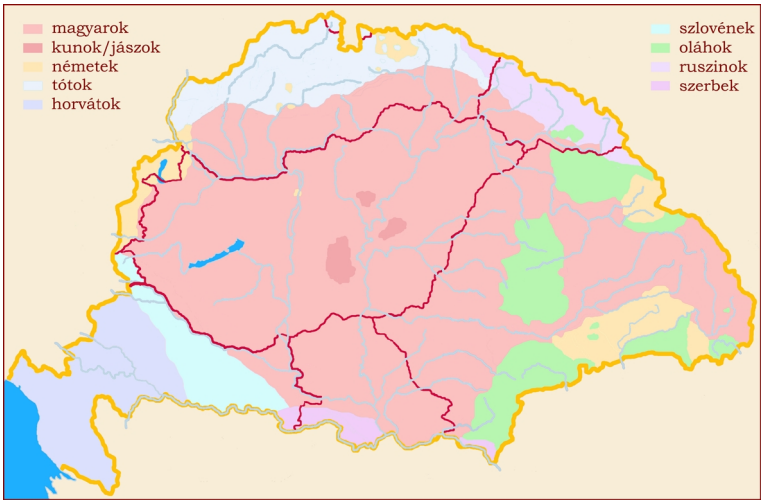
> A vajda szláv eredetű szó és hadi vezetőt, hadnagyot, jelent. Régen így hívták Erdély első emberét. Később abból származott a román fejedelmek címe, illetve a szerbek által elorzott déli területeink neve (vö. Vojvodina, azaz Vajdaság).

5.3 OLÁH BEÖZÖNLÉS ÉS EGYÉB VÁLTOZÁSOK

Általában egyenlőségjelet szoktunk tenni a két vajdaság, Havasalföld és Moldva közé, mivel egyformán viselkedtek velünk szemben: ha szükségük volt ránk, látszólag behódoltak nekünk, egyébként gáncsoltak minket, ahol csak tudtak. Ne vessük ezt a szemükre! Rövidesen a török idők során Erdély is ilyen hintapolitikát követett. Azonban a két oláh állam története eltérő. Lajos halála után Moldva inkább Lengyelország vazallusának számított, mint magyar hűbérnek, míg Havasalföld továbbra is hozzánk kötődött. Ez azért érdekes, mert míg az utóbbiban szinte alig éltek magyarok, Moldva lakosságának – akkor és még később is – a magyarok tették ki az egyötödét.

Rossz tájékozottságunk miatt úgy tudjuk, hogy az oláhok csak a hódoltság során váltak a Medence jelentős etnikai tényezőjévé. Ez tévedés: mindjárt a tatárjárás után megindult felénk az oláh áradat. Lásd [PE1] és [PE2]. Az oláhok háromféle módon jutottak hozzánk.

Egyrészt ***beengedés*** által. A gazdasági körülményektől kényszerített és a tatároktól tartó oláhok csoportokba tömörültek, vezetőt (kenéz = knyáz) fogadtak fel, aki a hatóságoktól formálisan kérte a beköltözés engedélyezését. Azt ritkán tagadták meg és nagyon komolyan vették. Jellemző, hogy az egyeztetéssel megbízott kalocsai érsek 1334-ben háromnegyed évig tárgyalt egyetlen oláh csoport befogadásának a feltételeiről! A méreteket mutatja, hogy Erdély (dél)nyugati peremén és attól (észak)nyugatra sorra születtek az oláh kerületek (provincia valachialis), amelyek közül csak néhányat említek: Almás, Bél, Déva, Hátszeg, Hunyad, Ikus, Jófő, Karán, Komját, Lugos, Omlás, Sebes, Világos. Erdély északi peremén, a Tisza mentén hasonló volt a helyzet, de ott az oláhokat ispán igazgatta (vö. Dragos).

16. ábra: A Kárpát-medence etnikai képe 1380 táján

Másrészt az oláhokat földesuraink a hatóságok megkerülésével ***hívták be***. Ez a mód főleg Erdély középső harmadára volt jellemző. Erdély északi és déli vidéke még a tatárjárás előtt is néptelen volt, viszont a Mezőségről a tatárjárás során pusztult ki a magyarság és pótolni kellett a földműveléshez szükséges munkaerőt. A földesurak innen-onnan csábított oláhokkal töltötték fel Belső-Szolnok, Doboka, Kolozs és Torda megyék elnéptelenedett területeit, amelyek adott fokig már ekkor elrománosodtak. Ezt mutatják a kettős falvak is, amelyeket Magyar- és Oláh- jelzőkkel illettek.

Végül az oláhok engedély és hívás nélkül is ***beszivárogtak***. Arad, Hunyad, Krassó, Szörény és Zaránd megyéinken áthatolva jutottak fel Biharig és Szilágyig, új telepek (novae plantationes) tucatjait hozva létre. Emellett sokan nem a falvakban telepedtek meg, hanem továbbra is a kóborló pásztorok életmódját folytatták. A Bihar vidéki vad oláhok voltak a „mócok”, akik 1767-ben, majd 1848-ban annyi gondot okoztak nekünk.

Eszerint az ***oláhság már a XIV. században a Medence alapvető etnikumává vált***. Körbefolyta az erdélyi magyarságot: Erdély déli és északi peremén (föl a Tiszáig), illetve Erdélytől nyugatra a Bihari és a Krassó-Szörényi hegységben az oláhság került túlsúlyba. Az

erdélyi magyarságot csak két keskeny sáv kötötte össze az alföldivel: északon egy szélesebb a Meszes, délen egy keskenyebb a Maros mentén (lásd a 16. ábrát).

Bár az oláhok kevesen voltak, ne tévesszenek meg a számok. Erdélynek és környékének a lakatlan vagy a tatárjárás alatt elnéptelenedett tájait mindenütt ők vették birtokba úgy, hogy azokra már soha nem jutottak vissza a magyarok. Elegendő két példára utalni. Az egyik a Bihar óriási kb. 10.000 km²-es tömbje. A másik Nagybánya alatt az ún. Kővár-vidék, amely később a Partium része lett. Itt Dragos és utódai a XIV. században 130-150 falut birtokoltak, amelyek között alig akadt, amelyben magyarok is éltek!

A tatárjárás a Medence más régióiban is éreztette közvetett etnikai hatását. A Felvidék nyugati határa mellől visszaszorult a magyarság. A szászok által Szepesben régen még szétválasztott nyugati és keleti szláv népesség összeért. Északkeleten a ruténok lejjebb húzódtak a hegyekből az Alföld pereméig. Nyugaton a németek, délnyugaton a horvátok tolták előrébb állásaikat. Ezenkívül hazánk déli peremein már a szerbek is megjelentek.

NÉPESSÉG	1240-ben		1380-ban	
	ezer fő	százalék	ezer fő	százalék
teljes népesség	2.200	100,0	2.800	100,0
magyarok	**1.570**	**71,3**	**1.820**	**65,0**
nem-magyarok	630	28,7	980	35,0
németek	75	3,4	100	3,6
tótok	200	9,1	280	10,0
oláhok	30	1,4	120	4,3
ruténok	15	0,7	50	1,8
horvátok és vendek	200	9,1	310	11,0
szerbek	10	0,5	20	0,7
egyéb (jász, kun, más)	100	4,5	100	3,6

Magyarország népessége Nagy Lajos halála előtt

A XIV. század vége felé a Medencének 2,8 millió lakosa volt, csak 600 ezerrel több, mint a tatárdúlás előtt. A veszteséget csak részben sikerült pótolni, mert 1347-1350 között óriási pestisjárvány dühöngött: Európában minden harmadik ember meghalt. Nálunk a kór főleg a magyarlakta alföldi régiókat sújtotta. Ezért inkább optimista, semmint pesszimista becslés szerint népünk lélekszáma 1380-ben kb. ***1,8 millió fő*** lehetett. Ez azt jelenti, hogy a tatárjárás előtti 71 százalékhoz képest aránya ***65 százalék***ra esett, amint a táblázat mutatja.

Sokan ezen világos tendenciák ellenére továbbra is azt feltételezik, hogy a magyarság a tatárjárás után is növelte a súlyát. Ez érthetetlen és tarthatatlan optimizmus.

Bár részben regenerálódott és népsűrűsége a csapások dacára is megnőtt a *központi területeken*, megszakadt a *peremvidékekre* történő előrenyomulása és mindenünnen eltűnt a hegyi folyóvölgyekből, ahová csak nem régen hatolt előre. A *lakatlan térségek* benépesítésére pedig már végleg nem jutott ereje, ezért azokat mindenütt nem-magyarok foglalták el.

Bár népünk lélekszáma valamelyest emelkedett, arányunk kétharmad alá csökkent és a későbbiekben már soha nem nőtt a fölé. Eközben a többi nép mindegyike növelni tudta a súlyát: ebben a részkorszakban legnagyobb mértékben az oláhok. Megjegyzendő, hogy ők ekkor még nem a történelmi Erdélyben, hanem az azzal szomszédos peremvidékeken kerestek és találtak új hazát.

5.4 FENSÉG ÉS TEHETETLENSÉG

Nagy Lajos uralkodása alatt Magyarország eljutott dicsősége csúcsára, azonban már érezni lehetett a tatárdúlás közvetett hatásait, amennyiben a magyar nép korábban szilárd etnikai túlsúlya érezhetően csökkent.

Lajos halála (1382) után csak sok huzavona után választottuk királlyá Zsigmondot (1387). Addigra lovagkirályunk birodalma széthullott. Moldva a lengyelekhez pártolt, Havasalföld önálló lett, sőt bekebelezte a Szörényi Bánságot is, Bosznia, Szerbia és Bulgária elváltak tőlünk. A dalmát városok Velence felé orientálódtak. A horvátok is meg akarták ragadni az alkalmat a szakításra. Ellenkirályt választottak (II. [Kis] Károly), elfoglalták Szlavóniát, zaklatták a Dráva-Száva közét, Erzsébet anyakirálynét pedig meggyilkolták.

Zsigmondnak nem volt könnyű dolga. Egyszerre több irányban kellett hadakoznia hol az oláh vajdákkal, hol a szerb és bosnyák uralkodókkal, hol a horvátokkal, hol meg Velencével. Német-római császári aspirációi miatt beavatkozott Cseh- és Lengyelország ügyeibe. Emiatt összeütközésbe került a morva őrgrófokkal és az osztrák hercegekkel. Végül megválasztották császárnak (1410), azonban annak ára a hazai ügyek elhanyagolása volt.

Császárként jó döntéseket is hozott, ámbár a konstanzi zsinaton (1414-18) játszott szerepe kétarcú volt. A zsinat vallási megújulást hozott, de az küldte máglyára Husz Jánost. Ezért a csehek meggyűlölték Zsigmondot. Ez azzal járt, hogy királyunk vég nélküli – vesztes – háborúskodásba kezdett a huszitákkal, akik rajtunk torolták meg sérelmeiket.

Magyar uralkodóként sem igazán dicsérhetjük. A megválasztása körüli huzavonák miatt nem szenvedhette a magyarokat és alig-alig tartózkodott nálunk. Eltávolította a hatalomból a magyar főurakat, idegenekre testálva a legfőbb tisztségeket. A temesi bán Ozorai Pipo lett; az erdélyi vajda tisztét a lengyel Stiborici Stibor töltötte be; Pozsonyba német ispánt, Zágrábba horvát bánt ültetett. Uralkodása végére megbékélt velünk, „haza" költözött és kerülte az idegeneket. Azonban addigra a dolgok nagyon rosszra fordultak.

Az országot belső viszályok dúlták, külső határain pedig feltűnt az új félelmetes ellenség. A törökök az első rigómezei csatában (1389) szétverték a szerb-bosnyák szövetséget, elfoglalva a szerb királyságot és sakkban tartva a bosnyákot. (N.B.: Rigómező a mai Koszovo Polje.) Rögtön ezután, ***1390-ben törtek be első ízben Magyarország területére*** Krassó, Szerém és Temes megyékbe, tehát még 135 esztendőnk lett volna a török veszély elhárítására. Majd látni fogjuk, hogy mit (nem) tettünk annak érdekében. A törökök már 1393-ban elfoglalták Bulgáriát, 1394-ben a Havasalföldet. 1396-tól kezdve már a Dráva-Száva közét és Szlavóniát rendszeresen pusztították. Évente feldúlták déli végeinket. Rövidesen Temesvárig (1418) és Erdélyig (1420) is elhatoltak, feldúlva a Barcaságot (1421).

Zsigmond nem mérte fel a török veszély súlyát. Ugyanúgy sikertelenül harcolt velük, mint másokkal, főleg a magyar hűbérbirtokok (Bosznia, Szerbia, Havasalföld) visszaszerzéséért. Hiúságát legyezgette, amikor a török elleni kereszteshad fővezéreként Nikápolyhoz vonul, de ott csúfos vereség várta (1396). Abból nem azt tanulta meg, hogy a török komolyan veendő ellenség, hanem megsértődött. Később személyesen már nem is vett részt a hadjáratokban. Ozorai Pipo ekkor kezdte el a végvárvonal (Galambóc, Nándorfejérvár, Szendrő) építését és megerősítését, amire az oszmán birodalom átmeneti meggyengülése adott lehetőséget.

De a török ismét megerősödött és egyre közelebb ért határainkhoz. 1427-ben a rácok árulása következtében bevehette Galambóc várát. Úgy tudjuk, hogy a nikápolyi vereség is a szerb Lazarevics kétszínűségének tulajdonítható. Az effajta árulások egyre gyakoribbá váltak.

Mindenki önálló akart volna lenni, de a két – a magyar és a török – hatalom között őrlődve nem válhatott azzá, így érdekből az erősebbik oldalára állt. Márpedig világos, hogy addigra nem a magyar, hanem a török volt a komolyan veendő tényező.

Zsigmondot európai uralkodók kérték fel bírául viszályaikban. Akkor még országunk jó hírnévnek örvendett (vö. fenség), de már elindult a lejtőn lefelé (vö. tehetetlenség). Nemcsak Magyarország hatalmi helyzete ingott meg, hanem a magyarságot is kedvezőtlen etnikai hatások érték. Ezek közül többért maga a király volt a felelős. Örökös pénzzavarban lévén 1385-ben a morváknak adta zálogba a Duna és a Vág közötti térséget, vele Pozsony városát. 1412-ben potom pénzért a lengyeleknek zálogosította el a 13 szepesi várost, melyeket csak Mária Terézia váltott vissza 1772-ben. 1428-ban huszita martalócok foglalták el a Felvidék részeit és negyven évig ki sem takarodtak onnan. Zsigmond nagy engedményeket tett a szerbeknek is, amire az 5.6 pontban térek vissza. Előbb azonban az erdélyi három nemzet intézményét kell bemutatnom.

Röviddel Zsigmond halála előtt (1437) tört ki Erdélyben a Budai Nagy Antal vezette lázadás. A kolozsmonostori egyezménnyel zárult, ami csekélyke jogokat adott a parasztoknak, de jórészt írott malaszt maradt. Számunkra az a fontos, hogy a felkelés miatt kötötték meg az erdélyi magyar, székely és szász vezetők a kápolnai uniót, a ***„három nemzet”*** egyezségét. Erről sok téves felfogás kering, ezért érdemes egy kicsit körüljárni.

Történelmünk egyik igen zavaros mozzanata kérdéseket vet fel Erdély egykori státusával kapcsolatosan. Ha valójában nem volt önálló tartomány, akkor miért nem hívták meg az egyezkedésekre mondjuk az aradi és a bihari nemeseket is? Ha viszont önálló volt, akkor miért nem úgy beszélünk róla és miért nem tudunk arról, hogy ki és mikor tette azzá? Történelmi műveink mindegyike kerüli az ezekre a kérdésekre adandó világos és egyértelmű válaszokat. A felvetések pedig a következők:

Egyrészt sokan hangoztatják, hogy az az egyezmény alakította Erdély sorsát. Ez téves beállítás: Erdély Magyarország szerves része volt. Törvényeit és lehetőségeit a magyar király határozta meg, nem pedig az erdélyi rendek. A paktum összehangolhatta a három nemzet érdekeit az alávetettekkel szemben, de nem a király ellenében. Később Mátyás csúnyán el is bánt a jogaikra hivatkozó erdélyiekkel. Mivel pedig kizárólag erdélyi intézményről volt szó, országos szinten végleg nem volt jelentősége.

Másrészt a paktum sohasem működött a gyakorlatban. Ha a helyzet úgy kívánta, a három fél mindegyike habozás nélkül feladta a többit. Alig találunk példát közös fellépésükre, míg számos esemény során szembe kerültek egymással. ***A három nemzetnek több a füstje, mint a lángja***. Sokan mégis ovációval emlegetik, mint a nemesi önállóság példáját.

Harmadrészt utóbb a XVIII. században az oláhok sérelmezték, amiért nem ismerték el őket negyedik nemzetként. Ez a felvetés a tények anakronisztikus félreértésén alapul. A XV. századi nemzet fogalom nem azonos a XVIII. századival (lásd 2.2 pont). Akkor még nem volt köze a néphez: ha lett volna, akkor a magyar és a székely nem alkotott volna két nemzetet. A beszivárgó vagy a földbirtokosok által becsábított oláhoknak egyáltalán nem voltak jogai, a hivatalosan beköltözők pedig csak csoportos jogokat kaptak. Ezek akkor szűntek meg, amikor a szabadokat általánosan alávetették, egyébként éppen az oláh vezetőik.

A lényeg az, hogy az oláhok sohasem élveztek olyan kollektív jogokat, mint a székelyek és a szászok. Az utóbbiak privilégiumait is területek és nem egyének bírták, ezért már a Szászföldön kívüli szászokra sem vonatkoztak. Márpedig az oláhság nemcsak Erdélyben, hanem azon kívül is szétszórtan élt: nem volt tehát olyan terület, amelyre a jogokat – ha olyanok egyáltalán léteztek volna – értelmezni lehetett volna. Mindezeket mérlegelve az oláhság nemzetként való elismerésének nem volt sem elvi, sem gyakorlati alapja.

5.5 A KÉT HUNYADI

Zsigmond halála után káosz uralkodott el hazánkban. A Buday Nagy Antal-féle felkelés következtében Erdély védelmére senki sem ügyelt, ezért a törökök 1438-ban ***45 napon át*** szabadon fosztogatták a térséget. 70 ezer foglyot hurcoltak el magukkal: ez pedig az akkori erdélyi népességnek nem kevesebb, mint 18-20 százaléka! Zsigmond – amúgy sem erős, mert nem karbantartott és zsolddal sem ellátott – várrendszere részben összeomlott. Szendrő elesett és a török Horvátország és Dalmácia határait bontogatta. A zűrzavart kihasználva nyugatról a magyar királyi címre áhítozó Frigyes vonult be egészen Székesfehérvárig hatolva. Északról lengyelek törtek be, hogy elorozzák Sárost és a környező felvidéki részeket.

> A „magyar, lengyel két jó barát" kedves szólás nagyon újkeletű. A lengyelek régen a mi területeinkre ácsingóztak és egészen 1848-ig hadilábon álltunk velük. Szomorú, hogy elismerték Trianont is. Az igazi barátság csak a II. világháborúra vezethető vissza, amikor befogadtuk a menekülő lengyeleket.

A köznemességnek nem volt beleszólása az irányításba. A nagyurak pártokra szakadtak és oly kegyetlenül irtották egymást, hogy ahhoz képest az angol rózsák háborúja kismiska. Egy szomorú példa mutatja a széthúzás mértékét: az özvegy Erzsébet királyné hívta be Jiskra zsoldos vezért a Felvidékre, hogy biztosítsa a trónt fiának, Utószülött Lászlónak.

E zavaros korban találtunk Hunyadi Jánosra. A nagy törökverő dicső tetteit mindenki ismeri, ezért csak két mozzanatot kell kiemelni vele kapcsolatban. Az egyik az ún. „hungarus" tudat. Származását tekintve Hunyadi nem volt magyar: a románok is és a szerbek is (vö. Szibinyányi Jankó) magukénak tudják. Ez lényegtelen, hiszen ízig-vérig magyarrá vált. Az idegen származású, de lélekben magyar személyek – amilyenek voltak később a Zrínyiek is – a hungarusok. Azonosultak a magyar haza múltjával, jelenével és jövőjével: hovatartozásukat nem származásuk, hanem tetteik határozták meg. A XVIII. századra már annyira jellemző elfogult nemzeti érzéseknek ekkor még nyomát sem találjuk [TEK].

A másik megemlítendő mozzanat Hunyadi Jánosnak a török veszéllyel kapcsolatos koncepciója. Úgy gondolta, hogy ***a törököt még hazánktól távol, a Balkánon kell megállítani***. Ezért a török elébe ment és bár sikerei kudarcokkal váltakoztak (Várna 1444, Rigómező 1448), hadjárataival távol tartotta tőlünk az ellenséget és ki tudja, hogy ezzel hány magyar életet mentett meg. 1456-ban a nándorfehérvári diadallal feltartóztatta a törököt.

Mi utólag mindig csak a harangzúgásra gondolunk. Ámde a teljes kép korántsem annyira örömteli. Azért nem, mert bár még 70 év volt hátra Mohácsig, a két teljes emberöltőt nem használtuk ki a török elleni felkészülésre.

Köznemes nem szólhatott az irányításba, erre dacból katonáskodni se volt hajlandó. 1439-ben törvényt hoztak, miszerint a nemesek csak akkor kötelesek hadba szállni, ha a zsoldosok nem képesek elhárítani a veszélyt. Ezt épp azelőtt tették, hogy a törökök már hazánk kulcsát, Nándorfejérvárt ostromolták (1440). A korban a katonák parasztok voltak, akik nem értettek a fegyverforgatáshoz és főleg a nyári munkák idején, tehát pont azokban a hónapokban, amikor a török hadjárataiba fogott, csak vonakodva hagyták el otthonukat. Ez jellemezte uraikat is. Mindegyik a birtokaiban gondolkozott, hazában már egyik sem. Akiknek északon voltak a földjeik, mit sem törődtek a török déli betöréseivel. Csak az ottani birtokosok – akik között lassan több volt a szláv, mint a magyar – próbálták megvédeni a sajátjukat, ami által legalább ők némi harci tapasztalatra tettek szert.

Ilyen viszonyok között került a trónra Mátyás azért, mert a Hunyadi-párt erős volt, és azért, mert a főurak elunták a civakodást és nem tartottak egy ilyen fiatal királytól.

Mátyást reneszánsz nagyságként fölösleges méltatni. Témánkból adódóan uralkodásának a kevésbé ismert negatív vonásait kell kiemelni, válaszolva a kérdésre, hogy hibáztatható-e az egyéb szempontokból bizonyára jó királyunk a török elleni védekezés elhanyagolásáért? Bármennyire is szomorú, most egy-két kellemetlen dolgot kell megemlítenem róla.

Mátyásról két tévhit rögzült a köztudatban. Az egyik szerint igazságos volt és mindenben a nép javát kereste. A másik szerint ugyanúgy törökverő volt, mint az édesapja. Mindkét vélekedés távol áll a valóságtól.

Mátyás Zsigmond nyomdokaiba akart lépni és császár kívánt lenni. A császársághoz a kulcsot Csehország királyi címe jelentette. Ezért mindent megtett a cseh trón elnyeréséért. Csakhogy ezzel sok ellenséget szerzett a cseh-morva potentátoktól kezdve ausztriai Frigyesen át a szintén a cseh koronára áhitozó lengyel aspiránsokig.

A nyugat felé folytatott harcához temérdek katonára és még több pénzre volt szüksége. Ezért az egyik oldalon katonai szolgálatra kötelezte a ***nemeseket***, amivel – mai szóval élve – a saját választótáborát idegenítette el magától. A másik oldalon duplájára, sőt adott években a háromszorosára növelte a ***főurak*** által beszedendő adót, akik addig se rajongtak érte. Persze felmerül a kérdés, hogy a ***köznép*** miért tartotta mégis igazságosnak? Azért, mert azt hitték, hogy az urak emelték az adót, illetve azt tapasztalták, hogy Mátyás keményen odaütött nekik. Így született az a téves képzet, hogy a király a szegényeket pártolja a gazdagok ellenében.

17. ábra: Magyarország Mátyás halálakor (1490)

Hódításaihoz zsoldosokra volt szüksége, kiegyezett a huszitákkal és belőlük alakította ki fekete seregét. Azzal sincs miért büszkélkedni. Idegenekből állt, rengeteg pénzt emésztett fel és kétes érzelmeket ébresztett: az egységet nem a törökök ellen vetették be. Csak egyszer vonultatták fel egy ostromhoz Szabácsnál, de csak nézőként, mert persze egy rohamban ilyen drága katonákat nem szabadott feláldozni.

A különféle adók és a szabadságuk megkurtítása miatt fellázadtak ellene az erdélyiek. A mozgalmat a király kemény kézzel törte le és ennek hatására sok székely kényszerült a hazáján kívülre. Köreikben nincsenek is az igazságos királyról szóló mondák.

Mátyás felfogásával nem értett egyet nevelője és barátja, Vitéz János, Janus Pannóniussal és más főurakkal együtt, akik trónra segítették. Ők – a pápával és sok európai uralkodóval egyetemben – azt várták volna, hogy a fiú az apa művét folytatva gátat vessen a török előretörésnek. Erre ő félreállította az ellenzékét és folytatta költséges nyugati háborúskodását.

A másik oldalon beszélni kell arról is, hogy amikor a törökök hazánkra támadtak, a király nyugaton hadakozott és az ország többi része védelem nélkül maradt. Mátyás mindössze háromszor harcolt a török ellen.

Először visszafoglalta ***Jajcát*** (1463). Az ügy kapcsán alig említik, hogy előtte elveszítette, mert nem sietett a bosnyák király segítségére és *a török nyolc nap alatt 70 boszniai helységet foglalt el*. Bosznia török kézre esett és a törökök már végig a határainknál álltak. Másodszor a törökök által bevett ***Szendrő*** várát akarta visszaszerezni (1464), de nem sikerült neki, bár egy kis török csapat fölött győzelmet aratott. Végül az 1470-ben épült ***Szabács*** várát – amit csak palánknak tartottak – két havi ostrommal lerombolta (1475), de az is hamar újjáépült.

Szokás állítani, hogy Mátyás korában idegen katona nem tette a lábát hazánk földjére. Ez nem igaz. A török nemcsak, hogy minden évben betört a *déli végeinkre*, hanem több komoly hadjáratot is vezetett az *ország belsejébe*. Az előbbihez annyit, hogy nem kizárt, hogy Mátyás kiegyezett a törökökkel és ő engedte át hordáikat Stájerországba, amely gátolta ausztriai aspirációit. A nagyobb hadjáratok között kell említeni az első temesvárit (1463), a váradit (1474), a dél-erdélyit (1479) és a második temesvárit (1482).

Szóval a török be se tette a lábát, de az ország kellős közepén mégis felgyújtotta Váradot és elhurcolta több ezer lakóját…

Nem lehetünk büszkék a kivételes kenyérmezei diadalra (1479) sem. Bennünk csak az a kép él, amint Kinizsi három törökkel a kezében-fogában táncol. Eszünkbe se jut feltenni a kérdést, hogy miként juthatott el a török Kenyérmezőig tömegeket pusztítva el, mielőtt pár százat megszabadítottunk a fogságából! Nem gondolunk az ilyen veszteségekre, így azokra a tízezrekre sem, akiket a Dráva-Száva közéről, illetve a Dunántúl végeiről hurcoltak el még e diadal évében, utána pedig évente rendszeresen.

Hol maradtak onnan a magyar hadak és merre volt Mátyás? 1485-ben elfoglalta Bécset, ami szép-szép, de attól fogva semmit se tett a törökök ellen, amiben nem csak a betegsége a hibás [KIK].

A Mátyás körüli suskusok közül kiemelkedik az, ami az utódlására vonatkozik. Pénzszűkében lévén 1463-ban felkínálta III. Frigyesnek a magyar koronát arra az esetre, ha törvényes fiúutód nélkül halna meg. Ezt a Tolnára összehívott nemesség elfogadta és a parafált szerződést abban az évben Bécsújhelyen aláírták. A dolog egyértelmű: ***a magyar király akaratából Mátyás törvényes utóda az osztrák uralkodó lett***. Ezt a későbbiek kedvéért kell kiemelni, mert utóbb mindenki letagadta a nyilvánvalót.

A dolgon nincs mit szépíteni. Sok szempontból méltán nagynak tartott uralkodóink – Zsigmond és Mátyás – nem gondoskodtak arról, hogy hazánk a jövőben is fennálljon és magyarnak maradjon meg. Lebecsülték a török veszély súlyát, mint ahogyan a pápán kívül Európában senki se törődött a törökök előrenyomulásával, hacsak nem éppen abban voltak érdekeltek, mint a franciák, a genovaiak, utóbb már a velenceiek is.

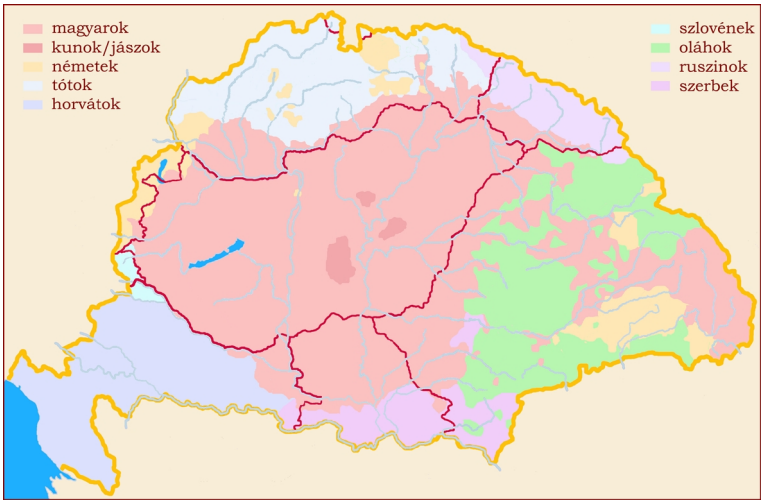
A félresiklott gondolkodásra jellemző, hogy a lelkes, de a tények által nem zavartatott nagy mesemondónk szerint Magyarországra nem a „pogány” törökök, hanem a „keresztyén” szomszédok jelentették a nagyobb veszélyt és nem Mátyás politikája volt végzetesen hibás, hanem a helyzetet józanul megítélő magyar főurak voltak az alávaló árulók [BEN].

5.6 ETNIKAI KÖRKÉP A HÓDOLTSÁG ELŐTT

A Kárpát-medence tatárjárás előtti 2,2 milliós össznépessége 1380-ig csak 2,8 millióra, 1520-ig 4,3-4,4 millióra növekedett. Büszkén emlegetjük, hogy Magyarország lakossága nagyobb volt, mint Angliáé. Ez az önámítások egyike, hisz' az félakkora volt, mint a hazánk! Miért nem Franciaországhoz hasonlítjuk magunkat, hiszen az volt velünk közel azonos területű? Talán azért nem, mert a lakossága többször annyi – 15-16 millió – volt, mint a miénk? Normális körülmények között ekkorra már a mi népességünk is el kellett volna, hogy érje a 7-8 milliót. Miért nem az történt? Az elmaradás három tényezőnek tudható be.

A császári címért folytatott értelmetlen ***nyugati*** hadakozások okozták a legkisebb, bár nem elhanyagolható veszteséget.

A husziták ***északi*** dúlásait történetírásunk sohasem kezelte a súlyának megfelelően. Ők több száz (!) település lakosságát írtották ki vagy űzték el olyan keleti és déli térségeket is ideértve, mint Munkács és Heves környéke. „Cseh-morva testvérek” kerültek a volt lakosok helyére és ezért Zsigmond és Mátyás korában a ***földrajzi Felvidék déli peremén igen jelentős népességváltás következett be a magyarság kárára***.

18. ábra: A Kárpát-medence etnikai képe 1520 táján

Veszteségeink oroszlánrésze a harmadik faktornak, a sorozatos ***déli*** török becsapásoknak tulajdonítható. Erdélyből egyetlen alkalommal 70 ezer embert hurcoltak el, máskor amott

várt 60 ezer lakosra hasonló vagy még rosszabb sors. Oly könnyen emlegetve e számokat eszünkbe sem jut, hogy 60-70 ezer fő Erdély akkori népességének bizony a 15-20 százaléka volt! Ilyen mértékben pusztult a Dráva-Száva köze lakossága is: megbízható adatok szerint 17 százaléka veszett ki onnan még jóval a hódoltság előtt. A népirtás valószínűleg ennél is jóval nagyobb mérvű volt a Bácskában és a Temesközben, de rájuk nézve nincsenek adataink.

Mátyás idején sajátos adok-kapok harcviselés zajlott. A törökök be-beütöttek hozzánk magyarok tömegeit hurcolva el, mi meg a déli területeket zaklattuk. Így furcsa *népesség-cserére* került sor. A Balkánon tőlünk elvitt magyarok ezrei tűntek fel, miközben végeink kiüresedtek és a lakosság a balkániak tömegeivel pótlódott. Emiatt a Kárpát-medence etnikai viszonyai magyar szempontból tovább romlottak. ***Az elmagyartalanodás már jóval a török foglalások előtt erőteljesen zajlott, amint a 18. ábra mutatja.***

A *magyarság* a központi területen megőrizte a súlyát. Ámde a nyugati határszélen és a Felvidék tájain visszaszorult részben a hadakozás, részben a huszita dúlások miatt. Az erdélyi és az alföldi magyarság Maros-menti kapcsolata a hadjáratok miatt végleg megszakadt. Ennél is feltűnőbb, hogy a magyarok teljesen eltűntek a Bánát déli széles peremvidékéről és a Száva-Duna vonalát kísérő szerémi tájakról.

A *tótok* lassan felőrölték a szászokat. Ebben Amerika felfedezése is nagy szerepet játszott. Általa és a telérek kimerülése miatt a bányászat hanyatlásnak indult. A munkanélküli szászok elszlávosodtak. Városaikat tótok árasztották el Rozsnyót kivéve, amely elmagyarosodott. A folyamat a lengyel zálogban lévő városokat nem érintette, de közeiket az újonnan keletkezett tót falvak tucatjai töltötték ki. Tehát ***már a Felvidéken is kialakult egy összefüggő szláv etnikai tömb.***

A *ruténok* északkeleti sávja már nem szélesedett tovább, de egyre jobban kitöltődött.

Az *oláhok* gyarapodása nemcsak Erdélyben, hanem másutt is erősen meghaladta a magyarokét. Miközben a magyarság aránya 1520-ra tovább esett, az oláhság hányada nőtt és a régi különálló oláh területek összeértek. Az oláhok már a külön jogokkal körülbástyázott szász földeket is ellepték.

A *horvátoknak* jelentős etnikai tartalékai voltak, mivel Horvátország a történelmi Kárpát-medencén túlra is kiterjedt (lásd 17. ábra) és Bosznia meg Dalmácia lakosai már jórészt elhorvátosodtak. A horvátok Medencén belüli aránya mégis csökkent. Ennek oka az, hogy a törökök hadjáratokat vezettek a gazdag és kifosztandó Stájerországba a Dráva-Száva közén. Egyelőre nem támadták a még erősnek tartott Magyarországot, de már az 1490-es években kikezdték a leggyengébbnek tartott végeit: Dalmáciát és Horvátországot.

1526 elején a horvát rendek közölték, hogy mivel a magyarok nem tudják megvédeni őket, felhatalmazva érzik magukat egy olyan uralkodó választására, aki képes megtenni. (Ez adalék a kereszténység védőbástyája frázisunk valóságtartalmához...) Ennek jegyében Ferdinándhoz fordultak, aki a védnökséget elvállalta és ezt elismertetésre a pápának is jelentette [PAU].

Vagyis Trianon második és harmadik mozgatórúgója működésbe lépett még mielőtt a hódoltság elkezdődött volna...

A *vendek* sorsa sajátosan alakult. Ez a nép – mint a neve is mutatja – nem volt önálló. Valamikor a török idők során vált azzá úgy, hogy sikeresen elkerülte a déli tótok sorsát: a horvátokba történő beolvadást.

A *szerbek* elszaporodását minőségi váltásnak kell tartani, ámbár a mennyiségi aspektus sem elhanyagolható. A honfoglaláskor a szerb népként még nem volt jelen a Medencében. Később rokonsági alapon páran hozzánk költöztek, így II. Béla feleségével, Urosevics Ilonával,

aki számára görög templomot emeltek a Csepel-szigeten. Ezek a csoportok nem alkottak még közösséget. A helyzet Szerbia elestével változott meg: azt követően kétféle módon, kétféle hátterű és természetű délszláv bevándorlóhad özönlötte el hazánkat.

A szerbek eleinte királyaink barátságát keresték. Részt vettek a török elleni harcokban, bár szereplésük kétarcú volt. Lazarevics István elárulta Zsigmondot Nikápolynál, Brankovics György pedig a rigómezei ütközet után túszul vette Hunyadi Jánost. Királyaink mégis hűbérjutalmakat osztogattak a látszólag behódoló despotáknak. Lazarevics somogyi, szatmári és torontáli birtokokat kapott (1404), amiket utódja, Brankovics is örökölt. Sőt – állítólag Nándorfehérvárért – megkapta Aradot, Csongrádot, Debrecent, Munkácsot, Szentendrét, Tokajt stb. is. Bár a szerb birtoklás nem jelentette azt, hogy ezeket a városokat szerbek lakták, Arad szerb lakossága jelentősen megnőtt, a szentendrei szerb közösség pedig ma is virágzik. Az ilyen alapon hozzánk került szerbekkel még barátságos viszonyban éltünk.

Sajnos hamar a másik mód vált jellemzővé. A balkáni szlávok jórésze a helyzete miatt vagy áttért a muszlim vallásra, vagy felcsapott martalócnak. Már nem akartak szövetkezni velünk, nem harcoltak a török ellen, hanem annak segédcsapataiként és mindenki rémeként rabolva-fosztogatva kószáltak észak felé. Hamar rátaláltak elhagyott délvidéki területeinkre, ahol lábukat megvetve a lakosságot a töröknél kegyetlenebbül írtották. Új szokásokat hoztak: földet nem műveltek, adót nem fizettek. Ez jelentős etnikai váltás, mert a törvényesen ide került szerbekkel szemben sohasem ismerték el Magyarország és a magyarok fennhatóságát.

Eszerint ***déli végeinken kialakulóban volt egy új délszláv etnikai tömb***. Ez jóval Mohács előtt történt. Kinizsi Pál csak egyetlen alkalommal 70 ezer (!) rácot telepített a Temesköz déli részére a kihaltak pótlására. Képzelhetjük hányan érkeztek oda hívás nélkül is!

19. ábra: Az Ausztriának (1447-1647) zálogba adott területek (bordó dőlt címkékkel)

A *németek* közül a felvidéki szászok csak a Szepességben tartották magukat. Az erdélyiek elérték, hogy jogaikat a Szászföldre egyetemlegesen értelmezzék (vö. „Universitas Saxorum", Szász Egyetem, 1486). Mivel a török portyák miatt szűkössé vált a munkaerő, bár formálisan tiltakoztak az oláh beköltözés ellen, mégis eltűrték azt. A régen általuk irányított városokban

is hátrébb szorultak. Mátyás elrendelte, hogy Budán és Kolozsvárott kétévenként magyar bíró váltsa a németet. Azonban nem az ad hoc rendeletek, hanem a Dózsa-féle felkelésig érvényes szabad költözködési jog vetett véget a németek városi hegemóniájának: az elnyomott parasztok tömegesen telepedtek le a városokba, megváltoztatva azok etnikai összetételét.

A németek mégsem veszítettek súlyukból: a nyugati határszélen még gyarapodtak is. Oda Károly Róbert óta tartott a német beáramlás. Kőszeg, Pozsony, Sopron már rég nem volt magyar város. Hol ezt a birtokot (Fraknó, Kismarton stb.) szerezték el tőlünk, hol azt (Bazin, Szentgyörgy stb.) adtuk mi magunk a kezükre. Lásd a 19. ábrát és az alábbi táblázatot.

Szarvkő	1440-46, 1447-63, 1491-1647	Borostyánkő	1445-1644
Kismarton	1445-88, 1491-1647	Kőszeg	1445-1448, 1449-1647
Fraknó	1445-1626	Rohonc	1451-1476, 1491-1502
Kabold	1445-1626	Mások	1447-1647

Az Ausztriának zálogba adott területek -tól – -ig

Mellesleg csoda, hogy a németek Győrt nem szerezték el, hiszen a nyugati határszél Vastól Pozsonyig, sőt azon túl Nagyszombatig németté vált. Ennek – és nem a töröknek, vagy a trianoni francia ármánynak – köszönhető a mai Burgenland.

> Büszkék vagyunk rá, hogy Kőszeg feltartóztatta a Bécs ellen vonuló törököket (1532). Pedig ehhez a magyaroknak igen kevés köze volt: Jurisics Miklós *horvát* kapitány *horvát* katonákkal *német* birtokban lévő várat védett egy túlnyomóan *németek* lakta városban.

A Kárpát-medence 1520-as etnikai képét az alábbi táblázat összegzi. 1380 és 1520 között erőteljes etnikai váltás történt. A régi népek (magyarok, horvátok, tótok, németek) *abszolút száma* még nőtt, de *aránya* már csökkent. Az új népek (oláhok, ruténok, szerbek) lélekszáma és aránya egyaránt nőtt. A változásokat a 16. és 18. ábra eltérésein mérhetjük le.

NÉPESSÉG	**1380-ban**		**1520-ban**	
	ezer fő	**százalék**	**ezer fő**	**százalék**
teljes népesség	2.800	100,0	4.300	100,0
magyarok	**1.820**	**65,0**	**2.650**	**61,6**
nem-magyarok	980	35,0	1.650	38,4
németek	100	3,6	140	3,3
tótok	280	10,0	490	11,4
oláhok	120	4,3	270	6,3
ruténok	50	1,8	80	1,9
horvátok és vendek	310	11,0	460	10,7
szerbek és rácok	20	0,7	140	3,2
egyéb (jász, kun, más)	100	3,6	70	1,6

A Kárpát-medence népessége Mohács előtt

Sokan abban szeretnének hinni, hogy a magyarság csak a török hódoltság során veszítette el döntő etnikai fölényét. A valóságban már nem volt kit asszimilálnunk. Ezért a népmozgalmi jelenségek eredőjeként azt kell feltételezni, hogy népünk tovább veszített a súlyából. Jóllehet a hódoltság előtt lélekszáma már ***2.650 ezer főre*** rúgott, aránya már csak ***61,6 %-os*** volt.

5.7 „VIRÁGOS KERT VALA…”

Sokan ringatódznak abban a tévhitben, hogy ***országunk*** hatalma fényében fürdött és ***népünk*** virágzó nemzetként élt egészen Mohácsig.

Ami a hatalmi oldalt illeti, Mátyás hódításai kérész-éltűek voltak: halála után azonnal felszámolódtak. Csak a „történelmi Magyarország” maradt meg nekünk, amelyet délről a korábbinál sokkal vékonyabb sávban kísértek a törökök által át-meg-átjárt bánságok, amelyek erősségei török kézre jutottak. Harapófogóba kerültünk: minden oldalról ellenségek vettek körül minket. A csehek, lengyelek, németek és velenceiek a megtépázásunkra törekedtek. A területileg még jelentős Magyarország elerőtlenedett. Belső helyzetét a káosz jellemezte. Az európai politikában pedig már nem számoltak vele hatalmi tényezőként.

Nemcsak országunkat kerítették be: népünket is közrezárta a nem-magyarok gyűrűje. Erőteljesebben fejlődtek mint mi és így arányunk a dicső századok alatt is csökkent.

míg 1240-ben minden négy lakos közül még három volt magyar,
1520-ban már alig két magyar jutott egy nem-magyarra.

A 18. ábra mutatja a magyarság területi összezsugorodását. A Bácska, a Bánát és az Arad fölötti alföldi sáv egyes részeitől eltekintve népünk etnikai tömbje szinte a Trianon előttire (lásd 57. ábra) szorult vissza, pedig még meg sem kezdődött a hódoltság!

A mennyiségi váltásnál is fontosabb a minőségi. A beengedett és beszivárgó elemek *lakóhelynek és nem hazának* tartották a régiót. Az utoljára érkező rácok annak sem, csak kifosztandó prédának. Nincs min csodálkozni. Királyaink közül Nagy Lajos volt az utolsó, aki magyarként gondolkozott. Zsigmondot és Mátyást a nép etnikuma nem érdekelte: ők csak területeket akartak, persze minél több adózó lakossal, mindegy, hogy milyennel. Példájukat az alattvalóik is követték: csak a pénz és a ragyogás számított. A főurak között szinte alig akadt hazafias érzelmű, a köznemesség csak szájhősködött, a népet pedig nem érdekelte más, mint a saját egyre sanyarúbb sorsa.

Magyarország nagysága 1490-re leáldozott és elveszítette
meghatározóan magyar etnikai arculatát.

„Virágos kert vala fényes Pannónia…” Fénye nem Mohács miatt halványult el. Fordítva: tragédiánk azért következett be, mert nem őriztük értékeit. Nemzeti nagylét? Csak költők tudnak ilyen csacsiságot kitalálni. *Országunk* már régen nem volt nagy, *népe* pedig egyre kevésbé volt magyar. *Erkölcsi* állapotát pedig jól jellemzik a pápai legátus keserű szavai:

„Ha három forint kellene Magyarország megmentésére,
nem akadna ott három ember, aki azt összeadná!”

Ennyit a virágzó pannon kertekről és a magyar nemzeti nagylétről.

6. HÓDOLTSÁG (1521-1718)

6.1 TISZTÁZANDÓ ALAPOK

Gondolom mindannyian egyetértünk abban, hogy a török hódoltság korszaka volt hazánk és népünk számára a legtöbb veszteséget okozó és ennélfogva a legfájdalmasabb időszak. Ám amikor megkérdezek valakit, hogy miért feltételezi ezt, többnyire csak közhelyeket kapok válaszként. Ilyesmit: a törökök mindent elpusztítottak, rengeteg embert elhurcoltak, a németek meg rá is tettek egy lapáttal. A részleteket, például az Erdély elszakadását firtató kérdéseimre már csak ritkán kapok tartalmas választ.

Az ismeretek körüli bajok ott kezdődnek, hogy nem vagyunk tisztában a kereteket meghatározó körülményekkel sem. Ezért célszerűnek látszik, hogy előzetesen áttekintsünk három kérdést.

Mennyi ideig tartott a hódoltság?

Általában azt szokás mondani, hogy kereken 150 évig. Kezdő időpontként többnyire Buda elvesztését (1541) jelölik meg, de a záró időpont körül sűrűsödik a homály. Lehet azon Buda visszahódítását (1686), a zentai csatát (1697), avagy a karlócai békét (1698) érteni, ámbár egyikük se adja ki pontosan a 150 évet. Nem ez a baj: az egész megközelítés hamis.

Szögezzük le, hogy minden volt magyar föld Magyarországot jelenti. Bizonyára elfogadjuk, hogy amikortól a Dunántúl török kézre került, hódoltságról kellett beszélni és amíg török kézen volt, addig szó sem lehetett a végéről. Ugyanígy kellene gondolkodni más területeinkről, például a Dunántúllal azonos nagyságú Dráva-Száva közéről és a Temesközről is. Ennek tükrében vegyük számításba az alábbi eseményeket és dátumokat.

A török 1521-ben elfoglalta déli váraink nagy részét, köztük Zimonyt, és azokat már ki sem engedte a kezéből. A Szerémséget megszállta, ezért sok forrás azt külön tartományként említette így: *Magyarország **és a** Szerémség*. Így joggal feltételezem, hogy a hódoltság már 1521-ben megkezdődött. A másik oldalon Temesközből csak 1717-ben sikerült kiűzni az oszmánokat és a kialakult helyzetet a pozsareváci béke (1718) rögzítette. Ezért le kell szögezni, hogy a hódoltság csak akkor fejeződött be, tehát a török uralom pontosan 197 évig (1521-1718) tartott. Ez kerekítve **200 – és nem 150 – év**.

Ez az ötven év különbség nem mellékes és nem a szőrszálhasogatás jegyében említettem az időhatárokat. A hódoltság általában feltételezett kezdete (1541) előtt és annak befejezése (1686-98) után hazánk és népünk sorsát döntően meghatározó etnikai és hatalmi folyamatok zajlódtak le, amint alább a kellő helyen ki fogom fejteni.

Hány részre „szakadt" az ország?

Azt szokás mondani, hogy Mohács után az ország két részre, Buda feladása után három részre „szakadt". Pontosan úgy, mint a kisgyermek, aki rendetlenkedése eredményét szüleinek úgy panaszolja, hogy „leesett a rádió". Mármost amint az eszközök nem szoktak maguktól lepotyorászni, úgy az államok se szoktak maguktól szétszakadozni. Nem, kérem: ezt az

országot mi magunk szakítottuk szét, ráadásul nem is két vagy három részre, hanem négyre. Akkor is, ha nem tartjuk szakításnak a Szerémség töröknek való átengedését, ami után azt etnikailag és hatalmilag sohase hódítottuk vissza, tehát az elszakadás kifejezés használata helyénvaló lenne.

A kettős királyválasztással (1526) kettő, majd Buda feladásával (1541) három részre szakítottuk a hazát. A török egyik eseménynek se volt *közvetlen* részese, mindkettő „zártkörű magyar döntés" eredménye volt. Utána már se a horvátok, se az osztrákok nem bíztak meg bennünk: abban, hogy az országot meg akarjuk és meg tudjuk védeni. Ezért 1578-ban Horvátországra és Szlavóniára közös osztrák parancsnokságot hoztak létre Graz-i székhellyel. Ezzel nemcsak Horvátország szakadt le rólunk, amely már régen szabadulni akart tőlünk, hanem az a Szlavónia (Kőrös, Varasd és Zágráb megye) és a vele szomszédos három magyar megye (Pozsega, Valkó és Verőce) is, amelyek mindig hazánk szerves részeit képezték.

Tehát a néhai Magyarország valójában négy részre „szakadt" és – ismétlem – ezért nem háríthatjuk a felelősséget másokra.

Miként alakultak hazánk határai?

Sokan az „ezeréves határok" bűvöletében élve nem akarnak tudomást venni arról, hogy az ország szétszakítása együtt járt korábbi ***határainak a végleges megszünésével***. Ezért két körülményre kell felhívnom a figyelmet.

Egyrészt ne higyjük azt, hogy a hódoltság után a szakadásnak vége lett! Távolról sem, sőt. Hazánk szétzilált állapota hosszú századokra állandósult. Még további részekre szakadozott és végleg csak 1867-ben, a Kiegyezéssel szűnt meg a feldaraboltsága.

Másrészt két jelentős térség vált el tőlünk.

Erdély a saját maga akaratából lett önálló állam a XVI. században és nem volt köze Magyarországhoz: az utóbbi nem ölelte fel az előbbit, határaihoz nem tartoztak az előbbi határai. A visszacsatolás 1848-49-ben csak egy rövid történelmi pillanatig tartott: véglegessé csak 1876-ban vált. Így tehát arrafelé az „ezeréves határok" 51 évet értek meg (1867-1918).

Erdéllyel körülbelül egyidőben szakadt el Horvátország is. A hódoltság után magához ragadta a Dráva-Száva közének a nyugati felét, Szlavóniát, majd a volt magyar megyéket is, amelyek sohasem kerültek vissza hozzánk. Tehát délen az „ezeréves határok" 1578-ban végleg megszűntek, bár részben már a török 1521-es szerémségi hódításával felszámolódtak.

Általában úgy tartjuk, hogy a hódoltság az etnikai hatás, azaz népünk pusztulása miatt volt meghatározó korszak. Ez így is van. Azonban ne feledkezzünk el arról, hogy országunk területén új államok és tartományok jöttek létre, amelyek évszázadokig tőlünk független életet éltek. Ez a korszak nemcsak azért volt döntő, mert kisebbségbe kerültünk, hanem azért is, mert a térséget hatalmi-irányítási értelemben is elveszítettük, ezáltal pedig

működésbe lépett Trianon második alapvető mozgatórúgója.

Trianont nem érthetjük meg, ha a hódoltság korszakát a régi sablonok szerint szemléljük és nem figyelünk arra, hogy a Kárpát-medence részeiben akkor keletkezett új államokat Európa attól fogva sohasem tekintette Magyarország részeinek. Például mindenki úgy gondolt Transzszilvániára, mint egy önálló – még jó, ha nem román – országra.

6.2 MOHÁCS ÉS BUDA

6.2.1 Magyarország külső és belső állapota

A költő megható, könnyekre indító sorokban írja: „nemzeti nagylétünk nagy temetője, Mohács". Persze neki csak a hangulatot kellett megfestenie, a történelmet nem kellett jól ismernie. Merthogy 1526-ban Európában már senki se gondolta, hogy Magyarország, avagy a magyar nép nagy: éppen ellenkezőleg. Nem Mohács miatt kell sírnunk, hanem a korábbi, magunk okozta siralmas állapotok miatt kellene könnyeket ontanunk.

Ezért bizonyára nem árt, ha röviden áttekintjük hazánk külső és belső „állapotját". Ezzel a gyakori félreértéseket szeretném eloszlatni.

Külső viszonyok. Valamilyen ok miatt elterjedt az a tévhit, hogy Magyarország az újkor születésekor, vagyis az Újvilág felfedezésével (1492) veszítette el a súlyát. Hivatkozni szokás arra, hogy eladdig mi voltunk Európa legnagyobb arany- és ezüstszállítója, valamint arra, hogy errefelé vittek a keresztesek és a kereskedők útjai kelet felé és így tovább. Mindebben van némi ráció, azonban a lényeg másban rejlik.

Először roppant megsértődtem Churchill művének [CHU] és Davies könyvének [DAV] az olvastán, mert mindkettő hanyagolja, lekezeli a magyar történelmet és annak olyan nagy alakjait, mint szent királyaink, Nagy Lajos és Mátyás. Ismerve az angolszász historikusok történelmi sovinizmusát ezen nem kellett volna meglepődnöm. Az értelmes magyarázatot végül egy magyar könyvecskéből nyertem [GRA].

A gazdasági szemlélet által dominált Európában hazánk sohasem volt jelentős tényező. Leginkább azért nem, mert nálunk későn indult meg a városiasodás és sokáig nem teljesedett ki. Ezért nem volt iparunk, a nyers nemesfémeken és a szarvasmarhán kívül nem volt mivel kereskednünk, tehát behozatalra szorultunk sok mindenből, ami negatív pénzügyi mérlegre vezetett. Egyszerűen szólva Magyarország és annak királya – mi tagadás – európai mércével nézve mindig is szegény volt.

Az öreg Hunyadi által picit megnőtt az ázsiónk, mert Európa tartani kezdett a muzulmán hódítástól. Azonban lassan azt is megszokta, a keresztény hitnél fontosabb tényező lett a kereskedelem, és miközben a pápa meg az „alulfoglalkoztatott" cseh, morva, német és spanyol zsoldosok még a törökkel való civakodás és leszámolás módszát keresték, a franciák és a genovaiak már régen kiegyeztek velük.

Az újkor hajnalán nemcsak a világ felosztása volt a tét (a spanyolok és portugálok között), hanem az európai hegemónia is. Ez utóbbit az V. Károly német-római császár és az I. Ferenc francia király közötti meg nem szűnő háboruskodás fémjelezte. Jellemző, hogy miközben az előbbi rendelkezett a világ legnagyobb ezüstkincseivel, még zsoldosait se tudta megfizetni és átvitt értelemben lyukas volt a cipője is. Ezt Ferdinánd leendő magyar király szerepe miatt kellett előrebocsátani, mivel ő a pénztelen császár öccse volt. A pénzhiányt az okozta, hogy az olcsó ezüst és az általa kiváltott óriási infláció miatt Európa országai anyagi csődbe kerültek.

Ideje lenne elkönyvelni, hogy miközben egyesek még a „kereszténység védőbástyájáról" szónokoltak, nemcsak az arra kényszerült balkániak, hanem a franciák és genovaiak is lepaktáltak a törökkel. Sőt, a magyarok némelyike is korán erre az útra lépett.

Belső viszonyok. Az alábbiak a legtöbb kelet-európai országra jellemzőek. Ezek belső elrendezése teljesen elütött a korabeli nyugati mintától. Nálunk még Mátyás korában is az abszolutizmus volt a jellemző: az, hogy a király egyetlen és legfőbb hatalomként korlátlan úr a

saját országában. Később ez a rendszer már csak tőlünk keletre volt honos úgy a törököknél, mint az oroszoknál, ahol cár atyuska még a XX. század elején is egyeduralkodó volt.

Nyugaton kifejlődött az a három lábon álló egyensúlyos rendszer, amely csak a francia forradalommal borult fel. A király a főnemesekre támaszkodott, akik maguk szervezték meg a familiárisaikat a kisebb potentátokból, ezért a köznemesség sohasem képviselt jelentős erőt. Gazdaságilag a király a városokra hagyatkozott és megvédte azokat a főúri önkénytől. Ilyesféle törekvés jellemezte nálunk Károly Róbert uralmát azzal a komoly eltéréssel, hogy itt a főúr és a város – mondjuk Csák Máté és Kassa – messze nem esett egy súlycsoportba.

Itt a hatalmi séma másként alakult. Három tényezővel kell számolni: az első a király, a második a főurak (főnemesek és főpapok) rétege, végül a harmadik a köznemesek csoportja. Most lássuk e tényezőket egyenként!

Mátyás volt a legutolsó királyunk, akit még akként tiszteltek, illetve ha nem is tiszteltek, legalább féltek tőle. A királyi tekintély olyan rohamosan csökkent, hogy II. Lajos nevének hallatára már mindenki csak legyintett. Fiatal és tapasztalatlan volt, állandó pénzhiányban szenvedett, a harchoz annyit se értett, mint a diplomáciához. És pont neki kellett volna megállítania az akkori világ legerősebb hadseregét...

A valódi hatalom a bárók, a főurak kezében volt. Ők egymással torzsalkodtak, amiben hasonlítottak nyugati társaikra. Nemcsak az Árpád-kor végén és a Hunyadiak idejében szövetkeztek egymással a hatalom birtokáért, a ligák mindig is a közélet főszereplői voltak, ha nem is így hívták őket. Mohács előtt a legerősebb közülük a Szapolyai-féle liga volt, amivel szemben nem állt hasonlóan erős tömörülés. Az egyetlen vele versenyképes potentát, Báthori István, nádori tiszte dacára se törődött a közügyekkel.

A pár száz fős főúri réteggel szemben a köznemesség mintegy 12-14 ezer főt számlált. Megpróbált úgy tenni, mintha a közéletnek egyenrangú szereplője lenne, de ez nem sikerült neki. Időről-időre összegyűltek itt vagy ott – nem mindig Rákoson –, hogy az utólag országgyűlésnek becézett zajongásaikkal észrevétessék magukat. Ez csak néha sikerült nekik. Ebben a korban haladó célt nem szolgáltak, inkább csak a tagadásban jeleskedtek. Egyrészt elhárítva magukról a felelősséget többször leszögezték, hogy az ország határain kívül nem kötelesek hadba vonulni, azon belül is csak akkor, ha úgy tetszik nekik. Tehát amikor a török már a kapuban állt, a kisnemesség a fenekén ülve malmozott. Másrészt csak arra volt erejük, hogy a király szándékait elgáncsolják éppúgy, mint a főurakét, akik nem tetszettek nekik vagy akik ellen hergelték őket a hangadók.

A szocializmusban ezen léhűtőket kiáltották ki haladóknak, miután a főurakat el kellett marasztalni. De érthetetlen, hogy miért tekintenek rájuk ma is a közjogiság örököseiként [NE2]. Hangoztatták, hogy csak nemzeti királyt tűrnek maguk fölött, ezért hazafiakként szokás beállítani őket. Azonban ez széltolás: a köznemeseknek közömbös volt a király etnikai eredete. Csak az volt a lényeg, hogy olyan uralkodó legyen, akinek nem kell se fegyverrel szolgálni, se adózni, szóval akinek ők diktálhattak. Ma is divat a szavak alapján ítélni, de nézzük meg a tetteket: a magyar köznemesség „egy emberként” maradt el a mohácsi csatából.

6.2.2 Mohács előjátéka

Képtelenek vagyunk a múltunkkal férfiasan szembenézni. A mohácsi és az előző szégyenteljes szereplésünket önáltatással akarjuk leplezni. Az ámítás-sorozat egyik, bár nem a legfontosabb láncszeme a Szapolyai tetteit kísérő ködösítés. Szóval lássuk csak, hogy mi is történt valójában!

Jöjjön csak a fránya török, majd megesszük früstükre. „Eb higgye, hogy elfoglalják Nándorfehérvárt, eb higgye!" – legyintettek az urak a déli várakból érkező sürgető üzenetekre. Így gondolkoztak 1521-ben, amikor a török egyéb katonai feladataitól megszabadulva mifelénk kacsingatott. Az ázsiai harcok lezárultával a janicsárok tízezrei maradtak „munka nélkül". A török hadigépezetben felgyülemlett a gőz, a szelepeket meg kellett nyitni, amihez ürügyként szolgált a magyar gőg.

Korábban békére törekedtünk és talán fenn is maradt volna, ha nem hal meg Szelim szultán és nem lép nyomdokaiba Szulejmán, akit a török szokások szerint az elődje által kötött szerződések nem köteleztek. Az új egyezség érdekében küldött követét bántalmazták, meg is csonkították [ZAY], hogy elvegyék a török kedvét országunk megtámadásától (?). Ilyen aljas volt a II. Lajost körülvevő tanácsadó népség, hiszen az ifjú király nem lehetett ennyire buta. Szulejmán Nándorfehérvár bevétele után ezt írta: „Célom az volt, hogy ... a dölyfös királyt megalázzam és megtörjem." Ez nem keleties szóvirág: ezt szó szerint kell érteni.

Mohács csak utójáték volt Nándorfehérvár elestéhez képest, ezért kell jól megérteni az utóbbi hátterét. 1521-ben a Magyarország határait délen kísérő kettős várvédő vonal még állott, bár egyes karbantartási munkák elmaradtak és az ellátmány is akadozott. A várakat nem látták el modern lőfegyverekkel, puskaporral és kellő számú védővel. Jellemző, hogy a török érkezésének a hírére a kisebb erődítmények védői azonnal elfutottak, amiért nem lehet őket kárhoztatni: élelem, fegyver és zsold hiányában kár lett volna fölöslegesen megöletni magukat, miután nem volt mivel védekezniük.

Nándorfehérvár volt a helyzet kulcsa: ha elesik, megnyílik az út az ország belsejébe. Két kapitánya volt. Az egyik, Héderváry sohasem időzött ott, csak elsikkasztotta a várnak szánt pénzt. A másikat, Sulyokot, Szapolyai látta el tanáccsal. Arra tüzelte, hogy ne engedje be a várba a király embereit addig, amíg meg nem fizetik a költségeit, 40 ezer forintot. Mivel az uralkodó nem tudott fizetni, Sulyok nem engedte be a várba a királyi katonaságot és az ország kulcsa az ostrom hajnalán védelem nélkül maradt.

Ezek szerint 40 ezer forintért adtuk el Magyarországot.

A védővonal összeomlását nem részletezem. Csak annyit árulok el, hogy a török sereg is „rossz formában" volt. Tapasztalatlan szultán vezette, a vezérek egymással ellentétes terveket szőttek, az ágyúk és a felszerelések ide-oda keringve mindenünnen elkéstek stb. Még a hídalkatrészeiket is elúsztatták a Dráván. Egy rendezett keresztény sereg bizonyára meg tudta volna gátolni a török várfoglalásokat, de hát katonának a várakba szorult kevéske védőn kívül nyoma se volt. A törökök szabadon grasszáltak a Dunán és a Száván innenre, mert a szerb naszádosok fejvesztve elmenekültek.

Mohács már akkor bekövetkezhetett volna. Két ok miatt nem került rá sor. Egyrészt a török még nem tervezte a Magyarországra való betörést, amit hadseregük ellátmányi előirányzatából tudhatunk. Arra se számítottak, hogy védővonalunk ilyen hamar összeomlik. A másik tragikomikus ok az, hogy egy csatához két fél szükségeltetik, de most és itt az egyik fél hiányzott, mert a magyar „had" csak július végére állt össze, akkor is csak pár száz főből állt és dél felé haladtában a törökökig el se érve feloszlott.

1521. augusztus 28-án elesett Nándorfejérvár. Tulajdonképpen azt a napot kellene a hódoltság kezdetének tekinteni. Nemcsak a Szerémség jutott teljes egészében török kézre, hanem vele a Dráva-Száva köze is. Ettől fogva az oszmán hadnak csak a Dráván kellett áthatolnia, hogy betörjön hazánk belsejébe és ez sokkal kisebb feladat volt, mint a Száván-Dunán való átkelés.

6.2.3 Mohács

Mohács nem volt váratlan és érthetetlen csapás. Nem az volt a tragédia és nem ott volt „nemzeti nagylétünk nagy temetője". Nagyságunk már jóval korábban leáldozott akkor, amikor a törököt közel engedtük határainkhoz: magunk ástuk meg a sírunkat.

Az 1514-es Dózsa-féle felkelésről nem számolok be, annak csak a végzetes katonai következményeire kell felhívnom a figyelmet. Előre jelzem, hogy a dolog körül sok minden nem volt rendben. Például kérdés, hogy miért egy hadvezetésben járatlan székely köznemesre bízták a kereszteshad fővezérségét. Bizonyára más – tapasztalt és rangos hadvezér – nem volt kéznél. A külső megfigyelők meg is jegyezték, hogy a magyarok elszoktak a hadakozástól, elpuhultak és talán csak az egy Tomori az, aki ért a hadászathoz. Viszont ő éppen akkor vonult vissza egy kolostorba.

A felkelés leverése után a jobbágyoknak, polgároknak, papoknak stb. megtiltották a fegyverviselést, ezért az országot népfelkelés nem védhette meg. Viszont megerősítették a törvényt, miszerint a nemes csak akkor köteles hadba vonulni, ha a fizetett sereg már nem bír az ellenséggel. Ez tipikusan magyar rendelkezés volt: mivel az adók nem folytak be – az ország 210 ezer adóköteles portája közül 95 ezer egyáltalán nem adózott, a többi sem az előírásos mértékben, – nem volt miből fizetni egy zsoldos hadat. Az idegenek segítségére vártunk, de ők nem akartak támogatni minket, hisz mi sem ragadtunk fegyvert.

Ezek alapján le kell szögezni, hogy csak a magyar nemesség okolható azért, hogy önzése és a hazaszeretet hiánya miatt országunk véderő nélkül maradt. A nemes nem harcolt és nem adózott. A felfogadott zsoldosokra a pénzt részben a pápa adta, részben úgy koldultuk az európai uralkodóktól. Ők sem voltak bőkezűek, mert a villongásaikra kellettek az anyagiak.

A várható be is következett. A rákosi gyűléseken 12-14 ezer fegyveres handabandázott, de II. Lajossal csak 4 ezren indultak Mohács felé. A sereg útközben kerekedett 26 ezerre. Felét idegen (cseh, morva, német) zsoldosok tették ki. A magyarok közül csak azok csatlakoztak, akiket délvidéki birtokaik védelme késztetett erre. Érthetetlen, hogy miként merészkedett egy ilyen kicsinyke – és mi tagadás, eléggé szedett-vedett – csapat szembeszállni a hatalmas és szervezett török haddal. Még Szapolyai és Frangepán egységeit se várták be, amire visszatérek. Tájékozódás nélkül magyaros kivagyisággal rohantunk neki a vasfalnak és nem csoda, hogy lepattanva róla igen gyorsan szétverettünk. Nem tudtuk, hogy ennyire erős a török tüzérség, ami felveti a kérdést, hogy miként lehettünk ilyen tájékozatlanok.

Az állapotokra jellemző, hogy Mohács után sokan örvendeztek, hogy a „német" király, II. Lajos, pórul járt. A süket és vak nemesség nem fogta fel Mohács súlyát: még tizenöt éve volt Buda feladásáig, de semmit se tett a török megfékezésére. Báthori István, leendő erdélyi fejedelem nem véletlenül jegyezte meg, hogy pusztulásunkért csakis magunkat okolhatjuk.

E ponton kell elmarasztalni Szapolyait, akit sok történész felment a bűnei alól, egyáltalán nem vagy helytelenül mérlegelve a történteket.

A szocialista korszakban a köznemességet jelölték meg a nemzeti eszmék hordozóiként. Azonban ennek a beállításnak a török idők előtt nem volt alapja: a köznemesek nem a nemzeti érdekeket képviselték, hanem csak a magukét. 1526 előtt Szapolyai állt e társaság élére, de csak azért, hogy tömegbázisra tegyen szert. Egyébként, biztos források szerint, támogatóit jómaga erősen lenézte [ZAY].

Az 1525-ös hatvani gyűlésen a magyar nemesség két nemtelen dolgot cselekedett. Egyrészt a Szapolyai szekundánsai által felhergelt tömeg el akarta fogni a királyt, akit meg sem hallgatott és akinek végül úgy kellett Budára futnia, hogy mentse az életét. Másrészt előtte a nádor, Báthori István leváltását követelték. Megjegyzendő, hogy ilyenre korábban sohasem

volt példa: *a hivatalban lévő nádor mindig kiszolgálta az idejét*. A valóban lagymatag Báthori helyébe Szapolyai ajánlására Werbőczit választották – puccsal. Mármost ő lehetett kiváló jogász, de közhivatalnoknak pocsék volt. A tartós következmény sem egyértelműen pozitív. Werbőczi ismert műve, a Hármaskönyv nemcsak a nemesség jogait alapozta meg, hanem megfosztotta a jobbágyságot maradék jogaitól olyannyira, hogy siralmas állapota 1848-ig tartott. Ezért nem érthető, hogy miért szokás őt annyira feldicsérni.

Továbbá előkerül a tarsolyból a hazafias kártya: Szapolyai az utolsó úgymond nemzeti király [NE2]. Ez hamis beállítás. Szapolyai szlavón (tót, de nem szlovák) származású nemes, akinek a felmenői már Hunyadi János korában komoly tisztségeket töltöttek be. Édesanyja német, ezért aligha tekinthető „echte" magyarnak. Azonban a származása érdektelen: mellékes volt számunkra az Anjouk, Zsigmond, majd a Hunyadiak esetében, ezért furcsa, hogy miért kell pont egy huszadrangú uralkodónál hangsúlyozni a magyar voltát, ráadásul etnikailag részben, magatartását illetően pedig teljesen alaptalanul.

Sok forrás megjegyzi, hogy eszementen vágyott a hatalomra. Le akarta tetetni II. Lajost, sőt a fizikai likvidálására törekedett. Nem véletlen, hogy a fáma szerint Mohácsnál Szapolyai ölette meg a királyt, ami ugyan mese, de nem zörög a haraszt... Mindezt megírta Jókai „Fráter György" című művében. Ez esetben ne tessék őt szépírónak tartani! Jókai jártas volt a történelemben, még történelemkönyvet is írt. Reálisan szemlélte a dolgokat és hihetően festette meg Szapolyai, majd Budavár feladása kapcsán a Fráter árulását.

És most a trükközés egy kiemelkedő példáját mutatom be. Sokan állítják, hogy Szapolyai nem volt vétkes abban, hogy elmaradt a mohácsi csatából, mert mire üzenetet kapott, addigra már nem volt ideje, hogy Erdélyből megtérve csatlakozzon a főseregheż. Már ez sem egészen igaz: volt ideje. De a füllentés ennél korábban kezdődik. A kérdés ugyanis az, hogy miért tartózkodott a teljes hadával – amely nagyobb volt, mint a mohácsi királyi sereg – a távoli tartományban? Ő maga kérte, hogy ott lehessen és erdélyi vajdaként megvédhesse az országrészt a török támadástól.

Csakhogy ***a csúsztatás ott van, hogy a török nem is szándékozott Erdélyt megtámadni és ezt Szapolyai pontosan tudta***. Ügyesen kibújt a törökkel való összeütközés terhe alól, ráadásul úgy, hogy az ártatlanság mezét ölthette magára. Nagyon ravasz: de csak a figyelmetleneket lehet ilyesmivel átejteni. Ehhez hozzá kell tenni, hogy hallgatnak arról, hogy *mit nem tett* Szapolyai a mohácsi vereség után. Számomra érthetetlen, hogy erős serege – 35 ezer fő, nagy részük lovaskatona – miért nem zavarta, lassította legalább Szulejmán Budára vonulását, megmentve azzal ki tudja hány ezer magyar életet és vagyonát. Ehelyett Szapolyai Tokajba rohant, hogy ott előkészítse királlyá választását.

6.2.4 Kettős királyválasztás

A kettős választásban nincs különös: hasonlóra bőven, sőt hármasra is akad példa. A helyzet 1526-ban csak a török jelenléte és országunk állapota miatt vált kritikussá. Előre kell bocsátani, hogy a kettős választás zárt magyar ügy volt: a törököket a dolog hidegen hagyta.

Most pedig tessék hátradőlni és elfogultságmentesen elgondolkozni azon, hogy egy ilyen helyzetben milyen királyra lett volna szükségünk! Két jelölt közül lehetett választani.

Az egyik állítólag magyar és hazafi, bár mindkét kitétel vitatható. A szájhősök vezére volt: ő állt az ún. szittya-mozgalom élén. Oda azok a rákosi nemesek tartoztak, akik a kardjukat csörgetésre használták. Szapolyainak nem voltak harci tapasztalatai: egyszer vívott a törökkel és alulmaradt. Nem voltak diplomáciai kapcsolatai. Magyarországon kívül senki sem ismerte,

talán csak az oláh vajdák, majd a lengyelek, akikhez a bajában menekült. Belemagyarázás nélkül elkönyvelhetjük, hogy Szapolyai választása egyet jelentett azzal, hogy nemzetközileg elszigetelődünk és a török hűbéreseivé válunk. Joggal lehet vitatni e kétes egyén magyarságát is, hiszen királyként minden fontos tisztségre délszláv főurat jelölt, nem magyart. Nem véletlen, hogy a magyarságukra oly sokat adó erdélyiek – akiknek korábban a vajdája volt – királyként nem szívesen fogadták.

A másik jelölt egy fiatal herceg, Ferdinánd. Ki tudja miért őt németnek mondják, pedig nem is tudott németül, amikor királyunk lett. A Habsburg-család sarjaként Spanyolhonban nevelkedett, de franciául beszélt. V. Károlynak, a világ legnagyobb uralkodójának és II. Lajos feleségének, Máriának az öccse volt. Vele kapcsolatban sok félreinformálásnak lehetünk a tanúi. Leginkább azt vetik a szemére, hogy hatalmi pozíciója és ígéretei dacára nem védte meg hazánkat a töröktől. Ez a vád anakronisztikus, hiszen mielőtt megválasztották, még senki se tudhatta, hogy bátyja nem fog neki pénzt adni, mert nincs miből. Hiába a sok félrebeszélés: Ferdinánd mögött egy világhatalom állt maga a teljes diplomáciai és hadi gépezetével. Elefánt a bolhához képest... Ráadásul a jog is az ő oldalán volt.

Szapolyai királlyá kiáltása silány puccs volt, sok-sok befolyásolással. A választásra jogosult főnemesek többsége nem volt jelen, a koronázást nem az esztergomi érsek végezte és voltak az eset körül egyéb furcsaságok is. Viszont Ferdinánd megválasztása minden szempontból törvényes volt: formailag is, jogilag is. Az özvegy Mária őt akarta látni a trónon és mint láttuk, már Mátyás a Habsburgokra hagyományozta Magyarországot [KUL], amit a Jagellók nem is egyszer megerősítettek.

A kettős királyválasztás következményeit nem ecsetelem. Végtelenül szomorú, hogy a török ellen való készülődés helyett a két király egymásnak esett. Mindkettő ígérgetésekkel próbálta a maga oldalára csábítani a potentát főurakat. Azok állandóan ingadozva hol ezt, hol azt ismerték el uruknak. Főleg a kevésbé tehetős, de többet ígérő Szapolyai kezdte elfelejteni ajánlatait. Ezért hamarosan magára maradt és minden csatáját elveszítve a lengyelekhez menekült, ahol megérlelődött benne a végső árulás gondolata.

Egyesek szerint Szapolyai már Mohács előtt lepaktált a törökkel [ZAY]. Jóllehet arra nincs bizonyíték, hamarosan megtette. Három évvel a mohácsi csata után, 1529 augusztusában, a csata színterén ***kézcsókkal fejezte ki hódolatát a szultánnak***. Ezt a szégyenletes tényt egyes könyveink a lényeget elmismásolva szemérmesen a „szövetség a törökkel" cím alatt tudatják [A], ahelyett, hogy bevallanák, hogy önként és dalolva a török hűbéresei lettünk. A hűbéri kézcsók híre azonnal bejárta Európát, ahol elkönyvelték, hogy a magyarok a törökök csatlósai és azok pártján állnak.

Az árulót és árulását azzal mentegetik, hogy önmagában képtelen lett volna megküzdeni a németekkel. Ez igaz. De miért kellett volna neki hazánk törvényes királyával, Ferdinánddal harcolnia? Egyáltalán nem kellett: itt szó sincs Magyarország vagy a magyarság érdekeiről, az egész nóta kizárólag Szapolyai féktelen hatalomvágyáról szólt.

6.2.5 Buda átadása a töröknek

Mai tankönyveink is gyermekmese szintjén vezetik elő Buda elestét. A szultán ide csak látogatóba jött, a török katonák bekívánciskodtak a várba és míg Török Bálint a csecsemő János Zsigmondot bemutatta a szultánnak, a vár a török kezébe esett. Ügyetlen próbálkozás ez a magunk mentegetésére kitalált zagyvaság, mégis sokan gondolkodás nélkül elhiszik.

A Magyarország története sorozat [A] „Az ország három részre szakad” cím alatt elárulja az igazságot, bár nem korrekten értelmezi.

1538-ban megkötöttük a váradi békét, aminek értelmében Szapolyai halála után az ország Ferdinándra száll át. A kötés Fráter György nevéhez fűződik, aki már akkor se gondolta, hogy a szerződést be fogja tartani. És mit hoz a sors? Szapolyainak 1540-ben gyermeke született, amire tíz nappal históriánknak ez a kétes alakja békére szenderült. Ne csodálkozzunk, hogy udvari krónikása feldicsérte [MIN]. Viszont a semleges szemlélők pipogya alaknak tartották és csak „Katalin királyként” emlegették.

Martinuzzi Szapolyai kreatúrája. Nem véletlenül, hiszen eredeti neve Utyeszenics, tehát ő is délszláv volt. Kiváló diplomataként szokás emlegetni. Valóban az volt, ha diplomáciának tartjuk azt, hogy megpróbáljuk véres verítékkel rendbe hozni azt, amit korábbi felelőtlen döntésünkkel teljesen elbaltáztunk. A szuperdiplomata csak a török legelemibb szándékaival nem volt tisztában, mint ahogyan a saját halálos veszedelmét se látta meg.

De kövessük csak az eseményeket! János halála után Ferdinánd az országot jogosan követelte magának. Őt támogatta a főurak értelmesebbik, de kevésbé befolyásos rétege. Viszont a másik Fráter György vezetésével, akit Szapolyai bízott meg a gyámsággal, a csecsemő János Zsigmondnak akarta biztosítani a trónt. Mindkét fél követséget küldött a törökhöz azzal, hogy őt támogassa az ország egyesítésében és uralmában. Ez eddig sablonos. Az is érthető, hogy a szultán a csecsemő mellett döntött.

1541. május elején Ferdinánd serege ostrom alá vette Budát. A dolgok odáig fajultak, hogy a várat a védők fel akarták adni. Izabella királyné maga is a feladás mellett állt ki, de a Fráter ellene szegült. Megvárta a „felmentő” török csapatokat, amelyek le is gyűrték az erősítésre hiába váró császári sereget. Rövidesen megérkezett maga a szultán is, ami által minden eldőlt.

Ennek az eseménynek az értékelése, hogy úgy mondjam nem egészen korrekt. Könyveink a Szapolyai vonal mellett állnak ki, pedig azzal súlyos problémák vetődnek fel.

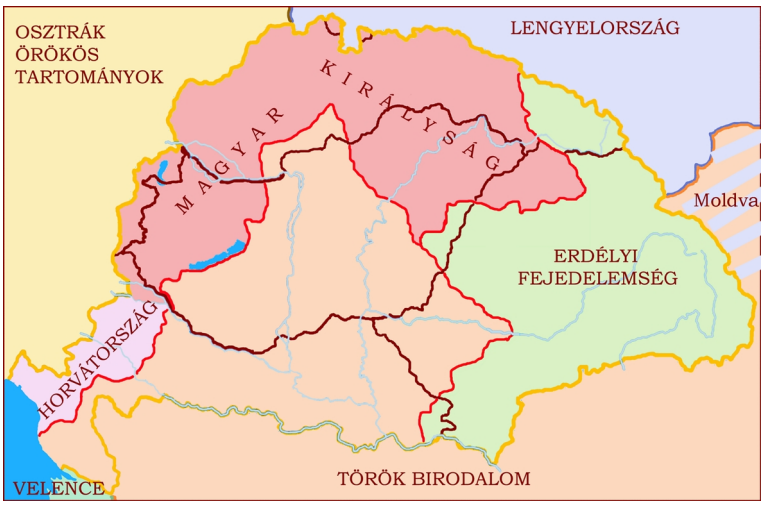
A dolog lényegtelen fele az a kérdés, hogy vajon miért nem küldött Ferdinánd erősítést a Budát ostromló csapataihoz? Roggendorff 20-25 ezer főnyi serege kevés volt a vár biztos bevételéhez. Azonban ez szinte érdektelen, mert a másik fele több kínos felvetésre vezet.

- Vajon miért nem ragadták meg a magyarok az alkalmat arra, hogy egy keresztény seregnek, végülis egy törvényes magyar királynak adják át Budát és miért kellett a pogányhoz ragaszkodniuk?
- Ha olyan bölcs volt a Fráter, akkor miként gondolta azt, hogy a szultán csak azért siet Budára, hogy egy csecsemőnek átadja az ország fölötti hatalmat? Miért érdeke még ma is egyeseknek, hogy elhitessék velünk ezt a sületlenséget?
- Miután a Fráter a vár kulcsát a szultán kezébe helyezte – mert valójában az történt – miért illetlenség ezt hazaárulásnak nevezni, amikor maga is annak tartotta? Az emlékirataiból kiderül, hogy „tévedését” hamarosan belátta és élete végéig bánta.

Fráter György ***tette tudatos esküszegés, hazaárulás volt.*** Fel szokták hozni a mentségére, hogy attól tartott: a török elözönli hazánkat, ha Ferdinándnak engedi át Budát. Ez csacsiság. 1541-ben a törökök roppant nagy haddal, eleve azzal a szándékkal indultak felénk, hogy Magyarországot végleg elfoglalják. A Fráternek tudnia kellett, hogy nem csak Buda felmentése volt a céljuk, hiszen ahhoz nem kellett volna ekkora, ráadásul a szultán által személyesen vezetett hadsereg!

6.3 A SZÉTDARABOLT KÁRPÁT-MEDENCE

Hazánk nem három részre szakadt, mert az osztrákok Horvátországot is leszakították rólunk Szlavóniával együtt. Önáltatás, ha úgy állítjuk be a helyzetet, mintha a megosztottság időleges lett volna. Ezt a csalóka képet sugallják atlaszaink, amikor a Kárpát-medencét 1541 után is egy országként mutatják dib-dáb vonalakkal jelezve a Királyi Magyarország, az Erdélyi Fejedelemség, a Török Birodalom és Horvátország-Szlavónia határait. Erről a négy részről, amelyeknek hatalmilag nem volt közük egymáshoz, érdemes külön-külön pár szót ejteni.

20. ábra: A Kárpát-medence országai a XVI. század második felében

6.3.1 Magyar királyság

Európa hazánkat a XVI. század elejére leírta. Ha akart se tudott volna velünk törődni, mert az V. Károly német-római császár és I. Ferenc francia király közti hegemonisztikus hatalmi harc kötötte le. Országunkat V. Károly távoli gyepűnek tekintette, amibe nem érdemes sokat fektetni: éppen csak annyit, hogy Bécset és vele együtt a Német Birodalmat megvédje. I. Ferenc szándékai pedig kimondottan sötétek voltak ránk nézve: a törököt hazánk elfoglalására tüzelte, hogy keletről is sakkban tartsa ellenfelét. Tehát a „legkeresztényibb” király odadobott bennünket a „pogánynak”.

A kereszténység már csak szólam volt. A hatalmakat nem érdekelte a partner vallási háttere: a török is csak egy szövetséges volt. Így gondolkodtak a franciák, a genovaiak, a velenceiek stb. A magyarok is: miközben szidták a pogányt, nem tartották szégyennek vele szövetkezni, sőt még büszkélkedtek is vele.

V. Károly birodalma fölött sohase nyugodott le a nap. Egy egész földrész – Amerika – gondjait vette a vállaira. Vajon lehet őt kárhoztatni azért, amiért keveset törődött egy

olyan piti kis országgal, melynek a királya, Szapolyai egyébként is az ellenfeléhez húzott? Avagy védte volna meg Magyarországot a saját maga által választott hűbérurától?

Az „idegen" uralkodókkal nem akadt semmivel se több bajunk, mint a „nemzetiekkel" (a jelző egyébként is teljesen anakronisztikus). Például Zsigmondra kevesebben haragudtak, mint Mátyásra. Idővel mégis több súrlódás támadt köztünk és a „német" Ferdinánd között. A kölcsönös antipátiát jól meg kell érteni, mert sok gond forrásává vált.

Három téren – a pénzügyekben, a hadügyekben és a közigazgatásban – éleződtek ki az ellentéteink. Az alábbiakban úgy tűnhet, hogy Ferdinándot mentegetem. Szó sincs róla: csak arra törekszem, hogy a helyzetet a kevésbé ismert oldaláról is megvilágítsam.

Pénzügyek. Nálunk a nemesek nem adóztak, a köznép adóit viszont ők szedték be és nem az állam. Az ország éves jövedelme olyan csekély volt, hogy azon egy mutatós velencei gályát (60-100 ezer forint) se lehetett volna megvenni. Közben az ún. örökös tartományok egyenként milliókat fizettek adóba. Az osztrák uralkodó e tartományok – Alsó-Ausztria, Stájerország stb. – közösen választott fejedelme volt. (1918 után ezekből állt össze Ausztria, amely a tárgyalt korban még nem egy ország volt.) Érthető tehát, hogy az osztrák pénzügyi körök ragaszkodtak ahhoz, hogy ügyeiket Bécsből intézzék. Ehhez nálunk nem is voltak meg sem a személyi, sem a technikai feltételek.

Hadügyek. A magyar nemes nem ment hadba, de a pénzhiány miatt zsoldosokat sem tartott. Katonai potenciálunk a nullával volt egyenlő. Levitézlettünk Mohácsnál, megbuktunk Budánál. Az urak hol Szapolyai, hol Ferdinánd oldalára állva váltogattak színt. Szapolyai a török karjaiba omlott. Ezután ki bízott volna meg az amúgy sem létező hadi vezetésünkben? Az osztrákok Bécsben akarták látni a hadügyek irányítását. Ezért nem lehet őket hibáztatni, hiszen nekik is meg kellett védeniük magukat. Felemlítik, hogy Ferdinánd nem is akarta kiűzni a törököket. Ehhez két kommentárt kell fűzni. Egyrészt bizonyára akarta, csak másra kellettek az erőforrásai. Másrészt ki hihette azt, hogy a másik oldal – vagyis Szapolyai köre – tett valamit azért, hogy a törököt távol tartsa vagy távozásra bírja? Pont azt, akit csak nemrégen kértek fel legfőbb szövetségesnek?

Közigazgatás. Mohács után az országgyűlés Pozsonyba került át. Ezzel kapcsolatban két dologról vagyunk hajlamosak elfeledkezni. Korábban a gyűlések nem voltak rendszeresek se a helyüket, se az idejüket tekintve: a nemesség ad hoc módon röffent össze hol itt, hol ott. Továbbá Pozsony csak egy kis porfészeknek számított. Nem volt alkalmas az uralkodó méltó fogadására, aki előbb megritkította, majd beszüntette ottani látogatásait. Bécsből országolt, ahová meghívta a magyar urakat is, de nekik derogált külhonban élni: megsértődtek és nem fogadták el az invitálást. (Később, amikor már nem volt olyan szükséges és csak az érdekük diktálta, nagyonis rászoktak Bécsre.) Így közigazgatásunk átcsúszott a bécsi kancelláriák kezébe, amelyekben nem is volt magyar képviselő. Csak büszkeségünk nem engedi belátni, hogy az osztrákok racionálisan jártak el: Bécs közel volt Pozsonyhoz és sokkal felkészültebb volt a funkció betöltésére.

Ismétlem: nem Ferdinándot akarom menteni, csak rá akarok mutatni, hogy a Magyar Királyság mennyire szétzilált, irányíthatatlan állapotban volt. Ferdinánd mint a császári cím várományosa, az örökös tartományok ura és Csehország királya számos birtoka közül nem tekinthette Magyarországot a legtöbbet érőnek. Azt is be kell látni, hogy a bécsi polgárt nem érdekelte, hogy mi történik velünk: csak a maga védelmére gondolt. Miért, a budait talán zavarta, hogy a török elfoglalja a Havasalföldet, amit mi is csak védőövezetnek szántunk?

A fentiek miatt lassan elveszítettük önállóságunkat és kialakult egyféle, a leendő Monarchiához hasonló állapot, amely e korban hanyatlást és nem felemelkedést jelentett.

1541-ig nem volt okunk a németgyűlöletre. Majd a helyzet gyorsan romlott. A király nem nevezett ki nádort, akinek a tiszte a szuverenitásunkat még úgy-ahogy jelképezte. Katonai igazgatást vezettek be és zsoldosok lepték el hazánkat. A pénz – itt nem a csekélyke magyar adóra, hanem a török kiűzésére szánt pl. pápai juttatásokra kell gondolni – elfolyt a korrupt bécsi tisztviselők kezén. A zsoldosok föl-alá vonulgattak az országban, kerülve a törökkel való harcot és a rossz ellátás miatt a föld népét sanyargatva.

> Tipikus a cseh-morva önkéntesek esete, akiket Ferdinánd elvileg a csehek adójából pénzelt. A fizetés elsikkadt, a katonák országunkba érve Nyitra, Pozsony és Trencsén megyét kezdték felélni, majd zálogba követelték őket soha nem tett szolgálataik fejében. A „pogány" elleni „keresztény" harc jelszava ekkorra átlátszó ürüggyé aljasult: mindenki a mi bajunkon akart meggazdagodni.

Bár a zsoldosok jórésze nem is német volt, hanem cseh, olasz, spanyol stb., belőlünk a keserűség németgyűlöletet váltott ki és nem alaptalanul. Hazánkat védőpajzzsá züllesztették, aminek nem a kereszténységet, hanem az osztrák tartományokat kellett védenie. Az eljárást azzal igazolták, hogy a magyarok a törököket támogatják, ami persze igaz is volt.

Egyéb viszályai miatt Európa nem akart szembeszállni a törökkel. Minket feladott és célja csak az volt, hogy a török ne foglalja el Bécset. Hazánk központi és nyugati részén hullámzó hadiállapot alakult ki. Tavaszi hadjáratai során a török egy-egy lépéssel előrébb nyomult, egyre nagyobb részt harapva ki területeinkből. Az őszi-téli időszakokban sikerült kissé hátrébb nyomni őket, de komolyabb ellenhadjáratra nem volt erőnk.

Magyarország 12-15 ezer főnél nagyobb sereget nem tudott kiállítani. A végvári katonaság ennél valamivel többet, 15-18 ezer főt tett ki, amiből 1541 után csak a fele volt a magyar. Mindez kevés volt még a védelemhez is, nemhogy egy támadáshoz. Ezért sokáig védekezésre szorultunk: Zrínyi csak 1663-ban indította meg a dunántúli felszabadító hadjáratot (1663-64).

A végvári élet messze nem volt oly vidám, mint Balassi versei sejtetik. A rossz ellátás miatt – a zsoldot csak ritkán kapták meg – a végvári vitézek a lakosságot sanyargatták, így nem voltak népszerűek. A várvédők közül főleg a rácok voltak kemény katonák, akik ismerték a török harcmodort. Csak épp ehhez a földhöz nem kötötte őket semmi, hogy életüket áldozták volna érte. Persze mindig a hősies magyar várvédőkre (Dobó, Losonczy, Szondi) emlékezünk szívesen, azonban ők kivételnek számítottak: sokkal gyakoribb jelenség volt a palánkok idegen kapitányok általi feladása.

Szívesen élünk az olyan kedves szólamokkal, mint a „kereszténység védőbástyája". Ezt a címet-rangot sok félreértés övezi. Először III. Béla uralkodásakor kaptuk meg a bogumil eretnekség elleni harc elismeréseként. Majd II. Pius pápa írta ezt rólunk a III. Frigyeshez 1459-ben küldött levelében, amivel még a nándorfehérvári keresztény győzelemre utalt. Hunyadi János korában még rászolgáltunk a titulusra, de már a fia se érdemelte ki, nem is beszélve az utódairól. Mohács után a kereszténység cserben hagyott minket, mint ahogyan mi is őt. No és persze a bástya is többnyire csak fából-földből összerótt palánkot jelentett...

6.3.2 Erdélyi fejedelemség

A források nem közlik világosan, hogy mikor jött létre az önálló Erdélyi Fejedelemség. Ez érthető, hisz' olyan folyamatról van szó, amelynek során sokszor úgy tűnt, hogy az elszakadás talán még nem végleges.

A hódoltság előtt Erdély nem volt külön jogú tag hazánk testében. Megtévesztő, hogy olykor a „kisebbik király", azaz herceg – például IV. Béla – később vajda igazgatta. Azonban a szokásos tisztségek (nádor, tárnokmester stb.) mellett nemcsak Erdélynek volt saját vezetője, hanem Horvátországnak is. Ez nem jelentett önállóságot, hiszen ahogy a szükség hozta, vagy ahogy a király rangokat akart osztogatni, úgy adományozott pozsonyi ispán, szepesi őrgróf, temesi bán stb. adott területre vonatkozó címeket is.

Erdély nem volt egységes sem. Megyéi olyanok voltak, mint a királyi megyék. Viszont a székelyek és a szászok külön közösségeket alkottak saját ispánokkal. Időnként az oláhoknak is volt ispánja. Erdélyt a vajda (néha kettő is) igazgatta, de az ispánok olykor nem neki, hanem direkt a királynak feleltek. Máskor a vajda töltötte be az ispáni tisztséget. Az igazgatási és etnikai viszonyok kuszasága miatt Erdély sohasem volt homogén régió.

A Királyhágón inneni és túli magyarok már jóval a török idők előtt meghasonlottak. Az itteniek nem kedvelték a másik fél elzárkózását, rátartiságát és intézményeit (vö. három nemzet). Az ottaniak meg úgy tartották, hogy országos szinten elhanyagolják őket. Egyre erősödött az önállósági vágyuk, amely az elszakadás lehetőségéig fokozódott.

Sajnálatos módon az erdélyiek 1526-ban találták úgy, hogy elérkezett az ő idejük. Sokat vártak Szapolyai királyságától, aki erdélyi vajda volt, de csalódniuk kellett: I. János nem rájuk, hanem idegenekre támaszkodott és politikája veszélyeztette az országrész vélt és annyira óhajtott önállóságát.

Időközben az erdélyiség új értelmet kapott. 1541 után a hódoltság területe kelet felé is kitágult. Az ottani birtokaikat vesztett urak előbb kénytelenségből orientálódtak Erdély felé, utóbb maguk is erdélyiekké váltak. A török által el nem foglalt birtokaikat Erdélyből kezelték, amely így kibővült. Még később az alföldi részeken túl teljes északkeleti felvidéki megyék is Erdélyhez csatlakoztak, időnként változó számban és eltérő módon. Ezeket együtt Részeknek (latinul: partes, együttesen Partium) hívták.

Alaptalan az a felfogás, amely szerint hazánk újbóli egyesítésének az erdélyiek voltak a mozgatói. Bethlen historikusa írta, hogy az erdélyiek ne álljanak szóba a magyarországiakkal, mert onnan csak romlás jön rájuk [MAL]. Az erdélyiek nem akarták az egységet. Sőt, ők voltak a Ferdinánddal kötött alku (Váradi béke, 1538) legnagyobb ellenzői is.

Amikor V. Károly lemondott a császári címről Ferdinánd javára (1556), megkondították a vészharangot. „Behívták" Izabellát és a gyermek János Zsigmondot, akit Kolozsvárott erdélyi fejedelemmé tettek és kimondták a Magyarországtól való elszakadást. Ezért le kell szögezni:

1556-tól fogva Erdélyt önálló államnak kell tekinteni, amelynek az elszakadása nem külső kényszer hatására következett be!

Erdélynek a múlton kívül már nem volt köze a Magyarország nevet viselő országhoz. A helyzetet nem a török vagy a német kényszerítette ki: az erdélyiek maguk akarták a szakítást, amivel régóta kokettáltak. Már Mátyás halála után és a Dózsa-féle felkelést követően is akadt olyan erdélyi önjelölt (Mailáth), aki török hűbéresnek kínálkozott fel, csakhogy elnyerje az erdélyi fejedelmi címet.

A fejedelemséget a speyeri egyezménnyel I. Miksa elismerte (1570). Példáját több európai uralkodó követte és a „bérces hazácska" önálló ország lett. Önállósága nem jelentett egyben függetlenséget is. A helyzetet a török elfogadta, mert érdekeinek az felelt meg, de kétségtelen jelét adta, hogy az új alakulatot csak hűbéresének tekinti. Ennek tükrében kell szemlélni Erdély sorsát. Hol az osztrákok akarták rátenni a kezüket, hol az erdélyiek (Bocskai, Bethlen) akartak errefelé hódítani, de ezek a kísérletek kudarcra voltak ítélve, mert ellentmondtak a

török hatalmi céloknak. Ezért az 1556-ban létrejött Erdély megmaradt annak a korlátos alakulatnak, amellyé az erdélyiek vágya és a szultán kegye tette.

A három nemzet korábban sem élt harmóniában. Viszonyuk mostanra végleg megromlott. A szászok mindig az osztrákok pártjára húzódtak. A székelyek jogaikért lázadoztak; ezért a fejedelmek megbüntették őket. János Zsigmond is, aki kegyetlenül leverve őket 1562-ben ellenükben emelte a Székelytámadt és Székelybánja várakat. A székelység ezért olykor a másik két nemzet ellen fordult. Jellemző, hogy amikor az oláh Vitéz Mihály rövid időre Erdély ura lett (1599-1600), a székelyek ölték meg Báthori András fejedelmet és az oláhok oldalára szegődtek. A fejedelmek a többieket pedig azzal riogatták, hogy rájuk küldik a székelyeket.

> Vitéz Mihály kérész-éltű erdélyi uralmát a románok úgy aposztrofálják, mint a „három román állam egyesítését". Ez óriási badarság. Egyrészt Erdély sohasem volt román állam. Másrészt hiányzik az egyesítés szerződéses háttere. Mint tudjuk, Nagy Lajos egyidejűleg volt Lengyelország és Magyarország királya, de ettől még a két állam nem egyesült, mert arra nézve nem létezett közöttük semmiféle paktum.

Az alpontot két kitétellel kell zárnom, amelyeken sokan meg fognak ütközni. Mélyebb érzelemmentes átgondolás után bizonyára megértik a lényeget.

A szocialista kor német-fóbiája miatt belénk verték, hogy Erdély volt a magyar szellemiség őrzője és függetlenségének letéteményese. Ez nem igaz: a magyar szellemnek éppúgy voltak óriásai a Királyi Magyarországon, mint Erdélyben. Az utóbbi semmivel sem volt szabadabb, mint az előbbi: ha megmozdult, a török ráküldte a tatárokat és az oláhokat. Helyzete csak azért volt kedvező, mert a török Bécset akarta elfoglalni és hadjáratai hazánk nyugati felét sújtották. Erdély szerepét egy párhuzammal lehet megvilágítani. A török gyakran azért nem támadt Lengyelországra, mert útjában állott Moldva. Ugyanígy Erdély érdeme is a létében rejlik: a török néha azért nem lépett Magyarországon, mert nem tudta, hogy mi fog történni közben Erdélyben.

A másik pirula keserűbb: az erdélyiek saját maguk felelősek a trianoni sorsukért. Miért? A török megszállta a déli végeinket és a kettős királyválasztással kettészakítottuk az országot, de mindezek dacára hazánk Mohács után is megőrízte egységét, mert a két fél arra törekedett. A helyzet akkor változott meg, amikor az erdélyiek maguk deklarálták elszakadásukat.

Ezért ha tetszik, ha nem, ki kell jelenteni: Erdély nemhogy a magyar függetlenség, hanem éppenhogy a töröktől való függőség záloga volt: semmit se tehetett a török nélkül. Majd amikor 1686 után tehetett volna, a törökök utolsó csatlósa maradt. A török kiűzése után az osztrákok éppen ezért nem egyesítették Magyarországgal és ez a tartós különállás volt Erdély trianoni elszakadásának a végső gyökere.

Erdély szerepével kapcsolatban más tévhitek is elterjedtek. Például szokás hangoztatni, hogy ott megvalósult a vallási szabadság. Hát bizony ez a kitétel is finomításra szorul, amint a D. függelékből majd világosan kiderül.

6.3.3 Hódoltsági terület

A hódoltsági helyzetet a kelleténél kicsit keserűbben fogjuk fel, ámbár szépíróink képesek voltak meglátni a rózsásabb oldalait is. Lásd a „Gábor deák" című filmet vagy „A koppányi aga testamentuma" című kisregényt. Azt hiszem, hogy két dologra nem figyelünk eléggé.

Egyrészt a hódítás körülményeire. Ahol még nem rendezkedett be, ott a török keményen pusztította az elfoglalandó térséget. A férfiakat legyilkolta, a nőket és gyermekeket elhurcolta a sztambuli rabszolgapiacra. Viszont a hódolt területeken felhagyott a népirtással, hiszen tisztviselői be kellett, hogy fizessék az adót, amit valakinek meg kellett termelnie. A török uralom nem volt éppen leányálom, de elviselhetetlen sem. Abban a korban nem erőltették a meghódítottakra a vallásukat sem.

Másrészt elfeledkezünk az európai állapotokról. Ugyan ki merészeli sötétnek nevezni a középkort, aki ismeri a XVI. és XVII. század eseményeit? Nemcsak a két Amerika őslakóit irtották ki, hanem a „civilizált" országok lakosságát is. A harminc éves háborúban az akkori német fejedelemségek sorában a lakosság nem kevesebb, mint harmadát gyilkolták halomra a kereszténység nevében. Ahhoz képest a török hódoltság szinte üdülésnek számított.

A rontást mégis a török hozta a reguláris hadakat kísérő martalócok képében. Őket rácoknak hívjuk, amin nem szerbet, hanem balkáni szlávot kell érteni. 1526-ban a haramiák élére állt egy botcsinálta vezér, Fekete Iván (Cserni Jovan) „cár". Azzal a szándékkal lódult északnak, hogy a Körös-Maros vidékéről kiirtsa a magyarokat! Érthetetlen etnikai gyűlölet vezérelte. A két folyó vidékét felégette, dúlt a Bácskában és a Temesközben, végül székhelyét Szabadkára tette át. Kerek-perec kijelentette, hogy hazánk déli részén saját vajdaságot akar létrehozni. Végül Szapolyai vezére legyőzte és a „cár" végül trónra jutott: csakhogy a Dózsáéra.

Az eset több megdöbbentő részlet miatt érdemel figyelmet. Jovánt először Szapolyai fogadta fel. Miután a neki tett ígéreteit se teljesítette, a rác bandita is elhagyta őt. Jobb lehetőség után nézett: Ferdinándnak kínálkozott fel, aki pedig beígérte neki a vajdaságot.

Tehát az osztrákok már négyszáz évvel Trianon előtt
a rácoknak ítélték a Kárpát-medence déli végeit!

Van min elgondolkodni: úgy az osztrákok, mint a rácok szemléletén. Közös bennük, hogy semmibe vették a múltat, hazánk és a magyarság érdekeire fütyültek, a Kárpát-medencét csak prédának tartották.

6.3.4 Horvátország és Szlavónia

Hasonló tünetek már a Dráván túl is jelentkeztek. Bár a török nem szerezte meg az Adria partvidékét, a volt Horvátországnak a négyötödét elfoglalta és így a horvátoknak egy keskeny sáv maradt országként Karintia és Stájerország szomszédjaként. Hódoltság alá esett a Dráva-Száva közének szinte az egésze, amit a horvátok már kezdtek a magukénak érezni.

A magyarok nem védték meg a horvátokat a törökök ellen: hiszen még magukat se tudták megmenteni! Ezért a horvátok ellenünk fordultak. Az olyan hazafiak, mint Zrínyi, kivételként erősítik a szabályt. Az elvileg a nádor által kijelölt horvát bán nem tölthette be tisztségét: a kinevezés idővel el is maradt. Horvátország és vele az akkori Szlavónia irányítását osztrák főkapitány vette át; a hatályos törvények dacára az osztrákok nevezték ki a bánt is. A horvátok Bécshez és nem hozzánk fordultak panaszaikkal, kéréseikkel. Tévedés tehát azt hinni, hogy a horvátok csak valamikor a XIX. században, az állítólagos magyarosítás miatt pártoltak el tőlünk: ezt már a török idők legeslegelején és egészen más okok miatt végleg megtették.

Horvátország-Szlavónia, mint negyedik országrész leszakadásáról azért fontos beszélni, mert mintapéldája annak, hogy miként állt össze Trianon három alapvető mozgatórúgója egy közös tényezővé.

Etnikai változás. A Dráván túli népi viszonyok a hódoltság kezdetére átalakultak, alatta pedig annyira eltolódtak, hogy semmi sem emlékeztetett a néhai etnikai arculatra. Az őslakó horvátok sorai megritkultak. Helyükre balkáni tömegek özönlöttek. Az új jövevények többsége rác és vlah volt. Őket az osztrákok szívesen alkalmazták védelemre, mert nem követelőztek, mint a horvátok, viszont harci tapasztalatokkal rendelkeztek. Az 1581-ben alapított, a volt császár nevét viselő Károlyvárost is vlahokkal rakták meg.

Eközben a horvát köznép a török zaklatás miatt menekülőre fogta a dolgot. A főurak áttették székhelyüket a Dráván innenre: Zrínyi például a muraközi Csáktornyára. A Muraköz csak ezután vált etnikailag horváttá; a korábbi ottani horvát jelenlétről szóló híreszteléseknek nincs semmi alapjuk [MUN].

Hatalmi változás. Sok forrás úgy állítja be, mintha Horvátország mindig perszonálunióban állt volna Magyarországgal. Ez alapvető tévedés. A perszonálunió azt jelenti, hogy egymástól ***független országoknak*** ugyanaz a személy az uralkodója. Ilyen természetű volt Lengyelország és Magyarország viszonya Nagy Lajos idején. Viszont 1578-ig Horvátország Magyarországnak csak ***tartománya*** volt és nem egy vele egyenrangú és tőle független állam. Ezért itt szó sincs perszonálunióról: csak a magyar király egyik birtokáról beszélhetünk. Ez a viszony változott meg akkor, amikor Horvátország és Szlavónia élére Bécsből neveztek ki főkapitányt, hozzájuk értve Dalmácia azon részeit is, amelyeket nem Velence ellenőrzött.

Ekkor kezdték alkalmazni az osztrákok a „Háromegy Királyság" kifejezést, ami korábban nem létezett. Ezzel azt a hamis tudatot keltették, hogy az osztrák uralkodó nem úgy dirigál a délszlávoknak, mint a magyarok királya. Ez a megtévesztés kapóra jött a horvátoknak. Európa pedig honnan tudhatta volna, hogy mi az igazság? Ettől fogva az európai potentátok szemében Horvátország, aminthogy Erdély is, Magyarországtól külön államalakulatnak számított.

Tudati változás. A magyarok feladták a Dráva-Száva közére vonatkozó igényeiket. Beletörődtek, hogy a horvátok Szlavóniát kezdték Horvátországnak nevezni és Zágrábot a fővárosának tekinteni. Csak a keleti részekre tartottak igényt, bár csak dacból. A horvátok persze elhíresztelték, hogy az egész térséget mindig is ők lakták és birtokolták. A délről jött horvát még meg se melegedett, máris úgy kezdett itt dirigálni, mintha őslakos lenne. Semmi se fűzte hozzánk, ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy utódai 250-300 év múlva már kerek-perec el akartak szakadni Magyarországtól. Az osztrákok nem kis kárörömmel figyelték hazánk és népünk meggyengülését. Siettek Európával tudatni „új szerzeményüket", amit akként is kezeltek az első világháború végéig és akkor is.

Sokan a XX. század eleji viszonyokkal akarják megmagyarázni Trianont. Keveset törődnek Horvátország hódoltsági körülményeivel, pedig akkor éppúgy nem tartozott hozzánk, mint Erdély. Az sem közömbös, hogy mindkettő a saját akaratából szakadt el tőlünk. Ezért be kellene látniuk, hogy hazánk trianoni feldarabolása már a török időkben megalapozódott.

6.4 KÁRPÁT-MEDENCEI HATALOMVÁLTÁS

A XVII. század közepéig senki se gondolhatott a török kiűzésére. Mohács után mi magunk se kaptunk észbe és erőink egyesítése helyett egymással civakodtunk. Európát a két nagy uralkodó viszálya kötötte le, hogy a harmincéves háborúban óriási dimenziókban folytatódjék a földrész felosztása. A szünetekben mindenki lélegzethez próbált jutni. A török birodalom e

viszályok idején ért el hatalma csúcsára és egyelőre igen kemény diónak számított. Mindezek következtében a Kárpát-medence állapota és benne hazánk sorsa jó ideig senkit se érdekelt.

Felszabadulásunk reménye a westfáliai béke (1648) után csillant fel, de a szégyenletes vasvári béke (1664) megmutatta, hogy I. Lipót a tettektől ódzkodik. Csak az erélyes pápának (XI. Ince) és Bécs ostromának (1683) köszönhető, hogy nézete megváltozott és létrejött a Szent Szövetség (1684). Persze az a társulás sem volt érdekmentes. A lengyelek abban a reményben csatlakoztak, hogy nekik jut majd Erdély. A velenceiek foga Dalmáciára fájt. A többiek a dicsőséget hajkurászták, nem számolva azzal, hogy az osztrákok mindenkit be akarnak csapni, amint végül meg is tették.

A nagy tülekedésben a magyarok mellékszereplővé váltak. Egy maroknyi magyar hősiesen harcolt az egyesült seregekben. Azonban a vasvári békét követő lázongások és a kuruc mozgalmak miatt az osztrákok nem bíztak meg bennünk és mi sem szívesen csatlakoztunk hozzájuk. A felső katonai vezetésben nem volt magyar, a közkatonák között is csak pár ezret találunk, de őket se közös irányítás alatt. Buda bevételénél ugyan mi álltunk az első sorban, de az csak jelképes gesztus volt (mint a franciák előreengedése Párizsnál 1945-ben),

Eközben a Felvidéken várakozott Thököly 20-30 ezres kuruc serege, az egyetlen ütőképes magyar had, amely nem került bevetésre, mivel a kuruc vezér nem tudott megállapodni az osztrákokkal a saját fejedelmi státusáról. Serege nem vett részt a török kiűzésében, sőt átállt annak oldalára. Szóval a hódoltság végén mi voltunk a török utolsó csatlósai, bár erről nem szívesen beszélünk, mert nincs rá mentségünk. Thököly Erdélyt is elfoglalta: az lett a törökök végső állása, amiért az osztrákok azzal büntették, hogy külön tartományt kreáltak belőle. Előtte azonban a tatárok még egyszer alaposan végigrabolták.

A karlócai béke (1699) után a törökök a Temesközbe szorultak vissza, ahol még két évtizedig, a pozsareváci békéig (1718) tartották magukat. A három évtizedes (1684-1717) felszabadítás sokba került nekünk: 3-400 ezer főnyi ***civil áldozatot*** követelt, nem szólva a vagyoni és erkölcsi károkról. Ez a sok vér nem Magyarország érdekében omlott. Ma is mindenki „felszabadításról" diskurál, holott a történet arról szólt, hogy ***miként vették át az osztrákok a Kárpát-medence fölötti uralmat***.

21. ábra: A Kárpát-medence országai és tartományai a török után

Csöbörből vödörbe kerültünk. 1718 előtt négy ország volt a Medence területén (lásd 20. ábra), amelyek közül Erdély még formálisan önálló volt. Viszont 1718 után már hat olyan osztrák tartományról kell beszélnünk (lásd 21. ábra), amelyek közül négyhez semmi közünk se volt és Szlavónia is csak egy évszázadra került vissza hozzánk. Önáltatásaink egyikeként azt hisszük, hogy hazánk újra egységes országgá vált. Ez alapvető tévedés.

A hódoltság után hazánk integritása továbbra sem állt helyre.

Erdély. Tőlünk különálló osztrák tartománnyá süllyedt. Ügyeit Bécsből, ill. a kinevezett osztrák helytartón át Nagyszebenből intézték.

Partium. Bár csak a zarándiak akarták, hozzá csapták a Részek maradékait is (Kővár vidéke, Közép-Szolnok+Kraszna – együtt Szilágy – és Zaránd). Helyzete miatt a Partiumot hetedik résznek is tarthatnánk: közigazgatásilag Erdélyhez tartozott, de közjogilag a miénk maradt, ezért követelhettük vissza.

Horvátország. Gyakorlatilag már rég elvált tőlünk és bár követei még felléptek a magyar országgyűlésen, kapcsolatunk már semmiben sem emlékeztetett a régi fölérendelt ország – alárendelt tartomány viszonyra. Közben a régi Szlavónia (benne Zágrábbal) Horvátország részévé vált.

Szlavónia. Az új tartomány régi négy magyar megye (Pozsega, Szerém, Valkó, Verőcze) északi részeiből keletkezett, amiket nem csatoltak a Határőrvidékhez. Az osztrákok igazgatták őket. Bár 1746-ban visszakerültek hozzánk, képviselőik eljártak a horvát tartománygyűlésekre is és mindenben a horvát érdekek mellé álltak.

Határőrvidék. Osztrák katonai övezet volt, amely a Száva-Duna mentén a Temesközig húzódott. Eleinte nyugatról és északról a tiszai-marosi körzet is kísérte. A Temesköz visszahódítása után ezt a titeli sajkáskörzetet kivéve megszüntették, miközben kibővítették egy széles krassói-szörényi sávval (lásd az A. függelék 44. és 47. ábráját.)

Temesi Bánság. A törököktől 1718-ban elszerzett Temesközből osztrák tartományt kreáltak. Savoyai Jenő javaslatára, aki nem kedvelte a magyarokat, nem kapcsolták vissza hozzánk, hanem tőlünk függetlenül igazgatták. A „zentai győző" azt is elintézte, hogy a magyarokat ne engedjék visszatelepedni oda. Az idegeneknek udvarolni hajlamos magyarok mégis szobrokat emeltek neki abban a hamis tudatban, hogy a török kiűzésén a mi hazánk érdekében fáradozott, holott valójában az osztrákoknak szerezte meg a Kárpát-medencét.

Magyarország. A maradék ország a hódoltság előttinek a töredéke volt: a Medence 325 ezer km²-nyi területéből 190 ezer km²-t sem tett ki! Az sem volt integráns: a szepesi városok lengyel zálogban voltak és időközben a jász-kun kerületeket is elzálogosították a Német Lovagrendnek. A kunok és a jászok a XVIII. század közepére magukat váltották meg.

Furcsa, hogy a Kárpát-medence hat-hét részre szakadását alig kíséri figyelem, holott annak távlati következményei sokkal súlyosabbak voltak, mint a három részre szakadásnak. Horvátország és Szlavónia soha többé nem tért vissza hozzánk; a Határőrvidék adott alapot a *szerbek* önállósodási törekvéseinek; a Temesközi *oláhság* ellenünk fenekedett; Erdély unióját pedig nemcsak a *szászok* és az *oláhok* ellenezték: az ottani magyarok között is csak kevés híve volt, annyira hozzászoktak az úgymond önállósághoz.

Már az óhazai magyarok se rajongtak az Unió gondolatáért. Ezért hamissá váltak azok a korábban még igaz feltételezések, hogy hazánk csak fizikailag darabolódott szét, szellemileg egy maradt. Ennek a nézetnek ekkor már sajnos nincs alapja. És persze az sem közömbös, hogy a hódoltság előtt még magyarnak számító Erdély a török idők utánra elrománosodott.

6.5 ETNIKAI VÁLTOZÁSOK A HÓDOLTSÁG SORÁN

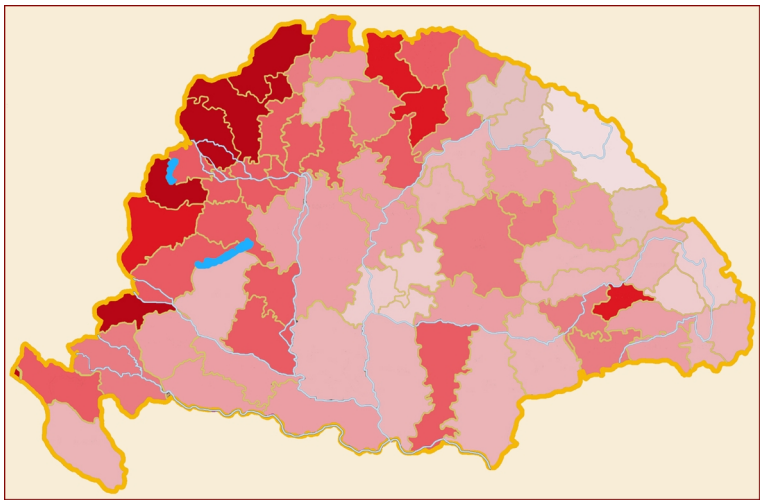
A 200 éves hódoltság kettős hatással járt: a Medence egyrészt *elnéptelenedett*, másrészt *elmagyartalanodott*. A két egymástól nem független vetületet külön-külön tekintjük át.

6.5.1 A Kárpát-medence elnéptelenedése

Sokan keserűen hangoztatják, hogy a Kárpát-medence népessége a Mohács előtti 4 millióról 2-2,5 millióra zuhant és míg az előbbiből 80 százalékban részesült a magyarság, az utóbbinak a 30 százalékát se tette ki. (Mint a 4.7 pontban rámutattam, arányunk sohasem érte el a 80 százalékot.) Az új kutatások alapján tévesnek tarthatjuk ezt a nézetet és derűsebb képet vázolhatunk fel. A tisztánlátás kedvéért a pusztulás okait, területi eloszlását, időszakait és mértékét érdemes megvizsgálni.

Az elnéptelenedés legfőbb **okát** Magyarországon a hadjáratokban és a martalócok dúlásaiban, Erdélyben a tatár és oláh betörésekben kell keresni. A felszabadító hadműveletek nagyobb veszteségeket okoztak, mint egy-egy török hadjárat: 3-400 ezer civil életébe kerültek. Ugyanilyen nagyságrendű volt egyenként a két kuruc szabadságharc polgári áldozatainak a száma is. Ehhez járult, hogy időközben éhinség és járványok tizedelték a lakosságot. Például az 1663-ban, majd a XVIII. század elején dúló pestis sok százezer ember életébe került.

A pusztulás **területi eloszlása** ismert. A 22. ábra az 1910-es megyékre vetítetten mutatja a népsűrűséget. A legsötétebb szín 50-55 fő/km², a világosabbak arányosan kisebb sűrűséget jeleznek. Bár ez XVIII. század végi, tehát jóval a hódoltság utáni kép és így implikálja a betelepülteket is, az arányokat és viszonyokat eléggé jól tükrözi.

22. ábra: A megyék népsűrűsége a XVIII. század vége felé (Acsády alapján)

A legnagyobb veszteség az *Alföldet* érte, noha a Bácskába és a Bánátba sok új jövevény érkezett. A Viharsarok néptelensége feltűnő, hiszen oda sok ezer tótot telepítettek át. Rosszul állt az *északkeleti régió*, amely a kuruc harcok miatt (vö. Munkács ostroma) néptelenedett el. *Erdélyben* feltűnő a szász régiók kis vesztesége. Az oláh térségek népsűrűsége nem igazolja azt, hogy Erdély az oláhoknak a török idők közbeni betelepedése által magyartalanodott el: a hódoltságban ők is ugyanúgy pusztultak, mint a magyarok.

Figyelem: a peremvidék – Csík, Máramaros és Udvarhely – népsűrűsége a természeti adottságok miatt mindig is alacsony volt.

A *Dráva-Száva köze* átlagos népsűrűségű, ami meglepő, mert hódoltsági terület volt és nem történt a török kiűzése után telepítés. Bizonyára balkáni elemek pótolták a veszteséget folyamatosan a hódoltság során. A *Dunántúlon* a helyzet kedvezőbb, mint régen gondoltuk. Bár néhány megye a német telepítésnek köszönheti újbóli benépesülését, a török időket sok magyar élte túl főleg a nyugati és északi megyékben. A *Felvidék* közepén, ahol a magyarság tartotta magát, az átlagosnál nagyobb a népsűrűség. A nyugati peremvidék volt a legsűrűbben lakott Kárpát-medencei régió, ámbár sajnos arrafelé nem magyarok éltek.

Fontos, hogy az etnikai váltásokra mely **időszakokban** került sor. Felhívtam a figyelmet arra, hogy nem közömbös a hódoltság időtartama (150 év vagy 200 év). A mindenkori romláson túl különösen nagymérvű volt a pusztulás ***1521-1541*** között, amikor a török még nem rendezkedett be és írtotta a lakosságát. Ez leginkább a déli végeinket – a Dráva-Száva közét, a Bácskát és a Temesközt – sújtotta. ***1686-1718*** közt a török kiűzése és a Temesköz elszakítása okozott igen komoly etnikai változást. Az előbbi az elnéptelenedés, az utóbbi az elmagyartalanodás oka. Szögezzük le újra, hogy a hódoltság korának 20+30 évnyi különbsége, a török korszak kezdete és vége, a megszokottnál sokkal nagyobb figyelmet érdemelne.

A pusztulás **mértékét** általában a szórványos összeírások alapján szokás felbecsülni a *településszám* * *portaszám* * *portánkénti lélekszám* képletre alapozva. Most tekintsük át ezt a három tényezőt!

Adatok tömege sejteti, hogy erős volt a ***településszám*** visszaesése. Pest megyében 1545-ben még 255, 1606-ban már csak 81 falu volt ismert. Vác környékén Buda elvesztése előtt még 60 falut jegyeztek, visszafoglalása után mindössze kettőt! Az utóbbi adat már a „felszabadítás áldásait" is tükrözi.

Mára a szorzat első tagjáról kiderült, hogy nem nyújt jó támpontot. A Vác környéki települések száma már a XVIII. század elejére hihetetlenül gyorsan a korábbit meghaladó 62-re nőtt. Ezt a szlovákok áttelepítése, illetve a németek betelepítése nem indokolja, mert a települések nagy része magyar volt. Vajon honnan bukkantak elő a magyarok, ha másutt is kevesen voltak? A rejtély kulcsa az, hogy a népesség nem pusztult el, hanem csak más helyre költözött, de számos ok miatt nem közölte, hogy hová. Vagyis egy-egy falu papíron való megszűnése nem jelentette azt, hogy a népessége valóban kihalt. Ezért a településszám tényezőjével csínján kell bánni.

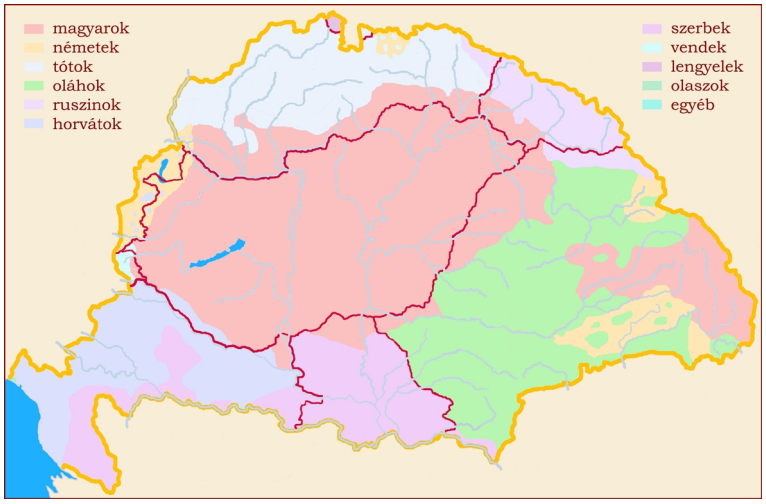
Mindig is kutattam a hazai települések viszonyait. Mostanában több figyelmet szentelek a pusztáknak, tanyáknak, szóval a kisebb lakott helyeknek. Meglepődve tapasztaltam, hogy az elpusztultnak vélt Árpád-kori falvak sorra előbukkannak úgy, mint népes tanyák, puszták, majorok. Ez csak a Dél-Bácskára és a Temesközre nem érvényes, ahol a régi falvak végleg eltűntek és még kisebb helyekként se jelennek meg újra a hódoltság után.

Megbízhatóbb a második faktor, a ***portaszám***. Mivel az volt az adózás alapja, legalább az ismert településeknél hagyatkozni lehet rá. Azonban ne feledjük, hogy a népesség nem kis hányada állandó mozgásban volt, erről a területről amarra futott, tehát a portaszám eléggé gyakran változott.

Ma már nem okoz gondot a harmadik tétel, a ***portánkénti lélekszám***. Régebben azt feltételezték, hogy egy-egy portán 4-5 fő élt a hódoltság közben is, éppenúgy mint azelőtt. Azonban hová menekül valaki katasztrófa és vész esetén? A rokonokhoz és barátokhoz. Ezt tették a török időben is, tehát egy-egy portán bizonyára sokkal többen éltek a régebben feltételezettnél. Ezt belátva ma már portánként kétszeres lélekszámot vesznek alapul.

A fentiek miatt tudósaink jó része ma úgy tartja, hogy a XVII. század végére felszabadult területeknek mintegy 4,0-4,2 millió lakosa lehetett és a Temesköz visszahódítása után az össznépesség ezt a számot is jóval meghaladta. Ezt a nézetet támasztja alá az az adat, amely szerint a XVIII. század végén a Kárpát-medencének kereken 10 millió lakosa volt. Jóllehet a háborúk után gyorsan regenerálódik a népesség és tudjuk azt is, hogy a térségbe sok új jövevény érkezett a század során, a két tényező együtt sem magyarázza, hogy nem egészen száz év alatt miként nőtt volna a lakosság 2-2,5 millióról a négy-ötszörösére! Még az is szép teljesítmény, hogy az 1720-ra sejtetett 4,6 millió körüli lélekszám 1787-re megkétszereződött, hiszen közben két újabb nagy járvány és több éhinség ritkította a népességet.

A hódoltság 200 éve alatt egész Európa lakossága sem gyarapodott valami fényesen: a sok háború miatt csak mintegy 60 százalékkal nőtt (200-250 százalék helyett). Azonban ha csak ezt vesszük alapul, akkor is a Medencének 1720-ra legalább 7 millió lakosa kellett volna, hogy legyen. Mindez azt jelenti, hogy a stagnáló népesség a hódoltság végére körülbelül 2,5 millió fővel maradt el a normális szaporodás szerint várhatótól.

23. ábra: A Kárpát-medence etnikai képe 1720 táján

6.5.2 A Kárpát-medence elmagyartalanodása

Jó hír, hogy a magyarság nem pusztult olyan mértékben, mint régen feltételezték. Például Jászi szerint aránya 29 százalékra csökkent [JÁS]. Ez súlyos tévedés. Ma már úgy tudjuk, hogy a XVIII. század elején a magyarság aránya meghaladta a 40 százalékot és még a század vége felé is akörül mozgott a nagymérvű betelepítések és betelepülések dacára. A valóságnak megfelelő adatokat az alábbi táblázat mutatja.

NÉPESSÉG	1520-ban		1720-ban	
	ezer fő	százalék	ezer fő	százalék
teljes népesség	4.300	100,0	4.600	100,0
magyarok	**2.650**	**61,6**	**2.000**	**43,5**
nem-magyarok	1.650	38,4	2.600	56,5
németek	140	3,3	270	5,9
tótok	490	11,4	520	11,3
oláhok	270	6,3	800	17,3
ruténok	80	1,9	150	3,3
horvátok és vendek	460	10,7	410	8,9
szerbek	140	3,2	355	7,7
egyéb etnikum	70	1,6	95	2,1

A Kárpát-medence becsült népessége 1720-ban

A helyzet így se volt rózsás. 1520-ban minden nem-magyar lakosra két magyar jutott, kétszáz év múlva már minden két magyarral három nem-magyar állt szemben. Miközben minden más nép gyarapodott, a magyarság lélekszáma 800 ezerrel csökkent és kereken 2 millió főt tett ki. Ha csak az átlagos európai növekedési rátával számolunk, 1720-ra el kellett volna érje a 4,5 milliót. Így a gyarapodás elmaradásával növelt ***veszteségünk 2,5 millió fő***. Ennek nagyságát két mutató érzékelteti: 200 év alatt 25 százalékkal több magyar pusztult el, mint ahány életben maradt és veszteségünk annyit tett ki, mint a mai Lettország vagy Szlovénia teljes lakossága!

A másik negatív jelenség a magyarlakta területek zsugorodása (lásd 23. ábra). Népünknek nemcsak a lélekszáma és aránya csökkent drámaian, hanem az elterjedése is. A váltás két helyen szembetűnő. Főleg Erdélyben, amelynek északi és déli harmadán szinte nem is éltek magyarok. Az erdélyi és az alföldi magyarság Meszes-menti kapcsolata is megszakadt és az oláhok átvették a Biharon inneni alföldi térség egy részét is. A másik hely a Baja-Szeged-Arad vonal alatti térség. A Bácskába délszlávok, a Bánságba oláhok és rácok telepedtek nagyjából a mai román-szerb határral elválasztva.

1526 után röviddel a Bácskát szinte kizárólag rácok lakták. 1541-től a Dunántúlnak a Balatontól déli felét is megszállták, ahol 84 új települést hoztak létre. Bár ez nem sok, a kor viszonyait tekintve nem kevés. A balkáni népség „föltolyakodott" Győrig, ahol ráncba szedték. A török kiűzésekor fordult a kocka. A felszabadító harcokban a rácok egy része elpusztult, más része elmenekült és csak kis hányaduk maradt meg a Pécstől déli-délkeleti szórványokban. Népünk visszahódította egykori dunántúli lakterületeit és arra is volt ereje, hogy Szegedtől délre, Szabadkától Óbecséig újra tért nyerjen a Bácska északi-északkeleti sarkában, ahonnan lassan újra szétterjedt.

A *horvátok* észak felé lökődve a Muraköz meghatározó népévé váltak. A Dráván innen is elfoglaltak egy hosszú keskeny sávot. A nyugati határ mellett 150 új falut hoztak létre föl Pozsonyig. Burgenlandban ma is jóval több horvát él, mint magyar. A magyarság eltűnt a Dráva-Száva közéről. A Szerémség végleg *szerb* etnikai góc lett, főleg amiatt, hogy 1690-ben egy több tízezres rác csoportot fogadtak be oda.

Északon Érsekújvár vidékéről a török ostrom, majd a kuruc harcok során tűnt el a magyarság. Helyét egy délkeletre nyúló öbölben *tótok* vették át. Kassa vidéke a zsoldosok garázdálkodása miatt vált magyarból tóttá.

A *ruténok* is tért nyertek úgy Munkács táján, mint Huszttól keletre a Tisza völgyében. Tovább tarkította a képet, hogy az osztrákok óriási belső telepítésekbe fogtak. Például Harruckern báró szinte a teljes Békés megyét tótokkal népesítette újra.

A Kárpát-medence elnéptelenedése miatt telepeseket hívtak be, főleg „megbízható, katolikus" népeket. A délnémet svábokon kívül jöttek olaszok, franciák, „belgák" (azaz vallonok), spanyolok és ki tudja még hányféle náció. Új uraink nem ragaszkodtak elveikhez: beengedtek rácokat, bolgárokat és más ortodox elemeket is, főleg oláhokat. Ezen a ponton egy vissza-visszatérő kettős félreértést kell tisztázni.

Az egyik oldalon sokan úgy tartják, hogy Mohács előtt az oláhság nagy többsége Erdélyben élt és csak kis hányaduk lakott az azt kísérő régiókban. Az általam elemzett adatok mást mutatnak. 1520-ban Erdélyben és az azon kívüli területen nagyjából azonos számú településen éltek oláhok. Azonban míg Erdélyben alig tudunk addig ki nem mutatott vagy eltűnt oláh falvakról, rajta kívül ezek száma több százra is tehető, lásd [PE2]! Ez azt jelenti, hogy Erdélyen kívül jóval több oláh élt, mint azon belül. A ki nem mutatott falvak többsége Biharban, az elpusztultaké a Temesközben volt.

> Idézet Csánki művéből [CSÁ]: „A Sebes- és főleg a Fekete-Körös felső völgyeinek falvairól kevésbé tudunk számot adni. Telepekkel, tanyákkal bizonyára benépesítette e tájat is az oláhság már ez időben (1495 előtt!), de az így támadt kicsinyke falvak neveivel nem sokat törődtek…, sőt birtokával sem, mert lakossága leginkább pásztorkodásból élt."

A másik oldalon Erdély elmagyartalanodásának az oka állítólag az oláhok ***hódoltság utáni*** beözönlése volt. A Havasalföldre a törökök görög ún. fanarióta vajdákat neveztek ki. Sok adót vártak tőlük és mindig fenyegette őket a selyemzsinór. Megbízatásuk kérész-éltű volt és igyekeztek a zsebüket gyorsan megtömni. Ezért a népre iszonyatos terheket róttak és emiatt indult meg az oláh áradat a Medence felé. Ennek kapcsán két megjegyzést kell tenni.

Az oláhok már a hódoltság előtt is többen éltek Erdélyen kívül, mint azon belül. Lásd a kis táblázatot (románok ezer fő). Az adatokat nem könnyű időben és térben összevetni, mert a (részleges) felmérések nem egyidőben történtek és a hódoltság utáni Partium sokkal kisebb volt a korábbinál. Mégis gyanítható, hogy a bevándorlás fő célja nem Erdély volt, ahonnan egyébként is sokan költöztek vissza a Regátba rögtön a fanarióta uralom után.

Régióban	1495 becslés	1720 becslés	1785 becslés	1850 Fényes	1881 Népsz.	1910 Népsz.
Erdély	123	220	630	1091	1185	1472
Nem-Erdély	197	330	977	1159	1208	1468

Románok a történelmi Erdélyben és azon kívül

Feltehető, hogy Erdély már a ***török idők alatt*** elrománosodott. Ez csak azért nem tűnik így, mert a hódoltsági és az azutáni Erdély területe nem azonos. Ugyanis a török idők után a történelmi Erdélyhez csatolták a „Kis-Partiumot" (Kővár-vidéke, Közép-Szolnok, Kraszna, Zaránd), amelynek a lakói már a hódoltság előtt is túlnyomórészt románok voltak.

Sokan kiemelik, hogy az „oláhok leszálltak a hegyekből és elfoglalták a magyarok üresen maradt falvait". Persze: az elérhető helyeken élő magyarság erősen pusztult, főleg a tatárok dúlásai miatt. Csakhogy akik leszálltak a hegyekből magyar földön éltek korábban is, tehát általuk az össznépesség nem gyarapodott!

Az adatokkal és a rájuk épült hírekkel csínján kell bánni, mert olykor félrevezetőek. Példa: Egy közlés szerint az erdélyi Szolnok megye 96 magyar településéből a XVII. század közepére 76 már nem-magyar volt. A 80 százalékos veszteségen meg kellene döbbennünk. Ne siessünk vele! Mert egyrészt a megyében több mint 300 falu volt, amiről hallgat a hír. Bizonyára azért, mert a többiek már korábban is oláhok voltak és nem illik a képbe, miszerint Erdély csak a hódoltság után magyartalanodott el. Másrészt a többség viszonylagos fogalom. A 96 falu egyike sem volt korábban kizárólag magyar és a 76 település egyike sem vált tisztán románná.

A pont zárásaként kell említeni egy elhallgatott jelenséget. A beözönlő oláhok és rácok ortodox vallásúak lévén nem fizettek tizedet, ezért terheik kisebbek voltak, mint a magyaroké. Nem csoda, hogy az utóbbiak közül sokan ortodoxok lettek. De ne csak a „piszkos anyagiakra" gondoljunk! Ha egy faluban csak mutatóban maradt pár magyar, papjuk nem volt és oláhok költöztek oda, a magyarok is a pópát keresték fel, hogy vallási támaszt és ellátást – keresztelő, esküvő, temetés – nyerjenek. Emiatt a hódoltság során jóval több magyar vált oláhhá, mint később megfordítva.

6.6 KORAI ETNIKAI ELLENTÉTEK

A hódoltságig békében éltek a Medence népei. Persze akadtak köztük a vallás, az életmód és a vagyoni helyzet eltéréseiből fakadó súrlódások: ilyenek mindig voltak, vannak és lesznek. Az idegengyűlölet nem a föld népére, a jobbágyokra, hanem azok mindenkori (német, török) uraira vonatkozott. Ez a kép Mohács után gyökeresen megváltozott.

A hódoltság következtében kicsíráztak népeink ellentétei.

Baj volt az is, hogy népünk megfogyatkozott, de ez önmagában nem vezetett volna későbbi trianoni sorsunkra. A problémát az okozta, hogy a hódoltságtól kezdve a Medence népei már nem fértek össze egymással.

Ennek a jelenségnek több korszakát és okát kell szemügyre vennünk.

A török idők elején délről idegenek lepték el hazánkat. A *rácok* nem az otthonkeresés békés szándékával jöttek. Alig tudunk bekéredzkedő, a közjogi állapotokat tiszteletben tartó rácokról. Ismerjük viszont Cserni Jován esetét (6.3.2 alpont), akinek magatartása a rácság egészére jellemző. Ők nemcsak az üres falvainkat foglalták el, hanem már akkor az „etnikai tisztogatás" eszközével élve a lakottakból is elűzték a magyarokat.

A hajdúk is rác hajléktalanok voltak, akik elveszítve otthonukat és családjukat bandákba verődve fosztogatásból éltek. Majd a marhahajtás lett a foglalkozásuk, azaz „cowboyok" voltak, akik értettek a fegyverforgatáshoz. Idővel elmagyarosodtak és Bocskai mellé álltak, aki sokat ígért nekik, de a helyzetüket nem tisztázta. Ezért halála után újra rablókká váltak és hol ennek, hol annak a fejedelem-jelöltnek az oldalán kínozták a népet. Végül elrendezték a jogaikat és azzal az addigi negatív szerepük véget is ért.

A török idők során a fentihez hasonló ellentétek alakultak ki a horvátok és a rácok-vlahok között is. Az új népség („homo novus") jobban ellepte Horvátországot, mint hazánkat. Nem véletlen, hogy az uralkodó két hatalom az új jövevényeket kedvezményezte az őshonos lakosokkal szemben. A németek elunták a „rebellis" magyarok panaszait. A törökök pedig

szívesebben tudták maguk körül a hitehagyásra hajló, velük nem konfrontálódó elemeket, mint a földjeikhez ragaszkodó volt birtokosokat. Jellemző, hogy a külföldi utazók ruházatuk és szokásaik miatt a rácokat törököknek vélték. Az sem véletlen, hogy a törökök a magyarokat nem engedték a városokba, de a rácok azok mellé települhettek. Így jöttek létre a „rácvárosok" Buda, Eger, Pécs és más városaink környékén.

A **török idők után** mindent az osztrákok intéztek. Idegeneket hívtak és engedtek be a megkérdezésünk nélkül. Az új beköltöző ingyen földet, eszközt, állatot, adókedvezményt kapott, miközben a magyart nem engedték a régi otthonába visszatelepedni. Csoda, hogy a magyarság nem gyűlölte meg a telepeseket. Viszont a rácokkal nem békélt meg. Őket az osztrákok határőrzőknek (vö. granicsár) alkalmazták a Határőrvidéken, de nem tudunk arról, hogy e funkcióban jeleskedtek volna. Kilógott a lóláb: a rácokra az osztrákoknak a kurucok miatt volt szükségük. Be is vetették őket Rákóczi ellen és azzal fenyegették a magyarokat, hogy rájuk küldik a rácokat úgy, mint a törökök Erdélyre a tatárokat. És ez nem volt puszta ijesztegetés. Miközben Kecskemét és Debrecen lakossága a legvéresebb török harcok során sem hagyta el városát, a rácok jöttének a hírére megfutamodott.

> Mária Terézia állítólag jóságos volt hozzánk. Az alábbi kitétele mást mutat: „Valahányszor nyugtalanság tört ki magyar földön, ... megmutatkozott, milyen hasznos, szükséges, sőt nélkülözhetetlen e nép (ti. a rác) a nyugalom helyreállítására."

Az etnikai ellentétek magja el volt hintve. A magyarok utálták a labancokat, nem kedvelték a magas Porta képviselőit, de sohasem gyűlölték a német vagy a török embert. A török kiűzése után még jelentős számban éltek törökök Buda, Eger, Pécs és egyéb városaink környékén, de soha még egy rossz szó sem érte őket.

Viszont a rácokkal már ekkor kiéleződtek ellentéteink. Ezek az új jövevények felismerték, hogy ki itt a valódi úr – és nem magyarnak látták. Idegen földre telepedtek, amit hallgatólag, sőt támogatólag elismert a török, majd az osztrák hatalom. A balkániak új generációi pedig már „ősi jussként" tekintettek az apáik által nemrég elbitorolt Kárpát-medencei területekre.

Ma úgy állítják be a dolgot, mintha a magyarok a XIX. század során nem adták volna meg a nemzetiségeket megillető jogokat. Ez hamis vélemény: az igazság ennek éppen a fordítottja.

A Kárpát-medencére sokan úgy tekintettek, mintha soha nem is lett volna a magyaroké, mintha az mindig a birtokukban lett volna.

1680-ban egy budai zsidó azért fohászkodott [SIZ], nehogy magyarok foglalják vissza Budát! Nem tartotta a várost és az országot magyarnak. Ez a felfogásmód és nem a Medence elnéptelenedése vagy elmagyartalanodása vált a későbbi bajok forrásává.

A hódoltság meghatározta a térség sorsát. De sokan csak az etnikai hatásait emelik ki és arra kevesen figyelnek, hogy a korszak végére

Trianon három mozgatórúgója már egymásra hatóan működött.

- A Kárpát-medence jelentős térségeit idegenek lepték el, miközben a magyarság a jó részéről kipusztult. A török kiűzése után népünk talán újra tért nyerhetett volna, de ez csak feltételezés, mert a tömeges betelepedés és betelepítés miatt erre nem került sor. *A Medence már nem volt etnikailag a magyarok által dominált térség.*

- A török időkben országunk a torzsalkodásaink miatt négy részre szakadt. A hódoltság után *a térséget nem Magyarország, hanem hat osztrák tartomány töltötte ki* és csak az egyik volt a mi hazánk. Ezért Európa már a XVII. század elején sem ismerte azt az államot, amely egykor azonos volt a Kárpát-medencével, hanem elkönyvelte, hogy Magyarország, Erdély és Horvátország három egymástól független állam.
- A hódoltságig a nem-magyarokat patriotizmus jellemezte. A tót, az oláh, a rutén tudatában volt annak, hogy nem magyar, de a különbség nem foglalkoztatta, nem volt jelentősége. Mindegyikük szeretett ebben a hazában élni a maga szokásai szerint. Ez a szemlélet a hódoltsággal megváltozott. A Balkánról „feltolyakodott" rác, vlah és a betelepített idegenek egy része nem hazát, hanem csak megélhetést keresett itt. Egyik se tisztelte a hagyományokat és a régi berendezkedést. Vagyis eszük ágában sem volt *Magyarországon, a magyarok irányítása alatt élni*.

Ez a három tényező és nem az állítólagos magyarosítás határozta meg a Kárpát-medence majdani trianoni sorsát.

Mielőtt ezt a gondolatmenetet tovább folytatnánk, tisztáznunk kell, hogy ha ennyire nem voltunk jóban egymással, a hódoltság után miért nem éleződtek ki azonnal az ellentéteink.

Ennek két oka van. Egyrészt a magyarok még nem érzékelhették a helyzetet, mert még nem tértek teljesen magukhoz és nem értették meg a folyamatokat. Ugyan ki és mit tudhatott mondjuk a bánáti történésekről?

Másrészt a népek még nem értek nemzetekké: arra csak a XVIII. század végére került sor. Ezért a nem-magyar népek még nem éltek nemzeti követelésekkel. Ez csak később, az egyes népeknél eltérő időben, módon és intenzitással következett be, amint alább majd meglátjuk.

7. NEMZETTÉ VÁLÁS (1719-1847)

7.1 MEGHATÁROZÓ KORSZAK

Ha megkérdezném, hogy sorsunkért melyik korszak etnikai eseményei a leginkább felelősek, a legtöbben a XVI-XVII. századot jelölnék meg. Jogosan, hiszen a honfoglalást kivéve a hódoltság során történtek a legnagyobb etnikai váltások. A magyarság sok területről kipusztult és helyét az ellenőrzés nélkül beáramló idegenek vették át.

Ez a nézet mégis csak részben állja meg a helyét. A török kiűzése során a harcok miatt sok táj még jobban elnéptelenedett, főleg Buda vidéke, a Duna mente, a Bácska és a Bánát. Mivel kipusztultak onnan az idegenek is, újra elterjedhetett volna rajtuk a magyarság, ha a török távozása után maga rendelkezhetett volna a sorsa fölött.

Nem az történt. Az osztrákok a Kárpát-medencét több egységre szabdalták szét (hat), mint ahány a hódoltság korában volt (négy). Ők intézték a belső áttelepítést és a külső betelepítést. A török kor végére a Medence csak néptelenné vált, de egyes erdélyi és déli tájait kivéve még nem magyartalanodott el. Azonban amit a török elkezdett, az osztrák befejezte.

Eközben érték el a térséget a felvilágosodás hullámai. Hatásukra a népek nemzetekké kezdtek alakulni. A nemzeti érlelődés ellentéteket is hordozott magában, mert

sokaknak sokféle elképzelése támadt e térség múltjáról, jelenéről és remélt – azazhogy általa alakítandó – jövőjéről.

7.2 NEMZETI ÉRLELŐDÉS

A nemzet szó jelentéseiről a 2.2 pontban volt szó. Itt a klasszikus XIX. századi fogalom három jellemző jegyét kell kiemelni. Ezek a következők: közös eredet, közös háttér és közös nyelv, amik együtt adják a nemzet ismérveit úgy, hogy az idők során hol ez, hol az vált a többinél fontosabbá.

Közös eredet. A brassói szászban, a bánáti svábban, a zalai hiencben kevés a közös vonás, talán meg se értik egymást. Mégis mi köti össze őket? Ugyanaz, mint a Kárpát-medencei és az óhazai szerbet, az itteni és a regáti románt: a közös eredet tudata. A nemzet a népben gyökeredzik, a népek pedig adott helyről származnak. Itt nem országról van szó, hanem régi közös földről. Németország még ki sem alakult, amikor az erdélyi szász és a tolnai sváb egyaránt németnek tartotta magát nem annyira a nyelv, mint a közös óhaza, az ősi gyökér, az azonos eredet alapján.

Közös háttér. Sok mindent jelent: szokásokat, hagyományokat és főleg a vallást. Az amerikai olasz is spagettit fogyaszt, ezért az ismert szólás kicsavarásával mondhatnánk: „spagettijében él az olasz". Ellenpéldaként a balkáni szlávokat említhetjük. A horvát, a szerb és a bosnyák szinte egy nyelvet beszél és adott területeken együtt él, mégis három különböző

nemzetet alkot. Részben a származás okán, de főleg az eltérő vallás miatt, mivel az katolikus, ez ortodox, emez pedig muzulmán. Még a vallás sem éles választóvonal, hiszen vannak katolikus bosnyákok is, noha hátterük és életvitelük más, mint a velük együtt élő horvátoké.

Közös nyelv. Sokan ezt tartják a nemzet elsődleges ismérvének (vö. „nyelvében él a nemzet"). Azonban sok amerikai olasz nem is tud olaszul, mégis olasznak mondja magát. A csángók nagy része nem beszél magyarul, mégis magyarnak vallja magát. A szlovák és a cseh nyelv között kisebb az eltérés, mint az előbbi egyes dialektusai között, a szlovák mégis büszke a saját nemzetére. Tehát a nyelv nem a nemzet mindent eldöntő ismérve. Csak attól fogva kezdett fontos mozzanattá válni, amikor már maga a nemzeti lét is (lásd a C. függeléket).

A közös eredet, háttér és nyelv a népekre is jellemző. Akkor hát miben tér el a nép és a nemzet fogalma? A nemzetté válásnak két mozzanata van. Egyrészt tudatos felismerést jelent: az én eredetem, az én vallásom, az én nyelvem más, mint a tiéd, tehát én más nemzetbe tartozom, mint te. Másrészt a nemzet fogalom erős politikai akarattal párosul. Például az *oláh nép* még elfogadta a helyzetét, de a felnövő *román nemzet* már új szerepet szánt magának.

Régen az ország összetartotta az eltérő etnikumú egyéneket, akiket nem osztott meg a másság tudata, mert nem alkottak nemzeteket. Viszont a XVIII. században a nemzet („náció") ideája a haza („pátria") fölé kerekedett. Már nem az volt fontos, hogy ki milyen országban él, hanem az, hogy mi kedvező az egy politikai akaratú népi közösség, vagyis a nemzet számára.

Meg fogjuk vizsgálni, hogy az itteni népek mikor és miként ébredtek nemzeti öntudatukra, illetve milyen politikai elképzelések és szándékok vezérelték őket. Ez azért szükséges, mert ezek az eltérő nemzeti akaratok határozták meg a Kárpát-medence későbbi sorsát.

7.3 MINDENKI MÁSKÉPP CSINÁLTA

7.3.1 Horvátok

A horvátok korán nemzetté értek. Egykori országukban és környékén egymás mellett laktak. Magyarországon belül mindig sajátos jogokat élveztek. Éppúgy voltak nemzetségeik (azaz nemeseik), mint nekünk. Hagyományaikat erősen őrizték: náluk a reformáció is csak átmenetileg volt sikeres: döntő többségük katolikus maradt. Egyelőre nem volt közös irodalmi nyelvük: három dialektust beszéltek. A klérus egy régieset erőltetett, viszont az értelmiségiek a modernebb mellett álltak ki. A XIX. századra az utóbbi, az ún. stokáv nyelvjárás vált elfogadottá.

Ismereteink megrekedtek ott, hogy a magyar-horvát ellentétek a nyelvkérdésre vezethetők vissza. Ez alapos tévedés, mert a horvátok részére nem a nyelv jelentette a nemzetté válás döntő aspektusát: a nyelv nem ***végcél***, hanem csak ***ürügy*** volt valódi vágyaik elérésére.

A horvátok a hódoltság során meghasonlott állapotba kerültek. Még élt bennük a hungarus tudat, de már magával ragadta őket az új szellem, főleg azokat, akik délről kerültek hozzánk és akiket már nem vezérelt a régi haza képe. 1578-tól osztrák irányítás alatt, tőlünk függetlenül éltek. A török kiűzése után részt vettek ugyan a magyar országgyűléseken, ahol a rájuk is érvényes törvények (lex) születtek, de volt saját tartományi gyűlésük is, bár az csak helyi rendeletekre (statutum) jogosult. A gyűléseket a bán hívta össze, akit a király nevezett ki, bár az a magyar nádor tiszte lett volna.

A horvátok hangoztatni kezdték, hogy csak perszonálunióban állnak velünk, azaz bár közös a királyunk, Horvátország nem képezi Magyarország részét. Ennek jegyében tartományi gyűléseiket horvát országgyűléssé akarták volna előléptetni és tiltakoztak a magyar nyelv hivatalos használata ellen. Viszont nem a saját nyelvükhöz ragaszkodtak, hiszen az még nem is alakult ki, hanem a latinhoz. Ez is jól mutatja, hogy valójában nem a nyelv jelentette számukra a fő kérdést. Akkor tehát mi?

A horvát-lakta területek kibővültek. A horvátok asszimilálták a Dráva-Száva köze lakosságát és többségbe kerültek Dalmáciában. A néhai picinyke Horvátországot minden oldalról olyan régiók kísérték, ahol horvátok éltek azonos szokásokkal, katolikus vallásban és lassan egységesedő nyelvvel. A közösség tudata nemzeti igényeket ébresztett, amelyeket – velünk szemben – igazolniuk kellett. Ekkor terjedt el Rosseau hatására a társadalmi szerződés eszméje, amit anakronisztikusan nemzetek közötti egyezményként értelmeztek. A horvátok felfogásuk igazolására Spalatói Tamást (1200-1268 Spalató érseke) vették elő a tarsolyból.

Bár a „horvát Anonymus" hiteles krónikás volt, némi szépítésért ő se járt a szomszédba. A tatárjárás után írt művében, amit nem véletlenül adtak ki Bécsben 1748-ban, Horvátországról és Dalmáciáról egységként szól és sejteti, hogy Szlavónia mindig az előbbihez tartozott. Persze Tamás is a vágyait és a saját kora félreértelmezett viszonyait vetítette a kortársai elé. Ez nem zavarta a horvátokat, akik rá hivatkozva emlegették a soha nem volt „Háromegy Királyságot", vagyis Horvátország, Szlavónia és Dalmácia egységét. Annak a helyreállítását követelték, hivatkozva a Szent Lászlóval kötött állítólagos szerződésükre.

Ilyesminek nyoma sincs, de ha ő hagyta is volna, hogy megkössék a kezét, ami kizárt, a megállapodás akkor se térhetett volna ki Szlavóniára, amely akkor még nem is létezett és Dalmáciára, amit csak később és akkor is csak részben hódítottunk meg. Mindez jól mutatja az ürügy hamisságát.

A Háromegy Királyság nem a múlt, hanem a horvátok által vágyott jövő volt. A horvát nép nemzetté vált, amelynek a kor felfogása szerint saját ország dukált és ők azt az akkorinál jóval tágabb otthonban látták. A Mária Terézia által kreált (1746) három régi-új szlavón megyét (lásd 6.4 pont), a Muraközt és a nekünk ítélt Fiumét is a magukénak akarták tudni, amiből száz évig tartó viszály kerekedett közöttünk.

Már hallatszottak olyan hangok is, miszerint a horvátoknak nem kellene a magyarokkal és az osztrákokkal együtt élniük (Orfelin 1761). De egyelőre nem erőltették a törést, hanem a fokozatos elszakadás taktikáját követték. A hivatalos nyelv próbáján túl a hadügyekben is saját útra tértek, külön fizetve a hadiadót (1802) és vezetve nemesi felkelésüket (1808). A vallás terén is voltak ellentétek: a horvátok nem engedtek az „országukba" protestánsokat, vagyis persze magyarokat. Általánosan is ellenezték a reformjainkat.

A horvát önálló nemzetté és azáltal ellenségünkké vált.

Ügyeikben nem hozzánk, hanem közvetlenül Bécshez fordultak. Emiatt Metternich már 1830-ban meglátta, hogy biztos szövetségesre lelhet bennük a mi törekvéseink ellen. Attól fogva az osztrák vezetés mindenben a horvátok oldalára állt. A várható be is következett: a horvát-magyar viszony 1844-re javíthatatlanul megromlott.

Remélhetőleg a fentiekből világossá vált, hogy a magyar-horvát ellentétnek egyáltalán nem a magyar nyelv körüli huzavona volt az oka és a viszályt egyébként sem mi gerjesztettük. Az osztrákok a ludasak, mert ők keltették a horvátokban a perszonálunió, a függetlenség képzetét. Jóval később, a legvégső órában, a Monarchia felbomlásakor is ennek a jegyében intézkedett IV. Károly, akinek akkori magatartása nem éppen vallott magyar királyra.

7.3.2 Szerbek

A szerbek is hamar nemzeti tudatra ébredtek, de náluk az átalakulás más kurzust követett, mint a horvátoknál. A török időkben déli határaink megszűntek és attól fogva az óhazai és a Száván innenre költözött szerbek ugyanazt az életet élték. A török kiűzése után Szerbia török uralom alatt maradt, az itthoni szerbek nagy része pedig a Határőrvidék katonája lett, ahol sajátos jogokat élvezett. Emiatt a szerbekben erős volt a közös terület tudata: a Dunán és Száván inneni és túli régiókat közös szerb hazának tartották. Berendezkedtek új otthonukban és azt többé már nem óhajtották senkinek sem – még a volt tulajdonosának sem – átengedni.

Szokásaikat, hagyományaikat, ortodox vallásukat megőrizték, amikben meg is erősödtek. I. Lipót 1690-ben egy több tízezres szerb csoportot költöztetett a Szerémségbe Csernovics Arzén ipeki pátriárka vezetésével. Az osztrákokat kiszolgáló, a hazát eláruló, finoman csak aulikusnak titulált főnemesség hozzájárult ehhez a paktumhoz. A Szerémséget ők engedték át a szerbeknek, amivel lényegében megalapozták a Délvidék trianoni sorsát.

A szerbek őshazai vallási központja, Ipek (Peč) lehanyatlott és helyét Karlóca vette át. A betelepedési paktum feltétele volt, hogy a szerbek vallási gyűléseket tarthattak az egyházi autonómia jegyében. Mivel azokon nemcsak az itteni, hanem az óhazai szerbek is részt vettek és mivel ott nem csak vallási kérdésekről esett szó (a pátriárka volt a legfőbb politikai vezető is), a karlócai találkozók már a XVIII. században nemzetgyűlés jelleget öltöttek. A szerbek számára ott – és nem a magyar országgyűlésen – születtek a fontos és követendő döntések.

A nyelv őket nem foglalkoztatta; ürügyet se kreáltak belőle. Az egyháziak a pravoszlávot – az egyházi liturgia ószláv-orosz keveréknyelvét – erőltették. 1733-ban orosz (!) paptanárokat hívtak Karlócára, mert hiába kértek szerb könyveket Bécstől. Később azokat Pesten (!) nyomtatták. A nyelvújítási fáradozások csak lassan értek be. Végül Karadžić 1814-ben vetette meg a szerb irodalmi nyelv alapjait.

A szerbek a területhez ragaszkodtak. Nem érveltek kontinuitási és szerződési nézetekkel. A kemény gyakorlatra alapoztak és joggal. Ki tudja miért a nagyhatalmak – a törökök és osztrákok – kedvelték és pátyolgatták őket, akárcsak utóbb az oroszok, a franciák, sőt ma már az amerikaiak is. Ferdinánd felkarolta Cserni Jovánt (6.3.2 alpont), akinek önálló Vajdaságot ígért. Az újonnan beköltözött szerbekben sem élt hungarus tudat: ők nem Magyarországhoz, hanem a Kárpát-medence mindenkori tényleges urához igazodtak.

Magyar nyomásra a Határőrvidék egyes részeit idővel visszapolgáriasították. Ez sértette a szerbeket, akik emlékeztették az osztrák uralkodót (és nem a magyar királyt!) az ígéret – az önálló szerb Vajdaság létrehozása – betartására. Azonban elutasították őket 1770 után a két Illír Regulamentum-mal, 1779-ben a Rescriptum Declaratorium leirattal. Ekkor más utat választották. 1790-ben Putnik pátriárka azt kívánta tőlünk, hogy ismerjük el a szerbet politikai nemzetnek és ők is képviselhessék magukat a magyar országgyűlésen.

Erre következett a meglepetés: A javaslatot elfogadva vezetőink a szerbeket a parlamenti megjelenésre biztatták mondván: azáltal elismerik, hogy ők is a „natio hungarica”, vagyis a magyar politikai nemzet tagjai. A szerbek észrevették a csapdát és azonnal visszakoztak, de addigra már fény derült valódi szándékaikra.

Fekete-fehéren kitűnt, hogy a szerbek nem Magyarország magyar irányításában akartak részt venni, hanem területi önállóságot óhajtottak. Megjegyzendő, hogy a régóta itt élt szerbek nem ezt az irányvonalat követték: a Budán és környékén lakókat nem fűtötték efféle vágyak. Jellemző, hogy a szerb vallási vezetők el is tiltották híveiket a reformgondolatokat tápláló pesti Szerb Nemzeti Újságtól.

1830-ban újjászületett a szerb állam, bár török fennhatóság alatt. Karadjordević lett a fejedelme, aki szakított a régi irányzattal. Garašanin belügyminiszter átfogó tervet vázolt fel, amely szerint töröktől, osztráktól, orosztól és magyartól függetlenül egy államban egyesítette volna valamennyi délszlávot, természetesen szerb vezetés alatt.

Nem titkolta, hogy annak részeként képzelte el a Kárpát-medence tőlünk elszakítandó déli vidékeit is. Egyébként már jóval korábban felmerült a Montenegrótól a Bácskán át egészen a Bánátig terjedő délszláv országnak, Nagyszerbiának a gondolata (Obradović 1784, Rajić 1794).

Mindezek miatt világos, hogy a szerbek nem nemzetiségi jogokat akartak, hanem a magyartól független nemzetté kívántak válni. Velük már a Rákóczi-féle szabadságharc során keményen összeakasztottuk a bajuszt. A helyzet 1848-ig sem javult, mert

a szerb nemzetté lépett elő és területet követelt magának.

Kibékíthetetlen ellenségekként értük meg a forradalmak korát. Az ellentétek nem voltak enyhíthetők, mert mi nem mondhattunk le az ország integrálási törekvéseiről, a szerbek viszont semmiképpen se akarták elismerni a magyar szuverenitást.

7.3.3 Románok

Az oláh nép helyzete gyökeresen más volt, mint a délszlávoké. Bár volt két országa is (Havasalföld és Moldva), azok még a török alatt sínylődtek. A Medencén belüli oláhság három tartományban szanaszét lakott: Erdélyben, Magyarországon és a Bánságban. Nem volt saját *területe*, mint a szerbeknek a Határőrvidék és nem voltak *nemesei*, mint a horvátoknak. Az oláhok *hagyományai* és szokásai se voltak közösek: a váradi értelmiségit egy világ választotta el az érchegységi móctól. A vallás is megosztotta őket, mert míg egyesek unionáltak, mások ortodoxok maradtak (lásd a D. függeléket). Végül nem létezett közös román nyelv sem, aminek a fejlődését leginkább a szerb ortodox befolyás gátolta.

Micu-Clain 1780-ban Bécsben adta ki az első román nyelvtant, aminek a címe dáko-románokat emleget („Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae") és amelyben az addigi cirill helyett a latin írásmódra tért át. A román nyelv fejlődésének az útjából már csak egy akadályt kellett elhárítani. Az úgymond rómaiság jegyében egyesek a klasszikus latin mellett tették le voksukat. Mivel a köznép azt nem értette, Petru Maior a nyelvújítást a vulgáris, vagyis szlávval kevert latinra alapozottan képzelte el.

Az oláhokat valójában nem a három ismérv (eredet, háttér, nyelv) vezette a nemzetté válás útján, hanem a nemzetnek, mint önálló és nagy népnek az ideálja: a francia példa. Bár egyesekben már 1735-ben felvetődött a latin leszármazás gondolata, az még nem terjedt el és a családfában nem szerepeltek még a dákok sem. Azonban az ideák gyorsan változtak. A XVIII. században lábra kapott történelmi kutatások hatására felmerült a dák-latin-román kontinuitás nézete, de egyelőre nem nyert tért. Azért sem, mert a szerbek magukhoz akarták láncolni az oláhokat és azt a tévhitet hintették el, hogy az oláhok eredetileg szlávok, hisz' még a vallási nyelvük is az. Így vélte több bánsági oláh potentát is. Ezért a vallási unió és a román irodalmi nyelv ott nem terjedt el és az oláhság arrafelé megmaradt balkáni állapotában.

Bob és a szerb (!?) Adamović 1791-ben fogalmazta meg a „Supplex Libellus Valachorum" beadványt. Ebben azt kérték, hogy adassanak vissza az oláhság egykori jogai, azaz ismerjék el őket negyedik nemzetnek. Az óhaj ellentmondásosnak bizonyult. Egyrészt a *régen* hazánkba települt oláhok sem kaptak közös jogokat, csak egyes csoportjaik élveztek némi előnyöket.

Másrészt a „három nemzet” intézménye csak Erdélyben állt fenn, míg az oláhság nagyobb része már régen Erdélyen kívül élt. Harmadrészt tömegesen költöztek be új jövevények, akik a régi megítélésre nem számíthattak. Végül a volt *népi* privilégiumok akkor se vonhattak volna maguk után új *nemzeti* előjogokat, ha léteztek volna. A románok esete igen jól példázza a nép és a nemzet fogalmának a sarkalatos különbségét, illetve a kettő keveredését.

A beadvány elbírálását a király az erdélyi országgyűlésre bízta, amely azt kerek-perec visszautasította. Az oláhok rossz időpontot választottak. Egy éve halt meg II. József, akinek a nevelője oláh volt. Nyilván annak is köszönhető, hogy a térképeken és iratokon az erdélyi településnevek sokszor akkor is románok, ha magyarok vagy szászok lakták őket. A románok tagadásra tagadással feleltek: ha mi nem ismerjük el őket nemzetnek, akkor nem támogatják Erdély Unióját. Az akarás helyét a nem-akarás vette át, ami kevés a tettekhez, de bőven elég az ellenséges érzülethez.

Csak futólag említem az 1840-es oláh felkelési tervet, amelynek részletei homályosak és amely nem járt következményekkel, bár a kapcsán már Erdély elszakításának és az oláh fejedelemségekkel való egyesítésének az ötlete is felmerült. A bánságiak fejében is megfordult hasonló idea, mert nemigen tetszett nekik, hogy a tartományt mégis visszacsatolták oda, ahová eredetileg tartozott: Magyarországhoz (1778).

Az oláhság területileg és szokásaiban annyira megosztott volt, hogy a XVIII. század elején senki se gondolt rá egynemű közösségként. Azonban a század végére már egy öntudatos oláh társadalommal kellett számolni. Az oláh népből nem lett még román nemzet, de pár lépést már megtett afelé. Így ami előbb csak homályos oláh népi vágy volt, az 1848 során már

erőteljes román nemzeti követeléssé lépett elő.

1848-ra a magyar és a román nép nem vált ellenséggé. Ámde a magyarok és a románok politikai akarata között ellentétek feszültek és csak egy szikra kellett a kirobbanásukhoz.

7.3.4 Szlovákok

A tótok csak 1849 után kezdtek nemzetté válni. Vajon kik is vagyunk mi? A sértés szándéka nélkül mondhatjuk, hogy a kérdésre akkor se tudtak felelni. Nem voltak nemeseik, mint a horvátoknak és nem rendelkeztek saját területtel, mint azok. Nem volt hátországuk, mint a románoknak vagy a szerbeknek. Szokásaik, a vallásuk, de még a nyelv se kötötte össze őket. A Felvidék nyugati részén élők a csehekhez és morvákhoz, a keletiek a lengyelekhez és ruténokhoz kötődtek. Evangélikusok, katolikusok és görög-katolikusok is voltak köztük. A szlovák nyelv pedig távol volt az egységestől.

Nem véletlen, hogy a szlovákok képviselői semmit se akartak tőlünk: előbb saját belső harcaikat kellett megvívniuk. Náluk a nemzetté válás legfőbb eszköze is, célja is a nyelv volt. Előmozdítói főleg papok voltak, ezért a nyelv felekezeti viták tárgyává vált. A protestánsok Csehországból kapták liturgikus könyveiket, illetve a cseh nyelvet tekintették alapnak és úgy tartották, hogy a tót nem más, mint annak egyik dialektusa. Viszont a nagyszombati és a pozsonyi katolikus klérus haladóbb elveket követett és a králici bibliát tette etalonná, aminek szlovakizáló cseh nyelve közel állt ugyan az utóbbihoz, de mégsem volt azonos vele. Bernolák arra építve írta meg „Grammatica Slavica” címen az első szlovák nyelvtant (1790) és ezzel a szlovák irányzat győzött a cseh fölött.

A tót történetírás is éledezett (Fándly, 1793). Vezérgondolata az volt, hogy a tótok a magyarokkal szerződést kötöttek (ami hamis állítás) és hogy ők mindig mellettünk álltak a küzdelmeinkben (ami vitathatatlan). Bár feltűnt a Nagymorva Birodalom fixaideája (Papánek 1780, Sklenár 1784), még nem volt negatív felhangja. Azonban idővel a viták fitogtatássá züllöttek le, amiben mi is ludasak vagyunk és ami kölcsönös pocskondiázásában merült ki. Nálunk olyan kitételekkel éltek, mint „a tót nem ember", mire Francisci, a lőcsei diákkör egyik vezéralakja egy képzelt ország, Blahoslavia (Boldogszlovákia 1847) leírásában „kutyafejűnek" titulálta a magyarokat. Mindez már túllépte az élcelődés határait. Kollár, pesti egyetemi tanár, miközben feldicsérte a szerinte szép szlovák nyelvet, primitívnek becsmérelte a magyart (Svájc 1821), amiért senki se vonta felelősségre.

Az is ártott a viszonyunknak, hogy az új evangélikus főfelügyelő, Zay erőszakos akciókba fogott a Felvidéken. Akadályozta a pozsonyi cseh-szlovák líceum és a lőcsei szlovák diákkör működését. Módszerei ellen Széchenyi is tiltakozott heves vitát kiváltó akadémiai beszédében (1842). A jelenség háttere az, hogy az „éjszaki kolosszustól" (Oroszországtól) való félelmükben a magyarok minden szláv nemzeti kísérletet pánszláv akcióknak és veszélyesnek tartottak. Erre vall Wesselényi 1843-as értekezése, a „Szózat a magyar és a szláv nemzetiség ügyében" is.

A fentiek dacára sem alakultak ki éles ellentétek, mert a szlovákok maguk sem tudták, hogy mit akarjanak. Míg egyik részük tiltakozott a magyar nyelv hivatalos használata ellen, másik részük éppen azt tekintette a felemelkedés zálogának. Ellentéteink elmaradásának fő oka az volt, hogy

a tót nép még a tárgyalt korban sem vált szlovák nemzetté.

Az már a következő fejezetre tartozik, hogy a magyarok visszaéltek a tótok türelmével és így maguk generálták a későbbi szlovák nemzeti törekvéseket.

7.3.5 Németek, ruténok és kisebb népek

A németek távol álltak a nemzetté alakulástól. Elszórtan éltek a Kárpát-medencében, eltérő korokban és tájakról érkezve hozzánk. Az erdélyi és szepesi *szászok* úgy érezték, hogy már nemzeti jogokkal bírnak. Az eredet és a nyelv csak lazán kötötte őket a *svábokhoz* és a nyugati peremeken és a városokban élő *többi német* csoporthoz. Hagyományaik és szokásaik mások voltak; a vallás is elválasztotta az evangélikus szászokat a katolikus sváboktól. Területi jogokat nem óhajtottak (az erdélyi szászoknak volt saját földjük), kedvezményt meg eleget kaptak. Náluk az öntudatosodás eszközei a nyelvművelő körök voltak, ahol elsajátíthatták a német irodalmi nyelvet.

A *ruténoknál* nem voltak a nemzeti gondolat ápolására képes rétegek. Papjaik, a batykók, alig voltak műveltebbek a köznépnél. Bazilovics 1799-ben latin nyelvű értekezést írt, melyben a ruténok őshonosságát és vélt ősi jogait bizonygatta, de művét aligha olvasták. A rutén nyelvújítás akadozott. Kocak bazilita szerzetes nyelvtanában a latinos egyházi szláv nyelv grammatikáját írta meg. Munkája indokaként már a nemzeti öntudatot jelölte meg. A hazai ruténokban ekkor még nem merült fel a nagy testvér gondolata, vagyis az, hogy ők ukránok, netán oroszok lennének.

A Kárpát-medencében egy tucatnyi kisebb nép is élt. Közülük csak a *vendek* váltak nemzetté, de később és főleg nem a Kárpát-medencén belül. Jobban tartottak az osztrákoktól és a horvátoktól, mint a magyaroktól, ezért velünk mindig lojálisak maradtak.

7.4 ÉRTELMISÉG, SAJTÓ, MŰVELŐDÉSI KÖRÖK

A „nemzet” kifejezés a XVIII. századig nem volt mindennapi fogalom: a köznép csak az úr és nem-úr kategóriákban gondolkodott. Élt a falujában, beszélte az anyanyelvét és bizonyára tudta, hogy ő mondjuk tót, de azt nem érzékelhette, hogy a szlovák nemzet tagja. A nemzet ideája először a művelt rétegekben fogant meg, a köznapi emberekben tudatosítani kellett, hogy melyik nemzethez tartoznak. Azonban ehhez nem álltak rendelkezésre a kommunikációs eszközök. Ezért a nemzetté válás eltérő sebességgel zajlott a népeknél: az jutott előbb a nemzeti érettség magasabb fokára, amelyikben több volt a felvilágosult egyén és amely előbb tudta használni az eszközöket.

Két mozzanatot kell megvizsgálni: kik voltak a nemzeti gondolat hordozói és milyen módszereket alkalmaztak annak elterjesztésében.

A magyaroknál, amint a horvátoknál is, a literátusok jó része a nemesség soraiból került ki és ők voltak a nemzeti gondolat terjesztői. Nálunk nagy szerepe volt a XVIII. század elején indult nyelvújításnak (lásd 7.7 pont) is, de a nemzeti érlelődés leghatékonyabb eszköze az országgyűlés volt. A horvátoknál a tartománygyűlés látta el ugyanezt a feladatot. A többi nemzetiségnél más volt a helyzet. Náluk a korszak elején a klérus befolyása volt a döntő: papjaik indították el népeiket a nemzetté válás útján. A szerbeknél a pátriárka vezényelte vallási események fordultak nemzetiekbe. A románoknál a pópák döntöttek a vallási unióról (illetve ellene), amely fejlődésük legfőbb motorjává vált. A szlovákoknál a nyelvújítás egyházi alapon történt. Végül fölösleges ecsetelni, hogy az anyanyelvre lefordított Biblia mekkora hatással volt mindegyik nemzet fejlődésére.

A klérus szerepe kétarcú volt, mert pozitív befolyása dacára ellenezte a társadalmi reformokat és olykor – mint a szerbeknél – a nyelvi fejlődésnek is kerékkötőjévé vált. Az értelmiségi rétegek látták a papság korlátait és átvették a kezdeményezést. Ők voltak azok az írók, ügyvédek, tanárok, akik a nyugati egyetemeket járva fájón vetették össze népük elmaradottságát az ottani viszonyokkal. Maguk is akkor döbbentek csak rá, hogy mások: lehetnének mondjuk oláhok helyett románok is. Az már más kérdés, hogy mivel ez a réteg igen vékony volt és nem is tartott olyan szoros kapcsolatot a néppel, mint a klérus, egy ideig nem lehetett annyira hatékony sem, mint az.

A helyzet akkor változott meg, amikor a sajtó a közélet szereplője lett. Egyre-másra születtek a nyelvművelő kiadványok, a történelmi múltat feszegető írások, majd a politikai vitairatok, pamfletek. Újságok tucatjai láttak napvilágot, címükben is utalva a nemzeti tartalmukra. A sajtó nélkül senki sem hallhatott volna a dákokról, a Nagymorva Birodalomról, Spalatói Tamásról: a nemzeti öntudatra ébredés elképzelhetetlen lett volna nélküle.

Itt felmerül a sajtószabadság kérdése. Ezen a téren furcsa kettősséget tapasztalhatunk. A XVIII. században nagyon erős volt a cenzúra, de csak a veszélyesnek tartott *társadalmi nézetek* ellen irányult, miközben meglepően engedékeny volt a *nemzeti eszmék* irányában. Hazai nyomdákban láttak napvilágot a magyarság és a Magyarország integritása ellen írt vad kiadványok is. Tucatjával születtek olyan értekezések, amelyekre ma a nacionalizmus címkét ragasztanák. Ma aligha jelenhetne meg Belgrádban, Bukarestben vagy Pozsonyban olyan *Magyar Nemzeti* Újság című kiadvány, amely leplezetlenül a magyarok elszakadását hirdetné. A XVIII. században Pesten a fordítottjának nem volt semmi akadálya.

A sajtó kevés helyre jutott el és a köznép jórészt analfabéta volt: az írásokat tudatni és értelmezni kellett a számára. Ezért sorra alakultak a nemzeti művelődési egyletek, diákkörök,

felolvasótársaságok. Ezek előbb a nemzeti gondolat terjesztésének a pozitív feladatát látták el, utóbb viszont negatív éllel a magyarok ellen irányultak, vagyis lázítottak. Ebben a szlovák és a szerb Matica („anyácska") egyesület járt az élen. Ezért nem csoda, hogy hatóságaink idővel korlátozták a működésüket. Más országokban durvább eljárásokat alkalmaztak volna...

7.5 KÉT VÉRES EPIZÓD

Etnikai vonzataik miatt kell megemlíteni a kor két véres incidensét. Erdélyben Mária Terézia óhajára 1761-ben kezdődött a határőrezredek felállítása. Előbb az oláhokat, majd a székelyeket kapacitálták, hogy álljanak határőrnek. Szemben déli végeinkkel nem alakítottak ki itt összefüggő határőrvidéket, hanem egyes falvak lakosságának adtak fegyvert. Ez erősíti a gyanút, miszerint ezeket a katonákat sokkal inkább csendőrökként, semmint a törökök elleni honvédekként kívánták alkalmazni.

Eltérő hátteréből adódóan a két nép másként fogadta a helyzetet. A székelyeknek, akik viszonylagos szabadságot élveztek és már átváltottak a gazdálkodásra, a kényszerű szolgálat hanyatlást jelentett. Ellenállásuk miatt toborzásuk lassan haladt, ezért az osztrákok erőszakot alkalmaztak: 1764-ben Madéfalván a tiltakozó tömegbe ágyúztak. Ez volt a székelyöldöklés („siculicidium"), amely számos halottat követelt és amely után sok székely menekült át Moldvába és Bukovinába – Mária Terézia nagyobb dicsőségére.

Az oláhok nincstelen jobbágyok voltak, kiknek a földje nem volt képes kitermelni a magas adókat. Mivel a határőrök kedvezményeket kaptak, szívesen álltak volna katonának. Emiatt tört ki hírhedt felkelésük. 1784-ben katonai összeírást rendeltek el, amire örömmel csődültek a hunyadi és az érchegységi oláhok (a mócok). Kiderült, hogy a sorozás elmarad, amire feldühödtek. Horea, Closca és Crisan vezetésével 20-30 ezer oláh iszonyatos dúlást végzett az érchegységi települések magyar lakosai között. Végül a császári csapatok leverték a lázadókat és olyan kegyetlen bosszút vettek, hogy egész Európa felhördült.

A románok a történtekért minket vádolnak. Azonban Erdélyben az osztrákok diktáltak. Az érintett birtokok mind-mind állami – tehát osztrák – tulajdonban voltak. A magas adókat ők vetették ki. A lázadás az ő akciójuk miatt tört ki és azt ők verték le. Ezért nem fogadhatjuk el, hogy a felkelés okát a „magyar elnyomó – oláh elnyomott" ma is gyakran bevetett, de a gyökereiben hamis képletre vezessék vissza. Sőt, mi élhetnénk vádakkal a románok ellenében, akik a legbarbárabb módon ártatlan magyarok ezreit gyilkolták le minden indok nélkül.

7.6 ETNIKAI KÖRKÉP A FORRADALMAK ELŐTT

Már kevesen tartják úgy, hogy a hódoltság során a Medence teljesen elnéptelenedett és elmagyartalanodott. Inkább olyasféle kép alakult ki, hogy a hódoltság, annak felszámolása, illetve a kuruc szabadságharcok mindenestül elvitték két évszázad teljes népszaporulatát, a magyarokét sokkal nagyobb mértékben, mint másokét. Mindezt adatok igazolják.

Az osztrákok meg akarták ismerni új szerzeményeiket, ezért a török kiűzése után népesség-összeírásokat végeztek (1715 és 1720), amelyekből az etnikumokra is következtetni lehet. 1720-ban a Kárpát-medencének mintegy 4,6 millió lakosa volt, közülük kb. 2 millió magyar. II. József hasonló felmérést rendelt el a század vége felé (1784-87) és így meg tudjuk becsülni a növekedést: a népesség 10 millióra nőtt. A táblázatban Erdély a Partiummal együtt értendő. Akkori keleti határaink az 1910-esnél kicsit beljebb húzódtak, ezért az összterület kisebb a trianoninál, ami 325. 411 km² volt.

Terület	Terület km²	Település	Lakos ezer fő
Magyarország	208.763	9.654	6.808
Erdély	60.699	2.615	1.653
Horvátország	9.841	1.194	404
Szlavónia (új)	9.437	606	280
Határőrvidék	33.550	1.739	795
Összesen	322.290	15.808	9.940

A Kárpát-medence országai és tartományai a hódoltság után

A század etnikai folyamatait magyar szempontból kettősség jellemezte. A betelepítések miatt a magyarság arányának erősen csökkennie kellett volna, mert természetes szaporodási rátája nem haladta meg sokkal az egyéb népekét. Mégsem ez történt: a csökkenés szerény mértékű volt, mert főleg a betelepedő svábok meglepően gyorsan asszimilálódtak. Jellemző volta miatt említem a következő esetet.

Károlyi Sándornak, Rákóczi fővezérének le kellett tennie a fegyvert mert nem volt más kiút. Arról viszont alig esik szó, hogy nem kedvelte a magyarokat. Kiterjedt szatmári birtokain összetereltette és a sovány vidékekre telepítette őket, miközben sváb telepeseket hozatott a zsíros földekre. Más aulikus urak hasonlóan jártak el. Számításuk nem vált be, mert a svábok gyorsan és önként elmagyarosodtak. Az érintett települések a következők:

> Károlyi birtok: Alsóhomoród, Barlafalu, Csanálos, Erdőd, Gilvács, Kálmánd, Kaplony, Krasznabéltek, K.sándorfalu, K.terebes, Mérk, M.fény, M.petri, M.terem, Nagymajtény, N.madarász, N.szokond, Nántú, Szakasz, Szelestyehuta, Szinfalu, Vállaj, Zajta.
>
> Károlyi akciója adott alapot egy román statisztikai hamisításnak. A románok a 300 éve történt beköltözésre hivatkozva a Majtény táján élő, németül nem is tudó, de németes nevű magyarokat akaratuk ellenére a „sváb" rovatban mutatták ki [KOV]. Ilyen alapon az erdélyi lakosság felét ma magyarnak kellene tartaniuk. Lásd a C. függeléket is.

A népesség lélekszámát és megoszlását a XVIII. században az alábbi táblázat mutatja. Az első adatpár az 1720-as részleges összeíráson alapuló becslés. A második adatpár az 1783-87 közötti első népszámlálás adatain alapuló számítás eredményeit rögzíti. Az 1785-ös *egyéb* rovat 33 ezer vendet és 46 ezer bunyevácot/sokácot tartalmazott.

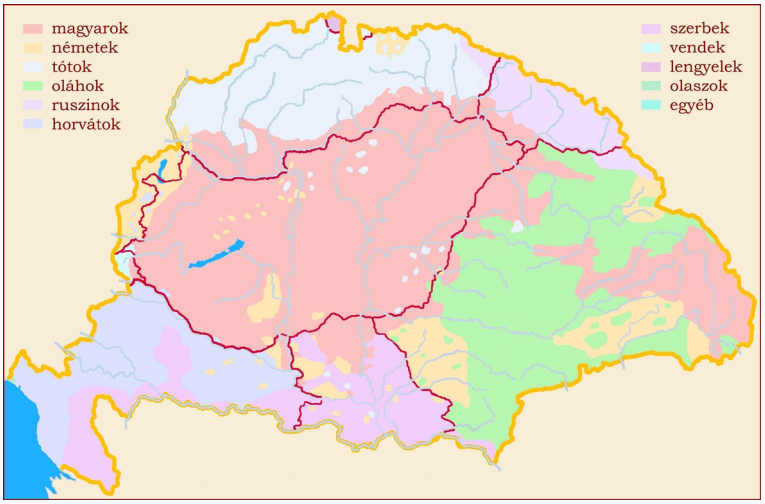
A táblázatból megismerhető főbb tendenciák a következők:

A *magyarság* a sok bevándorló ellenére viszonylag keveset veszített a súlyából. Ez két dolognak tudható be. Egyrészt kedvezőbb volt a szaporodási mutatója. Másrészt sokakat asszimilált a magyar tömb közébe települtek közül. Lásd a magyarrá vált rác hajdúk példáját, de a svábok is meglepően gyorsan magyarosodtak, amint fentebb szó volt róla. A magyarság lélekszáma a XVIII. század végére a kétszeresére nőtt (***4.130 ezer fő***), ugyanakkor aránya csökkent a bevándorlók miatt (***41,6 százalék***).

NÉPESSÉG	1720-ban		1785-ben	
	ezer fő	százalék	ezer fő	százalék
teljes népesség	4.600	100,0	9.940	100,0
magyarok	**2.000**	**43,5**	**4.130**	**41,6**
nem-magyarok	2.600	56,5	5.810	58,4
németek	270	5,9	992	10,0
tótok	520	11,3	1.062	10,7
oláhok	800	17,3	1.607	16,2
ruténok	150	3,3	356	3,6
horvátok	410	8,9	950	9,5
szerbek	355	7,7	681	6.8
egyéb	95	2,1	162	1,6

Népesség 1720-ban és 1785-ben

Az *oláhok* a Kárpát-medence második legszámosabb népévé léptek elő. A *délszlávok* súlya csökkent, de csak látszólag, mert az egyéb szlávok az egyéb oszlopba kerültek. A *tótok* kisebb csökkenése összhangban áll a *rutén* és az *egyéb* tétel hullámzásával: a felmérők nem tudtak különbséget tenni tót, rutén és lengyel között. A kép bonyolódott az északkeletről beáramló *zsidók* által, akiket az egyéb, illetve a német (jiddis) etnikai rovatban mutattak ki és csak jóval később kerültek nagyrészt a magyar rubrikába.

24. ábra: A Kárpát-medence etnikai képe 1785 táján

A XVIII. században komoly etnikai változások mentek végbe. A *mennyiségi* oldalon a természetes szaporodást és a beköltözést szükséges mérlegelni. A *minőségi* oldalon a területi átrendeződésekre kell figyelnünk.

Az osztrákok német telepítésbe fogtak, mert megbízható elemekkel kívánták felhígítani a lakosságot. Egy német birodalmi gyűlésen még az a javaslat is elhangzott, hogy a magyarokat mindenestül ki kell paterolni a Kárpát-medencéből és a helyükre németeket kell hozni! A telepítés ilyen szellemben zajlott: oda is németek kerültek, ahová szívesen visszaköltöztek

volna a magyarok, de őket nem engedték a termékeny földekre. Emiatt vált döntően svábok által lakottá Tolna és Baranya, a Bácska és a Bánát. Svábok jöttek Buda környékére, egy sávban elszórtan Fejér és Veszprém megyébe (lásd 24. ábra). Még Somogyba is került belőlük.

A német telepítés méretét két adat szemlélteti. 1763-1772 között 10 év alatt 200 ezren érkeztek a Medencébe. 1718-ban a Temesköznek még egy szál német lakosa sem volt, viszont 1778-ban már 143 ezren éltek ott.

A telepítés egyik fő célpontja az 1778-ig osztrák tartomány Bánság volt. Oda mindenféle népet behívtak: franciákat, olaszokat, még spanyolokat is. Etnikailag tarka-barka kép alakult ki a Bácskában is, ahová katolikus délszlávokat (bosnyák, bunyevác, sokác) telepítettek a már ott éltek mellé: így Szabadkára bunyevácokat, Zomborba sokácokat. Ebből adódóan 1910-ben a Bácska és a Bánság volt a Medence etnikailag két legtarkább régiója.

Nem vált be az osztrákok szándéka, hogy a Bánságot csak megbízható katolikus elemekkel népesítsék be: tömegével szivárogtak be rácok és oláhok annyira, hogy a XVIII. század végén számuk külön-külön is meghaladta a telepített lakosokét. Az új jövevények százezrei nem voltak se katolikusok, se megbízhatóak. Az osztrákok mégsem gátolták a beözönlésüket, csak a magyarokat nem engedték visszatérni egykori földjeikre!

Erdélybe (Ebesfalva, Gyergyóvárhegy, Szamosújvár) örmények is érkeztek. Az osztrák tartományok meg akartak szabadulni a protestánsoktól, akiket szintén oda költöztettek. Velük egy kalap alá sorolták a nehéz bűnözőket és a rosszlányokat, akiket a „gyarmatra" lakoltattak át, mint az angolok az elítélteket Perth-be, az ausztráliai fegyenctelepre.

Az etnikai képet belső áttelepítések is tarkították. A „rebellis" magyar uraktól elvett földekre az Újraszerzeményi Bizottmány főleg tótokat telepített a túlnépesült felvidéki megyékből. Így kerültek tömegesen Békésbe és Csanádba, ritkásan Somogyba és Veszprémbe. Önként lepték el Nógrádot és kis mértékben Borsodot. A magyar-szlovák nyelvhatártól délre mindenütt megjelentek, hogy Pest és Buda vidékéről föl Esztergomig ne is szóljunk.

Végül ne feledkezzünk el magunkról se. Sikerként könyvelhetjük el, hogy népünk újra belakta a Dunántúlt. Visszatért déli végeire is, amelyeket a szerbek a török kiűzése során hagytak el, bár a jobb földek a sváboknak jutottak. Az Alföldet a tót telepesek mellett mi népesítettük újra. A mai keleti határ mentén Nagyszalontától északra többségben maradtunk, de attól délre Arad vidékétől eltekintve az oláhság jutott túlsúlyra. Délen a Bácskában visszahódítottuk a Zenta alatti keleti térséget, de a nyugati régió nagy része – Zombor és vidéke – a délszláv és sváb telepesek kezére került.

Egyesek szerint Erdély nyugati vidékéről jelentős volt a magyaroknak az anyaországba való átköltözése. Ilyen népmozgásnak én nem találtam a nyomait, hiszen arrafelé már jóval a hódoltság előtt is csak elszórtan éltek magyarok.

7.7 NYELVKÉRDÉS ÉS MAGYAROSÍTÁS

A magyarosodással és a magyarosítással majd a 9. fejezet foglalkozik behatóan. Itt csak a jelenség kezdeteit ismertetem és értékelem.

A XVIII. század végére kialakult a Kárpát-medencének az a területi etnikai képe, amely Trianonig már alig változott. Utána a magyarság egy-két kistérségben és a városokban még

előre tört, azonban a hódoltság során elveszített területeiből jelentősebb részt már nem tudott visszahódítani: ahhoz túl kicsi volt a lélekszáma és túl nagy a nem-magyarok aránya.

1730-ban Bél Mátyás csinos és elfogulatlan könyvecskét állított össze a Kárpát-medence népeiről, a mintát az etnikailag tarkabarka Esztergom és Pest megyékből véve. (Bár más megyék etnikai viszonyait is leírta.) A szerbet keményebbnek, a tótot szorgalmasabbnak ítélte a magyarnál stb. Bár már célzott a népeink közötti idegenkedésre, munkájából kiderül, hogy ezek nem fajultak súlyos ellentétekké. Persze: hiszen nem a rácokról írt, akikkel a Rákóczi szabadságharc során összeverekedtünk. Ez az idilli kép a kor végére drámaian megváltozott.

Sokak szerint a magyar nyelv erőltetése és az azzal járó magyarosítás vezetett a XVIII-XIX. század fordulójától népeink ellentéteire. Ez a nézet olyan távol áll a valóságtól, mint Makó Jeruzsálemtől. (N.B.: A szólásban nem a hagymatermelő vidékről van szó. Makó egy katona volt, aki keresztes vitéznek állt, de mert az útba eső kocsmákat sűrűn látogatta, sohase jutott el a Szentföldre.) A következő alpontokban előbb az ügy nyelvi oldalát fogom tisztázni, majd a magyarosítás kérdésére térek át.

7.7.1 A hivatalos nyelv kérdése

A XIX. század elejére mindenki örömmel fedezte fel a saját nyelve szépségeit és annak az útját szerette volna egyengetni. Ez korábban nem így volt. A köznapokban például az egyszerű tót a tóttal tótul érintkezett, de az urak és a kevéske értelmiségi körében a köznép nyelvét póriasnak tartották és latinul vagy németül diskuráltak. Csak a nemzetté válás eszmélésében figyeltek fel a saját anyanyelvre, de akkor mindjárt a ló túlsó oldalára esve azt tartották a legelsőnek, minden más fölöttinek.

Egyáltalán nem csak a magyarok akartak magyarosítani: a horvát horvátosítani, a szerb szerbesíteni stb. szeretett volna. Ez egy általános, a korra jellemző természetes jelenség volt, ezért a magyarosítási hevületet nem szabad negatív szándékúnak beállítani, hacsak nem akarjuk annak tartani a horvát, román, szerb és szlovák nemzeti felbuzdulásokat is.

Más: Meglepő lenne, ha egyenrangúsítani akarnák Angliában a hindi, Hollandiában a pápua, Franciaországban a berber nyelvet a bevándoroltak magas aránya miatt és panaszt emelnének a hivatalos angol, holland, illetve francia nyelv ellen. Hollandiában ma aránylag sokkal több a távol-keleti, mint nálunk bármelyik nemzetiség volt. Mégis mókás lenne, ha valaki zsörtölődne a holland hivatalos nyelv miatt állítván, hogy alkalmatlan az ügyintézésre és a pápua nyelv egyébként is szebb... Akkor miért rágódunk még mindig ezen a csontocskán?

1526-ig és még sokáig senki sem vitatta a magyar hivatalos nyelvként való használatát. Bár az okiratok latinul készültek, a gyűléseken magyarul diskuráltak és a hivatalokban mindenki megértette egymást. ***A latint sohasem deklarálták hivatalos nyelvként!*** A hódoltság során kezdtük használni, de a török területeken magyarul intéztük a dolgainkat. Ezért a hivatalos nyelv ügyében senki és semmit se kérhet tőlünk számon!

II. József ismert otromba nyelvrendelete a németet erőltette nemcsak az igazgatásban, hanem a civil szférában is. Ez ellenreflexiót váltott ki és a magyar nyelv volt jogainak a helyreállítását követeltük. Egyértelmű, hogy az annak érdekében tett erőfeszítések nem mások ellen irányultak. Ezt mutatja az is, hogy a magyarok maguk között sem egyeztek meg abban, hogy melyik nyelvet lenne célszerű a hivatali életben használni. Többen kibékültek volna a némettel. Egyes főurak kósza ötletként a franciát (?!) javasolták. Sokan kardoskodtak a latin mellett (itt nem az irodalmi nyelvre, hanem a kevert „konyhanyelvre" kell gondolni), mivel a kisnemesi réteg azt használta. A magyart azért vetették volna el, mert nem kifejező. Ez

badarság. Nyelvünk időközben komoly nyelvújításon ment át, ami után képes volt amodernnek számító fogalmak kifejezésére is, ami a latinról aligha mondható el.

A latinul egyébként jól (?) tudó nemesség a magyarhoz ragaszkodott és helyesen tette. Az ország ügyeit intézni kellett és miért használták volna a holt latint az egyre élőbb és kifejezőbb magyar helyett? A nem-magyarokkal úgyis azok saját nyelvén érintkeztünk. És vajon hány oláh, rác, tót akadt, aki ügyeit latinul intézte volna? Az ország működéséhez egy közös nyelvre volt szükség: hat-hét hivatalos nyelv nem létezhetett. Magyarországon a magyarság volt többségben. Akkor mi baj lehetett a nyelvével?

Valójában nem is azzal volt baj. Nemzetiségeink közül csak a horvátok vetették el a magyar hivatalos nyelvet. Ők sem a saját, a horvát érdekében: az avítt latinhoz ragaszkodtak csakazértis. Rajtuk kívül csak kevés szlovák értelmiségi tiltakozott az első nyelvi törvény (1792) ellen. Nem véletlenül: népeink közül csak náluk volt az anyanyelv ápolása a nemzetté válás motorja. 1794-ben Palkovič cikket írt a szlovákokról és anyanyelvükről mondván, hogy elpusztul az a nemzet, amelynek a nyelve elhal (vö. nyelvében él a nemzet). Ebben igaza volt, de éppen ezért kellett volna megértenie a törekvéseinket. Egyébként a magyar nyelv hivatali használata semmit se ártott a magánéleti szlovák nyelvnek. A szlovákok józanabb képviselői, a németek (az erdélyi szászokat kivéve), a románok és a szerbek semmi kivetnivalót se találtak a hivatalos magyar nyelvben sőt, legtöbbjük azt tartotta népe felemelkedése zálogának, mert azzal lehetett másokkal kommunikálni.

7.7.2 Magyarosítási szándék és elmagyartalanodás

Olasz barátom sötét pillantást vetett a parkolóban álló különleges matricájú kocsi felé: „bolzanóiak" – suttogta gyűlölködve. Az olaszok egy része haragszik a dél-tiroliakra, akiknek jogtalanul vették el a földjét. Így vannak a szlovákok a csallóközi magyarokkal, a románok a nagyváradiakkal stb. Szóval aki elveszi a másikét, az haragudhat a meglopottra, viszont akiét elveszik, annak még zsörtölődni sincs joga?

A hódoltság után érezhető volt egyféle magyarosítási szándék. A köznép nehezményezte, hogy mások több privilégiumot élveznek, mint ő a saját hazájában. A birtokos tartott a földjét elárasztó, de neki nem adózó idegenektől. A magyar vezetés pedig hamar meglátta, hogy országa az etnikai megosztottságból következő sokféle akarat miatt irányíthatatlanná válik. Ebből adódóan a magyarság minden rétege azt szerette volna, hogy mások hasonuljanak hozzánk. Ez minden korban és minden többségi nemzetre jellemző, ezért nincs benne semmi különös és elítélendő. A magyarosítási vágy a kor szellemével teljesen egybevágott: az lett volna természet ellenenes, ha ilyesmivel egyáltalán nem találkozunk.

És mi a helyzet a fordított jelenséggel?

II. József korában a Felvidéken olyan járásokat alakítottak ki, amelyekben a tótok voltak többségben (mintha a mai Szlovákiában lennénk). A szlovák-magyar nyelvhatár menti falvak elszlovákosodtak. Több tucat falu jutott erre a sorsra, főként Kassa és Eperjes vidékén: arrafelé százával akadunk Farkas, Kovács, Szabó stb. magyar nevű, de tótként kimutatott lakosra. Ugyan mitől vált az eperjesi magyar Szabó hirtelen tóttá?

Horvátországban nem működhetett magyar nyelvű intézmény, iskola és egyházi intézet. Gazdasági egységeinket elnyomták, a velünk szimpatizáló pártokat ellehetetlenítették. Erdély vegyes lakosságú területein a magyarok számosan áttértek az ortodox vallásra a gazdasági terhek miatt, ami együtt járt azzal, hogy utódaik elrománosodtak. Míg a magyar tömbben és a peremén volt kismérvű elmagyarosodás, azon túl az ellentétes kurzus volt jellemző.

Ezeknek a folyamatoknak az eredményei nem számszerűsíthetők és maguk a jelenségek se követhetők nyomon. Tegyük fel, hogy egy somogyi falut 1783-ban tótnak tartottak, de később magyarnak mutattak ki! Ez azt jelenti, hogy időközben elmagyarosodott? Korántsem.

Egyrészt nem tudható, hogy valóban szlovák volt-e, mert abban az időben sok falu etnikumát az odaköltözöttek és nem a többségi etnikum szerint jelölték meg. Másrészt ha valóban magyarrá vált, akkor se tudható, hogy ez a beolvadásnak köszönhető; annak, hogy a lakosság egy része elköltözött; vagy annak, hogy netán járványban pusztult el stb.

7.8 SZAKÍTÓPRÓBA ELŐTT

A nyelvkérdés és a magyarosítási vágy hozzájárult a magyarok és a nem-magyarok ellentéteinek az *elmélyüléséhez*. Ez a kifejezés mutatja, hogy gondjaink már régebben is voltak, tehát azok gyökereit másutt kell keresni. A jelenségek sorrendjét ismerve úgy tűnik, mintha sokan összekevernék az okozatot (nyelvkérdés, magyarosítási szándék) a kiváltó okokkal**.** Ezért vissza kell térnünk az alapokhoz.

A XIX. századra ***a pátria fogalma semmivé foszlott***. A jövevények csak birtokot és nem hazát láttak az elbitorolt területekben. Nézeteikkel megfertőzték a korábban itt élteket is. A horvátok függetlenedni akartak. A szerbek déli végeinkre ácsingóztak. A románok nemzeti státus címen területi autonómiára vágytak. A szászok tiltakoztak Erdély uniója ellen. Népeink közül egyik sem gondolkozott egy újraintegrálódó Magyarországban, egyikük sem viselkedett patriótaként, amit ma elvárnának a magyaroktól.

Népeink nemzetekké értek. Két tényező motiválta őket: a nagyság iránti vágy és a másság tudata. A kettő összefüggött: az általam lakott X országban azért nem lehetek nagy, mert más vagyok, mint az uralkodó Y nemzet. Tehát saját országra kell szert tennem, vagy ha az nem lehetséges, akkor ki kell csikarnom az engem megillető irányítási jogokat. A közös eredet, szokás és nyelv (vö. nép) fontos dolgok, de nem annyira, mint a közös politikai akarat, az uralkodási vágy (vö. nemzet) és az ahhoz járó terület.

Még ezer évig diskurálhatunk a magyarosításról és a hivatalos magyar nyelvről, de annak nincs sok teteje. Ezek csak felszínes ürügyek, amik a valós szándékot nem leplezhetik és a kor dilemmája nem velük kapcsolatos. A valódi kérdés 1848-ra kristálytisztán megfogalmazódott és így hangzott:

Ki birtokolja és irányítja a Kárpát-medencét?

A következő fejezetben meglátjuk, hogy valóban ez volt a tét.

8. FORRADALMAK (1848-51)

8.1 SABLONOK ÉS SZEMLÉLETVÁLTÁS

1848-49-ben a többi néppel végletes, fegyveres összeütközésbe torkolló ellentétbe kerültünk. Forrásaink erről híven beszámolnak, bár a nem ezzel a témával foglalkozók a nemzetiségi kérdést csak másodlagosnak tekintik. Céljaink miatt itt a fordított gondolkodásmódot követjük. Trianon egyik oka az volt, hogy a Kárpát-medencét idővel elárasztó népek szakítani akartak velünk. 1848-ban látták úgy, hogy elérkezett számukra a történelmi pillanat. Ezért a szokottól eltérő szemléletben, a nemzetiségekre koncentrálva kell bemutatnunk 1848 eseményeit, mellőzve az egyéb jelenségeket.

1848-ról úgy gondolkozunk, mintha *csak magyar ügy* lett volna és felfogásunkat sablonos szólamok határozzák meg. Ez a nézetmód féloldalas: ***1848-49 minden itt élőnek a közös ügye*** volt. Sokak számára visszásnak tűnhet, hogy a mi szent akaratunkat egy síkra helyezem a szerbek nem éppen nemes tetteivel, Kossuthot egy szinten említem Jellasićcsal stb. De hozzá kell edződni ehhez a szokatlan szemlélethez.

> Gondolkodjunk el az alábbi párhuzamokon! Az olasz el akarta szerezni az osztráktól Bolzanót, amit mindenki forradalomnak tart. A szerb a Bácskát kívánta elvenni tőlünk, de az ellenforradalom? Mi uniót akartunk Erdéllyel, ami forradalom. A horvát egyesíteni kívánta a horvát térségeket, amit ellenforradalomnak kell tekintenünk?
>
> Ilyen kettős szemléletben nem lehet megérteni, hogy mi történt 1848-49-ben és miért kell feltételezni, hogy az akkori események döntően meghatározták Trianont.

Itt nem lesz szó ellenforradalmi reakcióról (ami tautológia), forradalmi baloldalról (netántán van forradalmi jobboldal is?) és népeink legjobbjairól (miért nincs soha szó a legrosszabbjairól?). Ezek csak semmitmondó frázisok, amelyek elterelik a figyelmet.

El kell felejteni azt a sablonos koncepciót, miszerint 1848 kiváló alkalom volt népeink kibékülésére, de nem került arra sor nemzetiségeink túlzott igényei, a magyar vezetés feléjük tanúsított szűkkeblűsége és a népeket megosztó osztrák ármány miatt. Tehát a tételt – elhalasztott alkalom – három jelenség igazolná: a túlzás, a szűkkeblűség és az ármány. Azonban a résztételek nem igazak, ergo hamis a belőlük levont következtetés is [SPI].

Ennek belátásához elég a szerb példára gondolni. 1848-ban még fennállt a Határőrvidék, aminek egy része júniusban került vissza a magyar közigazgatás alá. A szerbek ott önállóságot élveztek; semmi közük sem volt a magyarokhoz. A metropolita vezetésével ortodox vallási eseménynek álcázott, valójában nemzetgyűlésként szolgáló összejöveteleket tartottak. Nagy bánatukra a területből 1848-ra sem lett szerb Vajdaság. Helyre akarták állítani a korábbi nekik oly kedvező állapotot. Követelésüket túlzónak nevezni értelmetlenség, hiszen nem kívánhattak kevesebbet annál, amit már birtokolni véltek.

1848-ban egyik vágyunk hazánk integritásának a helyreállítása volt: Erdély Uniója, a Horvátország fölötti jogaink elismertetése, a Határőrvidék felszámolása. Azt akartuk, hogy az utóbbi újra betagozódjék országunkba. Eközben a szerbek azt várták, hogy annak helyén, sőt tágabb területen autonómiát adjunk nekik, azaz mondjunk le országunk déli részeinek az

irányításáról a javukra. (A Határőrvidék csak 1873-ban szűnt meg.) Valóban szűkkeblűség volt a magyar vezetés részéről, hogy erre nem volt hajlandó?

Az osztrákok kiaknázták ezt a helyzetet, hiszen ellenpontozni akartak minket a szerbekkel, mint már Rákóczi idejében tették. Ezt hívhatjuk ármánynak, de az buta dolog lenne. A „divide et impera" elvét mi magunk is alkalmaztuk például akkor, amikor ki akartuk használni a bánáti románok és szerbek vallási ellentéteit. Eszerint mi is árányosak lettünk volna, avagy ezt a rút kifejezést fenntartjuk azokra a mozzanatokra, amelyek nekünk nem tetszenek? Az árány nem történelmi kategória.

A résztételek hamisak, így nem lehet igaz a levont következtetés sem. 1848 nem kínált jó esélyeket a megbékülésére. Ellenkezőleg:

arra volt jó alkalom, hogy ellentéteink végleg kiéleződjenek.

8.2 „NÉPEK TAVASZA"

Amint emlegetni szokás, 1848 tavaszán forradalom söpört végig Európán. A megmozdulások Pármában kezdődtek, Párizsban folytatódtak, majd átterjedtek Bécsre és Budára is. Csak egy közös jellemzőjük volt: a láz. Minden más vonásban – célban, eszközben és módban – eltértek egymástól: nem volt két egyforma forradalom.

A mi kettős jelszavunk a „***haza és haladás***" volt. Függetlenedni akartunk Bécstől, bár nem kívántunk teljesen szakítani és helyre óhajtottuk állítani volt országunkat (*haza*). Ugyanakkor meg akartunk szabadulni a fejlődést gátló kötöttségektől (*haladás*). Ez a kettős vágy a népek közül csak ránk volt jellemző, meg még a németekre, akik egyszerre kívánták a haladást és az egyesült Németország létrejöttét. Az olaszok mit sem törődtek a fejlődéssel: minden gondolatuk csak az olasz egység, az Unità körül forgott. A franciák a fordított kurzust követték: volt már szép országuk, ezért csak a haladás jegyében mozgolódtak és nekik semmit sem jelentett a haza jelszó.

A forradalmi hév elkapta a Habsburg Birodalom népeit, kivéve a cseheket, bár egy pillanatra őket is, de nem akartak az osztrákokkal ujjat húzni. Arra volt merszük, hogy minket mindkét ügyünkben gáncsoljanak. Ezért új nézetet kell elfogadni: ***1848-ban a Kárpát-medencében nemcsak magyar forradalom zajlott, hanem azzal párhuzamosan szerb, horvát, román, sőt szlovák forradalom is.***

A nem-magyarok mozgalmait ellenforradalomnak, lázadásnak titulálni nemcsak sértés, hanem igazságtalan is: át kell éreznünk, hogy másoknak a saját ügyük éppoly szent volt, mint nekünk a sajátunk. Az meg természetes, hogy nemzetiségeinket nem a mi két jelszavunk vezérelte. Őket a *haladás* alig érdekelte: gondolataikat a *haza* töltötte ki. A horvátok saját országot, a szerbek autonómiát, a románok és a szlovákok nemzeti elismerést akartak.

Szemléletünk annyira a társadalmi reformokra koncentrálódik, hogy az azok iránti magyar vágyat kiterjesztjük a többi népre. Ez hibás megközelítés. A nem-magyarok képviselőinek csak kis töredéke kívánta a reformokat, a többiek bennük a magyar uralom újabb eszközét látták. Az egyik román képviselő világosan meg is fogalmazta a lényeget: Nemzetiség nélkül a köztársaság is csak zsarnokság". Népeink egyáltalán nem reformokra, hanem politikai hatalomra, nemzeti önállóságra vágytak.

Figyelni kell egy további aspektusra. A forradalmak önzőek: nincsenek tekintettel másokra és nem jellemző rájuk a népek önzetlen összefogása. Hasonlóról 1848-49 kapcsán sem tudunk. Emlegetni szokás a lengyel-magyar és a magyar-olasz együttműködést, de ezek abban merültek ki, hogy miután az egyikünk forradalma elbukott, egyes személyek másutt folytatták szent harcukat: Bem nálunk, Türr az olaszoknál. Viszont bőven akad példa arra, hogy a forradalmi helyzet népeket állított szembe: ez történt nálunk is.

Az alábbiakban nyomon kísérjük a nem-magyar népek tényked ését a kiváltó okoktól kezdve addig, hogy ellentétes céljaink miként vezettek az elkerülhetetlen összetűzéshez.

8.2.1 Szerb erőszak

A szerb nemzeti felfogás mindig nagyon egyszerű volt. Nagyjából így hangzik: Ami a miénk, az mind maradjon nálunk, meg egy kicsit szerezzünk hozzá a másokéból is. A Balkánról feltolult jövevények ilyen alapon üldözték el a magyarokat a Maros vonalától északra és távolították el a Dráva-Száva közén élt horvátok egy részét is.

A szerbeknek nem voltak a nemzetség értelmében vett nemeseik. Azonban határőrző katonákként jobbágyoknak sem számítottak: helyzetük leginkább a székelyekére hasonlított. Három oka van, hogy bennük nagyon korán kialakult a nemzeti öntudat: etnikailag szinte zárt tömbben éltek; az autonómiához közeli önállóságot élveztek; akkor kerültek végeinkre, amikor azok hatalmi értelemben nem tartoztak hozzánk. Ezért semmi se kötötte őket Magyarországhoz és a magyarokhoz: bennünk csak riválist, vágyaiknak a gátját látták.

Részükről 1848 alaphangulatát ez a tudat, illetve a saját haza iránti felfokozott vágy határozta meg. Bár már újraéledt Szerbia, még török uralom alatt sínylődött. A szerbség szétszórtan élt az óhazában, a Dráva-Száva közén, a még nem integrált Határőrvidéken és annak a már visszacsatolt bácskai és bánáti vidékein. A szerbek úgy vélték, hogy előbb itt kell megerősödniük és innen lehet majd felszabadítani az óhazát is a török alól. Ehhez pedig egy szerb irányítású háttér területre – a Vajdaságra – volt szükségük.

Szakíróink kiemelik, hogy március 21-én a szerbek Budán, Újvidéken és másutt a magyar forradalommal szimpatizáló tüntetéseket szerveztek. Valamiért már nem hangsúlyozzák, hogy bár mellettünk is kiálltak, inkább azt skandálták, hogy a szerbet ismerjék el nemzetként; hogy legyen saját nemzetgyűlésük; hogy kapjanak autonómiát. Azaz valójában a hatalomból akartak részesedni, mégpedig nem is akárhogy.

A követelések április 9-én váltak világossá, amikor Stratimirović felkereste Kossuthot, úgymond békejobbot (?) kínálva. Bár diplomatikus formában, a szerb népvezér ultimátumot terjesztett elő: ha nem teljesülnek a követeléseik, akkor ***másutt keresik a megoldást***. Ez nem is burkolt fenyegetés volt. Arra Kossuth kevésbé finoman, de jóval egyenesebben az ***„Akkor döntsön köztünk a kard!”*** kitétellel reagált.

A szlavofilok ma is a válaszban és nem a felvetésben látják a magyar-szerb ellentét okát, ami meglehetősen furcsa. Kossuth nem mondhatott le hazánk területeinek az irányításáról és nem dönthetett annak új államformájáról. Felkínálta a szerbeknek, hogy a magyar nemzet tagjaként vállaljanak részt az ország irányításában, de az nem kellett nekik.

Forradalmak idején a nézetek gyorsan radikalizálódnak, node öt nap alatt nem változnak gyökeresen! Már április 14-i karlócai gyűlésükön a szerbek saját Vajdaságot követeltek, amit egyesíteni akartak a nem-létező Háromegy Királysággal. Világos, hogy küldöttük már ennek tudatában jött Pestre is öt nappal korábban. Kossuth nem látott rémeket és az elutasítása indokolt volt. Ennek dacára ma is azt sugallják nekünk, hogy júniusig volt mód a kibékülésre.

Hogyan, hiszen az álláspontok megmerevedtek, egyik fél sem kereste a tárgyalásos utat és annak nem is lett volna értelme az összeegyeztethetetlen vélemények miatt?

A szerbek hamar bekeményítettek. A május 13-15. közötti újabb karlócai gyűlésen szerbiai fegyveresek is megjelentek. Leszögezték, hogy a szerb politikailag független nemzet, amely megtagad minden engedelmességet a magyarok felé, és kikiáltották a szerb Vajdaságot. Ez háborút jelentett egy idegen ország katonáival magyar földön! Méghozzá jól képzett katonákkal, mivel úgy a határőrök, mint a Szerbiából átözönlő fegyveresek azok voltak.

Június 12-én megindultak ellenünk. Fegyverrel támadtak a bácskai civil magyarokra. Hasonló barbárságra kevés példa akad.

> Idézet Zenta történelméből: „Leírhatatlan öldöklés folyt. A szerb vezérek 48 órai szabad gyilkolást ... engedélyeztek. Eddig tartott a szűzek megbecstelenítése, az öregek kínzása ... Az elfogottakat fejjel lefelé a templom előtti haranglábakra aggatták, s alájuk tüzet gyújtottak. Másokat nyakig földbe ástak, s úgy vágták le a fejöket, ... óriási piramist raktak a Szentháromság szobra elé és a szobrot is körűlrakták emberfejekkel. Mire a 48 órai szabad öldöklési idő lejárt, nem volt élő magyar Zenta városában."

Előbb az osztrákok ellenük küldtek tábornokokat, akik sorra átálltak hozzájuk. Utóbb már ők adtak nekik hadvezért (Šupljikac). Nekünk viszont nem volt sem fegyverünk, sem harci tapasztalatunk, sem jó vezérünk. Ezért akkor se bírtunk velük, amikor magyarok vették át a hadak irányítását. Ezért állóháború alakult ki és a Délvidéket egészen az összeomlásig nem tudtuk megszabadítani a szerbektől.

El kell gondolkozni azon, hogy méltányos-e szerb forradalomról beszélni? A szerbeket nem érdekelte a haladás. Óhazai fegyveresekkel karöltve háborút indítottak ellenünk és nem akartak mást, mint elszerezni területeinket. Viszont az olaszok se akartak társadalmi fejlődést, őket is csak az egység érdekelte. Fegyvert fogtak az osztrákok ellen, hogy területeket vegyenek el tőlük. Ténykedésüket mindenki forradalomnak tartja. Tehát ...? A szerb fölkelés is tartható egyféle „unità" törekvésnek, bár kirívóan barbár volt: a Balkán megmutatta valódi arcát.

8.2.2 Horvát elszakadás

1848-ig a horvátok értek el a nemzeti fejlődés legmagasabb fokára. Ez abból adódott, hogy Horvátország velünk párhuzamosan fejlődött, de társult helyzete révén külön egységnek számított és a horvátoknak saját nemeseik voltak. Már csak laza szálakkal kötődtek hozzánk, aminek a hátterét fentebb ismertettük: Horvátországot (Szlavóniával) 1578-ban osztrák katonai vezetés alá rendelték és attól fogva de facto elvált hazánktól, ami után gyakorlatilag már tényleg csak egyféle perszonáluniós viszonyban állt velünk.

A Zrínyiek és a Frangepánok tettei mutatják, hogy a régi elválás nem jelentett szellemi szakítást is. Egyes horvátokban még erős volt a közös haza „hungarus" tudata, bár már semmit se nyújtottunk nekik.

Időközben a Dráva-Száva köze lakossága nagyrészt horváttá lett, már ahol nem lepték el a Balkánról felözönlő vlahok és rácok. A horvátok északra tolódtak és így lett a központjuk Zágráb. A hódoltság végére Horvátországból egy tőlünk független osztrák tartomány lett. Ennek és a felvilágosodásnak a hatására a horvátokban meggyengült a „hungarus" tudat és azt „illír" érzület váltotta fel. Ehhez járult, hogy 1809-ben Napóleon létrehozta a rövid éltű Illír tartományt, részben Horvátország és Dalmácia területén.

A horvátokban ez azt a képzetet kelthette, hogy saját országgal bírnak és végre függetlenek a magyaroktól, bár a tartomány nagy része német volt és a Száván inneni Szlavóniát nem foglalta magában.

> A schönbrunni békével (1809) kreált Illír tartomány a Száváig ért és oda tartozott Fiume. Felölelte Görzöt, Isztriát, Karintiát, Krajnát, Triesztet és Dalmácia kisebbik részét. A párizsi béke (1815) után Ausztria egyik királysága lett, Dalmácia nélkül. I. Ferenc Fiumét és Horvátországot visszaadta jogos tulajdonosának, Magyarországnak (1822).

A reformkorban erőltetni akartuk Horvátországban a hivatalos magyar nyelvet és az ezirányú horvát panasz jogos volt. Azonban nem a nyelvkérdés okozta összetűzésünket. A horvátok már jóval azelőtt elhallgattatták a *haladás* híveit és a *haza* – a terület – vált tetteik egyedüli mozgatórúgójává. A hazát számukra a Háromegy Királyság jelentette. Az elé magyar részről nem is gördítettek volna akadályt, de a horvátok maguknak követelték a Muraközt és Fiumét, amiket nem akartunk átengedni. Az előbbi hazánk szerves része volt, az utóbbira pedig, ahol főleg olaszok éltek, fellendülő kereskedelmünk miatt volt szükségünk.

> Egyes horvát szerzők azt állítják, hogy a Muraköz mindig is horvát volt, mivel 1034-től a zágrábi egyházmegyéhez tartozott. Ez csúsztatás, mert az egyházmegyéknek nem volt közük a közigazgatási rendhez [MUN]. Egy olyan egyházmegyénk sem volt, amely követte volna a megyei avagy az etnikai határokat.

Meg kell érteni, hogy a horvátok számára a Háromegy Királyság éppen olyan szent ügy volt, mint számunkra az unió Erdéllyel. Még az ördöggel is cimboráltak volna az érdekében. Meg is tették. Akkoriban Dalmácia, amely egykor a Magyar Birodalom része volt, osztrák irányítás alatt állt. Előállt tehát az a helyzet, hogy ha a horvátok meg akarták kapni az osztrákoktól Dalmáciát, azért nyújtaniuk kellett valamit. A „föladjuk a haladást egy országért cserébe" lényegű alkut Jellasić vállalta. Mi elmarasztaljuk, viszont a horvátok szemében ő a hős, aki elsőként tett valamit álmuk, az egységes horvát haza megvalósításáért: amolyan horvát Garibaldi volt. Jellasićnak ugyanannyi szobra van odaát, mint Kossuth apánknak minálunk: tetszik-e nekünk, vagy sem, a horvátok őt tekintik „népük legjobbjának".

Most térjünk át az eseményekre. 1848-ban röviddel a miénk után horvát forradalom kezdődött. A zágrábi szabor éppúgy létrehozta Ideiglenes Nemzeti Választmányát (március 25.), mint tíz nappal korábban a magyarok. Ugyanolyan követeléseket terjesztették elő és ugyanúgy Bécshez, mint mi. Ez rossz jel volt, mert nem egyezkedtek velünk. Két nappal előbb Jellasić báni kinevezést meg tábornoki címet kapott és előléptették horvátországi főhadparancsnokká. Ez törvényesen csak a magyar parlament jóváhagyásával történhetett volna! Mindez jól mutatja, hogy az osztrákok Horvátországot nem Magyarország részeként kezelték és így ők adtak alapot annak majdani trianoni elszakadására.

Jellasić kerek-perec kijelentette, hogy ***az áruló magyar kormánnyal nem tárgyal***. Ilyen szellemben is cselekedett. Zágráb mellett van Túrmező (Turopolje). Ott „hétszilvafás" kisnemesek éltek. Szerintük és a kereskedők szerint hazánkkal jó viszonyt kellett volna ápolni a gazdaságuk fellendítése érdekében. Ezért a társadalmilag haladó rétegek a „magyarón" (magyarbarát) pártot támogatták. Ámde Horvátországban eluralkodott a „nincs szükségünk a magyarokra" érzület. Ennek jegyében a párt működését minden módon gátolták: még katonai erővel is megakadályozták, hogy tagjai megjelenjenek a zágrábi szaborban.

A új bán – egy magyar köztisztviselő! – április elején megkezdte ellenünk a fegyverkezést. Ezért naív ábránd az a vélemény, miszerint júniusig még esély lett volna a megbékélésre:

Jellasić területet akart, nem békét. Június 5-én a szabor a Háromegy Királyság főkapitányává emelte, azaz diktátornak tette meg. Ezután a horvát fegyverkezés még lázasabbá vált. Szerencsére a horvátok éppoly vontatottan mozdultak, mint mi. Jellasić szeptember 11-én lépte át seregével a Drávát, de nem sok babért aratott. Szeptember 29-én a pákozdi vértelen csatából megfutott, majd elhagyni kényszerült hazánkat. Később több inváziós seregnek is a vezére lett, de már nem horvát nemzeti, hanem osztrák birodalmi színekben.

A horvát forradalom lényegét a következőkben összegezhetjük. 1848-ban a horvátok saját hazával rendelkeztek: Horvátország nem csak autonómiát élvezett, hanem Magyarországgal szinte egyenrangú állam volt. Ennél sokkal többet nem is kívánhatott, mert az teljes szakítást jelentett volna. Ezért megbékélésünknek nem a mondvacsinált nyelvkérdés jelentette az akadályát. Sőt, a magyar vezetés még Szlavóniát is átengedte kompenzáció nélkül. Az olaszok által lakott Fiume hozzánk akart tartozni, a Muraközről pedig meg lehetett volna egyezni. Ezért napnál is világosabb, hogy az 1848-as horvát nóta nem ezekről a tényezőkről szólt.

Jellasić azért nem akart egyezkedni, mert a horvátok még többet, még nagyobb országot szerettek volna maguknak az illírizmus és a „mi nagy nemzet vagyunk" eszme jegyében. Egyrészt minden horvát-lakta területre, illetve a nem is mindenütt horvát Dalmáciára fájt a foguk, másrészt végleg el akartak szakadni tőlünk. Ez ellen semmit se tehettünk, vagyis amint a szerbek, úgy a horvátok esetében se mi voltunk a fogók.

8.2.3 Román sokszínűség

1848-ban a románok még nem jutottak el az öntudat azon fokára, amire a horvátok és a szerbek. Nem állt mögöttük saját haza (horvátok) és egységes óhaza (szerbek), hiszen a román állam csak 1865-ben alakult meg. Elszórtan éltek: sokan Magyarországon, mások a visszacsatolt Bánságban, ismét mások az osztrák irányítású Erdélyben és Partiumban. Voltak köztük görög katolikusok és görög keletiek. Voltak régiek és új jövevények. Ezért a románságban 1848-ra nem alakulhatott ki egységes akarat és nemzettudat. Képviselőik nem ugyanúgy értékelték – a számokat.

A Bánság nélküli *anyaországban* a románok úgy gondolták, hogy az Unióval megnő az egyesült hazában a románság lélekszáma és ezért nagyobb szavuk lehet. Ha a magyarok győzelemre viszik ügyüket, annak áldásaiból a románok is részesednek. Ezért a hazai románság a haladás és az Unió mellett voksolt, mint az erdélyi román értelmiség egy szűk rétege is. Nem akartak saját forradalmat; teljes mellszélességgel a mi felkelésünk mellé álltak és kerülték a velünk való konfrontálódást.

Az *erdélyiek* tőlünk független országban éltek és másként számoltak. Bár nem volt sok szavuk Erdélyben sem, ott mégis ők éltek többségben. Úgy vélték, hogy súlyukat veszítenék az Unióval. Továbbra is megszállottan vágytak a negyedik nemzetként való elismertetésükre, bár a három nemzet középkori koncepciójának rég befellegzett. Őket ez nem zavarta, mert már az újkori nemzetfelfogásban gondolkodtak. Pár hamar háttérbe kényszerített politikust kivéve a hangadók kezdettől fogva az Unió ellen ágáltak. Nem támogatták a magyar reformokat, mert ahogy Bărnuţ mondta: „Nemzetiség (azaz politikai nemzet) nélkül nem létezik szabadság" és a „köztársaság is csak zsarnokság". Így az erdélyi románok a fejlődés tagadóivá váltak és mindkét ügyünkben – haza és haladás – élesen szembe kerültek velünk.

A *bánsági* románok nagy része késői jövevény. Mivel a Bánság sokáig osztrák irányítás alatt állt, bennük ki sem alakulhatott a hungarus tudat. Szellemi vezérük, Murgu, fennen hirdette, hogy a Bánát mindig is román volt és a magyarok oda csak betolakodtak, hogy

elvegyék földjeiket. Eszerint a történelemben nem volt jártas, de a forradalmak idején senkit se érdekel az igazság. Nyíltan a térség elszakítására lázított, amit egy ideig elnéztünk, mert össze akartuk ugrasztani a szerbekkel. Miután az nem sikerült, Murgut bebörtönöztük és már arról az oldalról se számíthattunk sok jóra.

Az események az alábbi módon alakultak. A románok, mint a szerbek is, eleinte állítólag velünk szimpatizáltak, de a szög hamar kibújt a zsákból. A marosvásárhelyi jurátusok, Avram Iancu és Papiu-Ilarian március 24-én a román nemzet és nyelv elismerését igényelve autonómiát követeltek a román többségű megyéknek. A kolozsvári román értelmiség is ekként nyilatkozott március 28-án. Eleinte a románok szellemi támaszpontjai a szász városok – Brassó és Szeben – voltak: ott adták ki az ellenünk uszító kiáltványokat. Ámde hamar Balázsfalva vált forradalmuk központjává olyasféle szereppel, mint a szerbeknél Karlóca. Ott egymást követték a román nemzeti gyűlések: a következő április 30-án. Előtte a népvezérek uszító hadjáratot folytattak az Érchegységben a magyarok elleni harcra tüzelve a mócokat.

Május 15-én nemzeti különállásról szónokoltak. A gyűlésen regátiak is megjelentek. Ismétlődtek a karlócai események: itt is a magyarellenes hangadók domináltak. A gyűlés a ***„Románok, fegyverkezzetek!”*** felkiáltással zárult. Az aktus két héttel megelőzte az Unió törvénybe iktatását. Ezért a kibékülés kiváló alkalmáról szóló nézet román viszonylatban is mesének számít.

Erdélyben az osztrákok lefegyverezték a székely határőröket, míg a románokat munícióval látták el. A magyarság önvédelmi harcra kényszerült és csak kisebb atrocitások róhatók fel neki. Viszont a románok nemcsak az osztrák hadműveleteket támogatták, hanem ártatlan civileket is leöldöstek, mint a szerbek, védtelen településeket égetve fel. Bem apó reguláris hadseregének a harcai és Avram Iancu szabadcsapatainak az embertelen dúlásai közé aligha lehet egyenlőségjelet tenni.

Ennek dacára a románok 1848-as megmozdulása forradalom volt. A románság joggal várt volna egyféle önrendelkezési lehetőséget. Viszont a magyar vezetés sem volt szűkkeblű, amikor azt nem adta meg. Egyrészt nem állt még előtte európai példa, másrészt joggal tartott az egyre nyilvánvalóbb román irredenta törekvésektől. Ezeket a szocialista érában letagadták, de a románok maguk szolgáltak információkkal erről a széles körű jelenségről.

8.2.4 Szlovák nemakarom

A szlovákság helyzete eltért az eddig említett nemzetiségekétől. Nem volt saját területük, mint a horvátoknak és a szerbeknek. Soha nem éltek külön országban, mint az erdélyi és a bánáti románok. Nem állt mögöttük óhaza vagy testvérállam, mert a forradalomtól ódzkodó csehek országát nem tekintették annak. Ezen kívül – és ez fontos – a szlovákokat nem érte általuk nemzetinek tartott sérelem, mert a magyar nyelv erőltetését csak nagyon kevesen tartották elnyomásnak.

A szlovákoknak nem volt *miért* és *kivel* forradalmat csinálniuk. Nem voltak nemesi vezetőik, értelmiségük szűk rétegre korlátozódott és annak sem volt kifogása a magyar irányítás és Magyarország, mint haza ellen. Forradalmi szinten biztosan nem. Ezt mutatja, hogy míg a szerbek és a románok tízezreket verbuváltak a karlócai és balázsfalvi gyűléseikre, a szlovákok csak százával-ezrével jelentek meg a mindig másutt megrendezett találkozóikon. Tömegek nélkül pedig nem lehet forradalmat csinálni.

Március 28-án Liptón Hodža üdvözölte forradalmunkat, de mindjárt szlovák nyelvű oktatást és önigazgatást követelt Liptó megye számára. Pár nap múlva Hurban az igényt

kiterjesztette az összes szlováklakta megyére, de nem szólt autonómiáról és egyelőre nem is fenyegetődzött. Mindezek szerény igények voltak a helyzethez képest. Az országgyűlés április 12-én tűzte napirendre a szlovák kérdést, de rögtön elnapolta azzal, hogy nem a szlovák nép bajairól, hanem az orosz törekvéseket szolgáló pánszláv propagandáról van szó. A szlovák felvetéseket Kossuth sem támogatta, holott anyai ágon maga is szlovák származású volt. Kormánybiztosokat küldtek ki a Felvidékre és a szoros értelmében vett lekenyerezésükre az ott élőknek ingyenes vetőmagsegélyt juttattak.

Megjegyzendő, hogy a földesurak a Felvidéken – éppen úgy, mint Erdélyben és másutt – jogtalanul sajátították ki földeket és erdőket, megfosztva a népet a megélhetéstől. A szlovákok csak annyit vártak, hogy igazságot szolgáltassunk nekik, ami valóban szándékunkban állt (vö. úrbéri rendezés). Többre nem is vágytak. Ez dühítette a maroknyi szlovák önjelölt népvezért, aki mindenáron bajt akart keverni, így Hurbánt is, aki megfeddte népét, amiért nemzeti jogaikat föladnák ilyen apróságért. Április 28-án a szlovákság nemzetként való elismerését követelte. A népvezérek május 10-én új követelésekkel álltak elő, amiket már Bécsbe juttattak el. Ezért az esetet a kormány, jogosan, hazaárulásnak tekintette és elfogató parancsot adott ki a hangadók ellen, akik részben Bécsbe, részben Csehországba menekültek.

Június 2-án Prágában pánszláv kongresszus kezdődött, amely az osztrák birodalom föderatív átalakításáról értekezett. Négy tartományt képzeltek el: németet, magyart, egy északi és egy déli szlávot. A románokról hallgattak. A csehek, a horvátok és a szerbek a változást fegyverrel akarták kierőszakolni. Ám a lengyelek és az egyetlen orosz küldött a Habsburgokkal való leszámolást csak a magyarokkal karöltve vélték lehetségesnek. Az osztrákok a kiprovokált prágai felkelés elfojtásával hamar véget vetettek a kongresszusnak, amelyen kiderült, hogy a pánszláv mozgalom életképtelen, mert a különböző szláv népek érdekei és nézetei szemben állnak egymással.

A kongresszus semmit se ígért a szlovákoknak. Az északi szláv tartomány nem jelentett volna a számukra megoldást, mert jobban féltek a cseh bábáskodástól, mint tőlünk. Nem szlovákok, hanem csehek alkották a Bécsben szervezett „szlovák légiót", amely szeptember elején tört be hozzánk, ámbár a cseh és szlovák egységnek akkor még Csehországban is csak maréknyi híve volt. A pár száz fős csapatot maguk a szlovák népfölkelők verték szét jelezve, hogy a mi oldalunkon állnak.

Szomorúan kell beismerni, hogy a szűkkeblűség tétele az ő esetükben kivételesen jogos. Népeink közül egyedül velük nem kellett kibékülnünk, mert nem voltak ellentéteink. Erre mit tettünk mi? Halogattuk panaszaik orvoslását, aminek eredménye az lett, hogy 1849 második felére már az addig velünk rokonszenvező szlovákok is ellenségeinkké váltak.

8.2.5 Hazai németek, erdélyi szászok

A németeknél nem beszélhetünk forradalmi lelkületről, ami érthető. Szétszórtságuk miatt saját *hazában* nem gondolkozhattak, de fogékonyak voltak a *haladás* iránt, mert nagyrészt városi polgárok lévén az csak javukra válhatott. Itt mutatkozott meg Deák bölcsessége, hiszen az ő javaslatára nem erőltettük városainkban a hivatalos magyar nyelv használatát. Mégis sokan asszimilálódtak. A szepesi szászok továbbra is a maguk álomvilágát élték, senkitől semmit se várva. A bácskai svábok nem alaptalanul tartottak a szerbektől, ezért mellénk húzódtak. Noha a bánátiak visszasírták az osztrák Bánságot, végül beletörődtek a magyar közigazgatásba.

Nem úgy az erdélyi szászok. Bár közöttük is akadtak (Hann, Gooss), akik a haladást várták forradalmunktól, őket elhallgattatták. Népvezéreik az Unió ellen ágáltak: Erdélyben még volt némi befolyása a szászoknak, viszont az egyesült Magyarországon nem sok szavuk lett volna. Mivel bennük nem volt semmilyen pozitív akarat, csakis a magyar ügy elgáncsolására törekedtek, esetükben jogosan beszélünk ellenforradalmi érzületről és reakcióról.

8.3 OSZTRÁK AUTOKRÁCIA, MAGYAR ÁLMOK

Miután a nemzetiségek vágyait és tetteit áttekintettük, nézzük meg, hogy miként reagáltak azokra az érintettek, vagyis az osztrákok és a magyarok. 1848-ban senki sem várta el, hogy az osztrákok tapsoljanak a forradalmaknak. Egyelőre még az olasz volt számukra az igazán kemény dió, mert az unità törekvése déli területeiket fenyegette. Ezért voltak hajlandóak átmenetileg és persze csak látszólag egyezkedni velünk.

Hogy örömünk ne legyen maradéktalan, április 25-én életbe léptették az új alkotmányt. Ezt oktrojáltnak mondjuk, mert felülről erőltetett rendelet volt: az érintetteket nem hallgatták meg. Az új rend a Lajtán túl – vagyis a Kárpát-medencére nem vonatkozott – minden nép számára biztosította volna nemzeti léte elismerését és nyelvének használatát, bár tisztázatlan maradt, hogy mit is jelentenek ezek a nagy szavak. Társadalmi haladással nem kecsegtetett, node az rajtunk kívül senkit sem érdekelt. Továbbá egy kérdés, hogy az új alkotmány sohasem lépett életbe, más kérdés, hogy alaposan feladta nekünk a leckét: a Kárpát-medencén belül a mi dolgunk lett volna egy hasonló rendelkezés, amit attól fogva el is vártak tőlünk.

Az itáliai helyzet miatt az osztrák támadás váratott magára: Windisch-Grätz hadai csak 1848. december 16-án lépték át a határt. A harc váltakozó sikerekkel folyt. Egy ideig nekünk állt a zászló, mert a császár nem váltotta be a nemzetiségeknek tett ígéreteit. Nem ismerte el függetlennek a horvátok Háromegy Királyságát, nem hasította ki a szerbeknek a Vajdaságot, nem adott önkormányzatot a románoknak se a Bánságban, se Erdélyben, még a szászokat is sértette az Unió elfogadásával. Népeink kezdték érzékelni, hogy bár kevesebbet ígértünk, azt meg akartuk tartani. A horvátok ki is jelentették, hogy hiba volt fegyverrel támadniuk ránk.

Sajnos a helyzet megváltozott: bekövetkezett a váratlan. 1849. február 26-án Kápolnánál döntő vereséget szenvedtünk. Az uralkodó azt kihasználva kiadta az olmützi alkotmányt (március 4.), jelezve igazi szándékait. Magyar királyi címét félretéve az egy és oszthatatlan ausztriai császárság jegyében a Medencét önkényesen tartományokra szabdalta. Közöttük Magyarországot csak egynek tekintette a tőle újra elszakítandó Erdély, a háromegy királyság jegyében formálandó Horvátország és a szerb óhajnak megfelelő Vajdaság mellett. Így nemzetiségeink – legalábbis papíron – megkapták, amit akartak. Az új alkotmány arra volt jó, hogy elhallgattassa a haladás iránti igényeket, leszerelje a forradalmi törekvéseket és újra szembeállítsa velünk a népeket. Az októberi diploma még csak ügyes diplomáciai húzás volt. Viszont az újabb változata bukásunk után életbe is lépett és meghatározta sorsunkat.

Az osztrákok jól manővereztek, minket viszont tehetetlenségre ítélt a félelem és a megosztottság. A kettő nem független egymástól.

1848-49-ben vezetésünk sok mindentől rettegett. Félt a pánszláv mumustól. Tartott a nyílt szerb és a burkoltabb román irredentizmustól. Leginkább pedig Herder jóslatától, vagyis a magyar nép eltűnésétől. „Most, vagy soha” alapon arra gondolt, hogy ha most nem

teremtjük meg hazánk integritását és ha most nem biztosítjuk benne a magyarság uralmát (vö. politikai nemzet), akkor arra már soha nem kerül sor. A forradalmi hév a félelemmel párosulva vezetett az ismert magatartásra.

A félelem jogos volt. Nem véletlenül hoztuk meg azt a törvényt, amely szerint súlyosan büntetendő az, aki a sajtóban a magyar egység felbontására izgat, hiszen hazai nyomdákban láttak napvilágot a leplezetlenül magyar-ellenes röpiratok! Képtelen volt az a helyzet is, hogy országunkban szabadon szervezhették az ellene uszító nemzeti gyűléseket úgy Zágrábban, mint Karlócán és Balázsfalván, sőt idővel már a Felvidéken is!

Népeink követelései egymásnak is ellent mondtak. A horvátok és a szerbek jogot formáltak a Dráva-Száva köze ilyen-olyan részére. A Bánságra igényt nyújtottak be a szerbek, a románok, de már a németek is. A románok egy része támogatta, más része ellenezte az Uniót. Félistennek kellett volna lennie, aki az ellentmondó vágyakat ki tudta volna elégíteni! Így a magyar vezetés a dolog könnyebbik oldalát fogta meg: azt hallotta meg a követelések közül, amit meg akart hallani, és be kell vallani, hogy nem sokról kívánt tudomást venni. Parlamentünkben három réteg alakult ki.

Egy szűk csoport a nemzetiségi kérdés radikális megoldását akarta és ezt Teleki László fémjelezte. Ő nemzetiségeinknek területi autonómiát adott volna, bár jól tudta, hogy az egyet jelent országunk feldarabolásával. Ha hallgattak volna rá, akkor rendeztünk volna saját magunknak egy „önkéntes Trianont", a magyarság szempontjából etnikailag és területileg bizonyára sokkal kedvezőbbet, mint amilyen a tényleges lett. De csak kevesen álltak Teleki mellé, aki – Trianont szinte megjósolva – a sötét jövőlátásba később beleőrült. A kevesek közt volt Wesselényi, aki hasonlóképp tartott hazánk szétesésétől. Ezért azt javasolta, hogy az erdélyi magyarságot telepítsék közel az alföldi tömbjéhez és az azon túli területet mindjárt adjuk is fel!

A másik még szintén vékony rétegbe azok tartoztak, akik (mint Deák, Eötvös, Széchenyi) a többiek egyes közösségi jogait elismerték. Felemelték szavukat a magyarosító propaganda ellen és személyi-kulturális autonómiát képzeltek el a nem-magyarok számára. Ilyen alapon fogant Eötvös 1848 őszi nemzetiségi törvényjavaslata, aminek két szépséghibája volt. Egyrészt nem arról szólt, amit a nemzetiségek akartak, hanem arról, amit mi képzeltünk el a számukra: nyelvi engedményekre korlátozódott, miközben folyt a háború az önállóságért, a területért, a Medence részeinek a birtokáért. Másrészt sok más javaslathoz hasonlóan ez is elbukott a harmadik réteg ellenállásán. Még a haladó szelleműek se fogadták el a nemzetiségi autonómia gondolatát.

Végül a nemzetiségek ügyében is a halogató, a minden engedményt árulásnak tartó, széles bázissal rendelkező réteg döntött. A szószátyárok hada, akik hazáról és haladásról papoltak, de ellenükre cselekedtek. Írott malaszt maradt a köztehervíselés és késlekedett a földreform. Ezt rögtön ki is használták ellenfeleink. A román Şaguna püspök és a szerb Rajačić metropolita a parasztok tőlünk való eltávolításán ügyködött, Jellasić pedig megelőzött minket, maga rendelve el a horvátországi és szlavóniai parasztok terheinek a csökkentését. Mondani sem kell, hogy a magyar ügy ellenségei mekkora előnyre tettek szert ezáltal: az addig talán még habozó nemzetiségi tömegek lassan, de biztosan ellenünk fordultak.

Nem lehetünk büszkék akkori parlamentünkre. Később egyesek a „mindent vissza" irreális koncepciójában gondolkodtak. 1848-49-et hasonló hangulat jellemezte: a szentistváni Magyarország jegyében a „mindent megtartani" vált jelszóvá. Sajnos a korszak józan magyar politikusai sem léphettek túl saját árnyékukon. Nem voltak készek a hatékony tettekre, de ugyancsak rajongtak a meg nem valósítható kósza ötletekért. Két ilyesmiről is bőbeszédűen emlékeznek meg a szocialista szellemben írt kiadványok.

Az egyik a *szegedi nemzetiségi törvény* (1849. július 21.). Miután minden összeomlott – azaz totálisan megkésve – megkreáltuk ezt a papírt, amely csak az anyanyelvre irányult. Az már 1848-ban se érdekelt senkit, hiszen már mindenki területre vagy nemzeti elismertetésre ácsingózott. A törvény a maga nemében korszerű volt, de két szépséghibája volt: már nem lehetett végrehajtani és betartására később sem volt mód. Amikor újra szabadokká váltunk, már nem mindenkinek állt szándékában kedvezményezni a nemzetiségeket, aminek az okait majd később tárom fel. A lényeg az, hogy az 1849-es Kossuth alaposan feladta a leckét az 1867-es Deáknak, mert könnyű ígérgetni, de nehéz az ígéreteket be is váltani.

A másik a *dunai konföderáció* terve. A szocializmusban dicsfény övezte „népeink legjobbjainak" elképzelését, de vajon miért magasztalják ma is ezt a képtelen ideát? Kiötlői államszövetséget képzeltek el a magyarok, románok és szerbek részvételével; a többi népnek nem jutott szerep. Eltervezték, hogy fővárosa felváltva Budapesten, Bukarestben és Belgrádban lesz. Szóval a részleteket kiókumlálták, csak épp az elképzelés torka volt véres. A szerbek hamar kihátráltak az ügyből és a terv a magyar-román megegyezésre korlátozódott. Azonban a józan politikai körök irreálisnak tartották, mert Magyarország a Habsburg Birodalom része volt, Románia pedig nem is létezett. Nemzetközileg az ötletet Anglia talán támogatta volna, de neki fogalma sem volt az itteni viszonyokról. Viszont képzelhető, hogy mit szólt volna hozzá a közelről érintett Ausztria, Oroszország és Törökország!

Sokan szeretnék visszafordítani a történelem kerekét. De létezett-e kiút 1848-49 során a hármas történelmi csapdából, amely így hangzik:

- a Kárpát-medence a forradalmak idejére *elmagyartalanodott;*
- még helyre sem állt Magyarország *integritása;*
- amikor a nemzetiségek máris *osztozkodni akartak rajta.*

A helyzetre nem létezett megoldás. Mindenki a kellő alkalomra várt. Ezért amikor 1848 tavaszán elkövetkezett, az elfojtott akaratok elemi erővel törtek fel. Ezért kell *forradalmakról* beszélnünk és ezért nem szól a cím a szokott módon: 1848-49-es *magyar forradalom* és szabadságharc.

Póriasan szólva történelmi pechünk volt. Mindenkit elkapott az akarás láza („most, vagy soha"). Akkor támadt lehetőség hazánk egyesítésére, amikor népeink maguk is forradalmi követelésekkel álltak elő. Vágyaink így szögesen ellentétesekké váltak mások óhajaival. Megoldást csak az hozhatott volna, ha valamelyik fél valamiről lemondott volna. Azonban a forradalmi helyzetekre nem a vágyak feladása a jellemző. Ezért békéljünk meg a gondolattal, hogy nem történhetett másként:

1848-49 egyáltalán nem volt jó alkalom az ellentétek rendezésére: rosszabbat el se lehetne képzelni.

8.4 BÜNTETÉS ÉS JUTALOM

Népeink annyira eltávolodtak egymástól, hogy már halvány esély se volt a közeledésükre: 1848-49 végleg eldöntötte a Kárpát-medence sorsát.

Gyakran találkozunk azzal a szellemesnek vélt kitétellel, miszerint a nem-magyarok a szabadságharc leverése után „ugyanazt kapták jutalmul, mint a magyarok büntetésül”. A mondás ízléstelen és hamis.

Ízléstelen, mert Aradon magyar hazafiakat végeztek ki, Kufsteinben ők sínylődtek és nem mások. Ők kényszerültek emigrációba, őket sorozták be ezrével az osztrák hadseregbe, ők veszítették el állásukat, ők bujkáltak és nem mások. A nem-magyar radikális vezetők csak megrovásban részesültek és eltiltották őket a ténykedéstől. De Jellasić óriási pénzjutalmat és 1854-ben grófi címet kapott. Avram Iancut is kitüntették; más kérdés, hogy az ő élete megtört.

A kitétel hazudik, hiszen nemzetiségeink óhajai nagyrészt teljesültek. A császár végrehajtotta az olmützi alkotmányt, aminek értelmében hazánkat újra ízekre szaggatták és részeit másoknak juttatták az alábbiak szerint (vö. Trianon második mozgatórúgója).

A *horvátok* megkapták Szlavóniát, a Muraközt és Fiumét, bár az utóbbi nálunk maradt volna. Az osztrákok megtartották Dalmáciát, újra katonailag igazgatták a Határőrvidéket, Horvátországot pedig olyan korona-birtokként kezelték, aminek ügyeibe nem szólhattunk bele. Bár a horvátok nem váltak a maguk uraivá, a helyzet végső vesztesei mi lettünk, mert Horvát-Szlavónországnak a tartós különállása vezetett a trianoni elszakadásához (25. ábra).

25. ábra: A Kárpát-medence felosztása 1849-ben

Új tartományt kreáltak „Szerb Vajdaság és Temesi Bánság” néven Bács, Torontál, Temes, Krassó megyékből és a Szerémség két járásából. A császár felvette a szerbek nagyvajdája címet. Így a *szerbek* függetlenné váltak tőlünk és hazánk területe a tizedével kisebb lett. A szerbek bánatára a tartomány központja nem Karlóca lett, hanem a német Temesvár. A régióban annyi román élt, mint szerb – külön jogok nélkül. Mindenesetre Trianonkor a szerbek arra hivatkozhattak, hogy az ő Vajdaságuk már régen is létezett.

Az Uniót semmissé tették. A Partiumot visszakapcsolták Erdélyhez. A szászok lettek a hangadók, mert az osztrák tartományt Szebenből vezették. Ámbár a románok semmit se nyertek, mert nem kaptak nemzeti jogokat, vesztesek sem voltak. Sőt, közvetve jól jártak a nemzetközi politikát tekintve. Erdély a török időkben önálló ország volt és az 1848-49-es rövid pillanattól eltekintve az is maradt egészen a Kiegyezésig. Ezért az európai tudatban

Magyarországtól független államként rögzitődött. Tehát amikor 1867-ben újból hazánk részévé vált, azt mások nem a magyar állam integritásának a helyreállásaként könyvelték el, hanem úgy, hogy a magyarok egy idegen, általuk alig lakott régiót kebeleztek be. Ez az európai felfogás döntően hozzájárult ahhoz, ami Trianonban Erdéllyel történt.

Az osztrákok a határőrfalvakat 1851-re polgárosították, a székely és oláh határőrezredeket felszámolták, mert létük értelmetlenné vált, viszont sok galiba forrásai lehettek volna. Az intézkedések a szászokat se kímélték: 1852-re felszámolták a szász autonómiát, amivel az ellentétek fenntartása volt a cél: ez a „divide et impera" politika eleme volt. Ui. korábban a szászok úgy gondolkoztak, hogy csináljanak a magyarok és az oláhok, amit akarnak, őket majd csak megvédi az autonómiájuk: annak érdekében hajlamosak voltak sok mindenben kiegyezni másokkal. Viszont önállóságuk elveszítése után gátolták a magyarok törekvéseit, hiszen már csak egy osztrák Erdélyben volt lehetőségük az érdekeik érvényesítésére.

A *szlovákok* és a *ruténok* kimaradtak a Kárpát-medencének az osztrák újrafelosztásából. Ez érthető, hiszen egyrészt korábban sem kaptak ígéreteket, másrészt nem voltak az osztrákok hasznára a magyar forradalom és szabadságharc ellenében.

Szomorú, hogy a népek hangadói mit sem tanultak az 1848-49 során történtekből. A bukás után minden ott folytatódott, ahol abbamaradt. A horvátok és szerbek nyereségeik dacára panaszkodtak, hogy nem válhattak önállóbbá. A románok újra felvetették területi autonómiájuk kérdését. A példát követték a szlovákok és a ruténok. Az előbbiek már volt országrészük helyreállítását követelték, nem zavartatva attól az aprócska ténytől, hogy olyan korábban soha nem létezett. Az utóbbiak kifejezték reményüket, hogy egy újabb orosz invázió elszakítja az általuk lakott térségeket hazánktól. Már a bánsági németek is saját tartományra tartottak igényt. Közben a magyar vezetés a régi nótát fújta az uralkodó nemzetről, a magyarok felsőbbségéről, a hódítási jogról és így tovább. Nem engedtünk a negyvennyolcból...

8.5 A KIEGYEZÉS (1867)

Vita tárgya, hogy a Kiegyezés pozitív jelenség volt-e. Sokan Deák művével mint feltétlenül jóval értenek egyet. Mások elkerülhetetlen rossznak tartják. A Kiegyezés áttételes hatásaira csak kevesen figyelnek, pedig azok határozták meg sorsunkat. Mindezt a következők tükrében kell szemlélni.

1867-re Ausztria nemzetközi tekintélye a mélypontra zuhant. Délről az itáliai mozgalmak tépázták, északról Poroszország törekvései fenyegették. A volt Szent Szövetség harmadik tagja is ellene fordult: Oroszország ki akart jutni az Adriára, ezért Szerbiát és Romániát támogatta. Politikusai már 1866-ban kijelentették, hogy az osztrák birodalmat etnikai alapon fel kell osztani. A mi helyzetünk sem volt rózsás, hiszen az orosz szándék főleg minket érintett, ezért érthetően aggódtunk Szerbia és Románia megerősödése miatt.

Ferenc József nemcsak a mi sürgetésünkre szüntette meg a korábban felkarolt Vajdaságot (1857), hanem már ő is reális veszélynek látta a Szerbiához való csatlakozását. Szerbia ui. függetlenné vált Törökországtól és a Habsburg-lojális Karagyorgyevicsek helyét az orosz-barát Obrenovics dinasztia vette át (1858). Havasalföld és Moldva egyesülésével létrejött Románia (1859), amely orosz támogatással vált függetlenné a törököktől (1865). A román állam eleinte leplezetten, majd egyre nyíltabban beavatkozott Erdély belügyeibe.

A szocialista érában szajkózott szólamok miatt ma is sokan úgy tudják, hogy az irredentizmus magyar nacionalista találmány. Ez tévedés. Az „irredenta" szó és törekvés olasz eredetű: az olasz(nak hitt) földek visszaszerzését jelentette. Ez volt a Romániában működő mozgalom neve is, amely a román-lakta területek egyesítését tűzte ki célul, ami természetesen egyet jelentett Erdély elcsatolásával.

Egy apróság: A sok irodalmár által dicsért és „román Petőfinek" titulált Eminescu (született Eminovics, eredetileg rác volt) már a Kiegyezéskor megénekelte, hogy hazája határai majd a Tiszánál fognak húzódni...

Előnyök. Hazánk 1849 után darabokban hevert. Horvátország és Erdély ügyeibe nem volt beleszólásunk, mint ahogyan a Határőrvidék és a Vajdaság dolgaiba sem. 1867-ben békésen állt helyre országunk integritása, amiért 1848-49-ben annyi vért ontottunk. Vajon mennyi esélyünk lett volna arra, hogy ez bekövetkezzék a Kiegyezés nélkül? Nem sok, ezért bizonyára igazuk volt azoknak, akik örömmel üdvözölték az új helyzetet.

A fenyegetettség miatt az osztrák és a magyar érdek találkozott. Bár a Kiegyezéssel hazánk szuverenitása korlátos maradt – a had-, pénz- és külügyeket Bécsből irányították – ez volt a történelmi kompromisszum ára. Ezt akkor nem tartottuk soknak, hiszen cserébe helyreálltak határaink és mi lettünk a Kárpát-medence osztrákok által is elismert kizárólagos urai.

A Kiegyezés után Magyarország hatalmi esélyei javultak és nagyobb szerephez jutott a Monarchiában. Gazdasági és kulturális tekintetben is előre lépett, vagyis már kezdett az európai országokhoz hasonlítani, bár ezt Bécstől nyugatra nem ismerték el. Sajnos az akkori „rendszerváltás" kettős sikerét – népünk gyarapodása és államunk egységének a helyreállása – túlértékeltük és a nagy öröm közben nem figyeltünk a negatív jelenségekre.

Hátrányok. ***Az osztrákok megszabadultak a Kárpát-medence etnikai gondjaitól, örökös bajaitól és azokat a mi nyakunkba varrták***. A kihívásnak nem tudtunk eleget tenni. Pozitív mozzanatként az 1868-ban tető alá hozott magyar-horvát kiegyezés említhető. Noha észszerű volt, a horvátok elégedetlenek voltak vele azért is, mert nálunk maradt Fiume és a Muraköz, meg azért is, mert ők teljes önállóságra, tőlünk való elszakadásra vágytak. Ezért új szövetséges, a szerbek felé kacsintgattak.

Hasonló kurzust követtek a többi nemzetiségek. A Kiegyezés egyik ára az volt, hogy a hazai nemzetiségek még inkább ellenünk fordultak úgy, hogy társakra leltek egymásban.

Nem gondolunk a csehekre, akik mindig riválisaink voltak, trialista birodalmat akartak volna és vérig sértődtek, amiért kizárták őket a hatalomból. (Bár ez csak elvileg igaz, hiszen csehek töltötték be a Monarchia fontos hadügyi és pénzügyi pozícióit.) A horvátokra, akik a hódoltság során nem véletlenül érezték úgy, hogy az osztrákok velünk egyenrangúakként kezelik őket, sőt inkább hagyatkoznak rájuk. Ők is trializmusban gondolkoztak volna. Végül világos, hogy a Kiegyezésből semmi jó nem hárult a Monarchia többi népére.

Egymást követték az ellenünk lázító román és szerb nemzeti gyűlések, amelyeken az anyaország felé orientálódtak. A szlovákokat a Kiegyezés taszította a csehek karjaiba. A ruténok hirtelen oroszokká léptek elő. Nemzetiségeink ilyetén magatartása nem volt váratlan: csak igazolta régi szándékaikat, amiket a Kiegyezés ürügye megerősített.

Nemzetközi hatás. 1849-ben „a magyar név megint szép" lett. Ügyünkért egész Európa lelkesedett: tudósok, művészek, írók adóztak csodálattal népünknek: legyen elég Vernét említeni. Ámde 1867-et mind árulásnak tartották: a magyarok kiegyeztek a sokak által utált osztrákokkal. Átcsúsztunk abba a kategóriába és elfeledték dicső tetteinket. Mi úgy érezzük, hogy a dualizmussal elismert európai szereplőkké váltunk. Ez önáltatás. Általa „a magyar név csúnya" lett: 1867 után a világ Magyarországot és a magyarságot már nem becsülte sokra, mert minden tekintetben az osztrákok csatlósaként tartotta számon.

Ennek a tudatában újra fel kell tenni a kérdést, hogy a Kiegyezés vajon pozitív fordulatnak tartandó-e? Úgy tűnik, hogy nem egészen. Viszont egyszerűen nem lehetett elkerülni. Nem magával a Kiegyezéssel volt a baj, hanem azzal, hogy a magyar politikai vezetés képtelen volt összekapcsolni azt egy átfogó nemzetiségi rendezéssel. Bár volt ilyen szándéka, a kivitelezés – az 1868-as nemzetiségi törvény – nem hozta meg a várt eredményt.

8.6 HÍRÜNK A VILÁGBAN

Annyit foglalkozunk a Kiegyezés eredményeivel és örömeivel, hogy közben elfeledkezünk a sorsunkat eldöntő tényezőkről. A XIX. század utolsó harmadára a magyarság aranykoraként gondolunk, holott akkor szereztünk időleges és tartós, a trianoni történéseket meghatározó, ellenségeket. Alábecsültük nemzetiségeink önállósodási vágyait és az azokat támogató erőket, noha Trianon harmadik mozgatórúgója – miszerint a nemzetiségek nem óhajtottak már tovább velünk együtt élni – a napnál is világosabb volt. Nem vettük észre, hogy miközben a Kiegyezéssel nyertünk egy barátot, az osztrákot – amely egyébként csak látszólag volt az –, általa veszítettünk el sokakat, akik korábban talán még a mi oldalunkon álltak.

A Kiegyezéssel újjáéledt a hódoltság előtti Magyarország és erős ***technikai fejlődésnek*** indult: elég Budapest látványos fellendülésére utalni. Sajnos ezt a fejlődést nem kísérte ***társadalmi haladás***. Borzalmasak voltak a közállapotok, a köznép szegény és műveletlen volt politikai jogok nélkül stb. Hazánk avitt feudális ország volt, amelyben az ipartól, a kereskedelemtől, a minden munkától elzárkózó (köz)nemesség vitte a prímet. Nem véletlenül rémlik fel előttünk a vagyonát elkártyázó dzsentri, a svindler, a kalandor, a botrányhős képe.

Mi sem jellemzi jobban a magyar nemes akkori szemléletét, mint hogy jelszavává az „Extra Hungariam non est vita!" vált. Magyarországon kívül nincs élet: mi szépek vagyunk, mi mindent tudunk, más nem érdekel minket, csak a „magyar igazság". Az új nézetformáló erővel, a sajtóval kialakult viszonyunk is hűen tükrözi arroganciánkat: nem törődtünk az ún. „országimázzsal". Ugyan kit érdekel, hogy mit firkálgatnak rólunk az újságírók, hiszen „nem írok, nem olvasok"?

1900 után Seton-Watson, a Scotus Viator (skót utazó) bejárta a Balkánt, Erdélyt és a Felvidéket cikkeket közölve, majd Angliába hazatérve előadásokat tartva a hazai viszonyokról. Valamiért rajongott a szlávokért, miközben előítélettel volt az osztrákok és a magyarok iránt. Ellenségeink által sűrűn idézett műveiben a nemzetiségek elnyomását is ecsetelte. A derék skót egy dolgot jól látott, egyben viszont tévedett. Érzékelte, hogy a földesúr nem veszi emberszámba a parasztot (bár az sem volt általános), viszont őt is becsapta a „magyar úr – nem-magyar szolga" hamis látszata. Ha járt volna az Alföldön is, akkor tudhatta volna, hogy a magyar úr a magyar parasztot is elnyomta, tehát a viszony nem etnikai, hanem társadalmi természetű. Amúgy a félretájékozott skót tévedését Trianon után hamar belátta és 1923-ban visszavonta állításait, de erről már kevés szó esik.

Az Angliában keltett hangulattal nem törődtünk. Azzal sem, hogy egyre kevésbé kedveltek minket a világban. 1849 után sokan csodálták és tisztelték a magyarokat. A század végére ezek az érzések megváltoztak. Vajon miért? Egyrészt a Kiegyezés miatt. Az osztrákoknak nem volt jó a hírük és minket is azoknak tartottak. Másrészt népünk képviselői fölényes, másokat lekezelő szólamokat engedtek meg maguknak, mint a hun örökség, a nagyra hivatott faj stb.

Vonjunk csak párhuzamot! Gondolkodjunk el azon, hogy miért kedvelték és kedvelik ma is a lengyeleket, miközben mi ma sem örvendünk nagy népszerűségnek? A XX. század eleji Európában utálták a feudalizmust, amely a lengyeleknél jóval kiterjedtebb volt, mint nálunk, őket mégsem ítélték el. Miért nem? A válasz ismert. A lengyel mosolyog, nem rátarti, nem akar mindenki másnál okosabb lenni. Nyitott a világ felé, miközben mi elzárkóztunk előle.

A XIX. század második felétől a csehek, románok, szlovákok képviselői – ügyvédek, tanárok, hivatásos politikusok, az intelligencia ismert és elismert képviselői – bejárták a nyugatot. Előadásokat tartottak, gyűléseket rendeztek, találkozót csikartak ki a potentátoktól. Tájékozottak voltak a világ dolgairól és informálták a világot az ügyükről, aminek érdekében komolyan vették a sajtót. Eközben a magyar nemes díszmagyarban feszített és legyintett a világra. Ez oda vezetett, hogy a Millennium idejére egyre többen idegenkedve tekintettek ránk és elveszítettük volt kedvelőinknek a szimpátiáját. Fájdalmasan kell bevallanunk, hogy

a világháborút már erős ellenszenv közepette értük meg.

Ugyan ki gondolt volna arra 1867-ben, hogy 1920-ban majd mennyire fontossá válik a népek és országok iránti szimpátia, illetve antipátia? Pedig ugyancsak nagy szerepet játszott, amint kiderül a 10. fejezetből. Azonban előbb tisztáznunk kell egy fontos kérdést.

9. MAGYAROSODÁS – MAGYAROSÍTÁS

9.1 INDOKLÁS ÉS CÉL

A XIX. század talán legvitatottabb jelensége a magyarosodás, amit sokan magyarosításnak állítanak be, pedig a két lényeg messze nem azonos.

A ***magyarosodás*** spontán, természetes folyamat. Az idegenek minden korban és mindenütt a befogadó ország meghatározó nemzetéhez igyekeztek igazodni, különösen akkor, ha távolabbról kerültek oda. Ne tévesszen meg az ezzel ellentétes mostani tendencia, amikor a befogadó ország népe fellazult és inkább a befogadott ragaszkodik az énjéhez. Régen ez másként volt. Az Árpád-korban hozzánk települt bajorok, csehek, lengyelek, olaszok, oroszok és mások idővel elmagyarosodtak. A hódoltság után bevándorolt svábok és a XIX. században beköltözött galíciai zsidók is hajlottak az asszimilálódásra.

Ezzel szemben a ***magyarosítás*** kényszerítő aktus. Azt jelenti, hogy különböző eszközökkel meggátoljuk a többi nép nemzetiségi érvényesülését. Akadályozzuk kulturális-művelődési tevékenységüket, a magánéletben is rájuk kényszerítjük a nyelvünket, elvesszük a megélhetési lehetőségeiket gazdasági intézkedések által stb. Az ilyesfajta etnikai kényszer ismeretlen volt nálunk a XIX. század végéig. A magyar politikai vezetés nem élt velük, hiába szeretnék az ellenségeink másként beállítani.

9.2 MAGYAROSODÁS A VALÓSÁGBAN

A XIX. század második felében a magyarság erősebben gyarapodott, mint a többi nép. Ezt a jelenséget a nagyfokú magyarosodással próbálják magyarázni. Azonban nem az volt a magyar térnyerés legfőbb oka, aminek a mértékét amúgy is rendre eltúlozzák. Ezért a dolog alapos vizsgálatot igényel.

Vajon lehet-e rossz adatokból kiindulva, helytelen elvi alapokon állva, alapvető feltételeket mellőzve és hibás számítási módszereket alkalmazva megbízható végeredményre jutni? Bizonyára nem. A Kárpát-medencében zajló etnikai folyamatok boncolgatásánál mégis sokan ezzel próbálkoznak. A hibák elkerüléséhez ismernünk kell a problémák természetét.

9.2.1 Megfelelő értékelési alap

Területileg teljes körű és az etnikai hovatartozást korrekten kimutató összeírás először 1881-ben készült a Medencében. Korábban is voltak népességfelmérések és település-regiszterek, de azok nem voltak teljes körűek ([715] és [720]), vagy nem tértek ki az etnikai jellegre ([784] és [810]).

Kellő támpont hiányában ***az elemzők általában az 1850-es osztrák összeírásból indulnak ki, ami megengedhetetlen hiba***.

1850-ben az osztrákok egyes helyeken tényleg felmérték a lakosságot, másutt viszont (Határőrvidék) csak becslésre szorítkoztak. A felmérésből kimaradtak falvak és egyéb lakott helyek és a hiány 5-6 %-ra tehető. Sok helyen nem személyenként történt a megkérdezés, hanem valamelyik falubeli potentát véleményét rögzítették. Világosan kimutatható az is, hogy egyes térségekben szándékosan torzítottak a magyarok kárára.

Alapos elemzésére azért nincs utólag lehetőség, mert településsoros adatok csak Erdélyből maradtak fenn, egyébként elégtek vagy elvesztek. Azonban az erdélyi adatokból is látható, hogy a jelentékeny szórvány-magyarsággal nem a valóságnak megfelelően számoltak.

NÉPESSÉG	**1785-ben**		**1850-ben**		**1881-ben**	
	ezer fő	**százalék**	**ezer fő**	**százalék**	**ezer fő**	**százalék**
teljes népesség	9.940	100,0	13.192	100,0	15.642	100,00
magyarok	**4.130**	**41,6**	**4.818**	**36,5**	**6.241**	**39,9**
nem-magyarok	5.810	58,4	8.374	63,5	9.401	60,1
németek	992	10,0	1.357	10,3	1.901	12,1
tótok	1.062	10,7	1.740	13,2	1.803	11,5
oláhok	1.607	16,2	2.240	17,0	2.398	15,3
ruténok	356	3,6	447	3,4	345	2,2
horvátok	950	9,5	1.180	8,9	1.480	9,5
szerbek	681	6.8	980	7,4	848	5,4
egyéb	162	1,6	430	3,3	626	4,1

Népesség 1850-ben és 1881-ben 1785-höz képest

A hibákat Fényes Elek kimutatta [FÉ3] és az osztrákok sem tagadták [GÖH]. Úgy találta, hogy egyedül Erdélyben több, mint 100 ezer főnyi magyar ***hiány mutatkozik***, ahol arányunk a korrekció után 26,1 helyett 31,5 százalék lenne, több, mint 1881-ben (30,3)! Hasonló helyesbítésre szorulnának a többi régiók is.

Az 1850-es hamis adatokra alapozva irreálisan magas számban adják meg a magyar asszimilációs nyereséget, 2,5 millió, sőt több asszimiláltat feltételezve. Azonban mivel az osztrák felmérés a statisztikai képtelenségek csimborasszója, ***csak az indul ki belőle, aki vagy ellenséges velünk és meg akarja hamisítani a múltat, vagy tájékozatlan***, akkor viszont ne akarjon a magyarosodásról beszélni! Ha mégis nagyon akarna, akkor magyarázza meg, hogy 1785 és 1850 közt mitől csökkent 5,1 százalékkal a magyarok aránya, miközben addigra a betelepítések befejeződtek és állítólag másokat asszimilált?

Mivel az 1850-es adatok elfogadható módon nem korrigálhatók, a reális elemzések csak az 1881-es valós adatokra épülhetnek.

9.2.2 Számításba nem (jól) vett tényezők

Az 1881-es és 1910-es adatokból látható, hogy a magyarság száma 3.846 ezer fővel, míg az összes többi népé együtt csak 1.598 ezer fővel nőtt. Ebből csak azt tudható meg, hogy népünk a többieknél sokkal jobban gyarapodott. Ámde ne próbálgassunk ezzel a két adattal bármit is kezdeni, mert félrevezető ismeretet fogunk kapni! Ez az alpont szól arról, hogy miért.

NÉPESSÉG	1881-ben		1910-ben	
	ezer fő	százalék	ezer fő	százalék
teljes népesség	15.642	100,00	20.886	100,00
magyarok	**6.241**	**39,9**	**10.051**	**48,1**
nem-magyarok	9.401	60,1	10.835	51,9
németek	1.901	12,1	2.037	9,8
tótok	1.803	11,5	1.968	9,4
oláhok	2.398	15,3	2.949	14,1
ruténok	345	2,2	473	2,3
horvátok	1.480	9,5	1.833	8,8
szerbek	848	5,4	1.106	5,3
egyéb	626	4,1	469	2,2

A népesség gyarapodása 1880 és 1910 között

Az etnikai matematika nem a szokásos számítások szabályait követi. Például ha valahol élt 800 magyar és 1.200 nem-magyar, ma meg ugyanott 1.000 magyar és 1.000 nem-magyar lakik, akkor – eltekintve a természetes szaporodás különbségeitől – sokan azt feltételeznék, hogy a magyarok 200 fős nyeresége a többiek azonos mérvű veszteségéből ered.

Ez azonban tévedés, amit könnyű belátni. Gondoljunk csak a pénzre!

Kölcsönkaptam valakitől 100 forintot és betettem a bankba, ahol másik 100-at fialt. Ez az én nyereségem, de nem a kölcsönadó vesztesége, hiszen a második százat nem tőle kértem! Az asszimiláció úgy viselkedik, mint a pénzkölcsönzés: ***az egyik fél nyeresége nem azonos a másik fél veszteségével***. Lehet, hogy a kölcsönadó elkártyázta volna azt a pénzt, vagy rosszul fektette volna be, netán ellopták volna tőle stb. Ugyanígy ha valaki nem olvadt be, szaporodása nem azonos az asszimiláltéval, elköltözött volna Amerikába, elpusztult volna kolerában stb. A „mi lett volna, ha nem magyarosodik el" kérdés valóban történelmietlen és megengedhetetlen.

A természetes szaporodás másban is hasonlít a pénzre; abban, hogy ***dinamikusan, azaz kamatos-kamattal kell számítani***. Ha pl. szlovák részen 1910-ben 200 ezer fős hiányt észlelnénk, az nem jelentené azt, hogy a magyarság ennyi szlovákot asszimilált 1881 óta. Évi 1 százalékos szaporodási rátát feltételezve 30 év alatt a 200 ezres hiány csak 148 ezer szlovák beolvadásából adódik! Ezért meg kell különböztetni egymástól

- az ún. ***„nyers" asszimilációt*** (148 ezer fő)
- és a ***teljes asszimilációs nyereséget*** (200 ezer fő),
- ami nem azonos az ***asszimilációs veszteséggel*** (? ezer fő).

A szaporodáson túl két tényező befolyásolta az 1880-1910 közötti etnikai arányeltolódást:

- a főleg a zsidóknak köszönhető bevándorlási többlet és
- a népek kivándorlásának az eltérő mértéke és dinamikája.

Mindkettő jelentősen befolyásolta a természetes szaporodási rátákat, hiszen egyrészt a zsidók mutatója jóval magasabb volt másokénál, másrészt a kivándorlók többségükben fiatalok voltak. Azonban nehéz számításba venni ezeket a tényezőket, mert részben összetettek, részben ismeretlenek.

A bevándorlásnál a rejtett horvát, román, szerb beköltözés méreteiről sejtelmünk sincs. A kivándorlás oldalán se vagyunk sokkal bölcsebbek. Csak az USA-ba költözöttekről vannak adataink, de róluk is csak 1898-tól és azok se pontos etnikai megoszlásban. Ám sokan távoztak már korábban, más országokba is és jelentős volt a visszaköltözés. A dolog hektikus jellegét mutatja, hogy a székelyek az ínséges időkben Moldvában, Bukarestben keresték a megélhetést, de az idők fordultával hazaköltöztek [VEN].

Ha csak a zsidó beáramlást (nettó 350 ezer fő) és csak az USA-ba történő kivándorlást (1898-1910 nettó 1.350 ezer fő) vennénk alapul, akkor az idő- és ütembeli eltéréseket elhanyagolva a ***migrációs mérleg kereken egy millió főnyi mínuszt mutatna.***

Ennek a veszteségnek a 75-85 százaléka a nem-magyarokat sújtotta, a nyereség viszont ugyanilyen arányban a népünket gyarapította. A lényeget az alábbi módon lehet összefoglalni:

A magyarság kirívóan nagy gyarapodása főleg a demográfiai tényezők kedvező konstellációjából és dinamikájából adódott.

Máris leszögezhetjük, hogy a magyarság többletéből cirka egy millió nem a nemzetiségek asszimilálásából, hanem a be- és kivándorlási mérleg számunkra pozitív egyenlegéből ered!

9.3 A MAGYARSÁG ASSZIMILÁCIÓS NYERESÉGEI

9.3.1 Német magyarosodás

Pontosabb lenne svábot írni, mert a felvidéki, erdélyi és bánsági szászok sokkal inkább szlovákká és románná váltak, semmint magyarrá. Két jelenségre érdemes felfigyelni.

Egyrészt a németek beolvadása spontán és nekik örömteli jelenség volt. Hosszú listát kellene összeállítanom, ha a németek magyarrá vált jeles képviselőit akarnám felsorolni. Kiemelkedő példaként: Erkel Ferenc és Gárdonyi Géza. Ez a beolvadás két furcsa tünetet produkált. Egyrészt már a XVIII. században, a német beköltözések legelején elkezdődött. Meglepő, hogy miért akart a bácskai vagy a szatmári sváb a bevándorlása után azonnal magyarrá válni. Másrészt a szabadságharc után felerősödött, ami jelzi, hogy a magyar eszmék erősen vonzottak másokat.

> Ez a vonzerő főleg a városokban érvényesült. 1881 és 1910 között a németek száma 155 ezer fővel nőtt, míg a városlakó németeké 30 ezerrel csökkent! Pozsonyban 1881-ben a németek, magyarok és szlovákok aránya 63-15-15% volt, 1910-re a számok 42-41-15%-ra változtak. Kolozsvárott 5-78-13%-ról 2-83-12%-ra. Tehát a magyarok nem a szlovákok és a románok, hanem a németek (és az akként kimutatott zsidók) rovására gyarapodtak.

Az elemzők között nagy az egyetértés abban, hogy ***a németek elmagyarosodása mintegy 500 ezer fővel gyarapította a magyarságot.*** Ebben és a következő tételben van bizonyos fokú átlapolódás, ami abból adódik, hogy a jiddis nyelvűeket hol zsidóként, hol németként értelmezték.

9.3.2 Zsidó asszimilálódás

A zsidóság mindenütt a többséghez igazodott és hamis a feltételezés, hogy nagy többségük gyorsan magyarrá vált. Legutóbb a puszták, tanyák adataival foglalkozva tapasztaltam, hogy kieső helyeken 5-10-30 fő magát itt horvátnak, ott szerbnek stb. valló zsidó élt. Sok volt a ruténok és szlovákok között, hiszen felőlük érkeztek hozzánk és megragadtak ott. A zsidók közül 1881-ben még csak 365 ezer (58,4 %) vallotta magát magyarnak.

> 1895-ben született meg a példátlan emancipációs magyar törvény, amely a zsidót a többivel egyenrangú vallásként ismerte el. Megbuktak az akkori zsidó migrációt korlátozni próbáló javaslatok. A gazdasági válságtól nem zavartatott zsidók megtalálták a helyüket az ipari, kereskedelmi és közigazgatási szférában.

Ezért 1910-ben a zsidók közül már 750 ezren (80,5 %) mondták magukat magyarnak. 1881 utáni közvetlen asszimilációs nyereségünk így 330 ezer fő, a beolvadtak szaporulatát is számolva legalább 385 ezer fő.

Ehhez hozzá kell adni a zsidó etnikumú, de nem-vallásos – és ezért zsidóként ki sem mutatott – magyarrá lett bevándoroltakat. Joggal feltételezem, hogy így ***a zsidó beolvadás által népünk minimum 400 ezer fő*** közvetlen asszimilációs nyereségre tett szert. Sőt, szerintem ez a szám erősen alábecsült.

9.3.3 A többiekről általában

Határkőhöz érkeztünk. Senki sem vitatja, hogy a magyarság jelentős térnyerése elsősorban a németek és a zsidók önkéntes beolvadásának köszönhető. Ezért csak a többiek elmagyarosodása körül lehet vita, bár ***nemzetiségeink többsége egyáltalán nem hajlott az asszimilációra***.

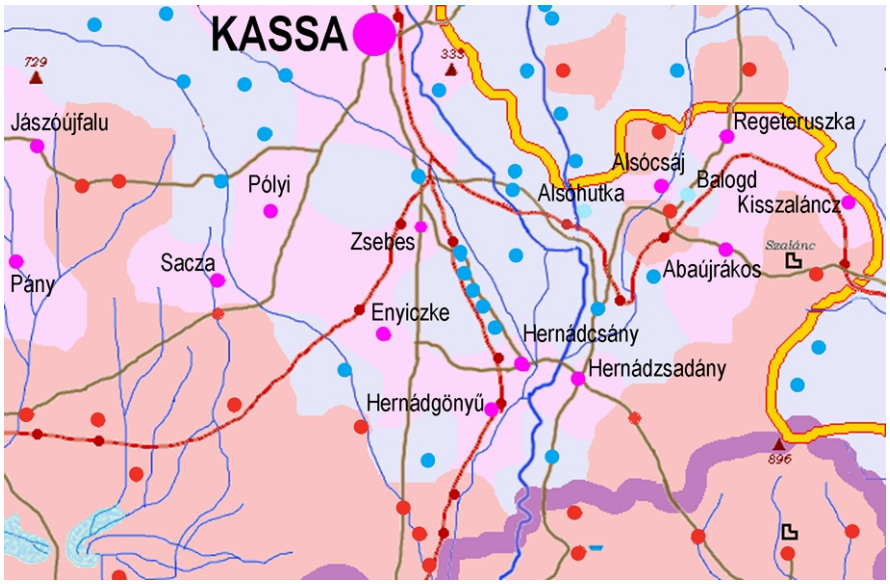
A horvátok azért nem, mert otthon éltek és sokkal inkább beolvasztó, mint asszimilálódó nép volt. A románok és szerbek azért nem, mert ortodox vallásuk nem engedte, bár voltak kisebb kivételek. 1876-ban egy jelentős közigazgatási átszervezést hajtottunk végre, aminek következtében számos addig jelentéktelen román, rutén, szerb falu máról holnapra fontos településsé, például járási központtá vált, ahol az ügyeket magyarul intézték. Ezért pár ezren elmagyarosodhattak, de nem sokan és főleg nem kényszer hatására.

A bolgárok, bosnyákok, bunyevácok-sokácok, csehek, lengyelek és mások a városokban kerestek boldogulást, ahol egy részük elmagyarosodott. A németeken és zsidókon kívüliek beolvadásának a mértékéről még csak sejtelmünk sincs.

A méretet bizonyára eltúlozva a kerekség kedvéért az ***egyéb elmagyarosodottak lélekszámát 100 ezer főre teszem***.

9.3.4 Szlovák beolvadás

Ez a kérdés a fentieknél összetettebb, ezért a részleteket az E. függelék tartalmazza. Itt csak pár kiegészítést teszek és a végeredményt közlöm.

26/1. ábra: Etnikai változások Kassa környékén (1881-1910)

A kettős ábrán piros szín és pont jelzi a magyar településeket. Kék a szlovákokat. Püspöklila azokat, amelyek 1881-1910 között magyarra (26/1. ábra), 1920-1990 között szlovákra (26/2. ábra) váltottak. Világoskék mutatja a magyarról-szlovákra váltást. Az áttekinthetőség érdekében nem mutatom a változatlan anyanyelvű települések neveit.

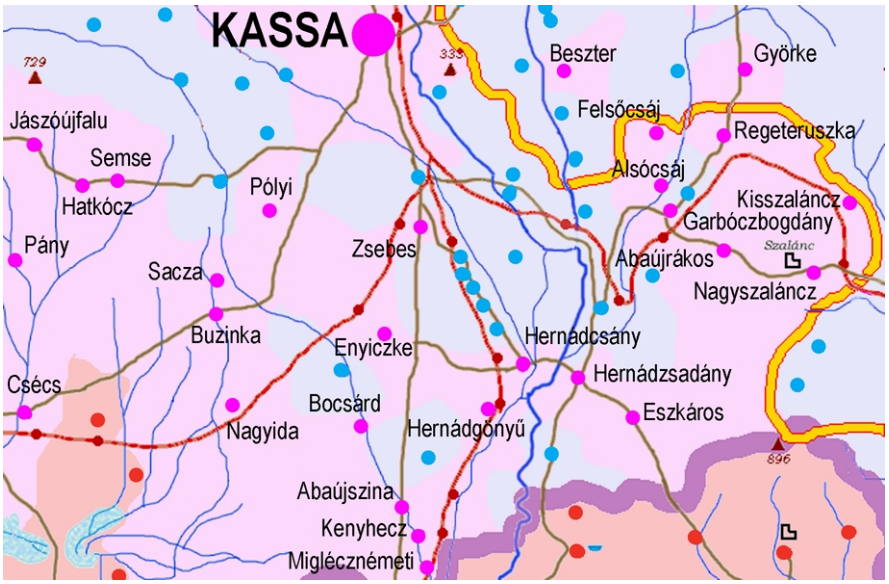
Bizonytalanság. A nyelvi határ mentén magyar-szlovák kettős tudatú emberek tízezrei éltek. Ezért arrafelé összeolvadásról és nem beolvadásról kellene beszélni, aminek gyakori tényezője a ***vissza-asszimilálódás***. Az ottaniak nem akartak volna választani egy adott hovatartozást. A nyugaton Érsekújvárnál, keleten Kassa-Tőketerebes vidékén [SÁP] fekvő kb. 150 település közül 1910-ben mintegy 70 falu lakossága vallotta magát magyarnak, 1920-ban szlováknak, 1938 után ismét magyarnak, majd 1947 után újra csak szlováknak. Akkor hát ki kit asszimilált? Erre a kérdésre én nem mernék válaszolni. Lásd a 26. ábra két részét.

Összegzés. A magyarok kétségtelenül sok szlovákot asszimiláltak, de nem a földrajzi Felvidéken és főleg nem erőszakosan. 1881 és 1910 között a 2.827 szlovák településből 151 (5,34 %) váltott magyarra. Ezek elsöprő többsége (126, azaz 83,4 %) a nyelvhatár mentén található. Lásd a 27. ábrát.

Az E. függelékben adott levezetés szerint ténylegesen ***legfeljebb 175 ezer szlovák olvadt be közvetlenül a magyarságba***. Átmenetileg, mert e többlet nagy része Trianon után rögtön szertefoszlott. Az ingadozó felvidékiek száma 70 ezer főre tehető. A maradék 105 ezer fős tartós szlovák beolvadás döntő része a Felvidéken kívüli szórványokra esett.

	Összes	Tömb	Szórvány
1881	1.858	1.538	320
1910	1.968	1.703	265

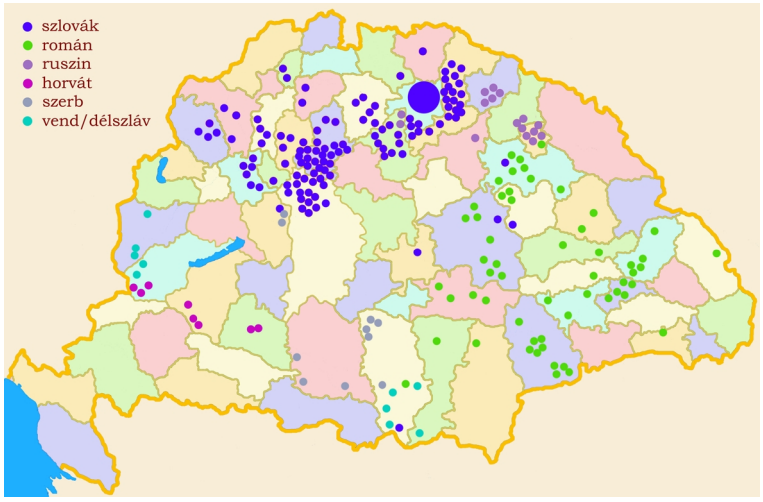
A szlovák népesség alakulása 1881 és 1910 között ezer főben

26/2. ábra: Etnikai változások Kassa környékén (1920-1990)

9.3.5 Növekedési mérlegünk

Sokan az 1850-es inkorrekt felmérés statikus adatain mechanikus műveleteket végezve arra a következtetésre jutnak, hogy a magyarság 1850 és 1910 között 2 milliónál is több idegent asszimilált. Ez a szám elméletileg helytelenül tartalmazza az asszimiláltak utódait is.

27. ábra: Magyar többségűvé vált települések (1881-1910)

Ezzel szemben az 1881-es teljesen korrekt felmérésből kiindulva, dinamikus adatokkal és összetett műveletekkel az a következtetés adódik, hogy ***a magyarok nyers asszimilációs nyeresége*** az asszimiláltak szaporulata nélkül 1.175 ezer főre tehető az alábbi megoszlásban:

- 500 ezer német
- 400 ezer zsidó
- 175 ezer szlovák
- 100 ezer egyéb.

Ebből a természetes szaporodás és a vándorlás egyenlegével mintegy 1.700-1.750 ezer főnyi teljes ***asszimilációs többletünk*** adódott.

9.4 EGYÉB ASSZIMILÁCIÓS JELENSÉGEK

9.4.1 Keresztasszimiláció

A magyarosítás bizonyítási vágya miatt az elemzők elfeledkeznek az egyéb tendenciákról, mintha másoknak nem lett volna „demográfiai élete".

A ***horvátok*** sokkal nagyobb arányban olvasztottak be másokat, mint a magyarok. A részletekre nem térek ki. Csak annyit jegyzek meg, hogy a horvátosodást nehezebb elemezni, mint a magyarosodást. 1900-ig nem különböztették meg a horvátokat és a szerbeket, a többi délszláv (bosnyák, bunyevác, dalmát, „illír", sokác, vend) kimutatása pedig mindig problémás volt. A mai magyar statisztika, szemben az 1910-essel, sajnos hasonló kurzust követ.

A ***szlovákok*** számát mindig eltúlozták, míg a ruténokat nem tudták, vagy nem akarták megkülönböztetni. A Felvidék nyugati felén nem mindig mutatták ki őket (lásd az E. függeléket), az északkeleti határ mellett gomba módra szaporodó rutén falucskákat nem vették számításba. Zemplénben, illetve Sáros és Ung megyéknek a vele határos peremein voltak etnikailag kétes térségek, amelyek sűrűn váltottak nemzetiséget úgy, mint a magyarok és a szlovákok a nyelvhatáruk mentén.

9.4.2 Analfabetizmus, nyelvtudás, városiasodás

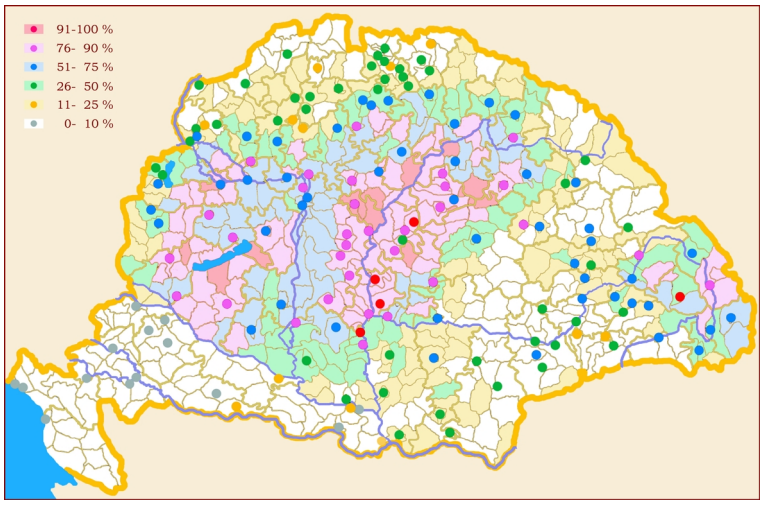
1881 és 1910 között pár tucat szlovák és rutén kolóniát hoztak létre a Délvidéken. Azok meglepő módon tartósan megőrizték népi identitásukat, sokkal tovább, mint a hasonló magyar telepek, jóllehet nyelvileg rokon népek tömegei közé kerültek. Ez a körülmény azért érdekes, mert sajátos bizonyítékkal szolgál arra nézve, hogy akkoriban

a nyelv eszköze által nehéz volt bárkit is asszimilálni!

El szoktunk feledkezni a magyarosodás két igen jelentős akadályáról.

Analfabetizmus. Minta Abaúj-Torna megye adataiból: *1890-ben 32.469 tanköteles gyermek közül 4.755 (14,6%) nem látogat iskolát; a lakók közül 46.443 (36%) nem tud sem írni, sem olvasni* [Pallas Nagylexikona].

Nyelvtudás. A 28. ábra a nem-magyarok magyarul tudását mutatja. Nem meglepően ott tudtak magyarul, ahol a magyarság többségben élt, vagy jelentős hányadot tett ki.

28. ábra: A magyarul tudók aránya a nem-magyarok között 1910-ben (a pontok a megyei és városi jogú városokat mutatják)

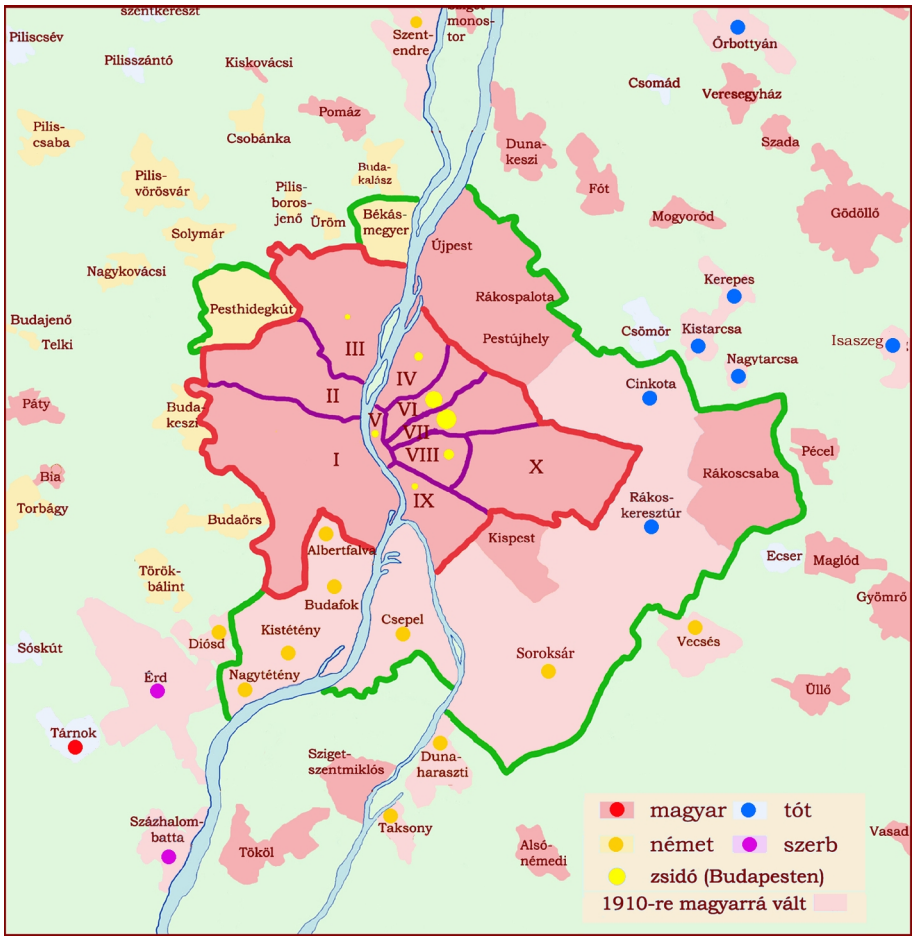
1881-1910 között a magyarul tudó nem-magyarok aránya 11,1 %-ról 16,4 %-ra nőtt. Ez nem jelentős eredmény, mert a növekedés csakis a városiasodásnak köszönhető: a vidékiek közül 1910-ben sem tudtak többen magyarul, mint 1881-ben, sőt. Felmerül a kérdés, hogy

ha valaki nem beszél magyarul, mi több egyáltalán olvasni sem tud, az miként magyarosodhat el?

Városiasodás. Természetes, hogy a nem-magyarok beolvadása főleg a városokban és Budapest tágabb környékén volt jellemző. Lásd a 29. ábrát. Piros vonal jelöli Budapest 1881-es határát, zöld vonal az 1910-es határt. A színes pontok az 1881-es nemzetiséget mutatják.

1881-1910 között az össznépesség 134, a városi 172 százalékkal nőtt úgy, hogy az utóbbi jórészt Budapest fejlődésének, a falvak odacsatolásának köszönhető. A nem-magyar városi lakosok száma is növekedett, csak az arányuk esett vissza. Azonban ez sem tipikus: 13 város vált csekély magyar relatív többségűvé, miközben 70 megőrizte nem-magyar többségét. A városlakók között a magyarok aránya 15 százalékkal (58-73 %) nőtt.

Ugyanakkor a vidéki magyarság a bevándorlás és a kivándorlás pozitív mérlegre dacára is csak 6 százalékkal (36-42 %) növekedett, Ez azt jelenti, hogy egyes vidékekről visszaszorult, hiszen a népmozgalmi mutatók alapján jóval nagyobb mértékben kellett volna gyarapodnia vidéken is. A városi szívóhatás melléktermékeként a falvak magyar népe nagyobb arányban költözött be, mint mások. Ezért a városok környezete inkább elmagyartalanodott, semmint elmagyarosodott. Tipikus példa erre Kassa és Kolozsvár.

29. ábra: Budapest és környékének lakossága 1910-ben

9.5 MAGYAROSÍTÁS

9.5.1 Ártalmatlan magyarosítási vágyak

A népek a világ minden táján és minden korban törekedtek arra, hogy a közéjük került jövevényeket magukhoz hasonlóvá tegyék és amennyiben ez nem sikerült, továbbá az idegen nem hozott valamiféle hasznot a számukra, akkor az illetőt nem fogadták be.

Lehet vitatkozni arról, hogy ki az idegen, ámde bizonyos, hogy amint Franciaországban a francia, Olaszországban az olasz érezte otthon magát, úgy nálunk ehhez nekünk volt jogunk.

Ezt azoknak kellene tudomásul venniük, akik anakronisztikusan gondolkoznak. Egyrészt úgy beszélnek az egykori magyarosításról, mint a mai románosításról, holott a két jelenség sem céljaiban, sem módszereiben, sem eredményeiben nem azonos. Másrészt a XIX. században ismeretlen „másság tisztelete" elv jegyében akarnak utólag mások védelmezői lenni. Eközben nem átallanak Szent Istvánra hivatkozni, holott a „fogadd be az idegeneket" intés nála nem jelentette azt, hogy a jövevények a maguk életet folytatva a fejünkre nőhetnek.

Ezeregy forrásból tudjuk, hogy a horvát mindenki mást horvátosítani akart, a szerb szerette volna, hogy a világ szerbbé váljon, a pánszlávizmus, a pángermanizmus, illetve a rómaiság mind-mind annak jegyében született idea, hogy közös akolba tereljék és egy alakra faragják az eltérő népeket.

A XIX. század első felében egyre-másra születtek a magyar nyelv használatát sürgető röpiratok, cikkek, pamfletek. Ez érthető jelenség, amely részben II. Józsefnek a német nyelvre vonatkozó erőszakos intézkedéseinek a visszahatásaként, részben a nagy nemzeti felbuzdulás termékeként született. Viszont mindennek annyi hatása sem volt, mint egy mai ökológiai felhívásnak: szép-szép az idea, csak éppen nem lehet megvalósítani.

A tények a következők.

Az 1790-92-es országgyűlésen született a legelső rendelet, amely a magyar nyelv hivatalos használatát engedélyezte, de I. Ferenc hamar visszavonta. 1826-ban a törvényeket magyarul is leírhattuk, de a hivatalos verzió a latin maradt. Csak az 1832-36-os országgyűlésen értünk el annyit, hogy akkor lett a magyar törvényeink ***egyik*** hivatalos nyelve. És azt a „sikert" akarják elvitatni tőlünk, hogy hazánknak megengedték, hogy ***saját nyelvén is*** leírhassa a saját törvényeit? Sokan ma is azon rágódnak, hogy ezzel miként sértettünk másokat.

Az erőszakot olyan súlyos érvekkel támasztják alá, mint a botozás és a pofozás. Egyes szolgabírók megbotoztak nem-magyar delikvenseket: még az újság is megírta. De csak azért, mert nem volt más híranyaga, ugyanis a dolog hírértéke nulla: a korabeli európai törvények a botozást bevett büntetési tételként alkalmazták. A tyúk ellopása x botütés, amiről majd az újságíró gyakornok nemzeti sérelemként számolhat be. Mint arról, hogy a tanító megpofozta a diákot, mert nem jól felelt magyarul. Nálunk az általános iskolában az orosztanár megkokizta B.-t, amikor nem ment neki az orosz ragozás. Nyilván el akarta oroszosítani a nebulókat...

De fordítsuk komolyra a szót. 1848 előtt a magyar vezetés részéről kísérlet sem történt a magyar nyelv erőszakos terjesztésére és ha voltak is idevágó kósza ötletek, a józan honatyák elhallgattatták azokat. Persze a középszintű hivatalokban előfordultak túlkapások, de nem okoztak nagy felhördülést, mint fordítva a magyarellenes kiszólások sem. Mindez a kivagyiság megnyilvánulása, amitől egyetlen többnemzetiségű társadalom se lehet mentes. Az ilyesmit magyarosításnak beállítani nevetséges.

9.5.2 A magyarosítás kiváltó oka

1849 és 1867 között hazánkban nem a magyar akarat érvényesült. Haladó törvényeinket visszavonták, az újak pedig nem magyar szellemben születtek. Ebben a korban egyszerűen nem lehetett magyarosítani.

1868-ban megszületett az akkori világ leghaladóbb nemzetiségi törvénye. Jelentőségét és pozitív hatásait egyesek igyekeznek elmismásolni, de a tények ellentmondanak a nézeteiknek. A törvény a legjobb akaratból született, kidolgozásában részt vettek a nemzetiségek jeles szakértői [MIK] és a magyar kormányoknak komoly szándékában állt a betartása. Az idővel mutatkozó sikertelenség nem csak rajtuk múlott.

Az előző fejezetben rámutattam, hogy nemzetiségeink már nem ennek a státusnak megfelelő követelésekkel léptek fel. Volt néhány – kétségtelenül igen kevés – nemzetiségi képviselői hely a parlamentben, de betöltőik nem éltek a jogaikkal. Az együttműködés helyett az elutasító obstrukciót választották. Ezzel megszakadt velük minden párbeszéd. A jelenség ismerete alapján úgy tűnik, hogy ebben a magyar fél se volt sokkal hibásabb a másiknál.

Nem véletlen, hogy a „csendes ellenállást" követően és amiatt került hatalomra Bánffy Dezső kormánya (1894), amely már kemény eszközökhöz nyúlt. ***A magyarosítás (csak) a XIX. század végére vált elhatározott szándékká***.

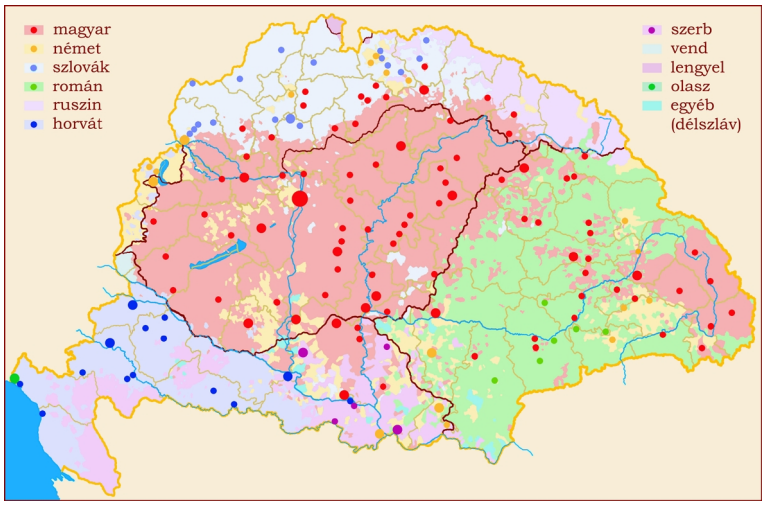
Egyetlen eszköze a magyar nyelv erőltetése volt. Sorra születtek az idevágó rendeletek, amelyek előírták az anyakönyvek magyarul történő vezetését. A hivatalnoki, papi, tanítói, sőt, a kisdedóvói állásokat a magyar nyelv tudásához kötötték. A központi finanszírozást is attól tették függővé, de *csak az államilag támogatott intézményekben*. Nem tanultunk II. József példájából, aki hasonló módszereket alkalmazott – meggyőző eredmények nélkül.

Viszont a nyelvi törvények nem párosultak adminisztratív és gazdasági intézkedésekkel. Például a nálunk működő román bankok felvásárolhatták az erdélyi földeket, amelyek jövedelméből pénzelhették az ortodox egyházat, az iskoláikat, az egyleteiket, az újságokat stb. Nemzetiségeink olyan fokú kulturális autonómiát élveztek, hogy örülhetnénk, ha egyes utódállamokban népünknek ma hasonlóban lenne része.

9.5.3 A magyarosítás eredménytelensége

A magyarosítási törekvések két ok miatt kudarcra voltak ítélve.

Egyrészt az 1894 után hozott intézkedések eredményei a Nagy Háború kitöréséig, mindössze 20 év alatt már az időhiány miatt sem érhettek be.

30. ábra: A Kárpát-medence népei 1910-ben

Másrészt hazánk nem alkalmazta a beolvasztás olyan durva eszközeit, mint a kényszer ki- és áttelepítés, az intézmények bezárása, a népi vezetők bebörtönzése, a föld elvétele, a helyi

munkaalkalmak megtagadása, az anyanyelvnek a magánszférában és az egyházakban való korlátozása, amint azt tették és teszik ma is az utódállamok. Bár három szlovák középiskolát bezárattunk és pár nemzetiségi hangadót rövid elzárásra ítéltünk, az ilyen esetek száma minimális volt és nem koholt ürügyeken alapult: mindegyiknél alapos volt a hazánk elleni lázítás vádja. Lásd például [SLA].

Most felteszem a költői kérdést: miként lehetett elmagyarosítani azt, aki nem tudott írni és olvasni, nem járt iskolába és nem élt magyarok által lakott közösségben? Nem volt tömegkommunikáció, se rádió, se televízió, újság is csak a városokban. Továbbá hiába írták elő bizonyos állásokhoz a magyar nyelv ismeretét, a posztot akkor is be kellett betölteni, ha nem volt megfelelő jelölt. Árva északi sarkaiban, Máramaros Oroszországgal határos peremein, Fogaras déli hegyvidékein, avagy akár a mai Burgenlandban vajon hány magyarul tudó tanár találtatott? Hány óvónő? Sőt: Hány hivatalnok?

A magyarosítás a magyar plánumok tipikus sorsára jutott: rengeteget beszéltek róla, „jobbnál-jobb" ötletek születtek, hegyek vajúdtak, a végén meg nevetséges egérke született.

1881-1910 között mindössze 240 település vált idegen többségűből magyarrá, az összes település 1,8 százaléka. Ezek többsége a magyar nyelvterületre esett. Ennél sokkal nagyobb mérvű volt a keresztváltozás: Horvátországot nem is számítva 300 település váltott egyik nemzetiségről a másikra. Tehát a románosítás, szerbesítés stb. ezen mutató szerint sokkal nagyobb mérvű volt, mint a magyarosítás.

Most lássuk a ***magyarosodás*** területi eredményét (30. ábra), ami jól mutatja, hogy a ***magyarosítás*** mennyire sikertelen volt. A képet érdemes összevetni az 1785-ös helyzettel (24. ábra). A kettő között csak apró eltérések találhatók, amik főként a belső migrációnak köszönhetők.

Kassa vidékétől eltekintve a magyarság nem nyert összefüggő tért, ott is csak az egykori nyelvterületét hódította vissza. Nyereségeink a gazdasági szerkezet változásának, az ipar és a bányászat terjedésének, a mezőgazdaság fellendülésének köszönhetők. Erdélyben bányákat nyitottunk, amire jó példa a Hunyad megyei Petrozsényi medence. A gazdasági válság dacára gabonánk kelendő maradt, ezért a Bácskában és a Bánátban pár tucat telepes-falut hoztunk létre; azonban ott is több szlovákot és rutént, mint magyart.

Sok dunántúli német és magyar települt át Horvátországba. Az utóbbiak száma 1881-ben csak 41 ezer, 1910-ben már 106 ezer volt. Feltűnő Fiume etnikai változása: magyar lakossága 367-ről 6.493-ra (13 %) nőtt a tisztviselők, katonák, kereskedők stb. odatelepedése által.

Mindent egybevéve le kell szögezni, hogy 1880 és 1910 között a nem-magyar néptömbök mindegyike megőrizte a körvonalait. Egyes városokban a nemzetiségek visszaszorultak, de ez nem annyira a beolvadásból, mint a régi lakosok elvándorlásából fakadt (vö. Besztercebánya, Kassa). Népünk főleg a városlakó németek és zsidók önkéntes beolvadása által gyarapodott. A többi nép nem hajlott a beolvadásra, a kétarcú szlovák asszimiláció pedig messze nem érte el azt a dimenziót, amit sokan feltételeznek róla.

III. RÉSZ

NEMZET (ÖN)GYILKOSSÁG

10. A TRIANONI ÚT (1918-20)

10.1 A NEGYEDIK ÉS AZ ÖTÖDIK OK

A háborúért nem minket terhelt a felelősség. A Tanácsköztársaság és nemzetiségeink úgymond elnyomása sem indokolta Trianont (lásd 1.3 pont). Tragédiánk a három emlegetett objektív mozgatórúgó miatt vált elkerülhetetlenné. Már csak azt kell megvizsgálni, hogy

szükségszerű volt-e az országvesztés ilyen borzalmas mértéke?

Bár országunk falai nem voltak szilárdak, erős repedések mutatkoztak rajta, 1910-ben még senki sem sejthette, hogy tíz év múlva feldarabolják. A háború közepén felderengett a szomorú jövő, de legrosszabb álmainkban se gondoltunk arra, hogy hazánk ilyen mértékben forgácsolódik szét. Még a fegyverszünet aláírásakor se számoltunk vele: ezt a módot semmi sem indokolta. Ha csak a nemzetiségi területek váltak volna le, akkor nekünk 140-150 km² terület maradt volna és legfeljebb 8-900 ezer magyart veszítettünk volna el. Miért nem egy ilyen Trianon következett be?

A magyarázat két tényezőben rejlik: abban, hogy kiestünk a hatalmak, főleg Franciaország kegyeiből és abban, ahogyan országunk vezető politikusai a háború végén és után viselkedtek. Az alábbiakban szokatlan oldalairól ismertetem Trianonnak ezt a két aktuális kiváltó okát.

10.2 HELYZET A HÁBORÚ VÉGÉN

10.2.1 Ballépés vagy árulás?

Az alábbiaknál igen nagy szerepet játszanak az időpontok. ***Hazánk sorsát napok, adott esetben órák határozták meg***!

1918 őszén a központi hatalmak balkáni frontja összeomlott. Bulgária fegyverszünetet kért (szeptember 29.) és már csak napok kérdése volt, hogy Törökország is azt tegye (október 18.). Az Antant az olasz fronton új támadást indított (október 24.). Miután harapófogóba került, ténnyé vált, amit már régen sejteni lehetett: a Monarchia elveszítette a háborút. Ezért október 4-én békeajánlatot tett az Antantnak. A wilsoni önrendelkezési elvek alapján akart volna különbékét kötni.

Az ajánlatot kedvezően fogadták, mert a Monarchiát el akarták vágni a még mindig erős Németországtól. Azonban időközben az amerikai elnök feladta nézeteit, amelyeket az Antant-hatalmak úgyis maszlagnak tartottak: Bulgária összeomlása után ezek az elvek már nem voltak érvényben. A Monarchia békeajánlatát elutasították, aminek az is oka, hogy közben – ami példátlan a történelemben – az emigrációs „csehszlovák” kormányt utólag hadviselő

félnek ismerték el (október 18.), felkarolták a „jugoszláv nemzeti" törekvést, Romániával pedig már folytak a tárgyalások a háttérben arról, hogy veresége dacára miként vegyék fel a győztesek listájára.

> Sokan dicsérik Wilson elnököt, ezt a beteges, jó szándékú, de roppant tájékozatlan tanárembert. De csak egy amerikait lehet megetetni azzal, hogy létezik csehszlovák és jugoszláv „nemzet". Szellemi tompaságára jellemző, hogy eszébe se jutott, hogy az osztrák-német és *a magyar is önrendelkezési jogot óhajtó és érdemlő nép*.

Az Antant enyhe fegyverszüneti feltételeket szabott: a Monarchia be kellett, hogy szüntesse az ellenállást, vissza kellett vonulnia a demarkációs vonalra és meg kellett engednie, hogy stratégiai pontjait Antant-erők szállják meg a rend biztosítása érdekében. A vonal hazánk területét alig érintette: csak Fiumét és vidékét kellett kiürítenünk az olaszok számára. Katonai szempontból Magyarország október 24-én még egyáltalán nem állt rosszul.

Viszont tessék figyelni a következőkre! A Monarchia katonai vezetése elfogadta a fegyverszüneti feltételeket. A fegyverszünetet ***november 3-án délután 6 órakor*** kötötték meg azzal a záradékkal, hogy ***november 4-én délután 3 órakor lép*** életbe. A Monarchia főparancsnoksága ezt a feltételt úgymond elfelejtette közölni a harcoló egységekkel. Azok az *első* megjelölt órától kezdve nem viszonozhatták a tüzelést, amiből adódóan a *második* megjelölt óráig az Antant seregei ellenállás nélkül nyomulhattak előre és hadifogságba ejtettek 300 ezer katonát, közöttük 120 ezer magyart. Ennyire ostoba nem volt a Monarchia főparancsnoksága. Ma sem illik említeni, hogy nyilván nem véletlenről, hanem ***egyes – főleg cseh – főtisztek tudatos árulásáról*** volt szó, akik már korábban is rendszeresen tájékoztatták az Antantot a Monarchia tervezett manővereiről.

Linder, az október végén puccsal hatalomra jutott magyar kormány hadügyminisztere, már a fegyverszünet előtt, november 1-én fegyverletételre utasította a magyar egységeket. Mi volt neki olyan sürgős? Bár felhívása süket fülekre talált, elérte a célját: megszabadult 120 ezer magyar katonától, akik veszélyt jelentettek volna a pesti úgymond „forradalomra".

10.2.2 Ködösítés

Azzal szoktak áltatni bennünket, hogy a padovai fegyverszünet után Magyarország nem rendelkezett kellő katonai erővel, hogy megvédje magát, hiszen mindenfelől körülvették az ellenségei. Ez a beállítás messze nem felel meg a valóságnak.

A délkeleti Antant-sereg nagy részét Ukrajnába vezényelték, mert az Antant nem akarta megszállni hazánkat. A maradéka alig ***9 hadosztályból*** állt, amely november 4-ére foglalta el Belgrádot. Egyharmada francia egység volt, melyek állománya csak kis részt volt feltöltött és főleg afrikaiakból állt, kétharmada szerb és görög vegyes alakulat igen gyatra fegyverzettel és a végletekig kifáradva. A hadsereg Szalonikiből való hadtápellátása nehézkes volt. A szerbek egy része a Nagyszerbiát nem óhajtó, a délszláv egységet saját vezetés alatt elképzelő horvátok ellen harcolt. Román hadsereg gyakorlatilag nem létezett: a románoknak még puskájuk sem volt, később látták el őket a Bukarestben ügykörésző francia főtisztek [HOR]. A csehek erői rendfenntartásra sem alkalmas, gyenge fegyverzetű önkéntesekből álltak.

Összefoglalva: Hazánkat három oldalról abszolút nem fenyegette katonai veszély, a déli Antant sereg pedig nem képviselt komoly katonai potenciált. Az Antant egyébként is kerülte

az összetűzéseket. Bizonyos, hogy itt sem akart volna harcba bocsátkozni, amire – így a Dunán való erős ellenállás melletti átkelésére – nem is volt felkészülve.

A ködösítők felemlítik, hogy a Száva-Duna vonalánál csak 2-3 magyar hadosztály állt. Egyrészt az önmagában is meggátolhatta volna az ellenség átkelését, amihez legalább négy-ötszörös túlerő kellett volna. Másrészt az országban *20 hadosztály* állt bevetésre készen, hogy a még be sem hívott *öt korosztályról* ne is beszéljünk. A bomlasztás dacára mintegy *18 hadosztály* épen érkezett haza az olasz frontról. Vagyis ha a többi határ védelmére hagyandó erőket nem számoljuk, akkor is legalább ***10-15 hadosztályt*** lettünk volna képesek a déli határra átcsoportosítani a franciákkal szemben. Az Antant-hadsereg nem váratlanul jelent meg ott: lett volna elegendő idő felkészülni a védekezésre.

A belgrádi francia főparancsnok a magyar haderő nyolc hadosztályra való csökkentését követelte, ami két dolgot bizonyít. Egyrészt azt, hogy a franciák jogtalanul ellenünkben ügykörésztek, hiszen ilyesféle csökkentést Pádovában nem írtak elő számunkra. Másrészt azt, hogy tartottak erőinktől, amelyek egyáltalán nem csak a Száva-Duna melletti egységekben merültek ki. Julier Ferenc – katonai elemző, Stromfeld vezérkari főnöke – a háborúról szóló kiváló értekezésében [JUL] világosan leszögezte, hogy ***Magyarország 1918. november elején katonailag még védhető volt***.

Pilsudski marsall csekély katonai erővel épített egy új Lengyelországot. Megvédte és gyarapította az oroszokkal, csehekkel és szlovákokkal szemben. Megszerezte Morvaország és Szilézia egy részét, sőt a volt Magyarországból is lecsípett egy darabot. Kemal atatürk ellenállt az egész Antantnak és új Törökországot teremtett. Ott állt a Földközi-tengeri teljes angol és francia hajóhad Izmir alatt, majd ágyúlövés nélkül kényszerűen visszavonult onnan igazolva, hogy az Antant valóban belefáradt a háborúba.

Minket viszont azzal traktálnak, hogy nem őrizhettük meg hazánkat, mert nem volt elég erőnk az ellenállásra! Tény, hogy a Monarchia katonailag összeomlott, de abból még nem szükségszerűen következett hazánk ilyen mérvű feldarabolása. ***Ha vezetői bátor hazafiak lettek volna, akkor nem történhetett volna meg velünk ez a Trianon!*** Ha nekünk is lett volna egy Pilsudskink, vagy egy Kemál pasánk. De még gyenge utánzatuk sem akadt.

10.2.3 Várt és váratlan ellenségek

Milyen élvezetes olvasni Svejk történetét! Ugyan ki gondol arra, hogy sötét hátteret takar?! 1918 júliusától a Monarchia szláv csapataiban hatalmas méreteket öltött a dezertálás. A valódi Svejk akkor hagyta pácban a bajtársait: miközben a magyar és a német állomány hűen kitartott, ***a cseh elszökdösött és átállt az oroszokhoz.*** Az elfogult író erről persze hallgat – a valóságnak a teljes ellentettjét hazudja elénk – és azzal se dicsekszik, hogy a cseh főtisztek a Monarchiát kiárulták. Bár az osztrákokat illetően Svejknek kivételesen igaza volt.

Az osztrák császár az olmüci alkotmányt imitáló manifesztumot tett közzé (október 16.), amiben kijelentette, hogy a Monarchia minden népe önrendelkezési jogot kap és a Habsburg-birodalom a németek, csehek, lengyelek, délszlávok és magyarok szövetségi államává válik. A nyilatkozat csak az örökös tartományokra vonatkozott és elvileg tiszteletben tartotta hazánk integritását. A népek közül most is kimaradtak a románok. Mivel ezekben a dolgokban mindenki ködösít, el kell gondolkozni azon, hogy ha az intézkedés nem érintette hazánk egységét, akkor vajon hogyan szólhatott a délszlávokról is...?

Horvátország-Szlavónia a Magyar Birodalom része volt, az osztrákok a török időkben és a magyar-horvát kiegyezés után mégis saját birtokként kezelték. 1918 őszén is a magyar

kormányt kizárva rendelkeztek vele. A császár nyilatkozatát minden nép magára érvényesnek tekintette úgy, mint 1849-ben, szóval az osztrákoknak ismét csak sikerült bajt kavarniuk a mi számunkra. Ez nem érte váratlanul az értőket. Egyes osztrák körök már jóval a háború előtt a Monarchia szétverésén mesterkedtek.

Ferenc Ferdinánd, aki utálta a magyarokat, örömmel üdvözölte Aurel C. Popovici 1906-os tervezetét, amely a teljes Monarchiát etnikai alapon 15 egységre osztotta volna fel. Hazánk abban csak a mai területét és a határok melletti magyar többségű térségeket (piros szín) örökölte volna mintegy 120 ezer km²-en és tőle külön egységet képezett volna a Székelyföld. Lásd a 31. ábrát, amelyen piros vonal jelöli a két magyar etnikai tömb valódi határait. Baloldalt Carniola az a Krajna, amely ma részben Ausztriához, részben Szlovéniához tartozik. A vázlatot érdemes összevetni az 57. és 58. ábrával.

31. ábra: A Kárpát-medence felosztása Popovici terve (1906) szerint

Popovici jól ismerte a Monarchia etnikai viszonyait. Tervezete nem volt irreális, még a ruténokkal is korrektül számolt (vö. Kelet-Galícia; Nyugat-Galícia a lengyeleket fogta volna össze). Az elképzelés mégis torzít. Ugyanis a németek számára ún. enklávékat alakított ki a Szászföldön, a Szepességben, Tolnában-Baranyában, Buda mellett is (ezeket ábránk nem mutatja), viszont ilyeneket nem képzelt el a mi számunkra, holott ezt Kolozsvár, Nagybánya stb. vidékén meg kellett volna tennie. A magyar tömbről nemcsak Kőszeget és Pozsonyt választotta le, hanem Kassát, Nagyváradot és Aradot is. Viszont nekünk hagyta a Temesváron át délre nyúló vegyes népességű „nyelvet" (a rajzon Vajdaságtól keletre). Figyelmet érdemel, hogy a szerbekkel milyen szűkmarkúan bánt és nem gondolt egyesült Csehszlovákiára sem. Az pedig természetes, hogy a románoknak juttatott területet szépen kikerekítette.

Beneš 1908-as tervezete sokkal távolabb állt a realitástól. Ő a Monarchiát nyolc egységre akarta felosztani. A csehszlovák egységet úgy képzelte el, hogy a Felvidéket – jelentős magyar részekkel, szinte a mai határral – Csehországba kebelezve leszakítja Magyarországról. Ez megfelelt a szemléletének, miszerint a szlovák nem egy nép, hanem csak a cseh nyelv egyik elkorcsosult dialektusa.

A XX. század elején elképzelhetetlen volt, hogy a nemzetiségek a saját anyaországukhoz csatlakozva kiváljanak a Monarchiából. Ezért inkább olyan elképzelések láttak napvilágot, amelyek szerint Románia és Szerbia belép a Birodalomba, hogy a románok és a szerbek egy hazában egyesüljenek.

A háború végnapjaiban az osztrákok menekültek a felelősségtől. Nem tudták ellenőrízni a nemzetiségi térségeket, ezért a bolsevizmus mumusára hivatkozva a nemzeti tanácsoknak adták át hatalmat. Számításuk bevált: az Antant Ausztriát enyhén bírálta el.

Mindennek a háttere a következő:

A szlávok és a románok a háború előtt sikeresen lobbiztak nemzeti érdekeikért a világ minden táján. Angliai, franciaországi, amerikai egyleteik a háborúban ***nemzeti tanácsokká*** léptek elő. 1918. április 8-án a Monarchia nemzetiségeinek római kongresszusa kimondta, hogy a háború után nem kívánnak a Birodalomban élni. Wilson elnök egyetértett ezzel. Ha etnikumokban gondolkozott volna, akkor meghallgatta volna a magyarokat és osztrákokat is, de persze nem tette. Június 3-án a versailles-i haditanács Csehszlovákia és egy egyesült új délszláv állam létrehozása mellett döntött. Franciaország, Anglia és az USA harcoló félnek ismerte el Csehszlovákiát, majd győztesnek Romániát. Aligha hihető, hogy minderről a magyar vezetés semmit sem tudott. Ha pedig mégis, akkor...?!

A nemzeti tanácsok a Monarchián belülre tették át működésük színterét. Az osztrákok bátorították őket. A cseh nemzeti tanács – a leendő kormány – tagjai osztrák támogatással utaztak Svájcba. Októberben a katonai parancsnokságokat bízták meg a rendfenntartással, akik mind nemzetiségiek voltak. Megnyitották az arzenálokat a helyi katonai csoportok előtt. A horvátoknak az adriai flottát is átengedték (október 27.).

A magyar kormány nem volt ura a kialakuló helyzetnek: a kisujját se mozdította, hogy az eseményeket ellenőrzés alatt tartsa. Nekünk még nemzeti tanácsunk sem volt.

Népeink sorra kimondták az elszakadást. A horvátok október 6-án váltak ki. A románok október 12-én jelentették be, hogy nem ismerik el a magyar fennhatóságot. A ruténok október 18-án deklarálták az önállóságot. A szlovákok október 28-án mondták ki a Csehszlovákiához való csatlakozást. A szerbek ilyesmivel nem fáradoztak: katonai egységeik hazánk védtelenné erőszakolt déli végein állta.

Mivel az elszakadási törekvéseket nem volt erőnk megállítani, bátran kijelenthetjük, hogy

Magyarország már 1918. október végére de facto szétzilálódott.

10.3 LEFELÉ A LEJTŐN

10.3.1 Hervadt őszi rózsa

Egyesek azt hiszik, hogy Magyarország integritását az Antanttal való jobb egyezkedéssel meg lehetett volna őrizni. Ez naiv ábránd. A történelmi Magyarország a darabjaira hullott. A folyamatot csak az lassíthatta volna, ha vezetésünk a még ütőképes magyar hadsereget beveti a határok védelmére.

1918 októberében Budapest és itt-ott az ország forrongott. Ebben nem volt semmi különös: még a győztes hatalmak fővárosait és nagyvárosait is megtépázták a háború kínjai.

Fővárosunk a kétes elemek gyűjtőhelye lett: itt bújtak meg a katona-szökevények, kb. 40-50 ezer fő (!), akik jó része nem is magyar volt. Elvileg hadbíróság várt volna rájuk. 30 ezer főre tehető a lumpen-elemek száma, akik fosztogatással fegyvereket szereztek a megmozdulás előtt. A város polgári irányítása csődöt mondott. Katonai vezetésében pedig furcsa módon az idegenek (osztrák, cseh, délszláv) domináltak, akik nem törődtek az itteni állapotokkal, hiszen már formálódó saját hazájukra figyeltek (mindenről a szocialista „A" forrás számol be).

A tehetetlen kormány tekintélye mélypontra zuhant. A jobboldali pártok a sebeiket nyalogatták és a háború elvesztéséért felelősöket keresték. Közben a baloldali pártok, látva esélyeiket megélénkültek. Tagjaikból alakult meg október 24-én az ún. magyar „Nemzeti Tanács" élén Károlyi Mihállyal, aki egy piti baloldali párt vezetője volt. Sokkal fajsúlyosabb volt az október 25-én létrehozott „Katonatanács". Ez a mindenre elszánt szökött katonák fóruma volt, amelyben a szót az Oroszországból hazakerült – vagyis az onnan bomlasztási céllal ide küldött – kommunista elemek vitték.

Október 30-án a pesti nép az utcára vonult, hogy hangot adjon jogos elégedetlenségének. Úgy tűnt, hogy 1956-os típusú forradalom kezdődik. A kormány, a városvezetés és Károlyi tétlenkedett. A hangulatot megnyergelte a Katonatanács, amely már korábban beszervezte a rendőrséget, a telefon-központokat és ***jóval a spontán tömegmegmozdulások előtt kitűzte a hatalomátvétel dátumát***: november 4-ét is. De mivel ki akarta használni a tömeghangulatot, rögtön akcióba fogott. A Katonatanács egységei Lindernek, a „forradalom vezérkari főnökének" az irányításával terv szerint foglalták el a középületeket, kaszárnyákat, pályaudvarokat stb. (lásd [A]). Forradalom és vezérkari főnök? Kitűzött dátum? De hiszen ez nem is spontán megmozdulás, hanem egy előre eltervezett katonai akció volt!

Az őszirózsás „forradalom" nem volt más,
mint egy katonai erővel végrehajtott baloldali puccs.

A nép nem ezt akarta, ezt nem támogatta, nem állt a Katonatanács mellé. Ezért a közöttük kötött paktum szerint a kifelé elfogadhatóbb arcú Nemzeti Tanács vette át a hatalmat, és az uralkodó Károlyit kényszerült kinevezni miniszterelnöknek. A „vörös grófnem volt hálátlan. Kormányába átvette a Katonatanács tagjait, akik pozícióba jutva már a vörös diktatúrát készítették elő: utóbb Linder lett a Tanácsköztársaság hadügyi biztosa.

Valódi forradalmaink tiszták voltak. Ám 1918 október végét a lumpen-elemek uralták: raboltak, fosztogattak. Vidéken feldúlták a kastélyokat, elhajtották az állatokat, kivágták a parkok fáit stb. Tiszát is ők gyilkolták meg. Ez nem forradalom: ez tatárjárás volt. A helyzet annyira súlyossá vált, hogy a kormány maga intézkedett a visszaélések miatt és sok „forradalmárt" – azazhogy rablót és gyilkost – felakasztatott. Károlyiról mindig a földosztást juttatják eszünkbe (a fáma szerint jelzáloggal terhelt földjeitől kellett megszabadulnia), az általa elrendelt megtorlásokra, a vörös terror ***előtti*** kivégzésekre már nem emlékeztetnek.

Az őszi rózsa nagyon hamar lehervadt.

10.3.2 A hármas trükk

Az Antant igen koszos trükköket vetett be, hogy ellenfeleit legalább formálisan jogosan büntethesse meg. A számos jogtechnikai csűrcsavar közül csak hármat emelek ki.

Első trükk. Magyarország soha sem lépett be a világháborúba: a Monarchia tette azt, a magyar miniszterelnök – Tisza István – ellenkezése dacára. Ez a tény nem zavarta az Antantot

abban, hogy hazánkat úgy vonja felelősségre és büntesse meg, mint önálló háborús tényezőt. Ezt a beállítást történészeink is elfogadják, holott nem lehet igaz, mert a Kiegyezés értelmében hazánknak nem volt saját kül- és hadügye! Ezért le kell szögezni, hogy ***Magyarország önálló tényezőként (!) semmiképpen se lehetett felelős a háborúért,*** ezért külön nem is szabadott volna elszámoltatni.

Második trükk. Az Antant utólag győztesnek mondta Csehszlovákiát, amely csak a háború végén és által jött létre, és Romániát, amely elveszítette azt. A bolsevista veszélyre hivatkozva, a közrend érdekében megengedte, hogy egységeket küldjenek Magyarországra. ***A padovai fegyverszünet értelmében erre csak a valódi Antant-egységek voltak jogosultak***. A disznóság leplezésére a csapatok irányításával francia és olasz főtiszteket bíztak meg. Úgy mégis kicsit másképpen nézett ki a dolog. De persze csak kicsit.

Harmadik trükk. Magyarország 1918 novemberéig nem volt önálló, az Antant mégis hadviselő félként kezelte. Viszont ***ragaszkodott ahhoz, hogy egy általa elfogadott kormánnyal tárgyaljon***. Ez ocsmány csapda volt, mivel egyik kormányunkat sem ismerte el az egyiket ilyen, a másikat olyan ürüggyel utasítva el addig-addig, amíg országunk feldarabolásának a gyalázatos művét gyakorlatilag be nem fejezték.

A csehek, románok és szerbek szabadon grasszáltak egy idegen ország területén a rendfenntartás ürügyével. Viszont a mi katonai egységeinket még rendfenntartó erőknek sem tekintették és nem engedték működni őket – a saját országukban.

10.3.3 „Ártatlan" franciák

Néhányan mentegetik a franciákat állítván, hogy nemcsak ők, hanem a többi Antant-hatalom is Trianon okozója volt. Ez szinte igaz. Az ***amerikai*** Wilson megtagadta elveit és ennek következményeként már senki se vette komolyan az amerikai véleményt. Az ***olasz*** Orlando – a „négy nagy" közül a kicsi – kisemmizettnek érezte Itáliát, de a várt balkáni befolyásért kiegyezett a franciákkal, bár utóbb csalatkoznia kellett. Az olaszok 1515-ben elárulták a Monarchiát, de ez nem fizetődött ki nekik. Az ***angol*** Loyd George azért állt olykor látszólag mellénk, hogy késleltesse a franciák közép-európai hegemóniájának a kiépülését, ami persze sikertelen próbálkozás volt.

Csak a ***francia*** Clemenceau és társai nem ingadoztak. Csehszlovákia hadviselő félként és Románia győztesként való elismerése mellett ők kardoskodtak. Arrogáns tábornokaik egytől-egyig magyarellenességükről voltak hírhedtek a Belgrádban tanyázó Franchet d'Esperey-től kezdve, a Bukarestben ügyködő Berthelot-on át a Pestre küldött Vix-ig. Ez a kitétel nem szubjektív: a budapesti Antant-misszió amerikai vezetője naplójában [BAN] gyakran említi, hogy a francia küldöttek többnyire tehetetlenkedtek, de amikor ütni lehetett rajtunk, nem mulasztották el, miközben a szlávokat és főleg a románokat kedvezményezték.

Nem az Antant diktált, hanem a franciák. Ez a kurzus a belgrádi diktátummal indult, Vix erőszakosságával folytatódott és Clemenceau ultimátumával tetőzött. Közös lényegük, hogy fenyegetésekkel fokról-fokra kényszerítettek ránk új határokat az Antanttal való egyeztetés nélkül [ÁDÁ]. Vissza nem vonható status quo-t akartak produkálni, amit el is értek így:

- a demarkációs vonalakat végső határokként kezelték
- a „rendfenntartó" egységek megszálló seregekként működtek
- a megszállt területeken végleges intézkedéseket hoztak.

Ezek egyáltalán nem a fegyverszünet körébe illenek, hanem a béketárgyalásra tartoztak volna. A többi nagyhatalom nem mesterkedett ilyesmiben, ezért a franciák Trianont eldöntő szerepét csak az álságosak tagadják. Ez abból is kiderül, hogy Clemenceau és társai álnok tetteit még az őt követő francia miniszterelnök is elítélte és megtagadta – sajnos túl későn.

10.3.4 „Jószándékú" Károlyi?

A történelmi jelenségeket nem a szándék, hanem a végeredmény szerint kell megítélni. Közömbös, hogy X.Y.-nak mi volt az elképzelése, a lényeges az, hogy mi lett a tettei következménye. Ezt azért kell előrebocsátani, mert Károlyit azzal mentegetik, hogy jót akart, de nem volt tájékozott. Azt remélte, hogy ha a franciáknak parírozunk, akkor igazságot szolgáltatnak. Istenkém, tévedett szegényke. Már bocsánat, de egy országvezetőnek a tájékozottság a dolga és ha nem az, akkor távoznia kell. Rajtunk kívül vajon hány országot veszítettek el tájékozatlanságra és jószándékra hivatkozva?

Első tény. ***Károlyi katonai puccsal került hatalomra***. A puccsok alapszabálya, hogy a tiszta embereket el kell szigetelni. Ez a próbálkozás is megbukott volna, ha a frontról hazaérkező katonáink elérik a fővárost és kisöprik belőle a katonaszökevények és árulók semmirekellő hadát. Ezért parancsolta meg Károlyi hadügyminisztere Linder, hogy a katonavonatokat nem szabad Budapestre beengedni és a katonák fegyverét el kell venni. Azt is meggátolta, hogy a katonavonatok elhagyják a fővárost. Kommunista pózzal kijelentette: „Nem akarok több katonát látni!", ami végtelenül nevetséges, hiszen szétverte a még mindig komoly magyar haderőt, majd a vörös éra alatt ő verbuválta az új hadsereget.

Második tény. 1918. október végén hazánkat csak egyetlen érvényes egyezmény kötötte: a padovai fegyverszünet, amely még elismerte a magyar szuverenitást és integritást, és fegyverszünet voltának megfelelően nem rendelkezett se határokról, se igazgatásról, csak a katonai ellenőrzésről: csakis annak feltételeit kellett volna teljesítenünk, semmi mást.

Károlyinak nem tetszett ez a számunkra kedvező keret. Vajon miért nem? Belgrádba rohant, hogy találkozzon a franciákkal (november 7.) és udvaroljon nekik. Más a közrendőr rendelkezési jogait is firtatja, ámde Károlyi nem volt kíváncsi Franchet d'Esperey jogosítványaira. A francia a nemzetközi jogot sutba dobva olyan feltételeket diktált, amelyek csakis a béketárgyalásokra és nem egy korlátos fegyverszünetre tartoztak volna. Lásd az előző pont visszás tételeit. Mondanom se kell, hogy ez parlament háta mögött, mutyiban történt. Nem véletlen, hogy a „belgrádi egyezménynek" hazudott francia diktátumot Linder erőltette és ő is írta alá.

Harmadik tény. Kiadványaink mélabúsan emlékeztetnek arra, hogy Jászi Oszkár tárgyalásai a nemzetiségi vezetőkkel nem hoztak sikert. Persze, hogy nem, mert ***a baloldali kormány nem ragaszkodott hazánk integritásához***. Könyveljük el apróságként, hogy a hazánkat megcsonkítani készülő románokat Károlyi maga látta el fegyverekkel. Bizonyám: 50 ezer puskát adatott át az addig fegyvertelen román nemzeti tanácsnak!

Negyedik tény. A nehézségek dacára hazánk több részében csodával határos módon szerveződtek helyi véderők. A legismertebb a Székely Hadosztály, de a Balassagyarmat vidékét megmentőket és a sokfelé alakult kisebb önvédelmi csoportokat is említeni kell. Ezeket a szó valódi értelmében vett honvédelmi szerveződéseket ma is le akarják járatni. Károlyi nem, hogy nem támogatta őket, hanem ***titkosszolgálati eszközöket bevetve lefegyverezte azokat és a szimpatizánsaikat börtönbe záratta.*** Mindezt híven megírja Somogyváry Gyula, akinek a műveit nem véletlenül tiltották be 1945 után.

Ötödik tény. Új és újabb területeket kellett átengedni a cseheknek, románoknak és szerbeknek. Károlyinak nem volt ereje – és erkölcsi alapja – arra, hogy ellenálljon az egyre arcátlanabb francia követeléseknek. Amikor a Felvidéket elveszítettük, feladta. Betelt amúgy is kicsinyke pohara és a hatalmat átadta a vörösöknek. Tényleg azt kellett tennie? Hosszasan ***elszabotálta az új választások kiírását,*** amelyek már a színre lépését követő napokban aktuálisak lettek volna**.** Valóban csodára várt, vagy egy eltervezett menetrend szerint adta át a hatalmat a kommunistáknak...?

A fentiek tükrében felesleges azon vitatkozni, hogy Károlyi áruló volt-e vagy sem. Valaki lefegyverzi a saját katonáit, miközben puskát ad az ellenfél kezébe? Elnézi, ahogy az utóbbi elfoglalja a földjét, de visszaparancsolja az azt megvédeni akarókat? Ezt bizony nem lehet a jószándék örve alá rejteni.

10.4 A VÉGKIFEJLET

10.4.1 Jegyzékek és hatalomváltások

1918 novembere és 1919 augusztusa között „csak" az történt, hogy az Antant ürügyekre hivatkozva jegyzékein át új és újabb demarkációs vonalakat jelölt ki. Gyakorlatilag azt követelte, hogy az általa előre kijelölt területeket adjuk át – mint már akkor is tudható volt: véglegesen! – a bevonuló idegeneknek. A folyamat az első Vix-jegyzékkel (dec. 3.) kezdődött és a második Clemenceau-jegyzékkel (1919. jún. 13.) tetőzött.

A csehek intették a franciákat, hogy a románokhoz és szerbekhez képest ők kimaradtak az osztozkodásból. Ezt a „figyelmetlenséget" Vix korrigálta, aki a Felvidék átadását követelte tőlünk a Duna-Ipoly újabb demarkációs vonal mentén. Fontos tudni, hogy ez a lépés is mutyiban történt, mert az Antant nem is tárgyalt róla és nem az hozta a döntést.

Közben a zavaros helyzetet kihasználva sorra alakultak a kommunista tanácsok. Miután 1919. márc. 20-án megérkezett a jegyzéknek hazudott Vix-ultimátum, kikiáltották (?) a Tanácsköztársaságot (1919. márc. 21.). Születése körülményei mindent elárulnak erről a szélsőbalos formációról. A baloldal rögtön közölte, hogy nem áll az integritás platformján. Magyarul: hazánkból bárki vegyen el amit csak akar, de ismerje el a proletárhatalmat. Ez vegytiszta hazaárulás, mert a nemzeti érdek fölé helyezte a pártérdeket.

> Számomra furcsa az oly gyakran használt „kikiáltás" kifejezés. Ki kiáltotta ki a Tanácsköztársaságot? Ki kiáltotta ki, hogy Erdélyt Romániához csatolják? Minden csak a hangerőn múlik, a jogi kereteknek nincs jelentősége? Máskor sérelmezik, hogy nem történt népszavazás. Miért nem került sor ilyesmire a minket érintő sorsfordulók idején? És mi miért nem kiáltottunk ki soha semmit?

Az árulásnak ellentmondani látszik a sikeres felvidéki hadjárat. Stromfeld Aurél komoly haditettet hajtott végre a Felvidék részleges visszafoglalásával: stratégiáját azóta is tanítják a katonai iskolák. Azonban a háttér nem magasztos. Felvetődik ugyanis a kérdés, hogy a hadjárat miért északra irányult? Nem azért, mert ott volt lehetőség, hisz' az Antant minden katonai tevékenységet tiltott. Kun Moszkvából kapta a megbízást, hogy teremtsen kapcsolatot

a német baloldallal. Oroszországot és Németországot Csehországon át a Felvidék kötötte össze: ezért kellett ott akcióba fogni.

Egy magyar érzelmű hadvezetés két dolgot tett volna.

Megpróbálta volna kiűzni a cseheket a Csallóközből, ahol magyarok éltek és hadászatilag jóval könnyebb feladat volt, mint a magyarok által nem lakott Sáros és Zemplén hegyi terepe.

A másik lehetőség keleten kínálkozott. A gyatra felszerelésű és állományú román sereg a Tiszánál állt. Vajon miért nem ellene fordítottuk erőinket támogatva a Székely hadosztályt, hogy ne foglalhasson el még több színmagyar területet? Ha a Felvidék hegyeiben diadalt arattunk, akkor az alföldi síkon több siker várt volna ránk! Ha ott a románokat megállítjuk, akkor nem foglalták volna el Budapestet és nem rabolhatták volna végig az országot.

Mellesleg a fentiek tükrében az sem igaz, hogy fegyverrel nem tudtuk volna megvédeni a hazánkat. Ha pár sebtében összekapott hadosztállyal ennyire vittük, akkor elképzelhető, hogy mire lett volna képes a teljes és harcedzett magyar hadsereg, ha nem szerelik le és nem oszlatják fel a Linder-féle manőverrel.

Kun akkor is folytatta a felvidéki akciót, amikor a franciák rászóltak. Erre következett a második Clemenceau jegyzék, az önkény remek példája. A „Tigris" a többi Antant-hatalom véleményét ki sem kérve és végleg cáfolva a „franciák nem felelősek" maszlagot meghúzta hazánk végső határait. Kun Béláért külön büntettek minket. Addig nem akarták Ausztriának adni Burgenlandot, most azonban nekik ítélték. Kun még lavírozgatott egy ideig: az volt a pártfeladata. Majd amikor a Vörös Hadsereg széthullott és a románok átlépték a Tiszát, utánam a vízözön alapon kereket oldott Bécsbe.

10.4.2 Szabadrablás és menekültek

1919. augusztus 4-én a románok bevonultak Budapestre. Mindent eloroztak. A műkincseinket. Az állatokat. A gépeket. A vasúti állományt. És ezt a tatárdúlást a civilizált államok elnézték! Hazánkat egy évvel a trianoni „béke" előtt teljesen kirabolták. Majd háborús jóvátételre is kötelezték, tehát kétszer fizettünk egy általunk el se követett bűnért. Elvileg a jóvátételt csak a Monarchiára lehetett volna kiszabni. Mivel rajta már nem lehetett behajtani, anyagi okokból minket tettek felelőssé.

Budapestre plántáltak egy Antant-missziót. Feladata az állapotok ellenőrzése, a románok visszavonása és az Antantnak is megfelelő magyar kormány felállítása, azaz a konszolidáció lett volna. Egyiknek sem tett eleget. Amerikai vezetője, Bandholtz tábornok kedvelte a magyarokat. Mégis naplója [BAN] furcsa kitételeire kell felhívnom a figyelmet. Miközben a magyar nép szenvedett, a Pesten dagonyázó Antant-tisztek dőzsöltek, Operába jártak, vacsorákat adtak stb. Hazánk a romjaiban hevert, a város népe éhezett, míg a misszió a semmirevaló jegyzékeit firkálgatta. Az élősködők költségeit számlákon nyújtották be nekünk.

Az alávetésünkön ügykörésző francia tisztek tetemes bérkocsi és pezsgőszámláit is mi fizettük ki!

Eközben tízezrével érkeztek hozzánk a magyar menekültek, mert az Antant nem vállalta sértetlenségük garanciáját, ha otthonukban maradnak. Az itteni lehetetlen állapotok miatt lakást nem kaphattak, állást is csak nagy ritkán. A pesti pályaudvarokon marhavagonokban zsúfolódtak össze. Éheztek és fáztak, miközben a kormány tisztviselői még azt a csekélyke segélyt is elpanamázták, amit az Antant kegyesen nekik juttatott volna.

10.4.3 A konszolidáció kezdete

1919. november 16-án került Horthy csapatai bevonultak Budapestre. Ezt egyesek az ellenforradalom győzelmeként könyvelik el, ami badarság. Az Antant végre felismerte, hogy mekkora káoszt okozott. Kereste azt az erős embert, akit a csehek, románok és szerbek ellensúlyaként potentátként ismerhet el. Az illető nem lehetett se baloldali, se királypárti, se kompromittált arisztokrata. Horthy ideális választás volt, mert nem volt legitimista, politikai múltja sem volt, viszont a magyar középosztályt képviselte. Az Antant-misszió amerikai vezetője szerint ő volt az, akivel civilizáltan eldiskurálhatott bármiről, főleg hazánk sorsáról. Személyét a franciák is elfogadták. Nincs apelláta: hiába utálják egyesek és hiába illetik hamis vádakkal, Horthy volt Magyarország ígéretes embere.

Még a Tanácsköztársaság ellensúlyozására alakult az Antant által támogatott aradi kormány, amely Szegedre tette át székhelyét Károlyi Gyula vezetésével. A kormányban Horthy mellékszerepet játszott. Később kivált belőle és Dunántúlon (Siófok) szervezte alakuló katonai egységeit. Róla azt az álhírt terjesztik, hogy felelős volt az akkori atrocitásokért, a kommunista vérengzések megtorlásáért. Ennek nincs nyoma. Viszont az álhírterjesztők hallgatnak a tényekről. A párizsi katonai tanács hazánkba küldte Weissman tábornokot, hogy derítse fel a visszaéléseket. Őt eleinte féltették is zsidó származása miatt, hiszen a zsidók a vörös érában játszott szerepük miatt nem örvendtek nagy népszerűségnek. Meglepetésre Weissman úr kijelentette, hogy a Horthy seregei által ellenőrzött dunántúli részeken nyomát se találta zsidóellenes vagy másféle visszás intézkedéseknek.

10.5 ELHALLGATÁS ÉS MEGTÉVESZTÉS

10.5.1 Elhallgatás

Keveset hallunk arról, hogy a hazánk elleni aknamunka már a háború előtt elkezdődött. Oroszország a szerbeket támogatta már jóval a Kiegyezés előtt nekik ígérve a Vajdaságot. Franciaország Romániát karolta fel, mert támaszpontra volt szüksége ahhoz, hogy gazdasági egyeduralomra tegyen szert a térségben. Londonban és Párizsban sorra alakultak a szláv nemzeti bizottságok a helyi politikai nagyágyúk támogatásával. Nem titkolt céljuk hazánk feldarabolása volt.

A bukaresti titkos egyezménnyel (1916. aug. 17.) Románia azért csatlakozott az Antanthoz, hogy megkapja Kelet-Magyarországot egészen a Tiszáig. A háború vége előtt az Antant azzal a feltétellel fogadta el Wilson jegyzékét (1917. január 17.), hogy a háború után a Monarchiát etnikai alapon „átrendezik". Az ötletet az amerikaiak magukévá tették és hadicéljaik közé iktatták (1918. június 3.) Páran állítják, hogy a Monarchia feloszlatása még a háború végén sem volt az Antant célja. Ez hazugság: a feldarabolás stratégiai döntés volt. A kérdés csak az volt, hogy kit vonjanak felelősségre, mert ha a Monarchia szétesik, akkor eltűnik a bűnös.

Ezt az aprócska gondot az Antant-diplomácia úgy hidalta át, hogy a Monarchia két tagját, Ausztriát és Magyarországot külön-külön hibáztatta. Persze alaptalanul és erkölcstelenül – na és akkor mi van?

A téma kapcsán a képtelenségek sorával találkozhatunk.

Egyik példa: Egyesek annyira meg akarnak győzni minket hazánk háborús bűnösségéről, hogy még arra se figyelnek, hogy az egyik állításuk a másiknak gyökeresen ellentmond. Egy magyar történelemkönyvnek egyazon fejezetében olvasható, hogy az Antant nem akarta feldarabolni a Monarchiát és az, hogy a háború után etnikai alapon akarta átrendezni. Vajon mit érthettek az etnikai átrendezésen, ha nem feldarabolást?

Másik példa: A háborúban a szerbek hangoztatták, hogy nem akarnak területet elvenni mástól, csak egy hazában akarják egyesíteni a délszlávokat. Ez az ellentmondás csúcsa, de a nyugatiak bevették. Viszont a gondolkodó számára nem érthető, hogy miként egyesülhettek volna a nálunk élő szerbek az óhazaiakkal hazánk megcsonkítása nélkül?

Végül fel kell hívni a figyelmet egy elhallgatott tényre. A Monarchia azért esett szét olyan mesés gyorsasággal, mert az osztrákok is azt akarták, élükön a császárral. Itt nemcsak az októberi manifesztumra kell gondolni, hanem az azt megelőző megnyilvánulásokra is. A Reichsrat már a háború közepén (1917. május 29.) támogatta a cseh, délszláv és rutén elszakadási felvetéseket a mi bőrünkre egyezkedve a nemzetiségekkel.

10.5.2 Megtévesztés

A magyarok a trianoni „béke" aláírásának a napját (1920. június 4.) gyászolják. Ez rendjén lenne, hiszen a nemzetnek szüksége van a sorsforduló napok megünneplésére. Viszont azon a napon semmi fontos nem történt: csak egy papírt írtak alá. Én ***október 30. évfordulóján öltök feketét.*** Azért, mert az akkori budapesti katonai puccs határozta meg a jövőnket.

A háború végén a jobboldali kormány tétlenkedett: semmit se tett a Nemzeti Tanácsok ellen. Bénultan fogadta az elszakadási nyilatkozatokat és nem intézkedett a nemzetiségi területeken. Kétszeresen is felelős volt azok elvesztéséért. Közvetlenül is, mert nem védte meg őket és közvetve is azáltal, hogy átengedte az ország irányítását a baloldalnak.

A baloldalt sem dicsérhetjük. Károlyi nemzetiségi minisztere, Jászi egyezkedni próbált a nemzetiségi vezetőkkel. Ezt azonban önmegadóan és sikertelenül tette. Minden tárgyalás nélkül elismerte a románok jogát a teljes Erdélyre és csak azért *könyörgött (!)*, hogy a magyar körzetek autonómiát kapjanak, amit a románok kereken megtagadtak. Jászi tárgyalásai nemcsak azt az üzenetet rejtik, hogy a hatalmi képlet megfordult és a nemzetiségek diktáltak nekünk, hanem arra is magyarázatot adnak, hogy Károlyi miért fogadta el olyan könnyen a franciák demarkációs vonalait: nem tartotta fontosnak hazánk egységét.

Ez egyértelmű jelzés volt nemzetiségeink és anyaországaik számára, hogy szabad a gazda. December elején a gyenge fegyverzetű román seregek betörtek Erdélybe, ahol meglepődve tapasztalták, hogy nem ütköznek ellenállásba. Felbátorodva vérszemet kaptak és már a szó szoros értelmében „nem ismertek határt": a franciák által diktált demarkációs vonalakat is mindig átlépték. Nem az történt, hogy valahol meghúztak egy igazolt vonalat, hanem az, hogy a határt mindig utólag igazították a románok előretöréséhez.

A román parlament 1919. január 24-én törvénybe iktatta Erdély Romániával való egyesítését!

Ez jóval a „béketárgyalások" előtt történt, még Károlyi idejében. Az Antant semmit se tett ez ellen a nemzetközi jogot lábbal tipró aktus ellen. De miért is tett volna, ha Károlyi se emelte

fel a szavát? És ki gondolhatta komolyan, hogy a románok Trianonban majd visszaadják nekünk Erdélyt, amely már másfél éve de facto a birtokukban volt?

1918. november elején a Duna-Száva mellől visszavonták a magyar erőket. Az Antant francia egységei ezt követően sem lépték át határainkat, de a szerbek felhatoltak a Pécs-Baja-Szabadka-Szeged vonalig, amitől délre tartósan berendezkedtek. Mennyi esélyünk volt rá, hogy erről a területről bármiféle tárgyaláson önként lemondanak?

1919 márciusában Vix a Felvidék cseheknek való átadását követelte. Erre Károlyi nem az ottani erőinket támogatta, hanem megsértődött és a hatalmat átadta a vörösöknek, ami után a csehek birtokukba vehették nemcsak a Felvidéket, hanem a magyar Csallóközt és a rutén Kárpátalját is. Károlyi könnyedén feladta, Kun pedig nem akarta visszaszerezni földjeinket.

A Délvidék, Erdély és Felvidék megszállása 1919 márciusára nagyrészt befejeződött és világos volt, hogy a szerbek, románok és csehek nem fognak lemondani új szerzeményeik egy négyzetcentiméteréről se. Ezért tudomásul kell venni, hogy

hazánk feldarabolása 1919 tavaszára befejezett ténnyé vált!

10.5.3 Váratlanul igazságtalan Trianon?

Tisza sejtette, hogy ha belépünk a háborúba és elveszítjük azt, akkor hazánk darabokra fog hullani. Az óriási kockázatot csak azért vállalta, mert az ellenünk irányuló orosz mesterkedést csak így tartotta kivédhetőnek. Sajnos sem ő, sem a többi magyar politikus nem számolt két tényezővel: a Magyarország és a magyarság ellen felgyülemlett indulatokkal és azzal, hogy a háború végére baloldali fordulat következik be.

Hazánk és népünk a háború előtt nem állt tisztán Európa előtt. A háború ködében volt érdemeink még inkább szertefoszlottak és helyüket az ellenszenv vette át, bár csak politikai szinten: például az olasz fronton a magyar és az olasz katonák nem voltak ellenséges érzülettel egymás iránt.

A háború során mozgásba lendült Trianon negyedik mozgatórúgója. Az Antantnak, főleg Franciaországnak, az volt az érdeke, hogy a Monarchiát és benne Magyarországot szétverje. Majd működni kezdett az ötödik mozgatórúgó: nem akadt erkölcsös és tettrekész vezetőnk. Európát végleg elfordította tőlünk az, amit és ahogyan Károlyi, majd Kun Béla művelt.

A fejezet elején felvetettem, hogy elkerülhető lett volna az ilyen óriási mértékű ország-vesztésünk? Már tudjuk a választ: igen, a mérték nem volt szükségszerű, de egy kedvezőbb megoldáshoz több hazaszeretetre és kevesebb internacionalizmusra lett volna szükség. Ezért a fejezet végső tanulsága az, hogy éppenúgy mint Mohit és Mohácsot,

Trianonnak* ezt a módját *is nagy részt magunknak köszönhetjük.

11. VERGŐDÉS (1920-)

11.1 A TRIANON UTÁNI „RENDEZÉS”

11.1.1 Területi veszteségeink és az utódállamok

1920. június 4-én Trianonban hazánkat széttrancsírozták. Azt ígérték, hogy lesz még mód revízióra, de arra soha nem került sor, csak minimális korrekciók történtek. Voltak ugyan határtárgyalások, de érdemi kiigazítást alig eredményeztek. Itt mondom el, hogy a szerbek Baranyát és Bácskát a *Pécs-Baja fölötti vonalig* szállták meg, kikiáltva a „Baranya-Baja Szerb-Magyar Köztársaság”-ot. A térséget 1921-ben katonai erővel foglaltuk vissza,

Járhattunk volna rosszabbul is. A románok a Tiszáig terjedő területet követelték. A csehek Nógrádra és Borsodra is igényt tartottak. Azt akarták, hogy nyugati határainkból vágjanak ki egy *csehszlovák-jugoszláv* korridort, hogy Ausztriától is elválasszanak és a leendő Kis-Antant azon az oldalon is közrezárjon minket. A trianoni bírák nem fékezték a koncon marakodókat, itt mégis megálljt parancsoltak, ami nélkül Magyarország ma alig lenne nagyobb, mint mondjuk Albánia.

Vannak, akik minden talpalatnyi „magyar föld” elvesztését fájlalják tekintet nélkül arra, hogy kik éltek ott. Én úgy gondolom, hogy Trianont visszafogottabban kell szemlélni. Nem általában kell az igazságtalanságáról beszélni, hanem mérlegelni kell, hogy milyen mértékű volt az. A II. melléklet tartalmaz erre vonatkozóan néhány összehasonlító táblázatot.

Nekem nem fáj Horvátország kiválása, ahol csak igen kevés magyar élt (105 ezer fő, 4,04%). Fiuméhez is csak érzelmi szálak fűznek, mert ott alig lakott magyar. Nem sírok az idegen megyékért, mint Árva (2 ezer magyar, 2,54 %) vagy Fogaras (6 ezer magyar, 6,79 %). Burgenland elcsatolása is azért visszás, mert a velünk egy cipőben járó Ausztria kapta meg kárpótlásul Dél-Tirolért. Egyébként ott is csak 26 ezer magyar élt (8,98 %).

A nemzetiségi területek 1918-as leválása és a Trianoni „béke” aláírása között történtek próbálkozások kisebb régiók függetlenedésére. Ilyen például a Lajtabánság, de hasonlókkal találkozhatunk a Mura mentén, a Bánságban, sőt a Kárpátalján is. A kérész-éltű alakulatok, nem eléggé fajsúlyosak ahhoz, hogy komolyabb figyelmet szenteljünk nekik. Ráadásul nem is mindegyik született jóakaratból, a magyar nemzet érdekeinek a támogatására.

11.1.2 Trianon közvetlen etnikai következményei

A korábbi etnikai váltások spontánul, a történelmi viszonyok hatására következtek be. Az újabbak kierőszakolt változtatások voltak, amelyekben más célok és eszközök kaptak szerepet. A XIX. század végi magyarosítási törekvéseket belső indítékok szülték és az elérésükhöz használt moderált eszközök sikertelenek voltak. Az utódállamok külső, nemzetközi kényszert éreztek foglalásaik igazolására, ezért az elmagyartalanításban a legdurvább lépésektől sem riadtak vissza és az eredmény nem is maradt el.

Már Trianon előtt elüldözték otthonaikból a magyarokat. Ismereteink szerint ***Erdélyből 200 ezer, a Felvidékről 120 ezer, a Délvidékről 70 ezer*** magyar kényszerült távozásra, de erős a gyanú, hogy nem minden otthonát elhagyót regisztráltak. A magyaroktól elvették földjeiket, bezárták intézményeiket, még a magyar nyelv magánéleti használatát is korlátozták. Ezért nem tudni, hogy a megélhetés képtelensége miatt valójában mennyien hagyták el szülőföldjüket az első nagy menekülési hullámot követően.

Az utódok statisztikai manőverekbe fogtak, hogy a magyarok számát papíron csökkentsék. A magyar felmérések anyanyelvi alapon készültek, míg az utódállamok a nemzetiségi alapra tértek át. Kilóg a lóláb: az anyanyelv trükkökkel alig befolyásolható, a nemzetiség viszont igen. Bevezették a zsidó, cigány és hontalan „nemzetiségi" rovatot. A felvidéki magyar zsidó nem-magyar lett. Az erdélyi magyar cigány ebbe a rovatba került, a román cigány román maradt. Szlovákiában számos magyart hontalannak nyilvánítottak, nem adtak nekik útlevelet és kiutasították őket. A trükkök és a kitelepítések miatt a magyarság *kimutatott* lélekszáma 1910-hez képest már 1920/21-re 765 ezer fővel (!) csökkent az utódállamokban:

	1910	Kitelepült	1920-21	Hiány
Csehszlovákia	1.069	120	737	212
Románia	1.663	200	1.311	152
Szerbia	458	70	387	1
Összesen	3.190	400	2.435	365

Azonnali trianoni veszteségeink

A statisztikai trükkökkel nem-magyarként kimutatottak száma (365 ezer fő) csaknem elérte a kitelepültekét (400 ezer fő). Az utóbbiak nagy része Magyarországra került és itt talán megőrizte a magyarságát. Viszont a manipuláltak később sem vallották/vallhatták magukat magyarnak és így a Trianon utáni közvetlen etnikai veszteségünk nagy része tartóssá vált.

Megjegyzendő, hogy a tényleges veszteség ennél bizonyára nagyobb, mert hiszen 1910 és 1920/21 között volt természetes szaporodás, ha nem is jelentős.

11.2 TÁRSADALMI ÁLLAPOTOK (1920-44)

Sokan kárhoztatják az 1920 utáni ún. „revizionista" magyar politikát. Lefasisztázzák a magyar vezetést, miközben áradoznak a csehszlovák demokráciáról. Ideje lenne ezeket a kétes dolgokat a maguk valóságában, sokkal tényszerűbben szemlélni.

Először is a revizionizmus nem elítélendő dolog. Ha elveszik a biciklimet, visszakövetelem azt, vagyis felülvizsgálatot kérek. Magyar részről Trianon revíziójának az igénye teljesen jogos volt. Európa – legalábbis az angolok és az olaszok – idővel belátta tévedését és elismerte, hogy a trianoni diktátum átértékelésre szorul, mégis a rablóknál hagyta szerzeményeiket.

Másodszor a Trianon utáni magyar vezetés nem volt fasiszta. A kor nem is volt egynemű, hanem három részre osztandó. 1920 novembere után megindult hazánk konszolidációja, amit nemcsak gazdasági helyreállítás és technikai fejlődés, hanem némi demokratizálódás is jellemzett. Ez a kurzus 1934-ben ért véget, miután hazánk revíziós reményei nem váltak be. A technikai haladás folytatódott, de társadalmi téren hanyatlás történt. Végül Magyarország

csak igen későn, 1944 októberében, a Szálasi-puccsal lépett a fasizmus útjára, szemben szomszédainkkal, amelyek ezt jóval előbb és német nyomás nélkül önszántukból megtették.

Végül az akkori Csehszlovákiát demokratikusnak állítják be [ARA]. Eszerint demokrácia az, ha kitelepítjük vagonokban az őslakosokat, ha elvesszük a földjeiket és intézményeiket, ha hontalannak ítéljük őket, hogy ne szavazhassanak, ha meghamisítjuk a statisztikákat stb. Csehszlovákia ebben élen járt, ezért jobb, ha a demokratizmusát nem feszegetjük.

Nálunk két ok miatt volt mérsékelt a társadalmi fejlődés. Egyrészt a gazdasági helyzet siralmas volt. A románok kiraboltak minket, kártérítéseket fizettünk, intézményeink nem működtek, így a Monarchia örökségeként még nemzeti bankunk sem volt. A gazdasági konszolidációt egy nagysokára megadott csekélyke népszövetségi kölcsönből kellett volna megvalósítanunk, fizetve annak magas kamatait. Hozzánk menekült félmillió magyar, köztük sok értelmiségi, akiknek nem lehetett munkát adni és el kellett tartani őket.

Másrészt szomorú tapasztalatokra tettünk szert a baloldallal kapcsolatban. A kommunista pártot betiltották, ami után tagjai beépültek a szociáldemokraták közé. Amikor ez kiderült, vezetőink akadályozni kezdték a működését. Ennek dacára a balos érzelmű fővárosban volt a legszélesebb a választójog, ahol nem egyszer baloldali többségű önkormányzat működött.

Összefoglalóan: Nálunk csak igen későn jutott uralomra a fasizmus, hazánk semmivel se volt kevésbé demokratikus, mint más államok és joggal követeltük Trianon revízióját.

11.3 FÉLIG SIKERÜLT KORREKCIÓK (1938-41)

Magyarország jogosan kívánta Trianon felülvizsgálatát. 1938-41 között részlegesen sor is került rá, bár részben visszás körülmények között és nem mindig az elvárható eredménnyel. A régió 1941-es állapotát a 32. ábra, a változásokat a 33. ábra szemlélteti.

32. ábra: A Kárpát-medence országai 1941-ben

	Lakos	%	Telep.	%	Terület	%
Magyarország 1938	**7.602**	**36,40**	**3.456**	**26,38**	**93.073**	**28,60**
Felvidék 1938	893	4,28	921	7,03	11.927	3,67
Kárpátalja 1939	478	2,29	408	3,11	12.061	3,71
Észak-Erdély 1940	2.188	10,48	1.799	13,73	43.104	13,25
Délvidék 1941	943	4,52	419	3,20	10.968	3,37
Bácska	708	3,39	110	0,84	8.721	2,68
Baranya	51	0,24	34	0,26	1.136	0,35
Muraköz	93	0,45	105	0,80	576	0,18
Muramellék	91	0,44	170	1,30	535	0,16
Magyarország 1941	**12.104**	**57,97**	**7.003**	**53,45**	**171.133**	**52,60**

A visszanyert területek adatai

Az első sor a kiinduló állapotot (1938), az utolsó a végső eredményt (1941) mutatja, a többi az egyes térségek részleteit tartalmazza 1910-re vetítve.

A gyarapodást két szempontból kell mérlegelni: a mód és az etnikai hatások jegyében.

Felvidék. Az I. bécsi döntéssel (1938. nov. 2.) visszakaptuk a Felvidék déli sávját. A döntést német és olasz bírák hozták. Meghívták az angolokat és a franciákat is, de azok sunyi módon távol maradtak, mert máris hátsó gondolataik voltak. Ennek dacára a döntés a nemzetközi jog szerint érvényes volt. Magyarország visszakapott egy túlnyomóan ma is magyarok által lakott sávot, miközben Szlovákiánál maradtak a szlovák-lakta térségek. Ezért elkönyvelhetjük, hogy az első korrekció módjában is és eredményében is döntően igazságos volt, bár Pozsony és magyar-német vidéke idegenben maradt.

33. ábra: Területi korrekciók 1938-1941 között

Kárpátalja. Erővel foglaltuk vissza (1939. március 15-17.), hozzácsatolva Zemplén megye Kárpátaljával szomszédos sávját. Az ellenkező híresztelések dacára az akció nem követelt áldozatokat. Hatalmi értelemben jogos volt, mert miért tartozott volna inkább Szlovákiához, mint hozzánk, ahová a trianoni kényszer előtt évszázadokon át kötődött. Visszavételét az is

indokolta, hogy közös határt akartunk Lengyelországgal: később a lengyelek tízezrei azon át menekültek hazánkba, a szabadságba. Etnikai tekintetben a foglalás nem volt sikeres: a visszaszerzett Munkácson túli Kárpátalján a magyarok aránya még a 15 százalékot sem érte el.

Erdély. A II. bécsi döntéssel (1940. augusztus 20.) kaptuk vissza Észak-Erdélyt. A bírák ismét a németek és olaszok voltak. A döntésben Románia is részt vett, ezért jogilag nem volt kifogásolható. Ezt a felosztást katonai-stratégiai szempontok vezérelték tekintet nélkül a népesség etnikai összetételére. Észak-Erdéllyel 1910-re vetítve nemcsak 1.124 ezer magyar, hanem 923 ezer román is nekünk jutott, ugyanakkor Dél-Erdélyben maradt 1.907 ezer román mellett 539 ezer magyar, magyar többségű területeken. Az ábrán látható, hogy míg Észak-Erdély felén románok laktak, addig jelentős magyar területek maradtak közvetlenül az új határon túl, mint Arad, Torda, Nagyenyed, Erzsébetváros és Brassó a Hétfaluval.

Délvidék. Katonai erővel foglaltuk vissza a Bácskát (1941. ápr. 11-től), majd a Baranyai háromszöget, a Muraközt és a Muramelléket, amiből három német falu Ausztriának jutott. Az eredmény etnikailag igen vegyes volt. A Bácska déli szegélyén, a Muraközben és a Muramellék nagy részén nem is éltek magyarok, mégis teljes egészükben visszakerültek hozzánk. Viszont a Bánát egészére a németek tették a kezüket és azt az északnyugati csücskét sem engedték át nekünk, ahol magyarok éltek többségben.

A délvidéki események körülményei vitatottak, ezért róluk többet is el kell mondani. Jugoszláviával megnemtámadási szerződésünk volt. Teleki Pál öngyilkos lett, amikor kiderült, hogy átengedjük a Jugoszlávia elfoglalására induló németeket. Sorsa szomorú, de értelmetlen: sehogyan se gátolhattuk volna meg a németek átvonulását. Ezt még Anglia is elismerte, mert bár megszakította velünk a diplomáciai kapcsolatot, nem üzent hadat nekünk.

Egy ügyes húzás miatt azt sem lehet állítani, hogy a németek oldalán támadtuk meg a délszláv államot. A németek lerohanták Jugoszláviát, amely 1941. április 10-én kapitulált. Horvátország és Szlovénia rögtön kivált belőle és így Jugoszlávia megszűnt létezni. Azaz 1941. április 11-én Magyarország ***már csak Szerbiát támadta meg, azzal pedig nem volt szerződésünk***, mint Horvátországgal és Szlovéniával sem, tehát nem szegtünk szerződést. Hogy ez csűrcsavarás és erkölcsileg vitatható? Ez igaz, de senki se vetheti a szemünkre, amiért tanultunk valamit a minket hasonló szándékos félreértelmezésekkel kisemmiző franciáktól.

A korrekciókhoz több kiegészítő megjegyzést kell fűzni.

Vezetésünk a „mindent vissza" lázában élt: azt hitte, hogy a történelem kerekét vissza lehet forgatni és újraéled a Magyar Birodalom. Az etnikai viszonyokkal éppúgy nem törődött, mint elődei: csak a terület érdekelte. A visszakerült ***4.502 ezer lakosból 1910-re vetítve csak 2.291 ezer volt magyar***, vagyis minden második „új" honpolgárunk idegen volt.

A korrekciók során atrocitások érték úgy nálunk az idegeneket, mint idegenben a magyarokat. Mi vádoljuk önmagunkat, míg mások a bűneiket elhallgatják. Jó példa erre a Délvidék. 1941-ben magyar félkatonai alakulatok *2.000* szerbet öltek meg Újvidéken, amit magunk tártunk a világ elé. Vö. „Hideg napok", amely ki tudja miért nem szól arról, hogy a megtorló akciót a szerbek ***katonai partizán***-tevékenysége váltotta ki. 1944-ben a szerbek *40-45.000* ***ártatlan civil*** magyart tettek el láb alól, de ők erről ma is hallgatnak.

Divat úgy érvelni, hogy a bécsi döntések miatt váltunk Németország csatlósává és léptünk be a világháborúba. Ez sületlenség, hiszen az 1938-ban még ki sem tört! Azt is felemlegetik, hogy hazánk „rossz" oldalára állt. Ez is csacsiság: egyik fél se volt ártatlan és 1940-ben nem látszott, hogy a nácik milyen rémtetteket követnek el később, amelyeknek egyébként sem volt köze a mi igényeinkhez. A bíró jellemének nincs köze az általa hozott ítélet igazságos voltához. A „jó" bíró is hozhat rossz döntéseket (Trianon) és a „rossz" is produkálhat jókat (Bécs).

A korrekciók átmeneti és tartós etnikai hatásokkal jártak. A Felvidéken, főleg Kassa környékén sokan újra magyarnak vallották magukat, de ez csak látszólag történt, mert 1945 után ismét szlovákká vedlettek. A Kárpátalján a zsidók az aktuális uralom szerint váltogattak nemzetiséget. Erdély két részének a határán a románok délre menekültek, a magyarok pedig északra szökdöstek. Emiatt olyan tősgyökeres magyar tájak magyartalanodtak el végleg, mint Torda és a tőle déli rész: a régi székely Aranyosszék le egészen Nagyenyedig. A Bácskában lényegi változásokra nem került sor, de a háború utáni etnikai tisztogatásban gyökeresen átalakult a Délvidék etnikai képe.

A tényeket a következőkben összegezhetjük:

Magyarország részére ***Trianonban kirívóan igazságtalan*** határokat húztak meg, ezért jogosan követeltük azok revízióját. 1938-41 között részben egyezményesen, részben katonai akciókkal területi kiigazításokra került sor. Új határaink az etnikaiakkal csak északon és részben délen estek egybe. Ezért ***kisebb mértékben igazságtalanok*** voltak másokkal, de nekünk sem hozták meg a várható jó eredményt. Elvileg lett volna mód igazságosabb rendezésre is, de arra senki se törekedett (lásd a II. mellékletet).

11.4 ÚJABB MEG NEM ÉRDEMELT BÜNTETÉS

Az 1947-es párizsi „béke” visszaállította a trianoni határokat. Sőt, további három mosoni falut adott Csehszlovákiának, közöttük Dunacsúnt, ahol újabban elterelték a Dunát. Egyébként a csehek öt falut akartak volna. (lásd A.1 pont).

11.4.1 Magyar-német viszony

A szocializmus korában hazánkat a németek utolsó csatlósa váddal illették és azt hirdették, hogy ezért megérdemelte a sorsát. Mivel ez amolyan kommunista zagyvaság, a dolgok mélyére kell hatolnunk. Azért is ezt kell tennünk, mert még ma is akadnak, akik magukra vennék a régi vádakat.

Német orientáció. Meglepő lett volna, ha Trianon után Magyarország Franciaország felé orientálódik. Anglia nem érdeklődött irántunk; nálunk csak a királypártiak keresték vele a kapcsolatot: angol királyt akartak volna látni a magyar trónon, ami képtelen ötletnek bizonyult. Ennélfogva a reális magyar külpolitika előbb Olaszország felé orientálódott, de az a délszlávokkal és a románokkal való paktum reményében elzárkózott előlünk és csak a huszas évek vége felé nyitott volna felénk. Azonban már elkésett: Németország addigra talpra állt és Olaszországnál sokkal fontosabb tényező lett. Majd bekövetkezett a világgazdasági válság.

Hazánkat a Kis-Antant gazdaságilag elszigetelte. Trianon előtt a Kárpát-medence eltérő gazdasági régiói jól kiegészítették egymást, például az erdélyi bányatermékeket az alföldi búzára lehetett cserélni. Viszont a csonka Magyarország és a Kis-Antant kereskedelme a minimálisra esett: mi nem tudtuk eladni oda agrártermékeinket és nem kaptunk onnan fűtőanyagot és ipari alapanyagokat. Azt hihetnénk, hogy a széttördelt Medence országai gazdaságilag egymásra voltak utalva, de ez tévedés. Az utódállamok részben önellátók lettek, részben megkaphatták társaiktól azt, ami hiányzott. Csak hazánk gazdasága volt féloldalas,

mert szinte kizárólag az agrárexportra épült. A válság idején az itáliai piac már nem volt kielégítő a részünkre. Ezért természetes, hogy hazánk a német orientációra váltott. A váltást nem pusztán politikai, hanem igen komoly gazdasági tényezők kényszerítették ki.

Német bírák. A bécsi döntésekben a németek vitték a főszerepet. Az első az angolok és a franciák által is aláírt müncheni egyezmény folyománya volt, a nemzetközi jog által teljesen megalapozottan. A németek elvárták, hogy vegyünk részt Csehszlovákia feldarabolásában, de erre nem voltunk kaphatók. Büntetésül a németek nem támogatták kárpátaljai céljainkat, sőt megfenyegettek, ha megpróbáljuk őket beváltani. Csak az utolsó pillanatban kaptunk zöld jelzést, amikor elhatározták Csehszlovákia lerohanását. Tehát a Kárpátalját nem a németek adták vissza nekünk, illetve nem is vettünk részt Csehszlovákia szétverésében.

A második bécsi döntés is tiszta volt. A németek biztatni próbáltak minket, a teljes Erdély visszaadásával kecsegtetve, de kiderült, hogy az hiú ábránd. A hadi szállításokon túl semmit se ígértünk a németeknek: porhintés, hogy revizionista törekvések miatt léptünk a háborúba.

A két bécsi döntést az érintett felek (Csehszlovákia és Románia) is elismerték. Ezért az volt jogtalan és erkölcstelen, hogy a Felvidéket és Észak-Erdélyt újra elvették tőlünk, vagyis

a párizsi „békével" jogilag teljesen megalapozott és érvényes nemzetközi szerződéseket törvénytelenül rúgtak fel.

Utolsó csatlós. A kifejezés több ok miatt is szamárság. Egyrészt miért nincs soha szó az „első csatlósokról", akik sokkal több kárt okoztak, mint az utolsók? Talán azért, mert Franciaország volt az egyik legelső közöttük? Másrészt a nálunk sokkal jobb földrajzi adottságú és a Német Birodalomtól távolabb eső országok (pl. Norvégia) se tudtak ellenállni a németeknek. Miért vártak el ilyesmit a Birodalom tőszomszédságában egy katonai erejétől megfosztott államtól? A háború végén hazánk volt az utolsó ország, ahol voltak még német csapatok, de nem voltak még oroszok. Már hogy ne mi lettünk volna az utolsók?!

Zsidók. Ma is el akarják hitetni velünk, hogy élen jártunk a zsidók üldözésében. Ha csak az ún. zsidótörvényekre gondolunk, akkor ez igaznak tűnhetne. De egyrészt más országoknak is voltak hasonló rendelkezései, pedig ott a zsidóknak nem volt olyan felemás hátterük, mint itt. Másrészt nálunk a törvények enyhék voltak a más országokban folytatott gyakorlathoz képest. Franciaország, Hollandia stb. külső kényszer nélkül oldották meg a „zsidókérdést". Régiónkban a szlovák Tisó legényei, a román Antonescu vasgárdistái, a horvát usztasák, a szerb csetnikek – valamennyi utódállam – önszántából, német beavatkozás nélkül deportálta a zsidókat. Nálunk nem volt zsidó munkatábor és Horthy megpróbálta a végsőkig odázni a budapesti zsidók elhurcolását. A németek akarata nem is érvényesülhetett maradéktalanul.

Jellemző a minket lefasisztázó Szlovákia esete. A térség egyedüli országaként a németek oldalán részt vett Lengyelország lerohanásában. A Don mellé annak fejében nem küldött sereget, hogy magától oldja meg a zsidókérdést. Tehát ***Szlovákia már 1939-től fasiszta volt***, utólag mégsem büntették meg. Majd a szlovákok a háború után arcátlanul a zsidókat egyedül menteni próbáló Eszterházy Jánost bélyegezték fasisztának.

11.4.2 Kettős megítélés

Hazánk igaztalan megítélését leginkább az a párhuzam mutatja, amelyet Magyarország és Románia háborús szereplése között vonhatunk. A két ország egyaránt a németek csatlósa volt, ami földrajzi helyzetükből adódott, bár Románia nem volt a németek közvetlen szomszédja.

A két ország együtt fogadta el a második bécsi döntést, amellyel egyik sem volt elégedett: a románok kényszerűen engedtek, mi viszont többet akartunk volna. Románia magától, nem nyomásra korán fasizálódott (vö. Antonescu). Nálunk csak későn, jócskán a német megszállás után-miatt jutott uralomra a fasizmus (vö. Szálasi). A románok önként zárták koncentrációs táboraikba a zsidókat. Nálunk deportálásuk német utasításra történt, de a budapesti zsidók nagy része Horthy miatt azt is túlélte.

Románia korán és önként küldött sok katonát az orosz frontra. Hazánk csak később, erős német nyomásra tette ezt jóval kisebb erőkkel. Románia akkor ugrott ki a háborúból, amikor az oroszok már a határán álltak, ezért meg kellett tennie és meg is tehette, mivel a területén nem voltak ütőképes német hadak. Mi nem ugorhattunk ki, mert a németek a legutolsó védőbástyának szánták hazánkat. A szövetségesek készségesen tárgyaltak a románokkal. Állítólag ezt velünk is megtették volna, de „sajnos" mindig technikai akadályok léptek közbe.

A fentiek szerint hazánkat nem a tények alapján ítélték meg, mert semmivel sem szolgált rosszabb sorsra, mint Románia, sőt. Csak a vak nem látja, hogy nem utolsó csatlósról van szó, hanem arról, hogy a szövetségesek már jóval a háború előtt eldöntötték, hogy a végén kit fognak partnernek tekinteni és kit nem. Annyi biztos, hogy nem minket.

11.4.3 Angol-orosz csiki-csuki

Felvetődik a kérdés, hogy a biztos összeomlást látva hazánk miért nem ugrott ki a háborúból? Ebben a kérdésben is csúnyán félrevezetnek minket.

Horthy elküldte a fiát és más parlamentereket, köztük Hajós Alfrédet, Törökországba, Svájcba és máshová, hogy az angolokkal tárgyaljanak. Ők megígérték, hogy ha megnyitják a balkáni frontot és elérnek határunkhoz, akkor garantálják a szuverenitásunkat. Addig mi csak szálljunk szembe a németekkel és tárgyaljunk az oroszokkal! Ez képtelen javaslat volt. Mivel nem tudtak biztatni minket és a balkáni front megnyitása nem is rajtuk múlott, füllentettek egy hatalmasat és azt akarták, hogy a nagy-nagy semmi fejében öngyilkos módon vegyük fel a harcot az óriási német hadigépezettel!

Mit várhattunk az oroszoktól? A szerbeknek megígérték Jugoszlávia visszaállítását. Már 1942-ben eldöntötték Csehszlovákia restaurációját a Kárpátalja fejében. A románoknak felkínálták a „nekünk Moldava, nektek Erdély" alkut. Ugyan miről lehetett velük tárgyalni? Bár küldöttségünk járt Moszkvában, nem tárgyalófélként fogadták, csak közölték vele a kisemmiző megadás feltételeit. Horthy még azokat is elfogadta volna, de katonai vezetésünk a reménytelen védekezés mellett döntve puccsal átvette a hatalmat.

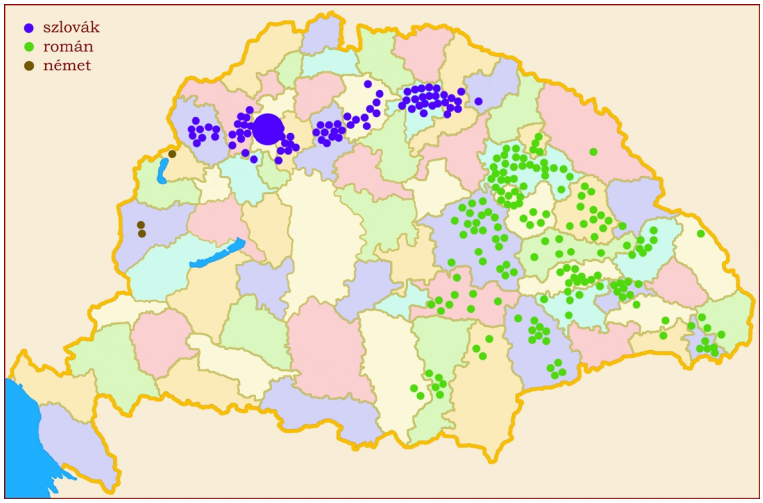
Anglia és Franciaország aláírta a müncheni egyezményt, de már a háború legelején eldöntötte, hogy a végén mindent visszacsinálnak. Viszont meglepte őket a Szovjetunió stabilizálódása. Bár nem kedvelték az új partnert, mégis el kellett fogadniuk, főleg miután a szovjetek erőre kaptak az USA hadi szállításai következtében. Noha arra nem számítottak, hogy Európa teljes keleti felében szovjet uralom alakul ki, a háború utáni rendezésbe már bekalkulálták az orosz területi igényeket is, amelyek súlyosan érintettek minket.

Az 1947-es párizsi „béke" csak két dologról szólt. Egyrészt arról, hogy miként elégítsék ki a Szovjetunió igényeit. Másrészt arról, hogy a Nyugat miként tegye meg nem történtté, miként hazudja le a saját döntéseit. Ez azt eredményezte, hogy ismét csak igazságtalanul

Magyarországot visszataszították trianoni állapotába.

11.5 ETNIKAI VÁLTOZÁSOK PÁRIZS UTÁN

A háború erős etnikai váltásra vezetett a Kárpát-medencében.

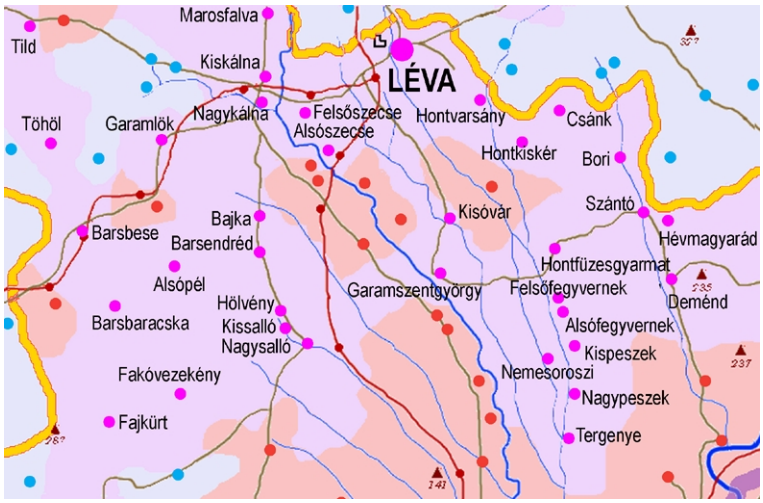
34. ábra: Magyarból idegenné vált települések (1945-1990)
A nagy kék pont vidékét lásd a 35. ábrán. Annak színeire lásd a 26. ábrát.

A *zsidókat* elhurcolták vagy megölték. A *németeket* kitelepítették. Csehszlovákiából és Jugoszláviából teljesen, Romániából és tőlünk csak részlegesen. Az *olaszokat* elüldözték Fiuméből. A *ruténokat* áttuszkolták a Kárpátaljára, az ottani *szlovákokat* meg Szlovákiába.

A *magyarok* szenvedték el aránylag a legnagyobb katonai és civil veszteségeket. Emellett újra az otthonuk elhagyására kényszerítették őket. Romániából és Csehszlovákiából 200-200 ezret pateroltak ki. Jugoszláviából kb. 50 ezren menekültek el és 40-45 ezret a partizánok gyilkoltak le. Csehszlovákia teljes népességcserét akart, de az arányok azt nem engedték meg: nálunk jóval kevesebb szlovák élt, mint ahány magyar a Felvidéken. Ezért korlátos cserére került sor, amely kölcsönösen 60-70 ezer főt érintett.

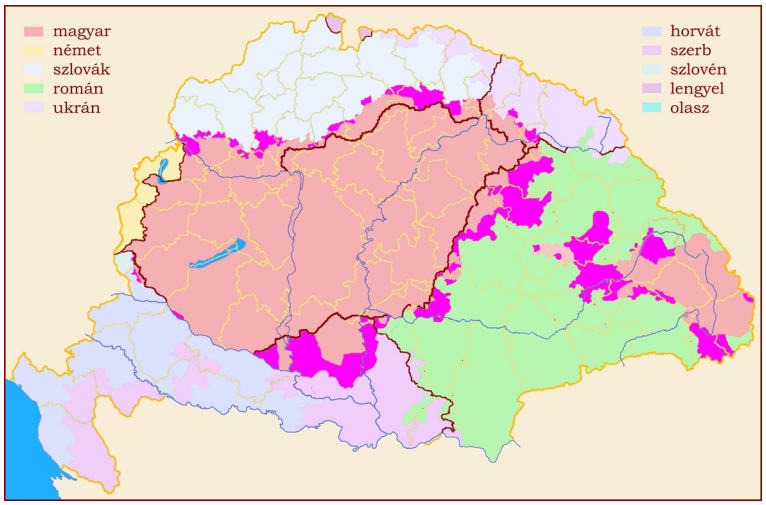
A visszás intézkedések miatt felerősödött a beolvadás és a kivándorlás, és sok település elmagyartalanodott (34. ábra). A Felvidéken 1910-ben 866 településen élt több magyar, mint szlovák. 1990-re ez a szám 416-ra csökkent. Erdélyben a magyar települések száma 998-ról 794-re esett. A Kárpátaljára és a Délvidékre nincs adat, de mindkét területre nagy volt az idegen beköltözés, amely a legújabb balkáni háború miatt délen rendkívül felerősödött. Burgenlandban 1910-ben is csak hat magyar település volt, mára már egyetlen egy se maradt.

Régi-új szerzeményeiket féltve szomszédaink igen durva eszközöket alkalmaztak. Ebben Csehszlovákia járt az élen: a Benes-dekrétum kollektív bűnösöknek bélyegezte a magyarokat és a megfélemlítés hatására a 700 ezer magyarnak csak a fele merte magát annak mondani. Ez volt a hírhedt ún. „reszlovakizáció". Sokakat vagonba zártan hurcoltak kényszermunkára (ez talán nem malenkij robot?) Csehországba, amely fasiszta eszközöket használt, amit máig nem tagadtak meg, még csak bocsánatot sem kértek miattuk.

35. ábra: A települések etnikai változásai Léva környékén (1945-1990)

Másutt sem volt jobb a helyzet. A városokba idegeneket hoztak és a magyarok nem kaptak munkát. Erdélyben iratlan törvény szerint magyar értelmiségi nem kaphatott állást és a Regátba kényszerült. Kárpátalján munkatáborokba (vö. malenkij robot) vitték a magyarokat. Jugoszláviában koncentrációs táborokba hurcolták őket és a németeket, amiről máig nem is tudtunk. A közigazgatási határokat úgy húzták meg (és húzzák meg ma is), hogy népünk mindenütt kisebbségbe kerüljön és ne lehessen a maga ura.

36. ábra: A magyar etnikai tömbök zsugorodása 1920-1990

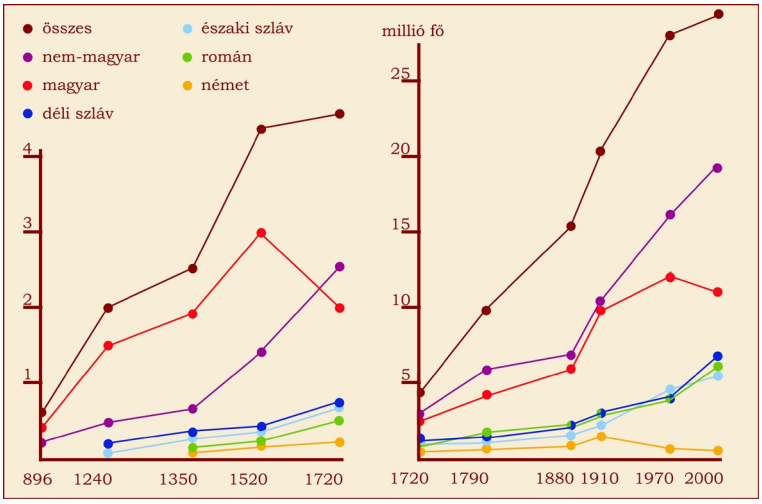
Az utóbbi évtizedekben a magyarlakta területek mintegy egytizedét veszítettük el és a két két magyar tömb immár nagyon távolra került egymástól. Lásd 36. ábra.

37. ábra: A magyarlakta területek veszteségei (lila szín)

Népünk *természetes szaporodási rátája* a hetvenes évektől erősen csökkent előbb a gulyáskommunizmus Magyarországán, majd másutt is. 1956 után sokan (200-250 ezren) még muszájból hagyták el hazájukat. Később már kényszer nélkül, a jólét reményében disszidáltak. Ez a kurzus azóta felerősödött és a távozási láz az utódállamok magyarságát is elérte.

A rendszerváltás hatására az emberek kozmopolitává váltak és felerősödött a magyarok *önkéntes beolvadása*. A vagyon, a jó életkörülmények, a karrier sokaknak többet jelentett, mint a homályba vesző nemzeti értékek. Ebben az is közrejátszott, hogy a magyar népesség elöregedett, a fiatalok a városokba költöztek és gyakori lett a vegyesházasság. Amilyen szépen gyarapodtunk a XVIII-XIX. században, annyira gyorsan fogytunk és fogyunk a két utóbbiban.

38. ábra: A népcsoportok lélekszámának az alakulása

A változásokat a kezdetektől napjainkig a 37. és 38. ábra, illetve a táblázat mutatja. A dolog természeténél fogva a 37. ábra nem jelezheti az átmenetileg magyarrá vált területeket, mint például Brassó, amely 1910-ben magyar többségű volt, de mára teljesen elrománosodott.

Az alábbi táblázatban a népesség ezer főben adott. A terület a magyarok által belakott térség (etnikai tömb) km²-ben. A százalék az átlagára vonatkozik.

	Összesen	Magyarok	%	Mások	%	Terület	%
900	630	320	50,79	310	49,21	140-150	45
1240	2.200	1.570	71,36	630	28,64	200-220	65
1380	2.800	1.820	65,00	980	35,00	170-190	55
1520	4.300	2.650	61,63	1.650	38,37	150-170	50
1720	4.600	2.000	43,58	2.600	56,52	120-140	40
1785	9.940	3.950	39,74	5.990	60,26	120-140	40
1880	15.642	6.207	39,68	9.435	60,32	120-140	40
1910	20.886	10.051	48,12	10.835	51,88	142-143	44
2000	30.000	12.000	40,00	18.000	60,00	120-130	37

Magyarok a Kárpát-medencében

A rendkívül szomorú jelenségek a következők:

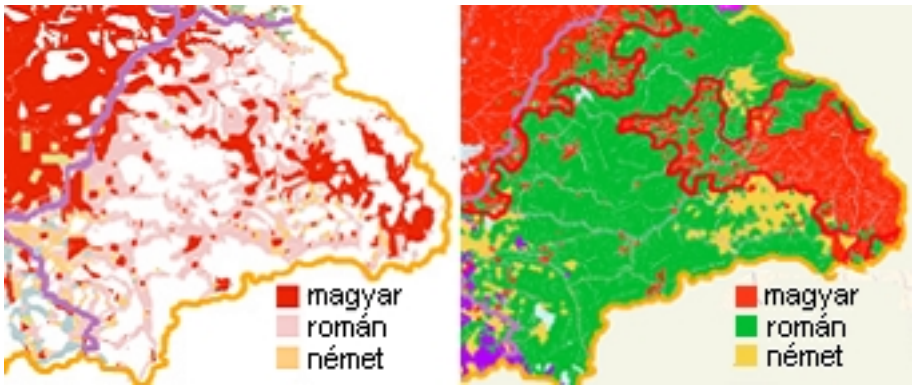
- A magyarság minden korábbinál jobban összezsúfolódott, elveszítve a Trianon előtti lakóterületének csaknem az egyhatodát.
- Az anyaország a koncentrálódás által se lett magyarabb. A silány szaporodási ráta oda vezetett, hogy Magyarország lakossága az áttelepedések dacára is erősen csökken. ***Hazánk felélte és ma is feléli a határain kívüli etnikai tartalékait***.
- 1910-ben népünk tette ki az össznépesség csaknem felét (48 %). Mára arányunk 40 % alá süllyedt, tehát mélyebbre jutottunk, mint ahol egyáltalán valaha is álltunk.

11.6 ÖNÁLTATÁS

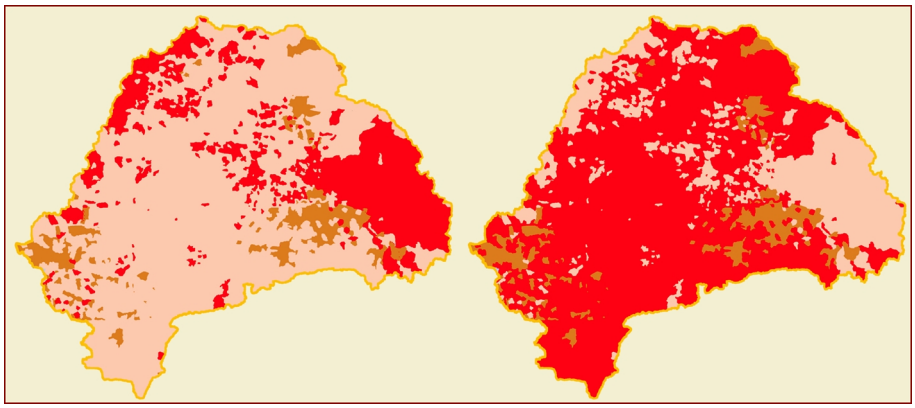
Trianon óta képtelenek vagyunk szembenézni az etnikai helyzettel. Hol ezzel, hol azzal hitegetjük magunkat, ami előbb-utóbb súlyos gondokat fog okozni. Az önáltatásnak számos példáját lehetne felsorolni. Itt csak négyre hívom fel a figyelmet.

1920. Mindenkit meg akartunk győzni arról, hogy a Kárpát-medencét túlnyomóan magyarok lakták. Olyan etnikai térképeket firkáltunk, amelyeken a magyarságot élénk színnel emeltük ki és az ellenlábast halvány színnel mutattuk. Az etalon Teleki ún. ***vörös térképe***, amit az Antant meggyőzésére szánt és amin élénk vörös színnel mutatta a magyarokat, míg halványan a nemzetiségeket. Sok lakatlan területet is feltüntetett, leplezni akarva, hogy az ilyen térségeket szinte kivétel nélkül nem-magyarok lakták.

> Több ismerősöm a szememre vetette, hogy őszinteségre törekszem. „A többi nép mind hazudik, miért ragaszkodnánk csak mi az igazsághoz?" Hát szerintem azért, mert nekünk csak az maradt és a hazugságot úgyis csak rajtunk verik el...

39/1. ábra: Teleki „elvarázsolt” térképe és a valós etnikai helyzet

39/2. ábra: A magyarok és a románok kiemelése a mai Erdélyben (1910)

A 39/2. ábra két oldala hajszálra azonos, de a baloldali a magyarokat, a jobboldali a románokat tünteti fel vörössel. Ezért az az érzésünk, mintha a baloldali képen a magyarság nagyobb területtel rendelkezne. További trükk, hogy az egyéb népeket a kiemelni kívánthoz hasonló színnel mutatjuk. Így a németeket jelző barna szín a vörösbe csaknem beleolvad, a rózsaszínből viszont erősen kiemelkedik.

1980. A nyolcvanas években egy neves tudósunk értekezést írt arról, hogy a magyarság megőrizte a súlyát, amely (Horvátország nélkül) az 1910-es 54 százalékról 1970-re is csak 52 százalékra csökkent. Jót akart, de mondanivalója megtévesztő. A zsidók elhurcolása és a német kitelepítés miatt az arányok eltolódtak. Bár igaz, hogy a mi súlyunk 60 év alatt csak ***két százalékkal csökkent***, viszont például a szlovákok aránya ***százkét százalékkal nőtt***. Az írás az előbbit kiemelte, az utóbbit elhallgatta. Mármost melyik a fontosabb ismeret?

2000. Újabban divat 15 millió magyart emlegetni. Vajon min alapul ez a kerek szám?

Az alábbi táblázatban a Medencén belüli lélekszám a hivatalos felméréseken alapul, míg az azon kívüli még durva közelítéssel se becsülhető meg. A „nyugatos” magyarok számáról ötletszerű bemondások és kétes internetes portálok (pl. wikipédia) akarnak (félre)tájékoztatni minket. Ne higgyünk nekik: a hivatalos felmérések nem támasztják alá őket.

Összesen ezer fő	13.300-13.500
Kárpát-medencén belül	12.358
Magyarország	9.930
Románia	1.433
Szlovákia	521
Délvidék	291
Kárpátalja	158
Horvátország	11
Szlovénia	7
Ausztria	7
Kárpát-medencén kívül	1.000-1.200

Magyarok a világban

2000-ben a Kárpát-medencében már 12,5 millió magyar sem élt és a magyarság együttes lélekszáma legfeljebb 13,3-13,5 millió volt.

A hivatalos felmérések adatain nincs mit vitatkozni. A Medencén kívül élők számát pedig erősen túlbecsültem. Ezt azért merem állítani, mert a fenti statisztika anyanyelvi alapú és nem valószínű, hogy a világban a Medencén kívül egy millió ember anyanyelve magyar...

A mérlegelésnél a következő szempontokat célszerű figyelembe venni:

- Ha az ***anyanyelv*** szerint számolunk, akkor a Medencén kívüli adat erősen túlzó. Az anyanyelv a preferált, vagyis a *mindennap elsődlegesen használt* nyelv. Mármost aligha hiszem, hogy az USA-ban százezrek beszélnek naponta magyarul.
- Ha a ***nemzetiséggel*** számolunk, akkor a hazai adatokkal vagyunk bajban, mert 7-800 ezer cigány etnikumú egyént le kellene vonni a hazai összegből. E tekintetben a ***magyar felmérés a megtévesztés mintapéldája***, mert a válaszlehetőségeket úgy fogalmazták meg, hogy azokból ne lehessen a valódi etnikumra következtetni.
- Az „amerikás magyarok" adataival való zsonglőrködés a hamisítás kiváló példája. Az ebben a tekintetben igen megbízhatatlan Wikipédia közli, hogy az USA-ban 1.5 millió, Kanadában 300 ezer magyar él.

Mármost pont ez a két ország nem vezet se anyanyelvi, se nemzetiségi statisztikát! Az USA 2010-es népszámlálása se az ***etnikai hovatartozásra*** kérdezett, hanem a személynek a fehér fajon belüli ***származási országát*** firtatta. Ez pedig igen sok problémát vet fel.

Ha valakinek az őse a Kárpát-medencében élt, az magyarországinak is mondhatta magát. Így például a Simon és Garfunkel énekes-párosból Simon nagypapája a Kárpátaljáról való, ami egykor hazánk része volt. Tehát Simon lehetne akár magyar is, de persze egyáltalán nem az, hiszen nem is érzi magát annak és nem is tud magyarul. Keresztkérdések:

- Ha valakinek a 4 nagyszülője 4 eltérő országból való, akkor közülük melyiket kell az illető származási országának tartani?
- Ha valaki már az USA-ban született, annak mi a származási országa?
- Az egykori Kárpátalja ma Ukrajna része. Ezek szerint Simon Ukrajnából való és nem is Magyarországról?

- Mi a helyzet a vegyesházasságokkal? Ha valakinek a papája amerikai, viszont a mamájának az ősei németek, akkor mi az illető származási országa?
- Ha valaki zsidó-magyar vagy magyar-zsidó, az melyik etnikai kategóriába tartozik?

A származási ország egyáltalán nem tájékoztat a személyek etnikai hovatartozásáról. Nemcsak a felsorolt okok miatt, hanem amiatt sem, hogy a múlt század elején a Kárpát-medencéből, azaz Magyarországról kivándoroltak kétharmada szláv vagy német volt...

> A Wikipedia megbízhatóságára jellemző, hogy szinte már a kabaré szintjén közli, hogy Kanadában olyan jeles magyarok élnek, mint Elvira Kurt, Elvis Stojko, Ibi Kaslik, William Shatner stb. Persze a név nem mindig árulkodik, de azért mégis meglepő, ha valaki a becsületes magyar nevéről az „angolos" Stojko-ra vált...

Mindezek miatt a 1.5 millió *valamikori* magyarországi származású személynek legfeljebb a felét tarthatjuk etnikailag magyarnak. És hogy meg ne sértsük a valódi magyarokat, a maradékból még le kell vonni azokat, akik semmilyen módon nem kötődnek hozzánk: nem beszélnek magyarul és nem is ragaszkodnak a hagyományainkhoz. Ezért meg kell békélnünk azzal, hogy az USA valódi magyarjainak a száma a legjobb esetben is csak 5-600 ezerre tehető. Ehhez képest a táblázatbeli 1.000-1.200 ezer erős túlzásnak tűnik.

Természetesen én is azt kívánom, hogy minél több magyar legyen a világon. Azonban két dolgot nem fogadhatok el. Azt, hogy mindig a nekünk kedvező alapon adjuk meg a magyarok számát: az anyanyelvi, nemzetiségi és származási ország szerinti adatok nem adhatók össze! Továbbá nem dönthetünk mások helyett: nem mi fogjuk megmondani, hogy ki a magyar!

> Barátommal néztük a magyar-román focimeccset. A román csapatban négy magyar nevű játékos volt. Barátom ezért lelkesedett, de le kellett hűtenem. A négy közül csak egy tudott magyarul és mondta magát magyarnak. Az etnikai mibenlétnek két racionális mutatója van: az anyanyelv és a nemzetiség, Lásd a D. függeléket [KOV].

1950-2000. A román és szlovák kimutatások nem mentesek a trükköktől (vö. csángók elrejtése, külön székely rovat felvétele stb.), mégis körvonalazható belőlük a valóság. Viszont a legújabb magyar felmérések a liberalizmus szellemében erősen torzítanak. 1990-ig az etnikai hovatartozást nem is firtatták (utoljára 1949-ben kérdeztek a nemzetiségre), azóta pedig nem kell bevallanom, hogy valójában ki vagyok, mondhatom azt is, hogy örmény-román-lengyel. (N.B.: Régen a hamis adatközlés büntethető volt ...)

11.7 MERRE TOVÁBB?

A kilencvenes években a hatalmi helyzet átalakult. Államok estek szét (Csehszlovákia, Jugoszlávia, Szovjetunió) és helyükön új utódok támadtak (lásd 40. ábra). A határok úm. változtathatatlanságának az elvét a nagyhatalmak csak addig tartották fontosnak, amíg az ő érdekeiket szolgálta. Egyébként a szabályokat csak mi vettük komolyan. Vajon miért...? Miért néztük tátott szájjal, ahogyan mások helyezkednek és jövőt teremtenek maguknak ismét csak a mi rovásunkra? Miért ez az erőtlen tutyimutyiság?

40. ábra: A Kárpát-medence országai 2000-ben

Az elmúlt 90 évben a népünk etnikai vesztesége elérte a 9-10 millió főt. ***Már több lelket veszítettünk el, mint ahányan kishazánkban megmaradtunk!*** Veszteségeink háromötöde a rendkívül alacsony természetes szaporodásnak, kétötöde a beolvadásnak és elvándorlásnak tulajdonítható. A Medence minden öt lakosa közül már kettő sem magyar. Ha az etnikai folyamatok nem fordulnak meg, akkor rövidesen már csak egy lesz az.

A magyarság csak úgy kerülhet el egy újabb etnikai váltást és maradhat fenn a Kárpát-medencében országunk határain kívül is, ha koncentrálja az erőit és véget vet a magyarlakta térségekről való elvándorlásnak, amit az EU az átjárható határok által felerősített. Becsüljük meg és használjuk ki az EU által nyújtott lehetőségeket, de ne bízzuk népünk sorsát erre a pénzben, hatalomban, technikában – mindenben, csak nemzetben és erkölcsben nem – gondolkodó szervezetre. A magyarság nem annyi jogot és lehetőséget fog kapni, amennyit az EU kínál neki, hanem annyit, amennyit kivív magának. Tapasztaltuk, hogy az EU kerüli a beavatkozást tagországainak az etnikai problémáiba és semmilyen ilyen irányú gondunkat nem oldotta meg. Az sem véletlen, hogy alkotmányából kimaradtak a nemzetiségi jogok.

Népünk szülőföldjén való megtartásához az szükséges, hogy

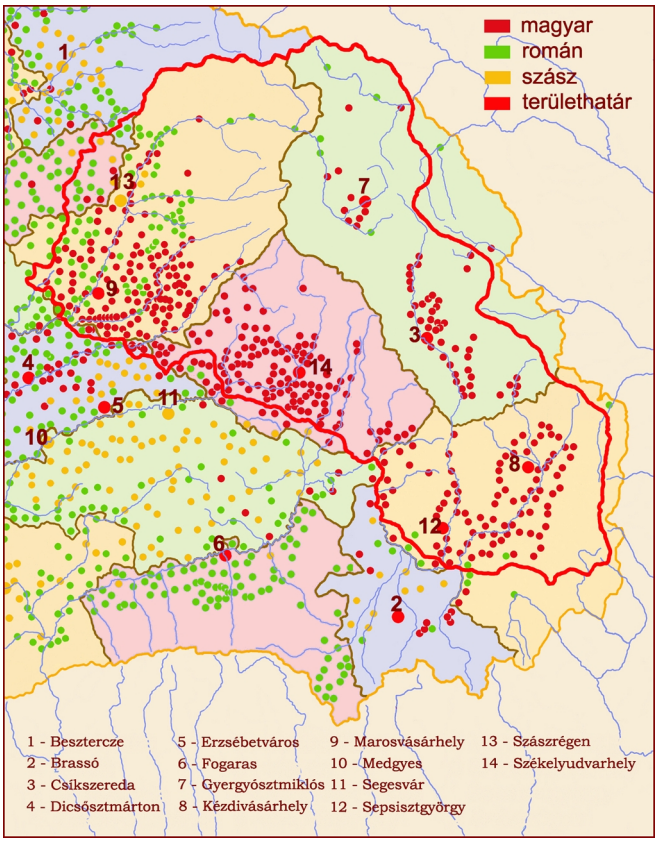
a magyarság területi önrendelkezési joggal bírjon.

Nem lebecsülendő a kulturális autonómia sem, de attól nem várható eredmény: aligha marad meg magyarnak valaki, ha önképzőkört alapíthat. Ezt az utódállamok jól tudják és ezért állítják be a területi autonómiát túlzó követelésnek, pedig régebben – amikor még ők harcoltak a nemzeti jogaikért – másként gondolkoztak és minket vádoltak, hogy nem adjuk meg számukra a területi szintű autonóm jogokat.

A szocialista Romániában már volt egy Magyar Autonóm Tartomány, amely nagyjából a Székelyföldet ölelte fel. 1952. szept. 27-én jött létre 13.500 km²-en. Lakosainak 77,3 %-a volt magyar. 1960. december 19-én határait módosították és átnevezték Maros-Magyar Autonóm Tartományra. Az volt a valódi cél, hogy csökkentsék a területét és benne a magyarság arányát (12.300 km², 62,2 %). 1968. február 17-én végleg megszüntették.

	összes	magyar	német	román	egyéb
Lakosság 1000 főben					
1910	601	485	14	95	7
1990	967	673	2	267	25
Települések száma					
1910	495	405	7	83	0
1990	631	451	0	176	4

Az első székely autonóm terület adatai

41. ábra: Az autonóm Székelyföld (1952) az 1910-es megyékre vetítve

Etnikailag az első változat sem volt tökéletes, mert kimaradt belőle néhány szomszédos magyar falu, de létezett és másfél évtizedig fennállt. Anyanyelvi adatait a táblázat mutatja. Noha népünk aránya mára 69,6 %-ra csökkent, az is kétharmados többséget jelent.

Székelyföld lakosságának a lélekszáma és benne a magyarok aránya indokolná a volt autonóm tartomány visszaállítását. Túlzott ez a követelés? Nehéz belátni, hogy ha a székelység autonómiát élvezhetett a legnagyobb elnyomás korában, miért ne tehetné azt egy állítólag szabad Európában?

Jugoszláviában létrejött a Vajdaság autonóm tartománya (1946). Ez nem azonos a Délvidékkel, mert hozzácsapták a Szerémség egy részét is Zimony és körzete kivételével és lecsípték belőle Torontál szemközti tiszai partját. 1974-ben a tartomány jogait kiszélesítették, 1989. március 28-án viszont az egészet megszüntették.

A délvidéki erőszakos változtatások hatásai a következők:

- 1910-ben a Délvidék lakosainak kétötöde volt magyar: népünk relatív többségben volt és két magyar jutott egy szerbre.
- 1945 után a magyarokat részben kiirtották, részben elüldözték. A kibővített területen arányunk már csak 25 százalék körüli volt és két szerb jutott egy magyarra.
- 2002-re a magyarok elvándorlása, a montenegróiak és a boszniai szerbek betelepítése miatt a magyarság aránya a döbbenetes 10 százalék alá csökkent.

Helyzete jobb a Vajdaságban, mint az a nélküli Szerbiában. Ezért örvendetes a tartományi státus helyreállása, bár evidens, hogy egy szűkebb, de tisztán magyar körzet autonómiája kedvezőbb lenne a számunkra.

A fejezet kettős üzenete az, hogy ragaszkodnunk kell a népünket helyben tartani képes területi autonómiához és hogy nem mások döntik el a sorsunkat. Trianonnal „csak" 3 millió magyart veszítettünk, de nem örökre. 1950 után a gyenge szaporodás ráta és az önkéntes beolvadás által közel 6 milliót és mindörökre.

Ne az elrontott múlton keseregjünk. Inkább tegyünk azért, hogy népünk drasztikus fogyása megálljon. Végső intésként álljon itt Márton Áron egyik beszédének a részlete:

„Erdélyt nem a román hadsereg és nem az Antant, hanem a termékeny román anyák vették el és a meddő magyar anyák veszítették el. A döntő nem a győzelmek sora, hanem a népesedési statisztika volt."

Mintha ebben Trianon első mozgatórúgója csengene vissza...

FÜGGELÉKEK
és
MELLÉKLETEK

A. FÜGGELÉK: KÁRPÁT-MEDENCEI TÁJAK

A Medence ***földrajzi*** tájai nem azonosak a hasonló nevű ***történelmi*** részeivel és egy-egy helyfogalom mást jelenthet az eltérő korokban. Például a földrajzi Erdély nem azonos a történelmivel és az utóbbi egészen mást takart a XIII-XIX. században, mint ma. Ezért fontos áttekinteni a tájnevek mögötti mindenkori tartalmakat.

Belénk ivódott, hogy trianoni veszteségeinket, majd az 1938-41 során visszanyert területeinket a ***négy égtáj*** szerint szemléljük. Ezt tesszük itt is, jóllehet a hat utódállam helyébe Csehszlovákia és Jugoszlávia szétesésével nyolc ország lépett.

A.1 ÉSZAKI TÁJAK

Régente a Felvidék neve Felföld volt az Alföld ellenpárjaként. A *földrajzi* fogalom nevének megfelelően csak a hegyes tájakat jelölte, de a Kárpátok teljes északi-északkeleti vonulatán, ideértve a mai kárpátaljai részeit is Romániáig. Nem tartoztak oda a síkvidéki térségek, mint a Csallóköz és azok városai sem: Pozsony, Kassa és Munkács nem volt felvidéki város.

42. ábra: A Felvidék és a Kárpátalja 1938-39-ben és ma

Trianon után a tőlünk elvett északi táj kapta a *történelmi* nevet. Két ország osztozott rajta: nagy részét Csehszlovákia kapta, míg 25 árvai és szepesi falut Lengyelország szerzett meg.

Az utóbbi ún. zakopanei öböl 542 km²-es területén a 23.662 lakos közül csak 230 (1 %) volt magyar. Etnikai tömbünk sohasem ért még a közelébe sem.

Az I. bécsi döntés (1938) után a visszanyert sávot hívtuk Felvidéknek, oda értve a mai kárpátaljai részeket is, tehát akkor még Munkács is felvidéki város volt.

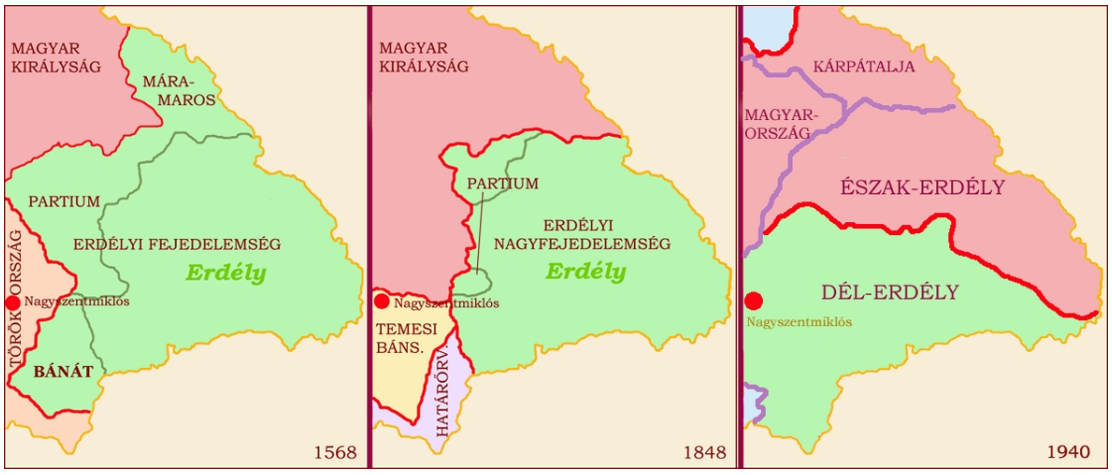
Kárpátalja csak 1927-ben vált tartománynak mondott, de külön jogokkal nem rendelkező területté. Addig a neve sem volt ismert. 1939-ben katonai erővel, bár véres harcok nélkül szereztük vissza. Ugyanakkor elfoglaltunk egy vékony „cikkelyt" is Szlovákiából azért, hogy a Lengyelországgal összekötő folyosót kiszélesítsük.

A II. világháború után a Kárpátalját a Felvidék fejében Csehszlovákia a Szovjetuniónak engedte át. Egyébként visszaállították a trianoni állapot és még három falut elvéve tőlünk a csehszlovákoknak adták. Pedig ***az ún. Pozsonyi hídfőnek nem is volt szlovák lakosa!*** Öt falut akartak volna elorozni, de a Dunacsún alatti Rajkát és Bezenyét végül nem kapták meg. Lásd a II. melléklet 62. ábráját!

Mára Szlovákia kivált Csehszlovákiából és önálló ország lett, Ukrajna pedig kiszakadt a Szovjetunióból és átvette tőle Kárpátalját. Tehát az egykori Felvidéken ma három ország osztozik: Szlovákia, Lengyelország és Ukrajna.

A.2 KELETI TÁJAK

Eredetileg Erdély *földrajzi* fogalom, erdőn túli (Erdőelve) területet, a Királyhágótól keleti régiót jelentette. A *történelmi* Erdély nem azonos a románok által elvett részekkel, amelyek három országrészből tevődtek össze: a tulajdonképpeni Erdélyből, az azt északról és nyugatról kísérő Partiumból és a Bánát keleti feléből, ami földrajzilag már délre tartozik. Az utóbbiban és nem Erdélyben fekszik például Nagyszentmiklós, Bartók Béla születési helye.

43. ábra: A történelmi Erdély és a Partium

A Partium csak történelmi név, amely Buda eleste után keletkezett és területi összetétele a hódoltság végéig gyakran változott. A hódoltság után a Kiegyezésig jogilag Magyarországhoz, közigazgatásilag Erdélyhez tartozott és három egységből állt: Kővár vidéke, Szilágy megye (ez a volt Közép-Szolnok és Kraszna megyék egyesítésével született) és Zaránd megye.

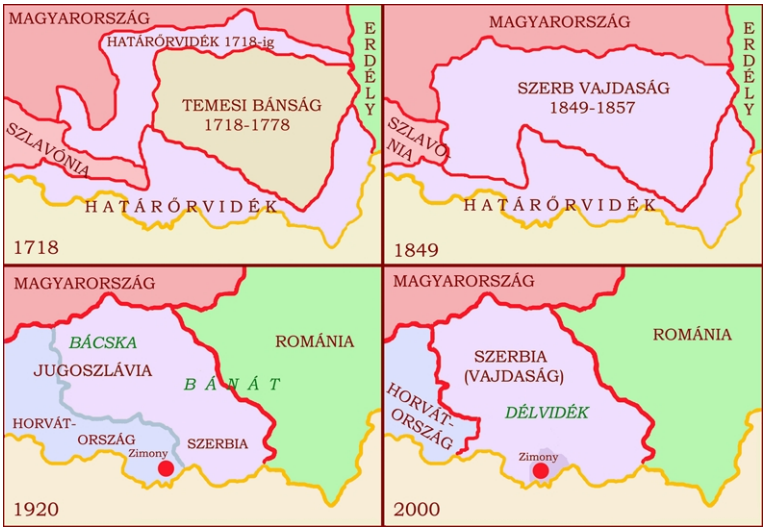
Az 1940-es II. bécsi döntéssel visszakaptuk Erdély északi részét, ami akkor és politikailag úgy volt célszerű. Azonban etnikailag egyik félnek sem volt kedvező. Miközben északon több, mint 1 millió román került hozzánk, délen maradt közel fél millió magyar olyan tiszta magyar területeken, mint Arad és Torda vidéke és olyan vegyeseken, mint Brassó és Nagyenyed tája.

Ma Erdélynek nevezzük a románok által elvett terület egészét. Újabban ismét használjuk a Partium kifejezést, de senki se tudja pontosan, hogy azon mit is kell érteni.

A.3 DÉLI TÁJAK

A Kárpát-medence égtájai közül a déli vég hatalmi viszonyai változtak a leggyakrabban részben a török hódoltság, részben az osztrákok hatalmi játszadozásai következtében.

Délre tartozna Horvátország is, amit külön tárgyalunk (A.5 pont), mert odáig nem ér a magyar tömb és az 1938-41-es kiigazítások nem érintették.

44. ábra: A déli területek változásai

Földrajzi szempontból a régió két részből áll: a Tisza és a Maros határolta *Temesközből*, amit *Bánátnak*, ill. Bánságnak is hívunk és a Duna és a Tisza által körülölelt, felül földrajzi határ nélküli *Bácskából*.

Történelmileg e kettőnek az együttese volt a *Délvidék*, amibe nem értendő a délszlávok által szintén elvett Baranyai háromszög, Muraköz és Muramellék.

A Délvidéket ma azonosnak veszik a Vajdasággal, bár a kettő nem fedi egymást, mert az utóbbihoz csatolták a Szerémség szerbiai részét, hogy csökkentsék a magyarok súlyát, viszont kivették belőle Zimony környékét, amely Torontálba is átnyúlt.

Délen három kistáját raboltak el tőlünk: a *Muramelléket*, amely ma Szlovénia része, a *Muraközt*, amely Horvátország megyéje és a *Baranyai háromszöget*, amely Trianon után Szerbiáé volt, ma pedig Horvátországé. Egyik sem *földrajzi* fogalom, bár a Muraköz akként is felfogható, mert a Dráva és a Mura közé zárt vidék. Ez a legrégebbi *történelmi* név és a horvátok már 1848-ban is elvették tőlünk. A másik két fogalom csak Trianon óta használt.

45. ábra: A Muramellék, a Muraköz és a Baranyai háromszög etnikai képe

1941-ben mindhármat katonai erővel foglaltuk vissza. Hatalmilag jogosan, viszont etnikailag nem teljesen indokoltan, mert jóllehet a Baranyai háromszöget többségében, a Muramelléket részben magyarok lakták, a Muraközben a magyar határtól egyébként is távol élő 8 ezer magyar aránya alig haladta meg a 8 százalékot. Mivel a másik két kistáj (részben) a magyar tömbhöz tartozik, a II. mellékletben a déli végeknél újra kitérek rájuk.

A.4 NYUGATI TÁJAK

Burgenland Trianon utáni *történelmi* fogalom. Tükörfordítással Várvidéknek hívtuk, újabban Őrvidéknek nevezzük. A 3.972 km²-es területen 1910-ben a 292.041 lakos közül mindössze 26.225 (9 %) volt magyar, akik a nyelvhatártól távoli etnikai szigeteken hat településen voltak többségben. Ma már egyen sem.

Az Őrvidék távol esik a magyar etnikai tömbtől. Sőt, a mai határ mentén több olyan német település volt, amelyek a német tömb részei voltak. Mosonban 9 ilyen település volt 14 ezer német lakossal (75 %). Sopron megye se volt magyar: 8 településen 27 ezer német élt (61 %). Végül Vas megyében 9 faluban 5 ezer német élt többségben (89 %).

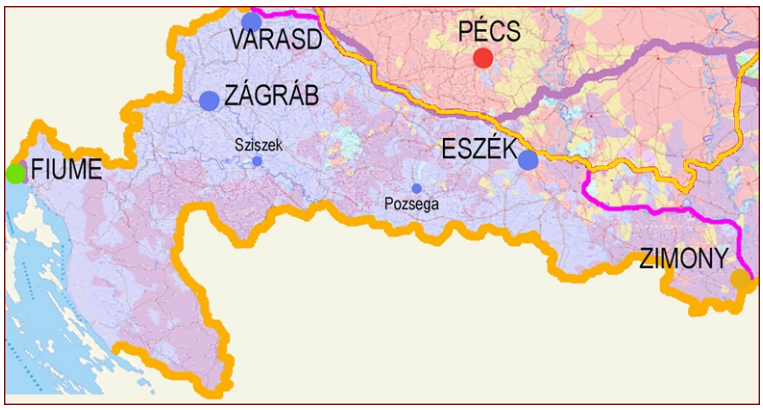
46. ábra: Burgenland etnikai képe

A.5 HORVÁTORSZÁG-SZLAVÓNIA

Horvátország-Szlavónia nem *földrajzi*, hanem sűrűn változó lényegű *történelmi* fogalom. Ma már a Szlavónia névrész nem használatos. Mivel a magyar etnikai tömb nem ér idáig, nem lesz róla szó a II. mellékletben. Azért, hogy ennek ellenére lássuk az etnikai arculatát, alább annak vázlatos képét is bemutatom.

47. ábra: Horvátország és Szlavónia változásai

48. ábra: Horvátország etnikai képe

1918-ban a horvátok katonai erővel foglalták el Fiumét és a Muraközt, amit egyébként már 1848-ban is megtettek. Az utóbbit 1941-ben visszavettük, de 1945-ben újra elveszítettük. Ekkor került Horvátországhoz a Baranyai háromszög is annak fejében, hogy a Szerémség szerbek által lakott keleti nagyobb fele Szerbiának jutott és a Vajdaság része lett.

A volt Horvátország területén (42.541 km²) a 2.621.954 lakosból csak 105.948 (4 %) volt magyar, akik igen elszórtan éltek és sehol sem alkottak még kisebb tömböt sem. 1918-ban elfogadtuk Horvátország elszakadását, mert nem érintkezett a magyar etnikai tömbbel. Ezért az 1938-41-es kiigazítások során szóba sem került a visszaszerzendő területek között.

A Répás körzet. A török időkben Somogy megyéből négy falut a horvát határőrvidékhez csaptak és a hódoltság után többszöri kérésünkre se csatolták vissza őket. A vidéknek 5.622 (88 %) horvát lakosa volt. Mivel ez az állapot igazságtalan, etnikai képük dacára a négy falut a magyar tömbhöz számítottam. Lásd a II. melléklet 62. ábráját.

A.6 FIUME

Trianon előtt Magyarország része volt szabad királyi városként. 1910-ben 3 község tartozott hozzá. A 21 km²-es területen a 49.806 lakos közül 27 ezer volt olasz, 13 ezer horvát és csak 6.493 (13 %) magyar, akiknek a többsége is csak 1880 után költözött oda. Ezért bár nagyon fájlalom az elvesztését, nem tekinthetem a magyar etnikai tömbhöz tartozónak.

49. ábra: Fiume

B. FÜGGELÉK: ROKON NÉPEK

A ***rokon*** jelzőt itt sajátos értelemben használjuk. Azokat a csoportokat illetjük vele, amelyek a Kárpát-medencében velünk együtt éltek és idővel magyarrá válva a gyökereinket képezték. Tehát nem idegenekről van szó, hanem közös eredetű, nyelvű és hátterű rétegekről. Lásd a nép meghatározását (2.2 pont).

Az alább ismertetettek közül csak a ***jászok*** lógnak ki a sorból, mert ők nem fajilag vagy nyelvileg a rokonaink, hanem a hozzánk történt önkéntes csatlakozásuk által, illetve azzal, hogy már Levédiában összevegyültek velünk (vö. alánok, Csodaszarvas monda).

B.1 A SZÉKELYEK EREDETE

B.1.1 A mitikus változat

Egyes körökben mindmáig uralkodik az a nézet, hogy a székelyek (és ebből általánosítva a magyarok) a hunok itteni örökösei. Azonban a hunok legyőzetésétől a magyarok bejöveteléig nincs kézzelfogható nyom e népnek a Kárpát-medencei jelenlétére. Vajon a tárgyak és az írásos emlékek hiányát pótolhatják-e a mondák? 450 év túl hosszú idő ahhoz, hogy történéseit pusztán a hagyományokra alapozva próbáljuk megérteni [DÜM].

> Egyesek a felfogásukat az ún. „csíki székely krónikára" alapozzák, amely a székely hagyományok őrzőjének látszik. Valójában a mű egy XVIII. század végi, sokat vitatott nem túl ügyes hamisítvány [HER].

„Libenter omines id quad volunt, credunt." Julius Caesar bölcselete bennem a rövidebb alakban rögzült: „Quod volamus, libenter credimus". Az emberek szívesebben elhiszik azt, amit szeretnének, hogy igaz legyen. Ezért nehéz meggyőzni őket arról, hogy egy nekik kedves dologban tévednek.

Először lássuk a székelyeknek az eredetükre vonatkozó saját nézetét, majd sorakoztassunk fel bizonyos tényeket.

A székelyek szerint Attila legkisebb fia Csaba volt, aki apja halála után maradék népével az erdélyi Csigla mezejére vonult. Majd legjobb vitézeivel eltávozott, hogy felkutassa a hunok keleten élő maradékait és hazahozza őket, hogy a hun-székely törzseket egyesítve ismét naggyá tegye népét. A székelyek azóta is visszasírják: „Mikor jössz már Csaba hősünk...?" Valóban megható, ápolásra méltó, fényes hőstörténet ez. Egy szép – mese.

Információ a mérlegeléshez:

1. Attila legkisebb fiát Irniknek hívták. Ő a hun összeomlás után nem Erdélybe, hanem délre Bizáncnak tartott, majd utána a Fekete-tenger mellé vonult.
2. Csaba magyar kalandozóvezér volt. Embereit „Csaba magyarjainak" és nem „Csaba székelyeinek" hívták. Egy bűnéért Erdélybe száműzték, a csigla mezejére.

3. A „csigla” nem nagybetűs tulajdonnév, hanem köznév, ami kaput, kőművel védett területet, vagyis gyepűt jelentett. Erdélytől távol – Sárosban és a Dunántúlon – is találkozni csigla nevű helyekkel a gyepűk mentén. E tájakon mindig székely határvédőket is említenek.

4. Humbug, hogy újabban feltalálni vélték Csigla „fejedelemségét”. Ráadásul a Csigla-mezőnek feltételezett mezőségi rész a honfoglalás előtt mocsaras táj volt, amely alkalmatlan volt egy nép tartós ellátására.

Ezek szerint tény, hogy Csaba vezér élt és tény az is, hogy a csigla-mezőre – a gyepűkre – kellett vonulnia, tehát a székely mítosznak van alapja. Csak éppen a helyek, az időpontok és a személyek terén akad ellentmondás a monda és a valóság között.

B.1.2 Magyar-székely viszony

A székelyekkel kapcsolatban számos mosolyt érdemlő felfogás látott napvilágot. A „szikil” szó herceget takar; határőr jelentésű; Sziciliával kapcsolatos; a székelyek elmagyarosodott románok stb. Realistább nézetek szerint a székelyek avarok, illetve kabarok. Erre utalna, hogy a honfoglalás során találkoztunk velük (avarok), illetve ugyanolyan gyepűőrző feladatot kaptak, mint ők (kabarok). Azonban ez a felfogás nem magyarázza meg, hogy a székelyek mennyiben rokonaink és mikor lettek azokká?

Székely testvéreink a honfoglaláskor nem voltak magyarok és még sokáig nem is váltak azokká. Ezt több tényező igazolja:

1. A honfoglaláskor székelyek egy részét szanaszét szórtuk a határok védelmére éppen úgy, mint az avarokat és a kabarok nagy részét. Márpedig a határőrök nálunk mindig szolgák voltak és nem az uralkodó nép tagjai.

2. A székelyek külön irányítás alatt és saját szervezetük szerint éltek. Ez nemcsak a közigazgatási rendszerükben mutatkozik meg (vö. székek vs. megyék), hanem a régi törzsi szerkezetben is. A székely törzsek hatos és négyes tagolásúak (nem és ág), szemben a magyarok hetes beosztásával.

3. Az onogurok ünnepélyes alkalmakkor lovat ajándékoztak uruknak. Ezt tették eleinte a székelyek is, csak amikor drága lett a ló, akkor tértek át az ökör ajándékra billogozással (vö. „ökörsütés”).

4. A székelyeknél fennmaradt a türk rovásírás, aminek a leleteit csak Székelyföldön találták fel, másutt nem.

Sokáig nem is viselkedtünk testvérekként. Mátyás király is, János Zsigmond is megfenyítette őket, ők meg az oláhokkal (vö. Vitéz Mihály) is szövetkeztek ellenünk, ha úgy érezték, hogy jogaikban korlátozzuk őket. Csak a XVIII. századi nagy nemzeti öneszmélés korában találtunk egymásra és azóta tartjuk egymást édestestvéreknek.

B.1.3 Egy hihető verzió

A nagy dilemma az, hogy egy etnikai jegyeiben határozottan ***türk*** nép, hogyan sajátított el ennyire tökéletesen egy ***ugor*** nyelvet? Hiszen ismerjük, hogy nemrégen a székelyek még milyen szépen beszéltek magyarul.

A történet már Levédiában kezdődött. Ott az onogur-bolgárok mellett éltünk. Ez a török fajú nép három ágra oszlott: bulár (bolgár), szuvar (szabír: ők adtak nevet Szibériának) és eszekil [GG1]. Minket csak ez utóbbi érdekel.

Nyelvészeink sokáig megvétózták, hogy az ***eszekilek*** lennének a székelyek, mert az etimológia szerint egy név kezdő magánhangzóját nem szokás elhagyni. Mivel azonban időközben akadt erre más példa is, beadták a derekukat, követve az angol precedens filozófiát. Vagyis már nem tartható kizártnak, hogy a székelyek az onogurok harmadik törzse.

Az onoguroknak volt egy Kuvrat nevű uralkodójuk, aki a kazárok általi alávetéséig nagy hatalommal bírt. Halála után legkedvesebb fia, Kuver, embereivel együtt 670 táján a Kárpát-medencébe vonult.

> N.B.: Ha valaki netán párhuzamot vélne látni Attila és Kuvrat között, főleg a legkisebb fiút és annak külön vonulását illetően, az ne kárhoztassa magát. Ezek alapján egyesek [DÜM] úgy tartják, hogy a Csaba-mítosz nem is hun, hanem avar hagyomány.

Nyugati források említik, hogy a VII. század vége felé egy rejtélyes nép beköltözött a Medencébe. Képviselői beépültek az avarok felső köreibe és megváltoztatták az avarok életet. Tény, hogy az Avar Birodalom akkortájt nagy átalakuláson ment át. Sokan tagadják, hogy az eszekilekről lenne szó, de nem tudják megmondani, hogy kikről. Mi ne essünk az öncélú tagadás hibájába: a beköltözőket csakis székelyeknek feltételezhetjük. Ez azonban egy újabb dilemmát vet fel, amire majd két megjegyzés után térek ki.

Anonymus alátámasztja a székelyek honfoglalás előtti ittlétét. Eleink Szabolcs-Bihar vidékén rokonaikkal futottak össze, akiket kitörő örömmel üdvözöltek. Bár egyesek szerint a bevonulók a 894-ben ideküldött előörsöket látták viszont, az nem adott volna okot ilyen hatalmas ovációra. Azt a tény is figyelmen kívül hagyják, hogy akkoriban ott valóban székelyek éltek, hiszen onnan vonultak Erdélybe. Hogyan kerültek oda? Világos, hogy a Pannónia frank elfoglalása után keletre húzódott eszekilekről van szó.

A magyar-székely kapcsolat nem kezdődhetett itt, hanem jóval a honfoglalás, sőt az eszekil beköltözés előttre tehető. Másként nem érthető, hogy a székelyek miért beszéltek velünk egy nyelvet. Ez csak a Don melletti tartós szomszédsággal magyarázható. Ha ott nem éltünk volna velük együtt, vagy a magyarok a honfoglalás előtt eltörökösödtek volna, akkor a székelyek nem ismerhetnék az ugor kifejezéseinket, vagyis nem tudnának magyarul!

Nos itt akadl egy kis probléma. Kuver 670-ben nyugatra távozott, viszont a magyarokról csak 750 után hallunk a Don mentén. Két megoldás lehetséges. Vagy a magyarok már előbb kerültek oda, csak még nem írtak róluk. Vagy az eszekilek már korábban a szomszédaink voltak kicsit odébb, valahol a Volga mentén. A két nép mozgása ezt nem zárja ki.

> László Gyula találta ki a „kettős honfoglalás” elméletét [LÁS]. Munkáját tisztelem, de két bajom akad vele. Ad 1) Ha egy nép egyszer hazára lelt, azaz hont foglalt, azt nem tehette meg még egyszer. Senki se foglalhat hont saját magától. Ad 2) László szerint a jövevények vették át az avar birodalom vezetését. Azonban a források erről nem tudnak.

A székelyekkel kapcsolatosan kettős bánásmódot figyelhetünk meg. Az Anonymus által említett nyírségiek továbbra is egy tömbben maradtak, majd az alább leírt módon Erdélybe kerültek. Viszont a velünk együtt beköltöző kabar törzsek egyike is székely lehetett. Őket szerteszét telepítettük a peremvidéki gyepűkre, illetve olyan térségekbe, ahol valakiket ellenőrizni kellett [GG1]. Így a majdani Tolnába és Temesbe: ott Koppány, itt Ajtony sakkban tartása volt a feladatuk.

B.1.4 A Székelyföld kialakulása

Vannak, akik azt hiszik, hogy minden erdélyi magyar székely. Ez tévedés: csak az Erdély délkeleti sarkában és az Aranyos vidékén élő magyar nyelvű erdélyiek székelyek (lásd 50. ábra). Az ábrán piros szín mutatja a székely, sárga a szász, zöld az oláh területeket, rózsaszín a királyi megyéket, a szétszabdalt Fehér megyét és darabkáit külön színárnyalattal.

A székely vándorlás főbb állomásai a következők:

670 táján az eszekilek beköltöztek a Kárpát-medencébe, de *biztosan nem az elhagyatott Erdélybe*. Az Avar Birodalom összeomlása után a Tisza vidékére, a Nyírségbe szorultak. A honfoglalók ott találkoztak velük. (N.B.: Az akkori Nyírség hatalmas terület volt. Szabolcson kívül felölelte a későbbi Bihar, Hajdú és Szatmár jelentős részét is.)

50. ábra: A kilenc székely szék a Hunyadiak korában

900 után a székelyek délebbre, a Bihari dukátusba települtek. Arra van Székelyhíd, Székelytelek, sőt volt egy Székelyszáz nevű község is. Továbbá egy Telegd nevű falu, márpedig később az udvarhelyi székelyeket hívták telegdieknek (vö. Telegdi Baczon).

1000 után Erdélybe, a Küküllő vidékére kerültek. Akkor indult meg a belső gyepűn – Dés, Doboka, Torda, Küküllő, Hunyad, lásd lila vonal – túli területek benépesítése és szükség volt határőrökre. A székelyek ottlétének kiváló tanúi a későbbi szászföldi Medgyes, Selyk és Sebes székely eredetű településnevek.

1150 után kezdték a székelyek benépesíteni mai otthonukat. Ezt a folyamatot nyomon kísérhetjük az egyházi szervezetek változásait rögzítő írásokból. A helységnevekből látszik, hogy először ***Maros széket*** alapították meg, ami kézenfekvő, mert az feküdt legközelebb a lakott erdélyi részekhez. Marosvásárhely régi neve Székelyvásárhely volt, de nem az volt a székelyek központja, hanem Székelyudvarhely, aminek a neve is utal a szerepére.

Határkőhöz érkeztünk: a Hargitánál és attól keletre a székelység ősfoglalónak, vagyis a legelső máig ott fennmaradt népnek számít.

1200 táján alakult ki az új egység, amit ***Udvarhely széknek*** hívtak, de lakóit származási helyükről telegdieknek nevezték.

1224 után a Küküllő menti székelyeket átköltöztették Erdély délkeleti sarkába, a ***Kézdi, Orbai és Sepsi székekbe.*** Vö. (Szász)-Kézd, (Szász)-Orbó, és Sebes településekkel. Ebből a három egységből 1876-ban hozták létre Háromszék megyét.

1250 után jött létre a Székelyföld magjától távoli ***Aranyosszék***, amit egy 1260-as adománylevél szerint az Aranyos folyócska mentén a küküllői Szászkézdről elvándorolt székelyek alapítottak.

1260 után népesült be a Székelyföld északkeleti csücske, ***Csíkszék***. A „csík" szó határt jelent. Megjegyzendő, hogy Csík és így az egész ország akkori keleti határa beljebb húzódott. Oklevelekből tudjuk, hogy legvégül, 1280 táján ***Kászonszék*** és ***Gyergyószék*** települt be Udvarhelyről. Később (1876) ezek együtt alkották Csík megyét.

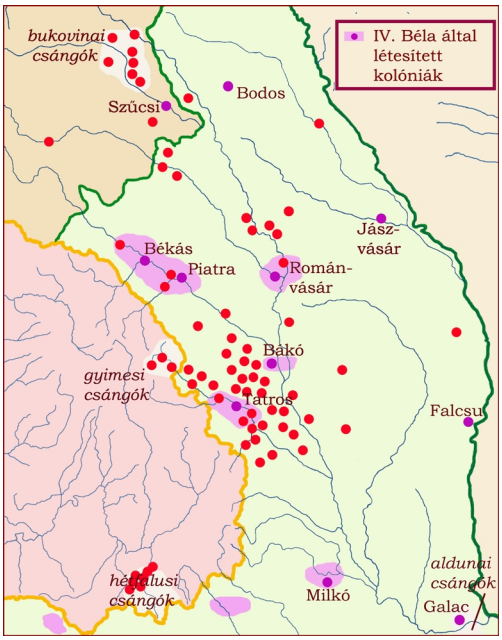
Íme ez dióhéjban a „székely honfoglalás" valódi története, amelyen nyomon követhetjük a székelyek vándorlását a Nyírségtől Gyergyóig. Lehet, hogy nem annyira romantikus, mint a mondák, viszont azokkal szemben tényszerű.

B.2 CSÁNGÓK

A csángó régi magyar kifejezés „elcsángáltat", elbarangoltat jelent. Nem egy adott nép rejlik mögötte: több közösségük is létezett, illetve létezik. A Duna deltájánál, Galac táján élt *aldunai csángók*, akik Nagy Lajos korában kerültek oda, teljesen felszívódtak. Erdély észak-keleti peremén túl voltak a *bukovinai csángó* falvak: Andrásfalva, Boldogfalva, Hadikfalva, Istenfogadj, Istensegíts, Józseffalva és Magyarfalva. Ők a székelyöldöklés (lásd 7.5 pont) kapcsán váltak ismertté. Lakosaikat a XIX. század végén „hazatelepítettük" egymástól távol (Déva, Gyorok, Hertelendyfalva, Sándoregyház, Székelykeve). A II. világháborúban a keveiek előbb a Bácskába, majd a háború után Tolnába, a kitelepített svábok helyére (Kakas) kerültek.

A *hétfalusi csángók* Brassó mellett élnek ma is, Hosszúfalut kivéve 1910-ben többségben: Bácsfalu, Türkös, Csernátfalu, Hosszúfalu, Tatrang, Zajzon, Pürkerec. Az első négy összeépült és nevük Négyfalu. A hétfalusiak sorai erősen ritkulnak: lassan elvesznek a tömegével odatelepített románok sűrűjében. Sajnos ez vár a *gyimesi csángókra* is, akik csak három falu lakói a Gyimesi szoros erdélyi oldalán. Bár már ez se igaz, mert Gyimesbükköt átcsatolták Moldvához és csak Gyimesfelsőlok és -középlok maradt Hargita megyében. Erről a két csoportról nem tudjuk, hogy honnan valók.

Erdélytől keletre éltek és élnek a *moldvai csángók*. Úgy tűnik, hogy manapság lábra kapnak. A továbbiakban róluk lesz szó (lásd 51. ábra).

51. ábra: Csángók Erdélyben, Moldvában és Bukovinában

Egyesek azt feltételezik, hogy már a honfoglaláskor se minden magyar költözött be Etelközből a Kárpát-medencébe, hanem egy részük helyben maradt és az ő utódaik a csángók. Ez szinte kizárt: a túlélésnek nincs sem tárgyi, sem írásos bizonyítéka. Mivel pedig a tőlünk kivonult tatárok ott teleltek át, a fennmaradásuknak igen csekély a valószínűsége. Feltehető, hogy a csángók innen, nyugatról kerültek otthonukba. Noha hazánk idegeneket befogadó ország volt, két alkalomról is tudunk, amikor rajokat bocsátottunk a Kárpátokon túlra.

Az első IV. Bélához fűződik. Ő nemcsak magyarokat, hanem szászokat is telepített a Kárpátoktól keletre-délkeletre. Célja a kunok térítése volt: ezért alapította a milkói püspökséget, amit a tatárok elpusztítottak. A szász kolóniák eltűntek. Feltehető, hogy a tatárjárást a magyar közösségek sem vészelték túl. Bár archaikus magyar nyelvezetük régebbi származást se zár ki, a csángók bizonyára Nagy Lajos korában kerültek mai otthonukba.

Lajos Moldvát 1350 táján magyar hűbérként akarta megszervezni és ezért telepített csoportokat a Kárpátoktól keletre. A csángók sorai idővel kibővültek. Így Zsigmond és Mátyás idejében, akik a lázadozó székelyeket megbüntették, mire ők keletre menekültek. A madéfalvi „székelyöldöklés” után is sokan kivándoroltak, de az elcsángálások sorában nem az volt az utolsó. Alig esik szó arról, hogy a XIX. század végén a megélhetési gondok miatt a székelyek közül sokan Moldvába települtek át [VEN].

Érdekes, hogy a csángók XIX. századi kutatói [GEG] a moldvai magyar népességet két csoportba osztályozták. A régi hagyományokat követő, már a középkorban ott élt, magyarul alig tudó „igazi” csángókra és a Zsigmond óta átvándorolt székelyekre, akiket nem is tartanak csángóknak. A két halmazt lakóhelyeik szerint is elválasztották, noha ma már ennek nincs jogosultsága.

Ez az etnikum cáfolja a „nyelvében él a nemzet” szólást. A csángók egy része nem tud magyarul, mégis magyarnak vallja magát. Őket nem a nyelv, hanem valami más tartja össze és

köti hozzánk. Egyrészt a közös eredet tudata, másrészt a hagyomány, azon belül is leginkább a vallás: a csángók túlnyomóan katolikusok, csak kevéske református akad köztük.

A románok szerint a csángók elmagyarosodott románok. Ez csacsiság, hiszen miként magyarosodhatott el és válhatott volna katolikussá egy oláh ortodox tömegekkel körülvett maroknyi nép? A valóság ennek a fordítottja: a csángókat akarják elrománosítani, amihez a vallást is bevetik. Templomaikban nem magyar az istentisztelet nyelve és még iskoláikban is ritka a magyar szó. A csángók, akiknek eleit a kereszténység terjesztésének a feladatával küldték a Kárpátokon túlra, századok óta hiába várják, hogy adjanak nekik magyarul beszélő lelkipásztorokat. A kérésnek a mindmáig való megtagadása a katolikus egyház szégyene.

A mai nagy nemzeti öneszmélés jegyében a csángók lélekszámát sokan túldimenzionálják, 150-200 ezer, sőt 270 ezer fős közösségükről álmodozva. Abba az elemi hibába esnek, hogy a nemzetiséget és a vallást kölcsönösen egymáshoz rendelik. Moldvában újabban 270 ezer katolikust írtak össze és mert csak a csángók lehetnek katolikusok, bizonyára ennyien vannak. Ámde ez a feltételezés hamis. Amint Erdélyben ma százezrekben mérhető az elrománosodott református szám, ugyanúgy Moldvában is sok a végleg románná vált katolikus.

A csángók lélekszáma reálisan 80-120 ezer főre taksálható. Bár kevesen vannak, mégis többet jelentenek számunkra, mint hajszálgyökeret: tartásuk által ők mutatják meg nekünk, hogy miként lehet a legkeményebb viszonyok között is magyarnak megmaradni.

B.3 KABAROK ÉS PALÓCOK

A honfoglalókkal három kabar törzs költözött a Kárpát-medencébe. A „kabar" nem egy nép, hanem lázadót jelent. A Kazár Birodalomban lázadás tört ki, amiben mi is részt vettünk. A felkelők csoportjai hozzánk csapódtak és törzsi keretekbe szerveztük őket. Etnikailag vegyes elemekről van szó.

A ***kálizok*** Khovarezm területéről származó mohamedán töredékek. A ***kazárok*** feltehetően a csoportnak nevet adó lázadók. A honfoglalás után szétszóródtak, Buda mellékétől (vö. Budakalász) le Zaláig és a Szerémségig.

Az ***alánokat*** régen az ász/osz névvel illették. Ebből erednek Aszlár, Oszlár, Osgyán stb. helyneveink. Egyesek (pl. Németh Gyula), a Berény csoportot is alán népelemnek tartják, amiből önként adódna, hogy a ***jászok*** azonosak az alánokkal (vö. Jászberény), amit mások viszont tagadnak.

A kabarok sorsáról két ellentétes szemlélet terjedt el.

Az egyik szerint a kabarokat a dukátusokba szórták szét (ld. 9. ábra), ahol összekeveredtek az avarokkal, székelyekkel. Idővel felmorzsolódtak a németek, lengyelek, morvák, kunok és tatárok elleni honvédő harcokban.

A másik felfogás szerint a kabarok egy részét egy tömbben, Borsod és Nógrád vidékén telepítették le. Ez a verzió megfelel a segédnépekkel való általános bánásmódnak: a „magot egy tömbbe – a többit szanaszét" elvet a székelyeknél, besenyőknél, majd a kunoknál is alkalmaztuk. Ezt igazolja, hogy arrafelé sok a kabar nemzetségnév (pl. Aba, Bors, Miskolc).

Némelyek szerint a Felvidék egészét a kabarok hódították meg, tehát minden ottani magyar eredetileg kabar, vagyis hogy a mai nevén palóc. Ezt a jellegzetes „á"-zó beszédük is bizonyítaná. Ez a nézet téves. A kabaroknak csak egy részét telepítettük a nyugati határszélre

a morvák ellen (lásd Üllő-t a 9. ábrán). A mondott kiejtés pedig XX. századi jelenség és nyelvromlásból fakad. Azonban akinek jó füle van, az meg tudja különböztetni a palócok ízes beszédét az „a” magánhangzónak az „á”-ra torzult szlávos kiejtésétől.

A palócok hazája Nógrád és környéke, amelyet a trianoni határ ketté osztott. Ezzel a kérdés egy részét tisztáztuk, viszont még nem tudjuk, hogy honnan ered a „palóc” név és mi köze van a kabarokhoz?

A népnév etimológiailag egyértelmű. Levezethető a szláv „polovec” szóból, ami fakót, sápadtat, sárgásat jelent. Az oroszok a kunokat hívták „plaveceknek”, akik népük egyik törzsét illették a sárga jelzővel. A magyaros palóc alak először 1683-ban bukkan fel írásos formában. Eleinte éppen úgy gúnynév volt, mint a csángó. Ezek szerint a palócok kunok lennének?

A tudósok kétféle választ adnak a kérdésre [GG1]. Egyesek szerint igen, jóllehet nincs nyoma, hogy Nógrád vidékére kunok költöztek és kérdés, hogy miért csak a nógrádi kunokat hívnák palócoknak, alföldi nagy tömegüket pedig nem. Én a másik, bár csavarosabb nézetet fogadom el. A nógrádi kabarok küllemben és szokásokban a kunokra hasonlítottak, ezért a szlávok a két népet összetévesztették és az előbbire ragasztották az utóbbiak nevét. Vagyis a palóc nem más, mint kunra, azaz polovecre hasonlító kabar.

Bárhonnan származnak a palócok, létük által gazdagabbak vagyunk. Nagy baj lenne, ha nem őket, hanem a nyelvüket vesztő felvidékiek tömegeit tekintenénk példának.

B.4 BESENYŐK ÉS ÚZOK

Törökfajú népek lévén a besenyők és az úzok közeli rokonaink. Azt a nyelvet beszélték mint mi, vagy legalábbis olyasfélét. Hasonlítottak hozzánk szokásaikban is. Bár eltűntek a történelem színpadáról, mélyen bennünk élnek népünk hajszálgyökereiként.

A besenyő népnév csak 1086-ban tűnik fel írásban („beseneu”). Azelőtt törzseik neve szerint emlékeztek meg róluk, főleg a talmács = tolmács ágról: Erdély déli peremén állt Talmács vára. A besenyőket segéderőkként fogadtuk fel, ami meglepő, mert vereséget szenvedtünk tőlük. Azonban a keleti népek gondolkodásmódja sajátos volt. A „keresztények” egy vereség után a bosszút keresték, viszont a „pogányok” nem ismerték ezt az érzést. A tegnap még egymással harcolók mára megbékültek, és ha egy törzsnek nem tetszett a helyzete, akkor habozás nélkül a volt ellenség mellé állt, amely be is fogadta.

Két jelentős besenyő beköltözésről tudunk. 955-ben Taksony engedte be Tonuzoba vezért, majd Géza telepítette őket Koppány sakkban tartására. A két nagy mozgás mellett 150 éven át fogadtuk be csoportjaikat: hol itt, hol ott lehet hallani egy-egy besenyő család letelepítésének a kérelmezéséről. A 10. ábra mutatja az általuk lakott területeket. Bár szokásaiban rokon népről van szó, asszimilálódása mégsem volt rohamos. 1352-ig saját ispánjuk volt és még a XV. században is említenek magát besenyőnek mondó férfit.

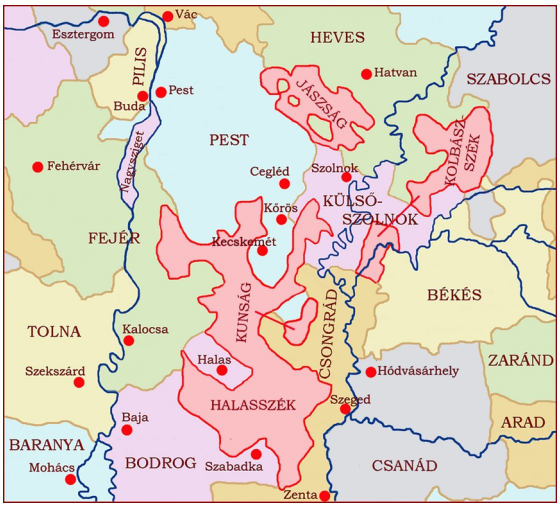
Az úzok története rövid. A Bizánc, a kievi fejedelemség és hazánk életét a XI. század végén fenyegető úzokat egy furcsa betegség támadta meg, amiről keveset tudunk. Nagy részük abban pusztult el, csak kis hányaduk élte túl a Duna deltájában: a ma is ott élő *gagauzok*. Az úzoktól származnak a török birodalmat alapító *szeldzsukok*. Úz töredékek hozzánk is költöztek, amiről egy-két helynév tanúskodik (Uzonka, Ojtoz stb). Esetleg tőlük erednek a Csík, Görgény és Nemere földrajzi nevek is, de ez nem biztos.

A Kárpát-medencei honfoglalás kori természetföldrajzi nevek többsége szláv, bár akad köztük pár bizonytalan eredetű is, mint például a Küküllő.

> A törökös nevek felismerhetők, de a mögöttes etnikum nem mindig, mivelhogy a török (vagyis türk) a Kárpátoktól keletre akkoriban olyan általánosan használt nyelv volt, mint amilyen másutt és máskor a latin. Ezért nem tudni, hogy konkrétan kitől ered a Barca, Barót, Brassó, Tatrang, Tömös, Zajzon stb. megnevezés. Még az sem kizárt, hogy ezek bolgár nevek, hiszen a bolgárok eredeti nyelve is türk volt.

B.5 KUNOK ÉS JÁSZOK

A kunok a XIII. században is azt az életmódot folytatták, amit a magyarok századokkal korábban és aminek emlékei még bizseregtek a megállapodott magyarságban is. Állattartók voltak, ami egyet jelentett a szabadsággal, de a szabadossággal is. Ahogyan az amerikai fehér telepes nem értette, hogy az indiánnak a vérében van a lótolvajlás, ami dicsőséget és nem bűnt jelentett a számára, úgy a földművelő magyarok sem tudtak mit kezdeni a kunok viselkedésével. Talán irigyelték is őket, és Kézai Simon erre a közhangulatra játszott, amikor a kunokat a hunokkal vette egy kalap alá.

52. ábra: A Jászság és a Kunság a Hunyadiak korában

A tatárjárás előtt beköltöző kunokat szerteszét telepítettük, nem csak a mai lakhelyükre, hanem főleg Temes megyébe, de még Barsba is. Mint tudjuk, kirohantak az országból, de IV. Béla 1246-ban visszahívta őket. A székelyeknél és a szászoknál bevált megoldás szerint hét székbe telepítette őket. Közülük csak hatnak a nevét ismerjük és azokból is csak kettő maradt fenn: Halasszék és Kolbászszék (lásd 52. ábra).

1246 és 1278 között a kunok tízszer vezettek nagy rablóhadjáratot nyugatra. Foglyok tízezreit hurcolták haza és adták el rabszolgának. Ez nagy botrányt kavart Európában és azt lecsillapítandó királyainknak ki kellett váltaniuk a foglyokat. Nagy volt a belpolitikai zűrzavar is. V. István, akinek a neje kun Erzsébet volt, majd IV. (Kun) László a kunokat pártfogolta. Emiatt az Egyház is beavatkozott, mert tartott egy újabb pogánylázadástól. A rettegésnek a hódtavi csata vetett véget (1280), amelyben végleg levertük őket.

Utána a kunok ismét kirohantak az országból, de ezúttal fegyverrel kényszerítettük őket a visszatérésre, mert a tatárokkal szövetkeztek. Ugyanis volt egy második tatárjárás is (1285), éppen olyan veszélyes, mint az első, de az újabbat már felkészülten fogadtuk és visszavertük.

Epizód, hogy kunlelkű királyaink saját népük ellen tatár testőröket is alkalmaztak. Ők voltak a nyőgérek, akik maradékai nálunk telepedtek le (vö. Nyőgér és Pápanyőgér).

Amikor Károly Róbert elrendezte a népeket, helyükre tette a kunokat is, akik nagy szolgálatot nyújtottak neki úgy a kiskirályok leverésében, mint külső harcaiban. A szétszórt kunokat a Duna-Tisza közé és a Közép-Tisza mellé a Kis- és Nagykunságra vonta össze. (N.B.: Az utóbbi területe a kisebb, de a török hódoltság előtt még az volt a kiterjedtebb: ezért kapta a nevét és nem valami faji jellegzetesség miatt.)

A kunok később is mindig ott voltak, ahol valami „balhé" ígérkezett. Nem véletlen, hogy Dózsa feléjük vette az útját, mint később Kossuth is. A kun morcos, harapós népség, az idegen számára megbízhatatlan, de hű társa annak, akit elfogadott. Pontosan olyan, mint a komondor, az ezzel a néppel származott hozzánk és ma már magyar kutyafajta.

A ***jászokat*** együtt emlegetjük a kunokkal, bár etnikailag nem rokonok. Sokak szerint már a honfoglalás előtt a Medencében éltek. A Római Birodalom nem volt képes meghódítani a térség középső régióját (lásd 3.2 pont és 5. ábra) a lábukat ott megvető jazigok miatt. A jazig iráni eredetű nép éppúgy, mint a jász. Én nem zárnám ki az azonosságukat, de ez lényegtelen, mert a jazigok sem élhették túl a népvándorlási hullámokat. Egyébként a rómaiak a jászokat a saját nevükön nevezték, amint pár Dráva-Száva közi hely neve mutatja: pl. Acqua Iaseca, Municipium Iasorum stb.

A „Csodaszarvas" mondája szerint Hunor és Magor a vadászaton két *alán* lányt rabolt el. A mítosz jelképes értelmű: azt példázza, hogy a Meotisz (a Don torkolata) mentén az új népek egymással is, másokkal is rokonságba kerültek. Jóval ez előtt és sokkal délebbre, a Kaukázus mellett összeolvadt az ászok és az alánok népe. A régi korokra az előbbi nevet, az újabbakra az utóbbit szokták használni.

Eleinkhez alánok is csatlakoztak. A Berény, Ladány, Oszlár, Varsány településneveink rájuk utalnak. Később újabb rajaik érkeztek hozzánk. Volt utánpótlásuk, hiszen egy részük az Etelközben maradt, vagy odaköltözött. A Prut folyót a XIII. század elején „Alanus Fluvius"-nak nevezték, annak a partján fekszik Jászvásár (ma: Iasi) és egyes források Moldvát még 1330-ban is Alánia néven emlegették. Amikor Julianus barát eleink felkutatására indult, a jászok földjén haladt át, akik akkor már görög keresztények voltak.

Lehel/Lél vezér jász voltára nincs bizonyíték. Az pedig biztos, hogy a német császárt nem verték fejbe Augsburgnál azzal a bizonyos kürttel, mert az egy jóval későbbi bizánci jellegű alkotás.

A jász név először 1318-ban fordul elő írott forrásban, amely a pilisi Jászfalut említi. Jászok sokfelé éltek az országban: tőlük ered többek közt a Gordisa (Baranya), a Gogan (Küküllő) és a jóval gyakoribb Bodon helynév. A honfoglalás kori alánok szétszóródtak és

beolvadtak a magyarságba. Viszont nem tudjuk, hogy a jászság miként került mai helyére: egyesek szerint Szent László telepítette át őket Moldvából, de erre nincs bizonyíték.

A kunok és a jászok egy főkapitányság alatt álltak, bár nem rokonok. Már a fizimiskájuk is teljesen más. A kun fekete, mokány-termetű és szilaj. A jász szőke, szálfatermetű (hívták „fileszteusnak" is őket) és békés természetű. A két népcsoportnak nincs köze egymáshoz. Csak egy közös vonásuk van: a jászok éppoly hűségesek a magyarságukhoz, mint a kunok.

B.6 ETNIKAI GAZDAGSÁG

Az angol nem szégyenli eredeti kelta (brit), későbbi szász és normann gyökereit, sőt, még a dán hódítóktól származó beütést sem veti meg. Ezzel szemben a francia tagadja, hogy országában baszk, breton, okcitán, szász stb. nép is él. Vajon melyik szemlélet a helyesebb és melyik nemzet a gazdagabb?

Egyetlen nép sincs Európában, amelynek a keleti gyökerei annyira szerteágazóak és oly mélyek lennének, mint a magyaroké. Legyünk büszkék rájuk és becsüljük meg őket!

C. FÜGGELÉK: NYELVÉBEN ÉL A NEMZET

C.1 MIÉRT VAN SZÜKSÉG ETNIKAI STATISZTIKÁRA?

A XVIII. századig az uralkodók viszonylag jól ismerték az őket uraló területeket, de keveset tudtak az ott élőkről és egyáltalán nem érdekelte őket népeik etnikai hovatartozása. A reformáció és ellenreformáció során figyeltek a vallásra, de a „cuius regio…" elve miatt (lásd D. függelék) elég volt tisztában lenniük a birtokosok felekezeti hovatartozásával. Az uralkodók fantáziáját csak a pénz volt képes felpiszkálni: időről-időre összeíratták az adózókat. A teljesség hiánya és a rengeteg kivétel miatt ezek a konskripciók nem mérvadók: csak keveset tudunk meg belőlük. Nem adóztak a nemesek, a papok, a katonák, a tisztviselők, a zsellérek, az egyéb okból föld nélküliek és persze azok sem, akiknek a lakóhelyét nem lehetett felkutatni.

A XVIII. századra az osztrákok jelentős új birtokokhoz jutottak a Kárpát-medence meghódítása által. Ezért érthetően kíváncsiak lettek arra, hogy miről rendelkezhetnek. A század elején a Pragmatica Sanctio jegyében a földműveseket kívánták összeírni (1715, 1720), majd a század végén a sikertelen porosz háború miatt a hadipotenciál vált lényeges kérdéssé és annak érdekében II. József íratta össze a lakosságot (1784-87). Az etnikai hátteret nem vizsgálták, de a telkesek nevéből (1715) és a falvak fekvéséből (1785) a tudósok le tudnak vonni korlátos etnikai következtetéseket.

Később az uralkodók összeírási törekvései hajótörést szenvedtek a magyar nemesek, azazhogy a megyék ellenállásán. Hogy jön egy hivatalnok ahhoz, hogy egy nemes magánéletét firtassa? A mai jogvédőknek lenne mit tanulniuk a nemesektől „privacy" ügyben! Csak a szabadságharc leverése után, 1850-ben készült el az első területileg teljesnek tartható etnikai felmérés Magyarország és Erdély népességéről. Azonban szándékos torzításai és a rossz módszerből fakadó hibái miatt az még használhatatlan.

Rátérve az alcímben említett kérdésre evidens, hogy minden ország érdekelt a lakosságának az etnikai kimutatásában vagy azért, hogy a saját nemzetet támogassa, vagy azért, hogy a nem sajátot elnyomja. Mindkettőhöz ismeretek szükségesek.

Magyarország az előbbi pozitív szemléletben 1881-től készített etnikai felméréseket. Ezt 1945 után beszüntette, mert az, amit ezen a téren ma művel komolytalan. Ugyan ki hisz a KSH adatának, amely szerint 2001-ben csak 50-60 ezer cigány élt itt, miközben mindenki tudja, hogy 7-800 ezerrel kell számolni? Ha nem ismert, hogy hány él és merrefelé, akkor milyen fejlesztési programok készülhetnek a számukra? Ha pedig valamilyen egyéb forrásból ezt mégis tudják, akkor miért kell azt egy másikban letagadni?

Velünk szemben az utódállamok 1920 óta mindig komolyan vették az etnikai viszonyokat. Egy kérdés, hogy az adatokat *kifelé* mindenféle módon kozmetikázták, az pedig egy másik, hogy *befelé* a magyarság elnyomására használták fel. Elég arra utalni, hogy a közigazgatást minden természet- és gazdaságföldrajzi elvet felrúgva úgy szervezik meg, hogy a magyarság ne lehessen a maga ura. Jó példa erre a szlovákiai nagyszombati kerület. Megjegyzendő, hogy ez már nem is nacionalizmus: *ezt nevezik sovinizmusnak*.

A résztémát zárjuk le azzal, hogy etnikai statisztikára szükség van. Ilyen felmérést még a tipikusan autokratikus országokban is végeznek, mint az USA. És lám az eredmények arra kényszerítették, hogy hivatalos nyelvként ismerje el a spanyolt.

C.2 MI LEGYEN AZ ETNIKAI STATISZTIKA ALAPJA?

A kérdés sok vitát vált ki, főleg ha így vetik fel: Mi a nemzet alapvető ismérve: a hagyomány, a vallás, a származás, a nyelv, vagy valami egyéb?

Régen nem úgy végezték a népességfelmérést, mint ma, amikor felkeresik az összes személyt és kikérdezik a tudnivalókról. Elmentek a helyi paphoz, aki elővette az *anyakönyvet*, amiben rögzítve voltak a születések, házasságok, halálozások. Vagyis nem személyek, hanem a falu (falurész) vallási hovatartozását firtatták, ami a ***hagyomány*** körébe tartozó ismérv. Bár régen még nem voltak bevallott ateisták, az anyakönyvek korántsem voltak teljesek. Továbbá voltak települések, ahol a magyarság annyira megritkult, hogy nem tarthatott saját papot és vallási szolgálatban a pópára kellett hagyatkoznia, ergo vagy nem került be az egyházkönyvbe, vagy románként vették fel. Persze ez előfordulhatott fordítva is, de ritkán, ezért nem lehet maradéktalanul hinni a régi, vallási alapú felméréseknek.

A nemzetnek nem elsődleges ismérve a ***vallás*** (lásd a D. függeléket), amiből csak adott esetben lehet következtetni a nemzetiségre. Jó ellenpélda a görögkatolikusok helyzete. Van közöttük magyar is, akiket Borsodtól Szabolcsig elmagyarosodott ruténnak, keletebbre románnak tekintenek – ezúttal tévesen. A régióban volt egy 2-300 ezer főnyi görögkatolikus vallású, magyar nyelvű, kisebbrészt cigány etnikumú réteg.

Más összefüggésben említettem (lásd 11.6 pont), hogy az USA csak a ***származási területet*** veszi alapul az etnikai besorolásnál és rámutattam ennek a problémáira. Ugyanis ha Munkács idővel átkerült Magyarországról Ukrajnába, akkor a munkácsi kivándorolt vajon magyarnak vagy ukránnak számít-e és ki vezetgeti át ennek megfelelően az adatokat? Tudunk arról, hogy számos a Kárpátaljáról vagy Szatmár megye Romániában levő részéből származó és New Yorkban élő egyént (a legtöbbjük zsidó) magyarként könyveltek el.

A románok és a szlovákok néha az ***eredetre*** tették a hangsúlyt, hogy a magyarok számát papíron csökkentsék. Ezt történt Szatmár határhoz közeli román részén, ahol több falu lakosságát németnek mutatták ki a lakosok *neve alapján*, jóllehet ott szinte senki se beszél németül. Mondani se kell, hogy a ***névelemzés*** mindig egyoldalú. A román Szabó, avagy a szlovák Kovács – akikből sok tízezer akad a szomszédban – névelemzés alapján sohasem kerül a magyar rovatba. Meglepő is lenne, hiszen úgy a szlovákok és a románok jelentős hányadát magyarként kellene kimutatni.

Az eredet felmérésének logikailag sincs értelme. Mert ha valakit egyszer németnek könyveltek el, akkor nem lenne szükség több felmérésre, csak a leszármazottakat kellene megtalálni, akik nem lehetnek mások, csak németek. A felmérések íveit az idők végezetéig automatikusan ki lehetne tölteni a régi születési anyakönyvek alapján. A vegyes házasságokat kivéve, amelyekről Dr. Kovács Alajos, a KSH volt elnöke ezt írta [KOV]:

> „A román urak azt is állítják; hogy a vegyes házasságból származó gyermekek nemzetiségét könnyebb megállapítani az etnikai származás, mint az anyanyelv alapján. Ennek épp az ellenkezője az igaz. Román apa és magyar anya házasságából származó gyermekeket népi eredet alapján hova fogja sorozni a román statisztika? Románoknak

vagy magyaroknak fogja-e őket minősíteni, ha az általuk beszélt nyelvre nincsen tekintettel? Az anyanyelv kérdezése ebben a tekintetben is tiszta képet nyújt, mert ha a gyermekek csak egy nyelven beszélnek, a statisztika ahhoz a nyelvhez sorozza őket, ha pedig több nyelvet beszélnek, választásukra bízza, melyik nyelvet vallják be anyanyelvük gyanánt, s a másik nyelvet mint beszélt nyelvet mutatja ki. Népi eredet szerinti felvételnél azonban mindenkinél kutatni kell apjának, anyjának és egyéb elődeinek származását, s ha azok több nemzetiséghez tartoznak, a legnagyobb zavarba jön a népszámláló biztos, hogy az illető egyént melyik nemzetiséghez sorozza…"

A románok azzal érvelnek, hogy a svábokat elmagyarosították. Ez nem igaz és az ilyen véleménynek nincs köze a statisztikához, ami csak tényeket állapíthat meg. Ha egy román statisztikus ezt nem tudja, akkor dilettáns, ha meg tudja, akkor rosszindulatúan elfogult a magyarokkal szemben.

A régióban a XIX. század közepe óta évtizedenként voltak felmérések. A Kiegyezéstől Trianonig ezek teljesek és valósághűek. Mind ***anyanyelvi*** alapú. Hivatalosan az anyanyelv nem az édesanya nyelve, hanem statisztikai kategória, amely a megkérdezett által leggyakrabban használt – preferált – nyelvet jelenti. Előfordul, hogy egy vegyes házasságban a gyerek jobban beszéli az apa, esetleg a nagyszülő nyelvét. Azonban az anyanyelv a legtöbb esetben mégis az édesanya nyelvével esik egybe. Ez az ismérv egyértelmű: a kimutatás homogén rovatokat tartalmaz, azaz mindegyik valóban egy alapra vonatkozik, ami nem mondható el a nemzetiségi rovatokról.

A 7.2 pontban mutattam rá a nép és a nemzet eltérésére. A népi hovatartozás adott az eredet, a hagyományok és a nyelv alapján. A nemzetet ezen túlmenően a tudatos akarás is jellemzi. Ezért az etnikai statisztikának a ***nemzetiség*** lehetne az alapja. Az önrendelkezés jegyében ez tűnik az igazán jó megoldásnak: nem az a fontos, hogy mi az anyanyelvem, hanem az, hogy kinek érzem magamat. Lám Petőfi is eredetileg szlovák volt, mégis magyarnak érezte és vallotta magát. Tehát magyar nemzetiségű volt? Mondhatjuk azt is, meg azt is, hogy magyar volt a preferált nyelve, amivel visszatérünk a lényeghez. A nemzetiségi felfogásnak nincs értelme, mert aki adott nemzetiséget akar bevallani, az ugyanúgy bevallhatná a vonatkozó nyelvet is. Ez alól csak a nem a nyelv által meghatározott etnikumok a kivételek.

Bár akad köztük kettős – anyanyelvi és nemzetiségi – alapú is, az utódállamok statisztikái többnyire nemzetiségiek. Ez gyanús, mert míg a *nemzetiség manipulálható, az anyanyelv nem az*. Például alkalmazható hontalan, csehszlovák, jugoszláv stb. rovat, holott ezek nem etnikai, hanem állampolgársági kategóriák. Romániában volt magyar, székely, csángó, cigány és zsidó nemzetiségi kategória, amivel a magyar anyanyelvűeket öt oszlopba kenték szét. Nem lóg ki a hamisságok sorából a magyar statisztika sem, amely újabban több preferált tételt enged meg, amelyekből nem derül ki világosan, hogy melyik az elsődleges, melyik az „igazi".

Ezzel szemben fel szokták vetni, hogy viszont a nyelvi kimutatás korlátozza az egyén szabadságát. Ez több szempontból is hamis feltételezés.

Először is a szabadság minden felmérésnél korlátos lehet. Az 1948-as jugoszláv *felmérő íven* nem szerepelt a bunyevác, a dalmát, a bosnyák, a sokác stb. rovat. A muszlim bosnyák a muszlim albánnal együtt a muszlim rovatba írathatta magát, ami nem is nemzetiség, a katolikus délszlávok meg a horvát rovatba kerültek. Így Szabadkán több ezer horvátot írtak össze, holott ott valójában bunyevácok élnek.

Másodszor a szabadságot a *felmérők* is korlátozhatják fenyegetés vagy megtévesztés által. Az előbbire jó példa Szlovákiában a II. világháború utáni erőszakos reszlovakizáció, az utóbbira Románia, ahol a csángókat úgy tájékoztatták, hogy csak románnak vallhatják

magukat. Összehasonlításul: az 1910-es magyar felmérés során a román településeken román felmérő biztosok dolgoztak, ezért nem kerülhetett sor ilyen megtévesztésekre.

Harmadszor nagy szerepe van a *pszichológiai beetetésnek*. Vegyük pl. az egyik futó ismerősömet, aki magyar beszéde dacára nem hallott Mátyás királyról és azért mondta magát „jugoszlávnak", mert úgy egyenrangúnak hitte magát szerb anyanyelvű társaival.

Végül a szlovák példán bebizonyosodott, hogy éppen a nemzetiségi alap vezet hamis következtetésre, mert egy jelentős részük mindig olyan nemzetiségűnek vallotta magát, amilyen hatalom alatt éppen élt.

Vannak a nemzetiségi szemlélet javára szóló érvek is. Az egyik az, hogy több nemzetiség van, mint ahány nyelv. Ez a kisebb népek miatt van így, amilyen a bunyevác, sokác, krassován, vlah és még sorolhatnánk. Bár ezeket is meg lehetne jelölni nyelvekként, hiszen mindegyik sajátos. A másik az, hogy egyes etnikumok nem sorolhatók anyanyelvi kategóriába (zsidók, cigányok). A homogenitásból engedve nekik külön rovat kell, ami jobban illik a nemzetiségi, mint az anyanyelvi rendszerhez.

A lényeget az, hogy a valódi demokráciában az etnikai tájékozódás célja a nép jóléti szolgálata. Egy ország népét sokszor eltérő ajkú emberek alkotják. Az egyiknek is, a másiknak is iskolát, politikai-irányítási jogot, területi autonómiát stb. kellene adni. Hányat, hol, mekkorát? Ezek a valódi kérdések. Ha ezekre nem akarunk válaszolni, akkor visszaérünk oda, hogy a statisztika csak az önigazolás egyik eszköze. Például nem is kellenek a csángóknak magyar papok, hiszen ők úgyis románok.

A végső következtetés így hangzik:

a „nyelvében él a nemzet" szólás nem veszített az aktualitásából.

Ha a magyar iskolák megszűnnek, ha a templomaink elporladnak, ha nem szabad a hivatalokban magyarul beszélni, akkor a magyar nemzet meghal. A nemzet és a nyelv – egy. Ezért olyan statisztikára van szükség, amelyből világosan kiderül, hogy hol és hány magyar él a Kárpát-medencében.

D. FÜGGELÉK: VALLÁSI KÖRKÉP

D.1 FELEKEZET ÉS ETNIKUM

A Kárpát-medencét minden korban különféle népek lakták. Sokszínű volt a vallási paletta is, bár a reformáció koráig nem volt annyira változatos, mint az etnikai összetétel. A magyarsággal három nagy népcsoport lakott együtt: a germán, a latin és a szláv. Mellettük akadtak kisebb lélekszámúak is, mint például a görög, az örmény és a zsidó. Ehhez hasonlóan a Kárpát-medencében elterjedtek a nagyobb felekezetek mellett a kisebbek is.

Az etnikum és a felekezet két vetülete érdekes a számunkra.

Az első időbeli. Eleinte a felekezeti oldal dominált. Az uralkodók a felvilágosodásig nem törődtek alattvalóik etnikai jellegével. Viszont nagyonis érdekelte őket a lakosság vallása, mert az összefüggött a hatalommal. Szent István még nem területszerzés céljából, hanem a nyugati kereszténység érdekében vetett véget Ajtony és az erdélyi Gyula külön uralmának.

A birtok és vallás közti összefüggés másként mutatkozott a reformáció korában. Az alapelv így hangzott: „cuius regio, eius religio" (akié a föld, azé a vallás). A szolgának az ura vallását kellett követnie. A gyakorlatban az elv fordítva működött: sokan azért váltottak felekezetet, hogy egy birtokot elvegyenek másoktól, vagy hatalomhoz jussanak. A reformációt az urak arra használták ki, hogy megkaparintsák az egyházi földeket. A hatalomszerzésre pregnáns példa a francia uralkodó mondása: „Párizs megér egy misét." Egy hazai esetet is említek: „*1610-ben Homonnai György az országbírói méltóság elnyeréséért a róm. kath. vallásra tért át*".

Végül a felvilágosodás hatására a felekezeti és az etnikai szempont helyet cserélt és az utóbbi vált elsődlegessé.

A másik oldal a nemzet jellemző jegyeivel (lásd 7.2 pont) függ össze. A népek adott területről származnak, ami néha a vallásukat is meghatározza. Tipikus példa a Balkán, ahol Bizánc befolyása miatt az ortodox vallás terjedt el és ezért az onnan hozzánk átszármazó népek főleg azt a vallást követték. Azonban az ilyen korreláció nem általánosítható.

Egyesek azért böngészik a *vallási* statisztikai rovatokat, hogy rejtett *nemzetiségi* adatokra bukkanjanak. Ez tévutat jelent. A nemzetiség adott irányban esetleg meghatározza a vallást. Például a horvátoké és a vendeké katolikus, a szerbeké ortodox, az erdélyi szászoké evangélikus, a ruténoké unionált. Azonban a dolog fordítva nem jól működik: a vallás csak ritkán határozza meg a nemzetiséget. Sokan azt hiszik, hogy aki református és erdélyi, az egyben magyar is. Bár ennek nagy a valószínűsége, a korokkal vigyázni kell, mert a reformáció hajnalán Hunyadban és Szörényben volt egy nagy román református közösség, sőt mi több, a Szerémségben református szerbek is éltek. Ma pedig igen sok az erdélyi papír-református román (akit még annak kereszteltek, de nem gyakorolja a vallását).

Idővel a Kárpát-medencének nemcsak az etnikai képe ment át nagy változásokon, hanem a felekezeti arca is. Volt, amikor a kettő összefüggött egymással és volt, amikor az utóbbit nem befolyásolták etnikai tényezők.

Horvátország a honfoglalás előtt a *nyugati* kereszténységhez tartozott. A Medence más területein akkor még ismeretlen volt a kereszténység. Majd bizánci hittérítők jelentek meg a nyitrai fejedelemségben, Erdélyben, a Temesközben és a Szerémségben. Róma szokás szerint

késlekedett. Úgy tűnt, hogy a térség egésze hamarosan *keleti* kereszténnyé lesz. Ezért vált fontossá a pápa számára a magyar királyság megalakulása.

Azt mondjuk, hogy a *magyarság* felvette a nyugati kereszténységet. Bár ez igaz, helyesebb lenne úgy fogalmazni, hogy *Magyarország* népeinek a többsége nyugati kereszténnyé vált, míg a kisebbik hányada, főleg a déli és délkeleti (erdélyi) végeinken, megmaradt keletinek.

Az első nagy változást követően királyaink nem csináltak nagy ügyet a vallásból. Nem kellett, mert bár mindig éltek itt más vallásúak, számuk együtt sem volt jelentős. Befogadtuk az izmaelitákat és a zsidókat, görög apátságok működtek délen, a szerbeknek a Csepel-szigeten volt egyháza, Nagy Lajos kolostort adott az ortodox ruténoknak és románoknak.

A társadalom felsőbb rétegeiben a felekezetnek nem volt szerepe. Az alsókban az azokból fakadó eltérő mindennapi szokások okoztak kisebb súrlódásokat. Uralkodóink csak egy dolgot nem tűrtek el: a pogányságot (lásd kunok). Emiatt a hódoltságig ismeretlen és szükségtelen fogalom volt a vallásszabadság és a vallási türelem. A helyzet a reformációval változott meg.

D.2 VALLÁSSZABADSÁG?

Luther tanai Mohács után eleinte lassan hatottak, később viszont futótűzként terjedtek el, főleg keleten. A Medence nagy része protestáns lett, kivéve a román-, rutén- és szerblakta ortodox területeket (lásd 53. ábra). Csak rövid ideig volt éles a katolikus-protestáns ellentét. Azt hamarosan a reformáció ágazatai közötti sokkal hevesebb torzsalkodások váltottak fel. Ezek megértéséhez előre kell bocsátani az alábbiakat:

53. ábra: A reformáció elterjedése a Kárpát-medencében 1570-ig

- Az egész kérdéskörre tévesen hivatkoznak vallásszabadságként. Az ugyanis személyes jog, amely szóba sem jöhetett az „akié a föld” elve miatt. Valójában a ***felekezeti***

egyenjogúság problémája vetődött fel és az is csak Erdély elszakadása után és csakis a hozzá tartozó részeken.

- A kérdés nem érintette a keleti kereszténységet, a kevés muzulmánt és a zsidóságot. Ezek még sokáig úgynevezett ***megtűrt*** vallások maradtak.
- Mohács előtt születtek ugyan a reformációt ***tiltó törvények***, de alig érvényesültek. Mohács után a reformáció útja elsimult, miután egyes főurak (Nádasdy, Perényi stb.) áttértek. Ugyanis a két ellenkirály nem akarta őket elidegeníteni magától és az ellenség táborába hajtani vallási kérdések miatt.
- 1566-ban Erdélyben a katolikus vallást betiltották: egy rendelet szerint ***minden katolikus egyháznak távoznia kellett.*** Mármost mit ér a katolikus vallás a szentségek nélkül? 1581-ben Báthori István visszaadta ugyan a „római religió" jogait, de nem teljeskörűen. Tilos volt a hittérítés. Nyilvános szentmisét nem tarthattak: a fejedelem is csak a házi kápolnában hallgathatta. A szerzetesek nem működhettek stb.
- Mindeközben a szászok megőrizték felvett lutheránus vallásukat, a magyarok pedig – a székelyek nagyobbik felét kivéve – kálvinisták lettek. Ez a két fél hosszú és heves vallási viták után 1568-ra elfogadta a kialakult állapotot, ezért ***nem volt szükségük felekezeti egyenjogúsításra***.

Ezek után felmerül a kérdés, hogy ha maradtak a megtűrt vallások, ha a katolikust is azok közé degradálták, a protestánsok pedig nem várták az egyenjogúsítást, akkor egyáltalán kik igényelték a „vallásszabadságot"?

Svájcban terjedőben voltak a szentháromság-tagadó (antitrinitárius) csoportok. Ott tűzzel-vassal irtották őket (Kálvin is), ezért menekültek Erdélybe. A felekezeti téren is állhatatlan János Zsigmond előbb az evangélikus, majd a református vallásra tért át. Legvégül Dávid Ferenc hatására az utóbbit is elhagyni készült, hogy ***unitárius*** legyen. Csakhogy azt a vallást törvények tiltották. Ezért kellett az 1568-as gyűlésen meghozni az ismert rendeletet a „felekezeti szabadságról". És minő véletlen: a fejedelem már a következő év elején át is tért az immár legalizált unitárius hitre.

A türelmi rendelet kezdetben csak az unitáriusoknak hozott szabadságot, akik jogosan dicsérik. Majd a hír hallatára Erdélybe tódultak azok – antitrinitáriusok, anabaptisták stb. – akiket nézeteik miatt üldöztek, akiket ott befogadtak és akik ott békére találtak. Ennek némi etnikai kihatása is volt. Gondoljunk arra, hogy a vallás által hányféle náció vándorolt hozzánk a svájci habánoktól kezdve az örmény-katolikusokon át a lengyel protestánsokig.

54. ábra: Vallások a Székelyföldön
(Az 55. ábra kinagyított részlete. A magyarázatot lásd ott.)

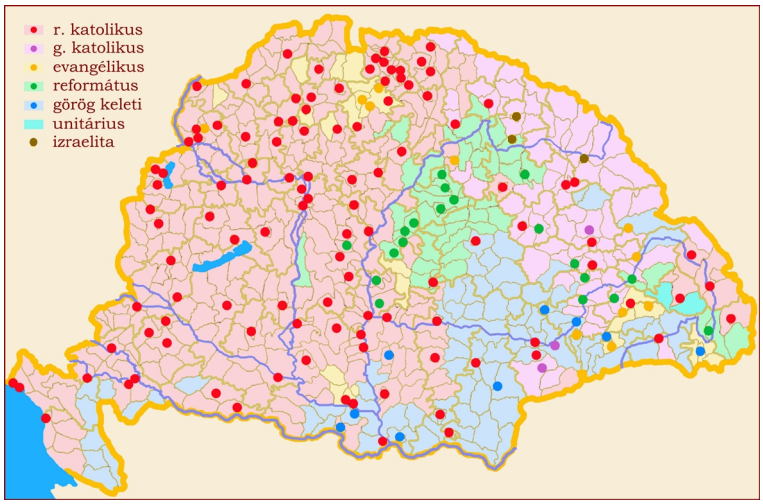
Végül etnikai vonzata miatt kell egy félreértést eloszlatni. A vallás-szabadság sokáig nem terjedt ki a katolikusokra. Ám a székelyek nagy része a tiltások és üldöztetések dacára is katolikus maradt és Csíkban továbbra is működött a máshonnan elüldözött ferences rend.

Sokak szerint a székely a legmagyarabb magyar, ezért páran úgy állították be, mintha döntő többségük református lenne, hiszen szerintük az az úgymond „magyar vallás". Ezzel szemben az alábbiak találhatók az 1910-es felmérésben: a székelységnek több mint a fele (242+12/502 = ***50,60 %***) katolikus volt.

Terület	Össz	R.kat	G.kat	Refor	Evan	Orto	Unit	Zsidó
Csík	126	117	5	2	0	0	0	2
Háromszék	124	50	3	60	1	4	5	1
Maros-Torda	134	30	2	86	0	0	8	8
Udvarhely	118	45	2	42	0	0	28	1
SZÉKELYFÖLD	502	**242**	**12**	190	1	4	41	12

D.3 VALLÁSI ÚNIÓ ÉS FELEKEZETI PANORÁMA

Az ellenreformációról nem óhajtok beszámolni, mert sok kiadvány foglalkozik vele és eredményeivel minden érdeklődő tisztában van. Az ország nyugati felének a nagy része újra katolizált egy felvidéki evangélikus és egy nagyobb tiszántúli református tömbtől eltekintve. Erdélyt a folyamat szinte nem is érintette, kivéve néhány várost.

55. ábra: A felekezetek járások és városok szerint 1910-ben

Az utolsó váltást a *vallási unió* hozta a XVIII. században. Hatására a románok részben, a ruténok teljesen katolizáltak, míg az ortodox szerbeket az unió nem érintette. A vallási unió

azt jelenti, hogy egy ortodox közösség a nyugati keresztény felekezet vezetőjét ismerte el illetékesnek az igazgatási ügyekben, de továbbra is a saját rítusait, liturgiáját követhette. A váltás csak a fennhatóságot érintette és az is volt a célja: az unionáltak betagolódtak a hazai egyházi hierarchiába és így megszűnt külső befolyásoltságuk. A „görög keletiből" így lett „görög katolikus".

Még két dolgot kell megemlíteni.

Az ortodoxok előbb a protestánsokkal léptek unióra, ami csak az ellenreformáció után vált katolikus üggyé. Vagyis a protestáns vezetők nem szólhatnák meg a katolikusokat az unióért. Továbbá a fentiek nem tükrözik az átmenetet: eleinte szinte minden erdélyi oláh unionált, de utóbb – szerb hatásra – Dél-Erdély lakossága visszatért eredeti felekezetéhez.

Sokan a magyarosítás eszközének tartják az uniót. Tévednek. A nézet anakronisztikus, mert a XVIII. században a magyarosításnak még nyoma sincsen. Továbbá épp az unió adott lendületet az oláhok nemzetté válásának. Miként? Addig az ortodox liturgia pravoszláv nyelvű volt, ami gátolta a román nyelv fejlődését. Előbb a protestánsok, majd a katolikusok a szláv nyelvi befolyás csökkentésére az unionáltaknál román nyelvű liturgiát akartak bevezetni és román vallási könyveket adtak ki. Az első román Biblia is nálunk készült. A kiadványokat a Kárpátokon túl is szívesen forgatták és ennél fogva kihatottak az egész román nép fejlődésére.

A három nagy vallási váltás – reformáció, ellenreformáció, unió – együttes hatására alakult ki a XVIII. század végére a Kárpát-medence vallási arculata, amely formálisan még ma is jellemző. Az 1910-es felekezeti összképet az 55. ábra mutatja járásonként és városonként aszerint, hogy melyik valláshoz tartozók éltek ott többségben. Elnézést kérek a kisebb felekezetek követőitől: az ábra jellege és az adatok nagyságrendje nem tette lehetővé, hogy őket is feltüntessem.

Újabban az alábbi jelenségek alakították a régió vallási képét:

- A XX. század elejére közel egy millióra nőtt a zsidóság száma, majd a szörnyű események kapcsán a század közepén drasztikusan visszaesett. Részben a félelmek, részben a kozmopolitizmus miatt a zsidó származásúak közül ma csak egy töredék vallja magát zsidó vallásúnak.
- A XX. elejétől fogva tért nyertek a kis egyházak, hogy a kurzus a század végére felerősödjön. Az új egyházak egy részének semmi köze sincs a valláshoz: sokszor csupán adócsalási célzatú profán társulásokról van szó.
- Végül: Erdély valaha a vallási türelem példája volt, ma pedig az ellenpéldája. A román állam nemcsak a csángóknak a vallásra vonatkozó kívánságait nem teljesíti, hanem sokkal nagyobb skálán letagadja a görög-katolikus vallás egészét is. Az unionált egyház működését minden eszközzel gátolja, sőt volt idő, amikor be is tiltotta.

E. FÜGGELÉK: A „SZLOVÁK KÉRDÉS”

E.1 A FELVETÉS INDOKLÁSA

Minden szakíró, aki a XIX. század hazai etnikai viszonyaival és azok változásaival, főként a magyarosodással foglalkozik azt állítja, hogy a magyarság nagy tömegekben asszimilálta a szlovákokat. A mértéket illetően százezres nagyságrendben gondolkoznak és akadnak, akik a számot 4-500 ezer főre, vagy még annál is többre teszik [ÁCS, A].

Első ránézésre úgy tűnik, hogy a feltevés indokolt. A szlovákok száma 1881 és 1910 között 1.858 ezerről csak 1.968 ezerre nőtt. Ez 105,92 %-os rátának felel meg, miközben a teljes lakosság szaporodása 130,34 % volt. (Ez a bevándorlással korrigált adat.) Tehát a szlovákok ***mechanikusan számolt névleges vesztesége*** valóban kb. 450 ezer fő.

Ezért úgy tűnhet, hogy a németeken és a zsidókon kívül akadt egy harmadik népcsoport, amely önként és nagy mértékben a magyarsághoz asszimilálódott. Ámde a szlovák beolvadás valós mérete messze nem érte el a jelzett dimenziót és a rá vonatkozó feltételezések hamisak.

Ezért és más, alább tárgyalt okok miatt kell külön is felvetni a szlovák kérdést. Be fogom bizonyítani, hogy a 4-500 ezres szám téves számításon alapul és a szlovák asszimiláció valós mértéke nem érte el ennek még a felét sem!

Előbb azonban ki kell térnünk a szlovákok eredetére, a Felvidék elmagyartalanodására és a szlovák etnikummal történt manipulációkra.

E.2 MEGFONTOLANDÓ TÉNYEZŐK

E.2.1 A szlovák nép gyökerei

A mai szlovákok sokféle etnikumból vegyültek össze egy néppé. A Zólyomi-erdőséggel középen kettéválasztott Felvidék nyugati felében mások voltak a forrásai, mint a keleti részen.

Nyugaton a maroknyi Dunai szlovénség a nagyszámban betelepült lengyelek és morvák által gyarapodott. Keleten a csekély anonim szlávság számát az oroszok és a lengyelek növelték. Ráadásul úgy, hogy ezek a lengyelek eltértek a nyugatiaktól: például sok volt közöttük a fehér-horvát eredetű. Az oroszok sokszínűségéről pedig felesleges is szót ejteni.

A nyugati és keleti szlovák nyelvjáráson mindmáig felfedezhetők a gyökerek különbségei. A két nagy csoport etnikailag sohasem válhatott volna eggyé, ha a husziták nem foglalják el a Felvidéket Pozsonytól Szabolcsig és nem tartózkodnak ott egy fél évszázadig az eredeti lakosság kiirtása után.

Tegyük hozzá, hogy a szlovákok nagy számban olvasztották magukba a megélhetésüket és forrásaikat elvesztő szászokat, illetve a törökök és az osztrák zsoldosok által elüldözött magyarokat. Komoly források foglalkoznak a Felvidék „eltótosodásával” [KÖR] és azzal, hogy

egyes tájain, így például Eperjes vidékén, a lakosok miként őrizték meg magyar neveiket [KOC]. Az alábbiakban közreadok egy esetet, amely jól mutatja, hogy miként kell a „tótnak lenni" jelenséget helyesen értelmezni. A történet a szinte teljesen elpusztult Nyíregyháza újratelepítéséről szól [BOR]:

> „A gróf [ti. Károlyi Ferenc] telepítési szándékáról korán értesülnek a Békés megyébe telepített lakosok, hova – főleg a br. Harruckern-család birtokaira – oly nagy számmal özönlöttek a tót lutheránusok, hogy művelés alá kellő mennyiségű földet nem kaphattak s önként folyamodnak a grófhoz telepedésért. Az esedező levelet 1753. év tavaszán Kovács László, Fekete János, Nyúl János és Konsa György írták alá társaik nevében is.

Szóval Nyíregyházát a „tót" Kovácsok, Feketék és Nyúlak népesítették újra. És egyesek csodálkoznak, hogy a városka lakossága milyen rohamosan magyarosodott... Csak a „vissza" igekötőről feledkeznek el. Nem valószínű, hogy ezzel a kitétellel a „névelemzés" statisztikai bűnébe estem. Inkább azok hibáztak, akik minden Felvidékről érkezettet eleve szlováknak állítottak be.

E.2.2 Etnikai „tévedések"

A felvidéki etnikai viszonyokat illetően egy indokolatlanul féloldalas szemlélettel találkozunk. Lényege az, hogy azt feszegetik, hogy a Keleti-Felvidéken miként és mikor váltak a települések ruténná, holott azt kellene kérdezniük, hogy a viszonyok miatt magyarnak, németnek, ruténnak, lengyelnek indult falvak miként és mikor lettek tótokká?

Jellemző, hogy egyik forrásom [KOC] az 1495-ös referenciaévre a mai szlovákiai részekre nem mutatta ki a ruténokat mondván, hogy azt a népet igen nehéz elkülöníteni a szlovákoktól. A dologban csak az a meglepő, hogy viszont a mai Kárpátaljára a ruténok mellé felsorolta a szlovákokat is. Ezek szerint ott az elkülönítés már nem volt nehéz?

	Felvidék		Kárpátalja	
nép	ezer fő	százalék	ezer fő	százalék
magyar	157	38,0	47,8	63,2
német	70,5	17,0	-	-
szlovák	186	45,0	4,7	6,2
román	-	-	6,5	8,6
rutén	-	-	16,6	22,0
összes	413,5	100,0	75,6	100,0

Hasonló felfogás jellemezte az 1881-es népszámlálást. Míg a rutén többségű településeken a 320 ezer rutén mellett 7 ezer tót is élt, addig a tót falvakban az 1.637 ezer tót mellett csak 2 ezer ruténtvettek fel. A napnál is világosabb, hogy ezek az adatok a ruténok kárára torzítottak. Ezt teszi az 1991-es szlovák felmérés is, amelyben Nyugat-Szlovákia rutén lakosságát, szemben Kelet-Szlovákiával, az egyéb rovatban tüntették el [SZL].

Valóban nehéz lenne az elkülönítés? Bár laikus vagyok, mégis több módját ismerem annak, hogyan lehet szétválasztani egymástól a tót és a rutén településeket. Az alábbiakban párat felsorolok a lehetőségek közül.

- Gyakran a forrás direktben közli, hogy az adott falut ekkor-meg-akkor oroszok lakták.
- Név alapján. Az „-Oroszi", „Oroszfalu", „Orosz-„, „Ruszka" stb. nevek egyértelműek.
- A név jelentése alapján. Például Nagycsertészről a következőt közli a magyar vármegyéket leíró kiadvány [BOR]: „Azelőtt egyszerüen Csertész, a gácsi határ szélén fekszik. Neve (Csertezs) orosz szó és határvonalat jelent."
- A névalak alapján. Miközben az „-óc" végződés tót, az „-ov" orosz etnikumot sejtet. Pl. korabeli írásmóddal Breztow, Bwrow, Kassow stb. A hasonló nyelvi jelzésekre még bőven akad példa.
- Néha a telepítő személye árulkodik: „Herczeg Rasztislav", vagy „Koriatovich Tivadar munkácsi orosz herczeg". A telepítő itt-ott templomot építtetett, másutt kolostort alapított. Aligha kérdéses, hogy a bazilita kolostor és a görög templom kezdetben oroszokat takart.
- A hely olykor jól használható faktor. Például ha a falu Zemplén északkeleti peremén feküdt csupa orosz település között, akkor bizonyára régebben is orosz volt, ha nincs is az etnikumára utaló más explicit adat.

Az alábbi tábla a Felvidéki települések 1495 előtti etnikai megoszlását mutatja megbízható források ([BOR] és [CSÁ]) alapján.

települések	község	mezőváros	királyi város
magyar	1684	46	2
német	241	46	10
tót	1175	37	-
rutén	231	3	-
egyéb	86	7	-
összesen	3417	139	12

Bár a települések lélekszáma tág határok közt mozgott, a tót és rutén falvak mérete alig különbözött. Minthogy 1175/3417=34.4 %, az adatokból levonhatjuk az alábbi várható következtetést: a hódoltság előtt 1495-ben

a Felvidéknek legfeljebb csak minden harmadik lakója volt tót.

Nagyjából ide jutunk akkor is, ha az első táblázatban felvett felvidéki tótok közül (186 ezer) minden ötödiket (37 ezer) ruténnak feltételezzük. Úgy a tótok száma 149 ezernek adódik, amiből arányuk 149/413,5=36,0 %.

E.3 A NÉPESSÉG ALAKULÁSÁNAK TÉNYEZŐI

E.3.1 Természetes szaporodás

A természetes szaporodásra csak 1896-1900 között és 1910 utánra vannak ***népenként vezetett*** adataink. Egyébként csak az ***országos átlagot*** ismerjük. Ezen kívül annyit

tudhatunk, hogy a szlovák nép szaporodása 1896 előtt átlagon aluli, 1910-től átlagon felüli volt. Ezért korrekten járunk el, sőt, a szlovákoknak kedvezünk, ha 1896 előtt az átlagot, 1901 után pedig az 1910 utáni számukra kedvezőbb rátát vesszük számításba.

1896 előtt. Népünk szaporodása (11,0 ‰) jóval meghaladta másokét (9,6 ‰). Ennek oka az, hogy 1881 előtt éhínségek és járványok tizedelték a peremvidékek lakosságát, amelyek a magyarlakta központi régiót elkerülték. A demográfiai katasztrófák nem máról-holnapra csengenek le. Elmarad a gyermekáldás (megfogy a szülőképes réteg), sokan elvándorolnak (ismét csak a fiatalok), ezért a terület még sokáig viseli a csapások nyomait.

1873-ban a felvidéki irtóztató kolerajárvány, amelyről regények is szólnak, szinte egyetlen települést se kímélt meg és 170 ezer (!) áldozata volt. Ez több, mint a szlovák lakosság 10 százaléka. Például Szepes vármegye lakóinak száma 1870-ben még 175.061 volt, 1881-ben már csak 172.881, 1891-ben pedig 163.291 (213.882 helyett!).

1896-1900. A szlovákok szaporodási rátája 13,8 ezrelék volt. Ez az önregenerálódásnak, részben a zsidó bevándorlásnak köszönhető. (NB.: A Nyíregyházára költözöttek között is sok volt pl. a „Sámuel" keresztnevű.)

1900 után. A ráta ismeretlen, de bizonyára nem érte el az előbbit. Ezért az 1910 utáni még mindig igen kedvező, átlagon felüli 12,7 ezrelékkel fogok számolni. Egyébként nem ez határozza meg a végeredményt.

E.3.2 Kivándorlás

Az 1880-as évek világgazdasági válsága miatt nálunk is súlyosbodtak a megélhetési gondok, bár már egy évtizeddel korábban megindult a kivándorlás az USA-ba. 1871 és 1880 között Magyarországról 16.488 (294+595+962+927+1.065+625+652+803+1.759+8.766) fő költözött odaát. Főleg a felvidéki szlovák bányászok és földművesek kényszerültek tömegesen elhagyni az országot. Ezt a tényezőt sokan hajlamosak alulértékelni.

A szlovákok előbb kezdték meg a kivándorlást (1871), mint mi (1883). 1900-ig ők tették ki a távozók többségét és míg a magyarok közül minden harmadik visszatért, a szlovákoknál a visszatérők aránya tíz-tizenöt százalék körüli. Az USA a jövevényekről anyanyelvi statisztikát vezetett, Magyarországon pedig egy idősoros összesítés készült a kivándoroltakról.

A két adatsorból ismert, hogy 1898-1910 között 1.350 ezren vándoroltak ki csak az USA-ba az alábbi megoszlásban és az 1881-es lélekszámukhoz képesti arányban:

magyar	333 ezer fő	5,2 %
szlovák	375 ezer fő	20,8 %
délszláv	331 ezer fő	13,8 %
egyéb	311 ezer fő	n.a.

Az egyéb tételt főleg a németek adták, mert a románok nem vándoroltak ki. Tehát ***1881-es lélekszámukhoz képest a szlovákok négyszer, a délszlávok két és félszer többen távoztak, mint a magyarok!***

Megjegyzendő, hogy ha az 1898 előtti adatokat és a más országokba történő kivándorlást is számba vennénk, akkor a szlovákok mutatói még ennél is sokkal kedvezőtlenebbek lennének, mert 1898 előtt ők adták a kivándoroltak abszolút többségét.

E.3.3 Egy kis matematika

Az alábbi táblázat a szlovákok lélekszámának az alakulását mutatja. A számítások indulóértéke a szlovákság 1881-es 1.802 ezer fős adata.

Magyarázat: Az időtáv három időszakra bontott (A), mert eltérő volt bennük a szaporodás ráta (B). A várt lélekszám ebből és az előző időszak végéből (F) adódik. A várt adatból (C) le kell vonni a kivándoroltakat (D) és azok szaporulatát (E). Így megkapjuk a korrigált várható népességszámot (F).

A	B	C	D	E	F
időszak	‰	várt	kivándorolt	elmaradt növ.	korrigált
1881-1895	9,6	2.080	35	5	2.040
1896-1900	13,8	2.185	200	14	1.971
1901-1910	12,7	2.236	140	19	2.077

Ezek szerint messze nem igaz, hogy a magyarság több százezer főnyi szlovákot asszimilált. A szlovák veszteség a korrigált és a tényleges érték eltérése, 2.077 - 1.968=109 ezer fő, de ennek egy része sem a magyarokhoz való asszimilálódásnak köszönhető.

Ténylegesen ***legfeljebb 175 ezer szlovák olvadt be a magyarságba***. Átmenetileg, mert a többlet egy része Trianon után azonnal szertefoszlott. Az ingadozó felvidékiek száma kb. 70 ezer főre tehető. Erre nézve lásd a 9.3.4 alpontot. A maradék 105 ezer fős tartós szlovák beolvadás kivétel nélkül a Felvidéken kívüli szlovák szórványokra esett. Az alábbi táblázat mutatja a szlovákok lélekszámának az alakulását a Felvidéken és másutt:

	Összesen	Tömbben	Szórványban
1881	1.858	1.538	320
1910	1.968	1.703	265

E.3.4 Kiegészítő megjegyzések

Nem akarom vitatni, hogy a már a XVIII. században délre költözött tótok közül sok elmagyarosodott. Azonban ezt nem lehet számszerűsíteni. Továbbá ha egy falut akkoriban tótnak állítottak be, az nem jelenti azt, hogy többségében tótok lakták. Sokszor az újonnan beköltözők származási helye alapján került át a köztudatba egy település egészének az etnikai mibenléte. Erre ragyogó példa Szentendre, amit sokan szerbnek tartanak, holott benne a szerbek aránya sohasem lépte túl a 20 százalékot.

A másik oldalon a felvidéki magyarok közül sokat elszlávosítottak, például a II. József által bevezetett közigazgatási rendeletek következtében. Egy kis nyomozással kideríthető lenne, hogy a járási határok meghúzása által hány település magyartalanodott el már akkor is, éppen úgy, mint a legutóbbi szlovákiai „területrendezést” követően.

Délen a szlovákok elmagyarosodása és északon a magyarok szlovákká válása párhuzamos folyamat volt, aminek a mérlege nem számszerűsíthető. Azonban mivel mindkét esetben csak egy-két tucatnyi településről és nem százakról van szó, feltehető, hogy a mérleg nagyjából egyensúlyban volt.

I. MELLÉKLET: A MAGYAROK EREDETE

A témakört az alábbi pontok szerint fogjuk körüljárni:

- téveszmék és célok
- a vizsgálat eszközei
- a sziklaszilárd kiindulópont
- hun-magyar viszony
- kiegészítések és következtetések

I.1 TÉVESZMÉK ÉS CÉLOK

I.1.1 Előzetes megjegyzések

Úgy vélem, hogy tisztáznunk kell pár dolgot, mielőtt belevágnánk a tényleges, nem könnyű mondanivalóba.

Az eredet problémája ***nem érzelmi és nem politikai kérdés***. Sajnos a magyarok ezt nem akarják megérteni. Bárhol és bármikor hoztam szóba a témát, mindenki azonnal felemelte a hangját és már a második mondatával valamelyik aktuális politikai vezetőt kárpálta. Ilyen hozzáállással sohasem fogják megérteni a tényeket.

A magyarság eredetének ***látszólag nincs köze Trianonhoz,*** és ezért úgy tűnhet, hogy nincs is helye ebben a műben: felesleges és zavaró foglalkozni vele. Az érzelmi vetület miatt ebben van igazság. Azonban a világ az alapján is megítél bennünket, ahogyan erről a dologról nyilatkozunk. Például az úgymond „hun örökség" vállalása sokakat elidegenít(ett) tőlünk.

Egyesek dühödt elfogultsággal beszélnek a témáról úgy, hogy nem is veszik észre. Például Vámbérynél [VÁM] ez a kitétel szerepel: „A magyarok csak hosszú együttéléssel sajátíthatták volna el a ***türk*** nyelvet, de mivel a türkökkel nem éltek sokáig együtt, eleve türköknek kellett lenniük." Csodás és logikus, csak két baj van vele. Egyrészt eleink századokig a türkökkel elkeveredve éltek. Másrészt a kitételt megfordítva azt is mondhatnánk, hogy csak hosszú együttéléssel sajátíthatták volna el az ***ugor*** nyelvet, ergo eleve azoknak kellett lenniük.

I.1.2 Értelmetlenül és értelmesen

- Én nem beszélek *őseredetről*, mert az olyasféle kifejezés, mint a „legoptimálisabb". Az optimálisnál nincs jobb, az eredetnél nincs ősibb, az ugyanis mindig a tudomány által igazolt legrégebbi állapotot jelenti.
- Senki se mondhatja magáról, hogy a honfoglaló magyarok direkt leszármazottja. Ha pedig nem az, akkor vajon miért veszi a szívére, ha a honfoglalókról valaki ilyen, vagy

olyan eredetet feltételez? Érdekes, hogy a XIX. század végén a legvehemensebben olyan egyének nyilatkoztak ebben az ügyben, akik más nemzetiségűből csak akkor váltottak magyarra.

- Az eredet a tudósokra tartozik, mert csak ők ismerik a hátteret, a hiteles forrásokat és a valós összefüggéseket. A laikusok igen könnyen bedőlnek a (politikai) ízlésüknek megfelelő profetizáló és az érzelmekre ható áltudományos szövegeknek. NB.: Ilyenek a régi krónikákban is előfordultak!
- Egyesek szívesebben veszik az ugor eredetnél a türk vagy a hun elődöket nem tudva, hogy az altáji türkök (pl. kipcsak, kirgiz stb.) semmivel se voltak előkelőbbek, mint az ugorok (pl. baskír, vogul stb.), és a hunok is csak a regényekben voltak nemesek. A kipcsak, baskír, hun közemberek között nem volt szellemi-értelmi különbség, azt pedig nagyon remélem, hogy a harciasságnak álcázott vérszomjasság nem pozitív megítélési szempont.

Jó lenne a szokásosnál higgadtabban gondolkozni ezekről a dolgokról.

A legtöbb nép végső közös ***származási helyét*** nem ismerjük. Ezért alkalmazunk olyan tág „mentő" fogalmakat, mint a kaukázusi, az ural-altáji stb. Avagy ki fogja elárulni, hogy például a szerteszét szóródott keltáknak hol volt pontosan az őshazája?

Tudomásul kellene venni a valóságot, miszerint egyrészt a mai népek szinte mindegyike ***sok gyökérből eredő keverék***, másrészt éppen ezért képtelenség megmondani, hogy honnan is jöttek.

A népek csak igen ritkán homogén gyökerűek. Nyelvük és kultúrájuk vegyes, ami abból adódik, hogy több helyről származva kovácsolódtak össze. Ez alól a magyarság sem kivétel. Ezért feltehető, hogy ha helyes nyomra akarunk lelni, akkor nem egyetlen kizárólagos eredetet kellene keresni, amint azt mindmáig tettük, hanem több irányban kellene kutakodni.

I.1.3 Téveszmék

A laikus sokféle tévedést elkövethet, amikor az eredettel kapcsolatban egy forrást, egy tájékoztatót, vagy akár csak egy baráti csevelyt mérlegel. Ezek elkerülésére az alábbiakban megismertetem az olvasót néhány tipikus hibával. Ezeknek van egy közös vonása, amire két kiváló idézet vonatkozik:

> „Libenter homines id quad volunt, credunt." Julius Caesar bölcselete szerint az emberek szívesebben elhiszik azt, amit szeretnének, hogy igaz legyen.
>
> Stuart Piggott szerint a történelemnek három szemléleti szintje létezik. [PIG]. Csak a harmadikat említem, amit a „vágyainkban szereplő történelem"-nek nevez.

Szenzációk. Szűz Mária magyar volt. A pentaton bizonyítja, hogy a japánok a rokonaink stb. stb. Az effajta képtelen nézetek még a kritikát se érdemlik meg. Nincs tényszerű alapjuk és egyetlen céljuk az elkápráztatás.

Az emberek szeretik a meglepő híreket és sok sületlenséget elhisznek. Az újság megírta, hogy egy tudós szerint az etruszkok magyarok, tehát ez csak igaz lehet. Én persze inkább arra tippelek, hogy a „tudós" szélhámos, aki csak a feltűnést kereste.

Az ilyesmik olvastán jusson eszünkbe a piarista szólás: *„Az igazság mindig egyszerű."* A kivagyiság viszont mindig bonyolult.

Névalak. A maja a magyar eltorzult alakja. A perzsa városnevek is azt bizonyítják, hogy mi Iránból származunk. Íme:

> „Anoserván perzsa király 528-ban Derbend mellett két várost alapított Kici-Magar és Ultu-Magar néven."

Bár ezeket egyesek szeretnék magyarnak olvasni, annak nincs sok értelme, mert eleinket csak a VIII. századtól hívták „mogyeri" formában, de a források „magar"-nak sohasem nevezték. Amúgy tudósaink megvizsgálták a kérdéses helyeket és nem találtak arrafelé semmilyen magyar vonatkozást.

Anakronizmus. Gyakori hiba, hogy a nép fogalmat a honfoglalás előtti korra is olyan homogén lényegnek értelmezzük, mint ma. A magyar vagy csak az X, vagy csak az Y elődöktől származhat és eszünkbe sem jut, hogy pl. a mai angol nép négy (kelta, szász, norman, dán) gyökérből ötvöződött össze. Arra sem gondolunk, hogy *törzsszövetségre* éppen azért volt szükség, mert *etnikailag eltérő* elemeket kellett egy vezetés alá vonni.

Kivagyiság. Ez a leggyakoribb hiba. A XIX. század második felében minden Kárpát-medencei nép nagy és nemes ősök után áhítozott. Dákok, illírek, hunok jöttek szóba, mindegyik alaptalanul. Ide két kiegészítés illik.

Egyrészt akkoriban a területhez való jogot a hódításra vezették vissza. Tehát? Tehát minél régebbi hódítást kellett előkotorni a múltból és azt dicső harcokkal kísérten kellett bemutatni. Ezért vették át a történelmi művekbe Anonymus ***kitalált*** győzelmeit és általunk legyőzött dák és bolgár vezéreit, (Marót, Glád, Zalán), akik a valóságban ***nem is léteztek***. És bár Szvatopluk valós személy volt, 894-ben meghalt és ezért Árpáddal ő sem találkozhatott.

Másrészt a hatalom és a nagyság ritkán párosult emberiességgel. A hunok csak Priszkosz rétor mesés tudósításában voltak nemesek: valójában inkább a tatárokra hasonlítottak. Egyáltalán nem véletlen vagy elfogultság, hogy a II. világháború kegyetlenkedő német katonáit „becézték" hunoknak.

Dekódolás hiánya. A laikus a leírt szavakat szó szerint veszi. A profi az adott kor és hely szokásainak a függvényében dekódolja azokat. Például:

> **„A *türkök népe* régen Kazáriához közel szerzett magának lakóhelyet" [KON]**.

Konstantin kitételéből nem következik, hogy népünk török fajú volt. Amint az USA-beli statisztikában a *nép nem etnikumot, hanem származási helyet* jelent, úgy régen a befogadó birodalomra hivatkoztak: jelen esetben a türk népfajú Kazáriára. Ellenpélda: a valóban türk besenyőket és úzokat e birodalommal összefüggésben nem nevezték türköknek!

I.1.4 Célok

Nem célom, hogy népünk ilyen-olyan eredetéről bárkit ***meggyőzzek***. A rátukmálást meghagyom a tudálékosoknak, a szélsőségeseknek stb. Viszont örülnék, ha ezzel az írással sikerülne az olvasót ***elgondolkoztatni*** a vitán felüli tényeken és azok összefüggésein. Annak alapján majd kialakítja saját magának azt a felfogást, amit helyesnek tart.

I.2 A VIZSGÁLAT ESZKÖZEI

Az eredet vizsgálatának komoly eszközei és egzakt módszerei vannak. Az alábbiakban a megismerés öt kellékét ismertetem. Előre is közlöm, hogy ezek együttesen sem szolgálhatnak teljes bizonyossággal népünk eredetére.

I.2.1 DNS-vizsgálat

Biztos, hogy sok területen, így az etnikai kutatásban is igen jelentős a szerepe. Viszont kétséges, hogy az eredet kérdéskörében perdöntő lehetne.

Miért e kétely?

Egyrészt ezen a tájon a népek *rettentően összekeveredtek egymással*. A magyarság – mint majd meglátjuk – már a honfoglaláskor se volt egynemű, azóta pedig számos vér-átömlesztésnek volt kitéve (szláv, török, német stb.). A közhittel ellentétben a DNS nem is állandó, mert a külső behatások miatt idővel megváltozik. Ennek a kesze-kusza szövevénynek vajon melyik ágán kell elindulni, hogy visszajussunk a valódi gyökerekhez? Kitől vegyünk mintát, amit majd összehasonlíthatunk az őseink etalon DNS-sével?

Másrészt akadály, hogy ezt *az etalont egyáltalán nem ismerjük*. Ehhez az azonosított őshaza jól meghatározott helyén kellene kutakodni, ami huszonkettes csapdája. Mert ha az őshaza ismert, akkor már nincs szükség a DNS-re az eredet meghatározásához. Ha viszont nem, akkor mit szabad etalonnak tekinteni, hogy ne essünk az előítélet hibájába?

Vigyázzunk arra, hogy a DNS népszerűségével sokan visszaélnek! Így például C. Endre – a hivatkozást nem adom meg, mert az olvasmány félrevezető – közzétett egy „tudományos kutatást", amely csakúgy hemzseg a tárgyi és módszertani hibáktól. Lásd az I.6 pontot.

Egy másik szerző *egyetlen* Árpád-házi király sikerrel levett DNS-éből óhajtotta a honfoglaló magyarság *egészének* az etnikai eredetét levezetni, ami nem tűnik túl tudományos megközelítésnek. Már csak azért sem, mert mint tudjuk Szent Istvánnal a férfi ág megszakadt és Orseolo Péterrel a női ágon folytatódott...

I.2.2 Tárgyi leletek

Velük több gond is akad. Egyrészt nem túl bőségesek. Másrészt nem egyértelműen határolnak be egy népet, mivel a kölcsönhatások miatt többre is jellemzőek lehetnek. Gondoljunk csak a divatcikkekre, a pénzekre, a használati tárgyakra, a fegyverekre stb. Leginkább a művészeti motívumok segíthetnek az eligazodásban, amelyek sokszor egyediek és egy adott népre jellemzőek. Ilyeneket találtak a magyarság feltételezett vándorlási útvonalán (vö. griffes-indás motívum), illetve ezek alapján vázolták fel a mondott irányt. Végül fontos mozzanat, hogy természetesen csak a tartós tárgyak maradtak fenn napjainkig, a porladó anyagokból készültek nem.

L. Gyula rekonstruálni kívánta a magyarság egykori mindennapi tárgyait [LÁS]. Eredményeit sok helyütt *tényként* kezelik, például a Magyar Kódexben is, holott azok csak

– bár kétségtelenül tetszetős – *fikciók*. Például a „magyar" jurta képét sem egy megtalált tárgy, hanem egy mai (mongol?) minta alapján vázolta fel.

Mellesleg ne gondoljuk azt, hogy a magyarok mindegyike ilyen szép jurtában élt. Az túl drága volt egy közembernek, aki a földbe vájt lyuk fölé vert sátorban lakott.

Megjegyzendő, hogy a magyarság Uralon túlról való származásának az egyetlen alapja az, hogy az Irtis-Ob mellett találtak a népünkre jellemzőnek vélt tárgyakat. Azok viszont nem tájhoz kötöttek. Itt két meglepő megjegyzést kell tennem:

Az Ural nem volt olyan kulturális és gazdasági határvonal, amilyennek ma feltételezzük és ami szerint Európát és Ázsiát szétválasztjuk. Az Ural x-száz kilométeres körzetében innen és túl az élet pontosan ugyanolyan volt. Ma is az.

Egyébként elvileg még az sem kizárt, hogy a magyarság mindig is a hegynek ezen az oldalán élt, tehát nem Ázsiából, hanem Európából jött Európába...

Minket néha lenéznek az állítólagos ázsiai származásunk miatt. Azonban az indogermánok árják, az árják viszont Perzsia területén élt nomádok voltak (sokak szerint szittyák), tehát ők egészen biztosan ázsiaiak. És ők mondják...?

I.2.3 Írásos források

A legkorábbiak a Fekete-tenger melletti magyarokról számolnak be. Belőlük megismerhetjük népünk akkori vonásait, szervezetét, szokásait stb., azonban eredetünkről egyetlen egy forrás sem szól. Arról se feledkezzünk el, hogy a régi szövegek dekódolást igényelnek, amire külön kell figyelni. A hírek lassú terjedése miatt elavult állapotokat tükrözhetnek. A dolog egy kicsit hasonlít a csillagászathoz: amit ma lát a csillagász az űr távoli végein, az sok millió éve történt és keveset árul el a mai helyzetről.

A forrásokban lévő nevek téves értelmezéséből félreértések adódnak. Például tudjuk, hogy eleinket még száz évvel a honfoglalás előtt sem hívták magyarnak. Először Dzsajháninál bukkan elő a ***modzsgeri*** név 830 körülre vonatkozva. Az obi-ugor nemzetséget illették a *mondzs* névvel: ez a *mogy-eri* alak eredete. Ebből lett a magyar népnév és a megyer törzsnév.

A kettő közös gyökere a „mogy". Az ugorban a férfit „ar"-nak mondták. A kettő összetételéből adódik a „mogy-ar", vagyis a magyar.

I.2.4 Mondák és hagyományok

Vajon miként terjedtek a mondák akkor, amikor még nem volt tömeg-kommunikáció? Regösök, vándorénekesek terjesztették őket, akik hivatalos kútfőkből, a krónikásoktól vették tudásukat. Ők viszont a hagyományokat kiszínezve, átpofozgatva jegyezték le és itt kiegészítve, ott az egymásnak akár ellent is mondó forrásokat összekutyulva részben maguk váltak a mítoszok szerzőivé. Bár állítólag a mondáknak van igazságmagva, én ebben gyakran kételkedek. Lássunk csak egy példát:

Milyen nyelven beszéltek eleink? Persze, hogy latinul! Neeem? A Révai Lexikonban a Dés város címszónál a következő található: A honfoglaló magyarok megpihentek ennél a városnál (hmm, már voltak városok?) Majd hálát adva az Úrnak és Álmost köszöntve (akit más monda szerint Erdély peremén feláldoztak) így kiáltottak: „Deus, Deus, Deus", azaz Isten, Isten, Isten. Innen ered Dés magyar neve... Hát ebből egy szó sem igaz, főleg a magva nem! Dés neve minden bizonnyal a Gézára vezethető vissza, a Gyeucsa > Gyécse > Décse > Dés etimológiai vonalon.

Imádom a mondáinkat: olvastatom is az unokáimmal. Magam a görög, a római, a germán, a kelta (ír, walesi) regéket is elolvastam. Bár a mondáknak nagy a szerepe az érzéseinkben, objektív hírértékük közel nulla. Továbbá nem mindig köthetők egy adott néphez.

Egy kutató „új felfedezést" közölt, miszerint a fehér ló és a csodaszarvas a sztyeppei népekre jellemző tipikus mondai motívum. Találmányával csak két baj akad. Egyrészt a két elem a kelta és a germán mondakörben is szerepel, pedig az a két népcsoport aligha sztyeppei. Másrészt a honfoglalás előtti magyarság sem volt tipikus sztyeppei lovasnép, hiszen földműveléssel (vö. Árpá[d]), sőt szőlőtermesztéssel is foglalkozott.

A magyar krónikák két egymással össze nem egyeztethető mondakörre épülnek: az *Emese álmára* és a *Hunor-Magor vadászatra*. Erről jó ismertetést ad a Képes Krónika legújabb kritikai kiadványa [KÉP].

Kezdetben volt az ősgeszta, amely feltehetően még 1055 előtt született. (A geszta tetteket, megtörtént dolgokat jelent. Vö. „A magyarok cselekedetei" címmel.) Ezt követően két vonal alakult ki. A vágyakban szereplő történelem két szemléletéről van szó.

A korábbi felfogás a Képes Krónikán alapul, az Emese-mítoszt követi, és Árpád szerepét hangsúlyozza. Emesét álmában megárnyékozta a turul és az ősanya ágyékából eredő folyó a tőle származó nép sokaságát jelenti. Az álomról kapta fia, Álmos a nevét. Ő nem mehetett be Erdélybe, amelynek peremén feláldozták. (Vö. Mózessel, aki nem léphetett az ígéret földjére.) Ez a fonal az Árpád-ház ***szakrális*** voltát emeli ki és nem is említi a hunokat.

A későbbi ág etalonja a Kézai-krónika. Abban nem esik szó Árpádról, de nagy hangsúlyt kap a ***pogány*** hun rokonság. Vajon miért? A korabeliek összetévesztették a hunokat a kunokkal. A kun népnevet régen minden keleti elem megjelölésére használták. Lásd a kerlési csata mondáját, amely szintén kunokról szól, holott Erdélyt besenyők és úzok támadták meg.

Vajon mi a magyarázata ennek a kettősségnek?

Már Árpád és utódai alávetették a törzseket. István visszaszorította a pogányságot, de tartott az újraéledésétől. Ezért félreállította Vatát és idegent jelölt ki utódjául. Ezért amikor a Vata-fiak trónra jutottak, Árpádnak az emlékét is el akarták törölni és Kézaival más felfogású krónikát írattak. Ebben a hun (azaz kun) „szabadság", vagyis szabadosság kapott hangsúlyt.

A későbbi krónikaírók ízlésük szerint követték ezt vagy azt a vonalat, illetve össze is fonták őket. Anonymus a dilemmát elegánsan oldotta fel. Bár sokszor beszél Attiláról, a hun népet meg sem említi, sőt az egész kérdéskört a mítoszok világába tolja át azzal, hogy a Hunor-Magor párost a Góg-Magóg biblikus kettőssel hozza párhuzamba.

Noha a Hunor-Magor mondából tévesen vetítették ki a hun-magyar viszonyt, vannak valós mozzanatai is. A félreértés abban állt, hogy bár a Magor névből levezethető a magyar népnév, viszont a Hunorból etimológiailag nem adódik a hun, tehát a monda nem igazolja a hun-magyar rokonságot. A Hunor az onogur népnévből ered és lám, a magyarok onogurokkal éltek együtt a Meotisz vidékén, az Azovi-tengertől keletre a Don folyónál. A testvérek által elrabolt lányoknak Dulo alán vezér volt az apjuk, az alán nép pedig tőlünk délre volt honos.

I.2.5 Beszélt nyelv

A magyar nyelvben számos olyan ***szó*** van, amely a finn-ugor népeknél használatos. Itt főleg az ugorokról van szó, akikkel sokkal közelebbi a nyelvi rokonságunk. Csak párat sorolok fel a példa kedvéért:

> Fej, haj, homlok, szem, orr, fül, száj, ajak, hát, here, fog, nyelv, áll, bőr, váll, emlő, szív, máj, nő, hím, ős, anya, ara, fiú, öcs, árva, férj, nő, meny, én, te, ti, kettő, három, négy, öt, hat, hét, ég, menny, hang, éj, virrad, ősz, tél, tavasz, jég, hó, fagy stb. „Kis lak áll…" és „Nagyfalu határán…" – a lak és a falu is ugor kifejezés.

A nyelv ***szerkezete*** is árulkodik a gyökereiről. A magyarban a ragozási és képzési módok ugor természetűek. Ilyen a „d" és a „di' képző (Árpád, Csapdi, Őszöd, Tyúkod, Zamárdi stb.) Ilyen a névszói ragozás. Mi azt mondjuk, hogy *lovam*, ugor rokonaink pedig azt, hogy *lúm* (mint a magyar parasztember). Az ugorban mód van a főnév ragozására, ami más nyelvben ismeretlen: ló – lovam – lovamnak. Említeni kell a gyakorító szavakat is (pl. -kod, -ked, -köd stb.). Például kekeckedik. Noha hasonló előfordul a latinban is, széles körű használata csak a finn-ugor nyelvekre jellemző.

Bár nehéz arányt meghatározni, a magyar szókészlet 30-35 %-a ugor eredetű. Jóllehet a honfoglalók nyelvében a türk szavak aránya sem kicsi, mégis az ugor az elsődleges.

> Itt legyen szabad egy személyes élményt említenem. Amerikában egy társaságban magyarul fordultam a feleségemhez. Erre valaki megkérdezte: Te finn vagy? Válasz: Nem, miből gondolod? Mire ő: Mert van egy finn barátom. Beszéded dallama és ritmusa nagyon hasonlít az övéhez. És én ott is örültem annak, hogy ma sem vagyunk egyedül a világban.

Nyelvünk ugor eredete nem jelenti azt, hogy népünk egyneműen ugor volt. Ha pedig egy nép a mindennapi nyelvében együtt használja az ***anya*** ugor és az ***apa*** türk szót, akkor fölösleges ecsetelni az eredendően kettős kötődését. Álljon itt egy idézet a Révai Lexikonból, amit nem kell kommentálni: az elfogulatlanok számára ehhez nincs hozzáfűzni való.

> „A magyarság finn-ugor és török elemekből álló nép, mely … erkölcseiben, szokásaiban … közelebb áll a törökökhöz, mint a finn-ugorsághoz, nyelve … az erős török hatást feltüntető sajátosságok mellett is finn-ugor eredetű."

I.3 A SZIKLASZILÁRD KIINDULÓPONT

Az eredetkutatás szilárd sarokkövét sem az időt, sem a helyet tekintve nem szabad elhanyagolni. ***810 - 889 között*** a magyarok a ***Don és Volga*** könyökénél a Kazár Birodalom mellett, sőt egy ideig annak a fennhatósága alatt éltek. Erről több hiteles görög és arab forrás beszámol. Lásd az alábbi ábrát.

Konstantin fentebbi kitétele (a türkök régen…) egybevág az arab tudós, Dzsajháni híradásával, amely 834-re vonatkoztatható. Ásatások igazolják, hogy a kazárok görög segítséggel építették fel a Don melletti Sarkel várát.

„Azt mondják, hogy a kazárok régebben körülsáncolták magukat a magyarok és az országukkal szomszédos más népek ellen” [DZS].

56. ábra: A magyarok lakhelyei és vándorlása a honfoglalás előtt

Az okker sivatagos tájat, a mohazöld tundrai vidéket, a sötétzöld erdős régiót, a világos alföldies sztyeppét mutat. A lovasnépek az utóbbit kedvelték. Ezért az események fő színtere a keletről nyugatra lefelé húzódó, átlag 400 km széles sáv.

A fentiekből és a velük összhangban álló más forrásokból ismereteket kaphatunk a magyarság mozgásáról, hatalmi helyzetéről és összetételéről. Az alábbiakban ezeket vesszük sorra.

Őshaza és népmozgás. Az, hogy a magyarság eredetileg az Uraltól keletre élt egyes régészek nem bizonyított feltételezése. Az őshazát mindegyik másutt véli feltalálni, ezért ezzel a bizonytalansággal nem tudok mit kezdeni.

Induljunk ki a biztosból, hogy eleink az utóbb Magna Hungaria-nak nevezett régióban laktak, ami nem más, mint Baskíria, a ***baskírok*** földje. Ezzel nem zártuk ki, hogy valahonnan keletebbről jutottak oda. Az viszont bizonyos, hogy innen költöztek a Don és a Volga egymással szomszédos könyöke mellé, a ***Dontól keletre***, feltehetően úgy 750 táján**.**

Az onogurok akkor már régebben ott éltek és a történelemben szinte egyedülálló módon velük sohasem kerültünk ellentétbe. Ez azt is jelezheti, hogy már akkor szegről-végről rokonok voltunk, azonban inkább a besenyők és a kazárok elleni védekezésnek a közös érdeke kötött össze minket.

Egy besenyő támadás (839 v. 854) következtében a magyarság három részre szakadt. Egy kis hányaduk délre, a Kaukázuson túlra kényszerült. Ők a ***szavárd*** magyarok. (Nem tévesztendők össze a jóval korábbi szabírokkal.) Egy töredékük visszatért Magna Hungaria-ba. Végül a nagy többség átkerült a Don nyugati oldalára, a ***Levédia*** nevet viselő területre.

Hatalmi helyzet. 840 tájáig a kazárok ellenségei voltunk. Úgy tűnik, hogy ***a IX. század elején már törzsszövetségben éltünk***, hiszen egy-egy magyar törzs önmagában nem keltett volna akkora riadalmat a kazároknál, hogy várat építsenek ellene. Tehát nem igaz a feltételezés, hogy eleink csak közvetlenül a honfoglalás előtt léptek törzsszövetségre, a korábbi dátumot pedig semmilyen forrás vagy körülmény nem támasztja alá.

860 körül tört ki a Kazár Birodalomban az a felkelés, aminek során a lázadó ***kabarok*** (kazárok, alánok, kálizok stb.) hozzánk csatlakoztak és mi három törzsbe szerveztük őket. Úgy tudni, hogy Árpád fia, Levente volt a közös fejedelmük [GG1]. Ennek dacára, feltehetően a besenyők miatt, 880 táján a kazárokkal újra megbékéltünk és a csatlósaikká váltunk:

> „Együtt laktak a kazárokkal … és Kazária fejedelme … kazár nőt adott feleségül a türkök első vajdájának, akit Levedinek neveztek." [KON].

A második besenyő támadás (889) miatt vonultunk nyugatabbra, az Etelközbe. A két történelmi-földrajzi fogalom – Etelköz és Levédia – viszonya nem teljesen tisztázott, de feltehető, hogy az előbbi általánosabb megjelölés lévén („folyóköz") részben felölelte az utóbbit is.

Etnikai összetétel. Erről a dologról rengeteget elárul az a kettősség, ahogyan az autentikus források Baskíriát és a ***baskírokat*** emlegetik. Ezt a népet néhányan törökfajúnak (türk) tartják, de sokkal többen tekintik őket ugoroknak, akik még a Kárpát-medencében is viselték a baskír nevet.

A zavar talán abból fakad, hogy Baskíria két félből állt. Az ugorokhoz tartozó magyarok az északi nagyobbik részén éltek, a déli részen pedig az oda menekült onogurok tanyáztak. Akkor kerültek oda, amikor a kazárok legyőzték a Kuvrat által vezetett türk nyelvű onogurok szövetségét, akiknek egy része északnak vonult. Tehát a két népcsoport itt elkeveredett, szinte helyet cserélt, mert mi akkor lódultunk délnyugatnak, amikor az onogurok északkeletnek. Így tehát bőven volt alkalmunk arra, hogy kölcsönösen elsajátítsuk egymás nyelvét.

A magyar törzsszövetség alapvetően kettős nyelvű volt, bár a kabarok által sokféle etnikumból tevődött össze. Népnevéből adódóan az ***ugor*** nyelvű és etnikumú elem dominált. Viszont a ***türk*** nyelvű onogurok már igen korán együtt éltek velünk és így a keveredés nagymértékű volt. Ezt jól mutatja, hogy az Etelköz névben az „Etel" türk, a „köz" ugor eredetű.

Egy akadémikus a következő ellentmondásos, dodonai kitételt tette:

„Bár a magyarok eredeti nyelve ugor, az etnikuma … nem az."

A tudós félt az ugor eredetet újabban érő támadások miatt. Azt persze nem mondta meg, hogy ha nem ugor, akkor mi. Ez nesze-semmi-fogd-meg-jól, ezért szögezzük le az alábbiakat:

A honfoglalók nyelvében az ugor dominált (2000-2200 ma is használt szó), a türk (5-600) és az alán (<100) mellett.

A görög császár [KON] a magyar-kazár viszonyról szólva említi, hogy a magyarok a türk nyelvet is beszélik, de eredeti nyelvük más és maguk között azzal élnek. Az a más csakis ugor lehet, hiszen a többi használatos nyelvet a kútfő jól ismerte és konkrétan megnevezte volna.

Nyelvünk nem könnyű. Ugyan melyik nép vette volna fel akkoriban az anyanyelveként? Mikor, hol és miért tette volna azt? ***A Magna Hungaria-ból származó eleinknek az ugor volt az anyanyelve, tehát népünknek az a része (!) eredendően etnikailag is ugor kellett, hogy legyen.***

A *Magyar, Megyer, Levédi(a), Álmos és Árpád* mind-mind ugor nevek. Mármost egy nép miért nevezné magát, a vezető törzsét, az egykori otthonát és a vezéreit ugor nyelven, ha saját magának és vezetőinek az etnikuma nem az lett volna? Az más kérdés, hogy bizonyára már Baskíriában türk nyelvű és onogur etnikumú elemek csapódtak hozzánk.

I.4 A HUN-MAGYAR VISZONY

Előre kell bocsátani, hogy a hun-magyar viszony nem azonos a hun-székely viszonnyal, mint ahogyan a honfoglalás korában még a székely nép se tartozott a magyar etnikumhoz (amire nézve lásd a B.1 pontot). Egyesek számára felvetődhet a kérdés, hogy miért nem szerepelnek a fenti összefüggésekben a hunok és mivel azt nem teszik, honnan és mikortól számítható a rokonságunk?

A válasz egyszerű: ***a rokoni viszonyt egyetlen tény sem igazolja***. Annak egyetlen forrása amúgyis csak a csodaszarvas mondája lenne. Csakhogy róla kimutattuk, hogy nem hunok, hanem onogurok szerepelnek benne**.**

Az alábbiakban sorra veszem a magyarok hun rokonságára vonatkozó feltevéseket és kimutatom azok tévedéseit.

1. tétel: Népünk idegen nevei a „hun" szóból erednek.

Ez nem igaz. A népnév töve az **ongr/vegr** alak. Az utóbbi a szlávoknál használatos és látszik, hogy semmi köze a hunhoz. Ezzel szemben minden nyugati tudós szerint az ***ongr*** az ***on(o)g(u)r***-ból származik.

Nyugati neveink késői származékok: a honfoglaláskori források egyike se hívta az eleinket hunoknak. Viszont némelyekben az onogur névvel illeték őket, ami logikus tévedés. Bár nem voltunk onogurok, a honfoglalás idejére az eredeti hét törzsünk tízre bővült, márpedig az onogur tíz törzset jelent.

2. tétel: A hun rokonságot a krónikák bizonyítják.

Ez tévedés. Volt egy 1050 táján írt ún. ***ősgeszta***, amelyben szó sincs a hunokról. Ezután bizonyos okokból a magyar históriaírás ketté ágazott egy Árpád-vonalra és egy Vata-vonalra. Az előbbi még nem említi a hunokat, míg az utóbbi az Árpádokat hanyagolja. Erről igen jó tájékoztatást ad a Képes Krónika újabb kiadása [KÉP].

Anonymus a hun népről semmit se szól, csak Attilát említi többször eleink királyaként. Ez viszont távolról se jelenti azt, hogy a magyarok hunok lettek volna, hiszen Attilát a gótok, gepidák és még tucatnyi nép királyának tartották, amit büszkén emleget a germán mondakör.

> Károly Róbert királyunk francia gyökerű volt. Eszerint a korabeli magyarok franciák lettek volna? Egy uralkodónak az etnikumából aligha lehet következtetni a népére.

A hun rokonság gondolatát legelőször Kézai Simon vetette fel (1282-3). Ámde félreértette a csodaszarvas legenda Hunor alakját és a saját korában élt ***kunokat vette azonosnak a hunokkal***. Ebbe a hibába sokan beleestek, elegendő belelapozgatni a Pallas lexikonba.

A kivagyiság miatt a fantáziájukra hagyatkozó krónikásaink számos hibát követtek el. A mondák hamis tartalma olyan, mint a lavina: elindulva egyre nagyobbra növekszik.

> A Thúróczi krónika szerint Attila már Géza fejedelem nagyapja volt. Az ő apját nem emlegeti, ami igazán kár, mert ezek szerint az öreg bibliai csúcsokat döntögetve több száz évet élt (Attila halála: 453. Géza születése: 940.).

3. tétel: Népünk a hunok Kárpát-medencében túlélő rokonai.

Ez tévedés. ***Attila halálát a hunok nem élték itt túl***. Halála után a források már nem említenek itteni hunokat. Arról számolnak be, hogy Attila fia, Irnik (és nem Csaba) egy maréknyi kísérővel Bizáncba menekült, majd onnan a Fekete tenger mellé került. Arról is csak a kétes bolgár hagyományok szólnak, hogy ott rövid időre az onogurok királya lett.

A hun túlélésre csak a Csaba monda lenne a bizonyíték, de az egy személycserés tévedésen alapul, amint azt a B.1.1 alpontban kifejtettem.

I.5 Kiegészítő ismeretek

Eredetmondák és tények. A Turul-monda egy helyre utal: Emesét *Dentumogerben* árnyékozta meg a turul, egyébként amikor már terhes volt [ANO]. A „Don-tői magyarföld" név egybevág a tényekkel.

A Csodaszarvas-monda két részből áll és hiába állítják páran [KR3], hogy nem a krónikás kitalációja, az első mesés fele biztosan az. Ebben *Ménmarótot* nevezi meg Hunor és Magor apjaként, amiben az első tag „kanosat" jelent, a második viszont a morva nép egykori magyar neve és a Don melletti morvák képe aligha valós. Továbbá *Perzsiáról* szól, amely sohasem nyúlt a Kaukázustól északra egészen fel a Don folyóig.

A monda másik része megfelel a valóságnak, csak a Hunort kell helyesen értelmezni. A magyarok és onogur – nem pedig hun – testvéreik vadásztak a Meotisz mocsarában, majd találkoztak alán leányzókkal. Bár az egész csak szimbólikus kép, a három nép együttélését és elkeveredését híven tükrözi.

Népek és nevek. Az onogurok három ágra oszlottak, amelyek a bulár, eszekil és szabír nevet viselték. A bulár volgai *bolgárok* nem tévesztendők össze a nyugatra került aldunai bolgárokkal. Az eszekilek minden kétséget kizáróan a *székelyek***.** Végül a *szabírokról* kapta nevét Szibéria.

A valódi honfoglalás 895-ben történt. A honfoglaló ***vezérek*** nevei nem ismertek, azokat a krónikák hagyományai eltérő módon őrizték meg. Még a (szakrális) fejedelem és a fővezér – két személy! – kilétében sincs egyetértés. Ezzel szemben Konstantin lejegyezte a hét ***törzs*** nevét, amelyek közül a Kér, Keszi, Megyer és Nyék feltehetően *ugor*, míg a Jenő, Kürt-Gyarmat és Tarján *türk* nevet viselt. Ez nem azt jelenti, hogy pl. egy ugor törzs csakis ugorokból állt, de feltehető, hogy a többségét ők alkották.

Népmozgások. 750 táján két fontos esemény történt:

Egyrészt a baskír hagyományok szerint akkor költözött a magyarok egy része az őshazából a Don mellé, tehát *északkeletről délnyugatra***.** Másrészt a legyőzött onogurok egy része akkor menekült az ellentétes irányban *délnyugatról északkeletnek*.

Az onogurok másik része Kuvrat fia, Kuver vezetésével nyugatra indult és a Kárpát-medencébe jutott. Ők székelyek (lásd B.1 pont).

> A történészek sokat adnak a ***hallgatás által*** nyert ismeretekre. Arra, hogy ha egy forrás tájékoztat egy adott helyen és időben felmerülő valamilyen *tényről*, akkor miért hallgat egy ottani vonatkozású *feltételezésről*? A következtetés az szokott lenni, hogy a feltételezés hamis, mert ha nem volna az, akkor nem hallgattak volna róla.

Az 550 óta fennálló Kazár Birodalom és a vele jó kapcsolatban álló Bizánci császárság a Fekete-tenger környékén történt minden népmozgásról tudott. Mármost egyetlen egy forrás sem említ ilyesmit a tenger keleti partja mentén, amely *délről északnak* irányult volna, márpedig annak át kellett hatolnia a birodalmon. Ezért teljes bizonyossággal kizárhatjuk, hogy eleink a Kaukázuson túlról származtak. Ugyanakkor az *északról délnek* tartó szavárd-magyarokról éppen a hiteles kútfők számolnak be.

NB.: A Don könyökétől északabbra eső népmozgásokról az írások azért nem tudósítanak, mert kívül estek a hatalmi és érdeklődési körükből.

Téveszmék. Az eddigiekből kiderül, hogy az eredettel kapcsolatos kutatások egy része végleg zsákutcának bizonyult és bár még megpróbálják felmelengetni őket, annak már régen nincs értelme.

Ugor-ujgur összetévesztés. Az igen elfogult Vámbéry [VÁM] pusztán a nevük hangzása alapján azonosnak vette az ***ujgurokat*** az ugorokkal, és elmélete érdekében még komoly füllentésektől se riadt vissza. Ennek dacára mivel az ujgurok is türk fajúak, az ogur-ujgur – nem az ugor-ujgur! – vonal kutatását ne tekintsük lezártnak, mert az tartogathat érdekes új részleteket.

„Szittya-hun” örökség. Ez fából vaskarika, mert az egykori szkíta nép perzsiai eredetű és nincs köze a közép-ázsiai hunokhoz. Másrészt a szkíták időben több száz évvel előzték meg a hunokat. A források szerint vadnak – sőt: emberevőnek – tartott szkíták maradékai adtak nevet a Fekete tengertől északi Scythia-nak, de onnan már jóval a hunok odaérkezése előtt kivesztek.

Magyarkodó kitalációk. Gyöngyszeme az a kiadvány, amely a Kárpát-medence földrajzi neveinek az „elemzését” adja. A forrásra nem utalok, mert nem kívánom a csacsiságok terjedését elősegíteni. Egy példa a sok közül:

> „A Beszterce név a ***magyar (szittya-hun)*** Bösztör elszlávosodott alakja.”

Ezt a kitételt az alábbiak szerint kell értékelni:

Ad 1) A kicsit is jártasak tudják, hogy a Beszterce a ***Bisztrica*** igen gyakori szláv víznév (sebes folyású folyó, patak) magyaros alakja, hiszen a honfoglalás előtt a térség hegyes vidékein bizonyítottan szlávok éltek.

Ad 2) A magyaroknak semmi közük se a szittyákhoz, se a hunokhoz és főleg nem a kettő légből kapott soha nem létezett párosához.

Ad 3) Senki se tudhatja, hogy a hunok milyen nyelven beszéltek, mert ***egyetlen egy hunnak bizonyult szót sem ismerünk***. A tudósok szerint a hunok Közép-Ázsiából vándoroltak nyugatra és így vélhetően az ***altáji-türk*** nyelvet beszélték. Azonban ez a mozgás csak feltevés. Az altáji pedig sajátos keveréknyelv (vö. csuvas), amely eltér az általunk is használt ***onogur-türk*** nyelvi ágtól.

II. MELLÉKLET: MAGYAR TÖMBÖK ÉS TÁJAK

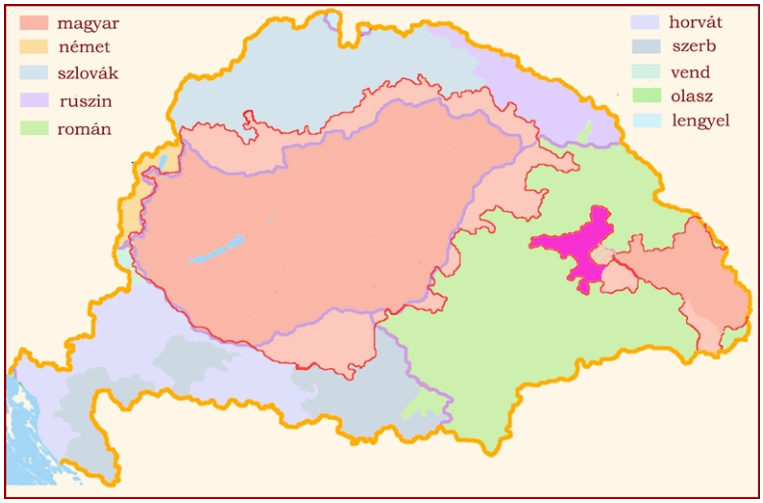
A Magyar Birodalomnak előbb-utóbb darabokra kellett hullania, amint azt Teleki László előre megjósolta. Trianon elkerülhetetlen volt, de veszteségeink mértéke az aktuális helyzeten múlott. Ezért vetődik fel a kérdés, hogy hazánknak valóban ilyen nagy hányadát kellett-e elveszítenie és az eredmény etnikai tekintetben ***mennyire*** volt igazságtalan?

A két világháború közötti magyar vezetés a „mindent vissza" rabja volt. 1938-41 között visszaszereztük hazánk egy részét, de nem etnikai alapon: például Észak-Erdéllyel több románt kaptunk vissza, mint ahány magyart. Ezért azt a kérdést is fel kell vetni, hogy az átmeneti sikerek ***mennyiben*** voltak etnikailag igazolhatók?

A két kérdésre akkor kapunk korrekt választ, ha az elveszített, illetve visszanyert területek etnikai viszonyait összevetjük azzal, hogy hol éltünk többségben, vagyis a magyar etnikai tömb(ök) és tájak adataival. Ehhez viszont ismernünk kell őket.

II.1 ETNIKAI TÖMBÖK

Az etnikai tömb olyan összefüggő terület, amelyen egy adott nép él többségben. Határai nem élesek, hiszen kapcsolatot kell találni a meghatározó települések között. Erre példa Kassa és Kolozsvár környéke. Idegenek vették körül őket, de vidékükön magyarok éltek, ha nem is abszolút, de erős relatív többségben. Az etnikai tömb úgy is felfogható, mint a szavazókörzet. Nem vitás, hogy Kolozsvár és vidéke inkább szavazott volna magyarként, mint románként.

57. ábra: Etnikai tömbök 1910-ben a trianoni határokkal

Az ábra nem tünteti fel a kisebb német egységeket (Szászföld, Szepesség stb.), mert rajtuk vegyes lakosság élt és nem érintkeztek egymással. Viszont a ruténok és a szerbek szétszabdalt területeit ábrázolja, mert a határunkon túl erősen kapcsolódtak e két nép alaptömbjéhez.

II.1.1 Alapok

Egy térség felosztása etnikailag akkor igazságos, ha mindenkit a saját hazájába juttat, vagyis ideális esetben az országhatároknak egybe kellene esniük az etnikaiakkal. Ez ott nem lehetséges, ahol jelentős a keveredés. Szemben az általános vélekedéssel a Medencében szinte mindenütt eléggé markánsak voltak a magyar-idegen etnikai határok, kivéve Erdély kellős közepét (lásd lila terület). Azonban kellő megfontoltsággal ott is lehetett volna találni kielégítő megoldást. Lásd a II. 5 pontot.

A magyarság három tömbben élt:

- A mai országban és az annak határát kísérő peremeken.
- Székelyföldön és annak peremein.
- Erdély itt Mezőségnek nevezett közepén.

A Székelyföld és a Mezőség szomszédosak. Viszont az utóbbit a románok tengere választja el Magyarország keleti peremétől, ezért elképzelhetetlen egy etnikailag közös magyar határ.

Megjegyzések:

1. Ausztriával, Lengyelországgal és Olaszországgal nem foglalkozok, mert azokig nem ért el a magyar tömb. A Jugoszlávia részét képező Horvátország 1910-es területe sem érdekel.

2. A ruténok és a vendek 1945-ig nem jutottak saját hazába. Mivel addig nem volt saját utódállamuk, összevetésekre az ő viszonylatukban nincs lehetőség.

3. Az utódállamok egymást közt is vitáztak a határokról. Azonban minket csak a magyarok helyzete érdekel, a többiek marakodása kívül esik a mondanivalón.

4. A közölt adatok az 1910-es népszámláláson alapulnak. A trianoni igazságtalanságot nem lehet az azóta erőszakosan megváltoztatott etnikai viszonyokon lemérni.

II.1.2 Etnikai mércék

Bár az igazságosság egyesek szerint ***szubjektív minőségi*** kategória, vannak ***objektív mennyiségi*** mutatói is. Például hiába szeretném én is, hogy Fiume a mi kikötőnk legyen, nemcsak a távolsága, hanem a lakosságának az összetétele szerint sem lehet(ett) az.

Három mutatót fogok alkalmazni.

Idegenbe szakadás. Azt mutatja, hogy egy nép mekkora hányada idegen országában.

idegenbe szakadt %	1920	1941	tömb
magyarok	**33**	10	9
szlovákok	14	19	18
románok	4	**34**	20
szerbek (csak Délvidék)	16	**50**	39

Mint látjuk, Trianon minket igen erősen sújtott. Viszont 1941-ben a szerbek és a románok jutottak hasonló sorsra. A szlovák mérleg végig közel egyensúlyos. Ez két dolgot mutat. Azt is, hogy az I. bécsi döntés etnikailag igazságos volt, miközben a keleti és a déli kiigazítások etnikailag nem voltak tökéletesek. Meg azt is, hogy Erdélyben és a Délvidéken a lakosság sokkal kevertebb volt, mint a Felvidéken és rajtuk az etnikai határok kevésbé voltak élesek.

Inhomogenitás. Ez az adott országban élő idegen etnikumú lakosok aránya.

idegenek aránya %	1920	1941	tömb
Magyarországon	12	26	17
Felvidéken	**52**	26	23
Erdélyben	**46**	**38**	31
Délvidéken	**75**	**60**	55

Trianonnal kreáltak egy etnikailag közel homogén Magyarországot, míg az utódok vegyes népességet örököltek. Az 1938-41 során az arány nálunk kicsit leromlott és csak a Felvidéken javult. ***A franciák füllentettek, amikor azt állították, hogy az utódoknál nem volt olyan magas a nemzetiségek aránya, mint egykor nálunk***.

A megtévesztés kettős. Egyrészt a szlovákok nem csehek, a délszlávok pedig nem szerbek, amint az adott országok szétesése és nemzeteik háborúja is mutatja. Csehszlovákiában 1910-re vetítve 6.089 ezer cseh élt szemben 7.251 egyéb néppel, tehát a csehek aránya csak 45,64 % volt, kisebb mint a magyaroké a Kárpát-medencében. A Szerb-Horvát-Szlovén királyságban a szerbek aránya még ennél is jóval kisebb volt, de arra nézve nincs konkrét adatunk.

Másrészt nem azt kell nézni, hogy az új *országok egészében* milyen lett az etnikai helyzet, hanem azt, hogy milyen volt az *elvett területeken*, hiszen az volt az elvételük ürügye.

Kölcsönösség. A mutató értelme az alábbi táblázatból világosan kiderül. A mutatónál tekintetbe kell venni az utódállamok egészét. Mert Romániában nemcsak Erdélyben, hanem Moldvában és a Havasalföldön is éltek magyarok, 100 ezer főt meghaladó számban. A tömb szerinti 496-396 eltérés ezért nem igazságtalan, sőt.

	1920	1941	tömb
magyar területen román - románon magyar	**28 -1663**	**963 - 539**	496 – 396
magyar területen é. szláv - é. szlávon magyar	165 -1070	313 - 252	257 – 257
magyar területen szerb - szerben magyar	26 - 458	**176 - 109**	129 – 129
magyar területen idegen - idegenben magyar	219 -3191	1452 - 900	882 – 782

A Kádár-korszakban a nemzetiségeket „népeinket összekötő hídként” emlegették. Ezek ugyancsak féloldalra billenő hidak voltak és akként soha nem is funkcionáltak, amint azt az 1920-as román rovat (28-1663) igen meggyőzően szemlélteti.

II.2 IGAZSÁGOT MAGYARORSZÁGNAK

Hazugság, hogy a Nagy Háború után a Kárpát-medencében nem lehetett etnikailag igazságos határokat kialakítani. Azokat nem is nagy erőfeszítéssel meg lehetett volna találni, ha valaki törekedett volna rá. Azonban mint tudjuk, ilyesmiről szó se volt.

Ezt most elméletileg megtesszük. A táblázat első két sora az ismert adatokat tartalmazza. A harmadik a saját számításaim eredménye, amelyeket a II.3 ponttól kezdődően mutatok be.

	km²	Össz	Mag	Nem	Szl	Rom	Ukr	Hor	Sze	Egy	Zsi
Trianon	93.073	7.602	**6.720**	554	165	28	1	42	26	66	471
1938-1941	172.377	12.103	**9.011**	896	313	963	381	131	177	231	753
Magyar tömb	144.292	11.036	**9.137**	811	239	496	19	51	128	155	646

A kommentár felesleges, csak arra hívom fel a figyelmet, hogy a magyar tömb az 1938-41-es kiigazításoknál jóval kisebb területen ***126 ezerrel több magyart*** és – ez szinte a fontosabb - több, mint ***1 millióval kevesebb idegent*** tartalmazott.

Sidney Harold Harmsworth, azaz lord Rothermere (ejtsd: Radmír) *Magyarország helye a Nap alatt* címmel 1927-ben cikket írt lapjában, a Daily Mail-ben. Több javaslatot tett a hazánk javára szóló korrekciókra. Végül a lila színnel jelölt részeket adatta volna vissza nekünk.

58. ábra: Lord Rothermere korrekciós javaslata (1927 után)

> „Amit a magyaroknak kérek, az nem egyéb, mint az elemi igazság. A háború előtti határokhoz való visszatérés gondolata szóba sem jöhet. Magyarországnak meg kell fizetni a vereség árát. Ez nem ok arra, hogy olyan igazságtalanságokat kényszerítsenek rá, amelyek megszüntetése a háború egyik célja volt. Magyarországnak teljesen jogos és ésszerű igénye, hogy visszaszerezze a túlnyomóan magyarok lakta területeket, amelyek a trianoni szerződés következtében kerültek határai túloldalára, és … elválasztanak tőlük minden eszközzel, amelyet csak rosszindulatú szomszédai kitalálni képesek.”

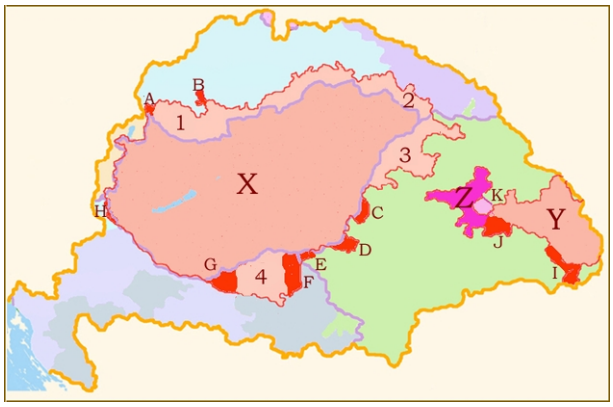
A fentieket 1930-ban *Korrekt eljárást Magyarországnak* cím alatt. Köszönjük neki, bár az elképzelése féloldalas. A mai határaink mentén talált egy igazságos megoldást, viszont a Székelyföldről és Kolozsvár vidékéről teljesen „elfeledkezett”.

Popocivi Székelyföldet megemlítette (31. ábra), de Kolozsvárt ő sem tartotta magyarnak. Nem mellesleg ő jóval cifrább határokat képzelt el, mint az általam alább mutatott mezőségi tömb határai (59. ábra „Z” része), tehát az utóbbiakon se kell meglepődni.

II.3 A MAGYAR VIDÉKEK KATEGÓRIÁI

Mindenki tisztában van azzal, hogy Magyarország (X) és a Székelyföld (Y) többségében magyarok által lakott és hogy határainkat minden égtájról (1-4) magyarlakta tájak kísérik nyugatot és délen a Dráva túloldalát kivéve. Viszont az egyéb tájakat tájékozatlanság övezi; rajtuk népünk számát általában túlbecsülik, de előfordul ennek a fordítottja is.

Mivel mindig az ellenkezőjét halljuk, nem figyelünk arra, hogy Erdély közepén Kolozsvár központtal volt egy szeszélyes alakú magyar többségű terület (Z), ami harmadik alaptömbnek számít. A három maghoz (X-Z) több kisebb magyar vidék kapcsolódik, amiket élénk piros (a Mezőségen halvány lila) színnel mutat a 61. ábra.

59. ábra: A három magyar etnikai tömb és függelékeik

60. ábra: A csonka ország etnikai viszonyai

Az ábrák színei a korábbi konvencióknak felelnek meg. A táblázatokban a terület km²-ben, a nemzetiségek lélekszáma ezer főben, az általuk többségben lakott települések darabban értendők. A részek nem mindig adják ki az összesent az egyéb nemzetiségek miatt.

II.4 MAGYARORSZÁG ÉS PEREMVIDÉKEI

Magyarország (X). Etnikai tömbje a mai ország területétől három ponton tér el: Hozzá számítjuk az 1947-ben elvett ***Pozsonyi hídfő 3 falját***. Leszámítjuk a ***9 vendvidéki*** szlovén többségű falut. Ide vesszük Horvátországnak a Dráván innen átnyúló ***Répás körzet 4 falját***, bár horvát többségűek. Lásd 62. ábra. A táblázatokban az „Egy" a nem-magyar és nem-német egyéb népek (szlovák, ukrán, román, szerb és vend) összességét jelenti.

Terület km²	Össz	Mag	Nem	Egy	Összt	Magt	Nemt	Egyt	Mag-Egy %
93.091	7.604	**6.721**	554	329	3.451	**3.033**	320	98	***88-04***

61. ábra: A központi etnikai tömb korrekciói

Felvidéki perem (1). A Felvidék (63. ábra baloldal) magyarsága élesen elhatárolódik a szlovákoktól, csak a magyar Kassa mellett erős a keveredés. A 1938-as I. bécsi döntéssel visszanyert terület pár részlettől eltekintve három nagyobb hibát mutatott.

62. ábra: A Felvidék és a Kárpátalja etnikai viszonyai

Visszakaptuk a Nyitra alatti többségben szlovákok által lakott „öblöt” (30 településéből csak 5 magyar és 33 ezer lakosból csak 8 ezer magyar), viszont Szlovákiánál maradt ***Pozsony*** és vidéke, illetve a Nyitrától keleti ***Ghymes***-i magyar kis tömb.

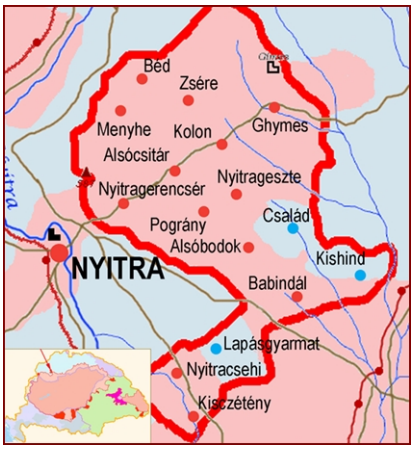
Terület km²	Össz	Mag	Nem	Szl	Összt	Magt	Nemt	Szlt	Mag-Szl %
10.134	696	**628**	11	51	728	**679**	1	48	***90-07***

Pozsony vidéke (A). Szlovákok itt alig éltek. A magyarok kicsivel többen voltak, mint a németek, akik Pozsonyban is csak minimális többséget képviseltek.

251	93	**39**	38	14	15	**5**	8	2	***42-15***

63. ábra: Pozsony vidékének etnikai képe

64. ábra: Ghymes vidékének etnikai képe

Ghymes vidéke (B). A terület három összekötő falu kivételével színmagyar volt.

164	11	**8**	0	2	16	**13**	0	3	***77-21***

Összevetés. Az I. bécsi döntés és a felvidéki magyar tömb adatai összevetve az alábbiak. Amint látjuk kisebb területen több magyar és kevesebb szlovák élt a tömb szerint.

Felvidék	km²	Össz	Mag	Nem	Szl	Összt	Magt	Nemt	Szlt	%
Bécs	**10.807**	748	**632**	10	99	794	**675**	0	119	***84-13***
Tömb	**10.549**	800	**675**	49	67	759	**697**	9	53	***84-08***

Kárpátaljai perem (2). Magyar lakossága még élesebben elhatárolódik az ukránoktól, mint a Felvidéken a szlovákoktól (63. ábra jobboldal). Nem tartozik hozzá külön vidék. Az I. bécsi döntéssel visszakapott terület csak annyiban tér el a magyar tömbtől, hogy az utóbbiból kimarad az ukrán Várkulcsa.

Kárpátalja	km²	Össz	Mag	Nem	Ukr	Összt	Magt	Nemt	Ukrt	%
Bécs	**1.912**	166	**139**	9	16	122	**109**	3	10	***84-10***
Tömb	**1.917**	165	**139**	9	15	121	**109**	3	9	***84-09***

A magyarok túlnyomó többségben voltak Kárpátalja alsó peremén. Azonban a visszanyert területén egészén más volt a helyzet: ott az arány ***31-56%*** volt az ukránok javára.

Partiumi perem (3). A ma Erdélynek nevezett terület három részből tevődik össze: történelmi Erdély, Bánság és Partium. Az utóbbi Erdélytől északra és nyugatra (itt a magyar határ mentén) helyezkedik el.

65. ábra: A Partium és Erdély etnikai viszonyai

Bár a Partium népe erősen kevert, mégis rá lehet találni a magyar tömb határaira. Például a sokak által románnak tartott Szilágyságban is volt egy 79 ezer magyar és csak 48 ezer román

által lakott magyar terület Tasnád, Szilágysomlyó, Szilágycsehi és ***Zilah*** között. Feljebb egy magyar etnikai folyosó vezetett ***Nagybánya*** és Felsőbánya városkákig, azokat is felölelve.

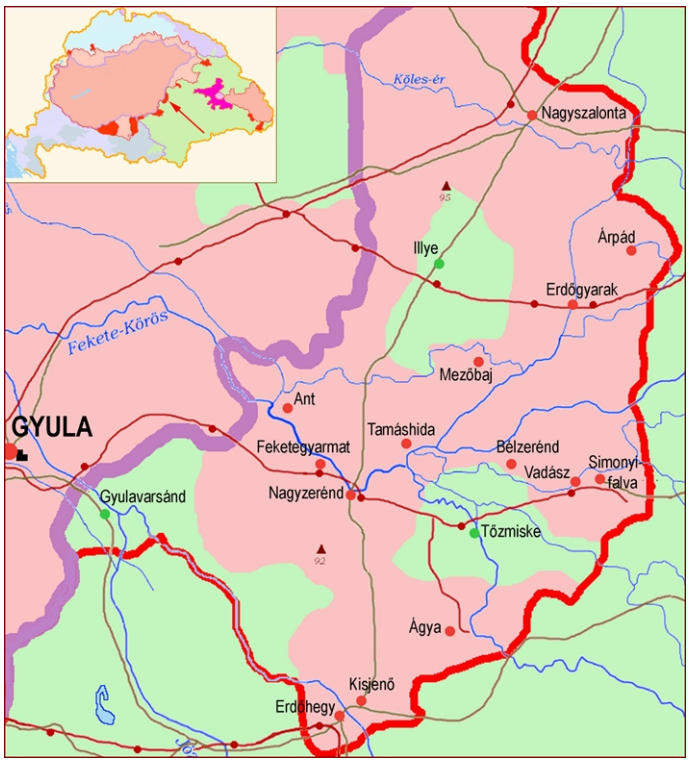
Három kapcsolódó tája: ***Nagyszalonta vidéke, Arad vidéke*** és ***Torontálsarok***. Bár az utóbbi a Délvidékhez tartozna, a mai közös román birtoklás miatt azt is itt tárgyaljuk.

A magyar tömb a Partiumnak csak a felét öleli fel: a II. bécsi döntéssel visszanyert terület nagy részét nem. Ugyanakkor a magjában van két település is, amelyek az 1940-es határon túl a román részbe estek: Izsópallaga és Kőalja.

Terület km²	Össz	Mag	Nem	Rom	Összt	Magt	Nemt	Romt	Mag-Rom%
7.153	534	**399**	5	126	338	**206**	2	130	***75-24***

Nagyszalonta vidéke (C). A magyarság döntő többsége dacára 1940-ben csak magát Nagyszalontát kaptuk vissza, a tőle déli településeket nem.

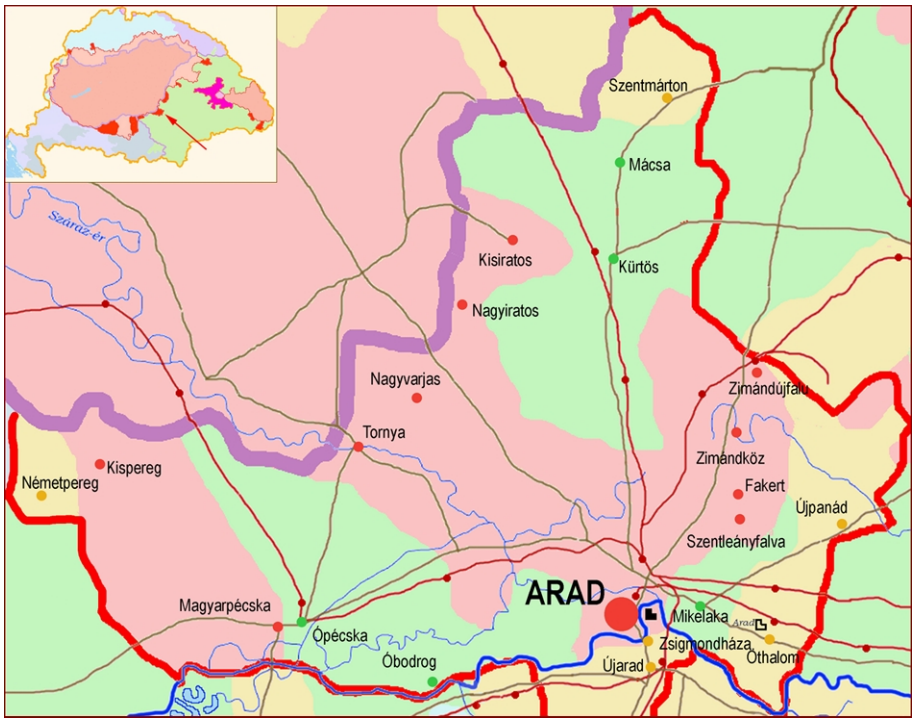
711	49	**38**	0	10	17	**14**	0	3	***77-21***

66. ábra: Nagyszalonta vidékének etnikai képe

Arad vidéke (D). A hazánkkal szomszédos vidék a magyar tömb tartozéka. Román településein is sok magyar lakott.

873	132	**74**	22	31	22	**11**	6	5	***56-24***

67. ábra: Arad vidékének etnikai képe

Torontálsarok (E). Románia legnyugatibb csücskében Valkány magyar részeivel. Ez a vidék köti össze Makó környékét Törökkanizsával (lásd alább).

198	9	**3**	2	2	6	**3**	2	1	***33-22***

68. ábra: A Torontálsarok etnikai képe

Összevetés. A II. bécsi döntés és a partiumi magyar tömb adatai összevetve az alábbiak. Amint látjuk a magyar tömb területe a másikénak szinte csak a fele, mégis 39 ezer magyarral több és 269 ezer románnal (!) kevesebb élt rajta, tehát sokkal magyarabb volt.

Partium	km²	Össz	Mag	Nem	Rom	Összt	Magt	Nemt	Romt	%
Bécs	**16.012**	980	**472**	37	437	717	**219**	8	476	***48-45***
Tömb	**8.935**	724	**514**	29	169	383	**234**	10	139	***71-23***

Megjegyzés: Az adott helyzetben politikai alapon született II. bécsi döntés északi és déli részre osztotta Erdélyt. Ezzel rengeteg magyart (539 ezer) hagyott délen és még több románt (923 ezer) kényszerített északra. Etnikai szempontból a térség sokkal inkább nyugati és keleti, egymással össze nem érő szférára tagozódik, amelyek két főtömbje Csonka Magyarország és a Székelyföld, amely a harmadik magyar tömbbel, a Mezőséggel szomszédos.

Délvidéki perem (4). A Bánát román felében csak Temesvárott és egy-két faluban éltek magyarok. A szerb részen Törökkanizsa vidékére koncentrálódtak, bár másfelé is előfordultak.

A Bácska északkeleti felét magyarok lakták. Bár meglepő, a szerbnek tartott északnyugati részen is több magyar élt, mint délszláv, bár sokan a német többségű településeken. Viszont a Bácska déli részén, Újvidéket kivéve, már nem voltak magyarok (70. ábra). Újvidéken a magyarság a szerbekhez és az egyéb délszlávokhoz képest egyenként csak relatív többségben volt, ezért nem kalkuláltam a magyar tömbbe.

Ide három magyar régió tartozik: ***Törökkanizsa*** vidéke, a ***Baranyai háromszög*** és a ***Muramellék***. Ezek nélkül a Délvidék adatai a következők:

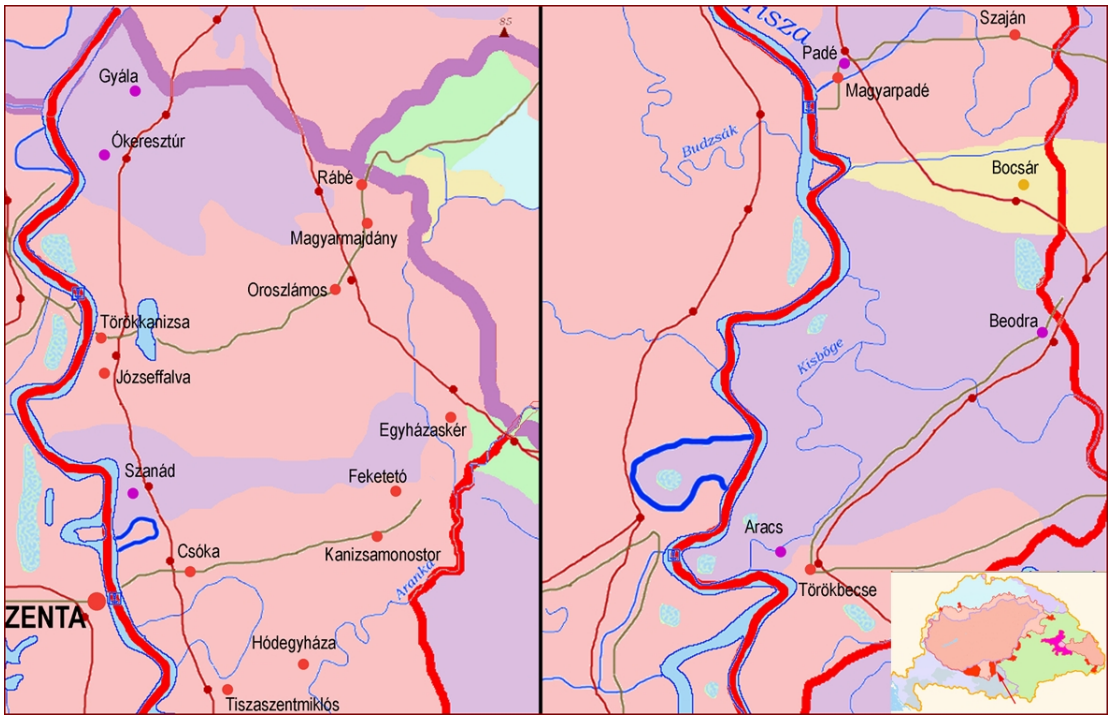
Terület km²	Össz	Mag	Nem	Sze	Összt	Magt	Nemt	Szet	Mag-Sze%
6.117	501	**267**	108	69	59	**27**	23	6	***53-14***

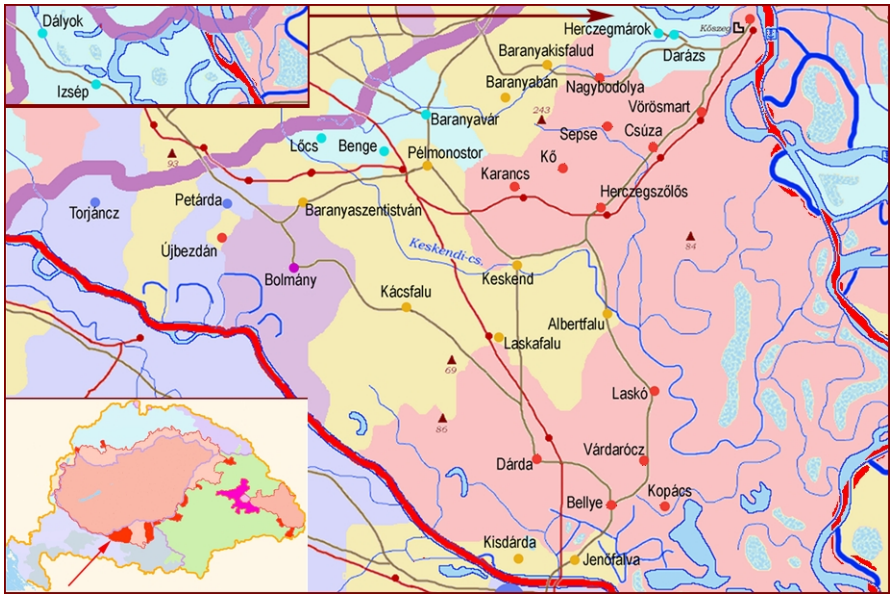
69. ábra: A Délvidék etnikai képe

Törökkanizsa vidéke (F). Törökbecsétől fel a Tisza balpartja magyar többségű volt.

1.104	59	**31**	3	24	21	**14**	1	6	***52-41***

70. ábra: Törökkanizsa vidékének etnikai képe (északi és déli rész)

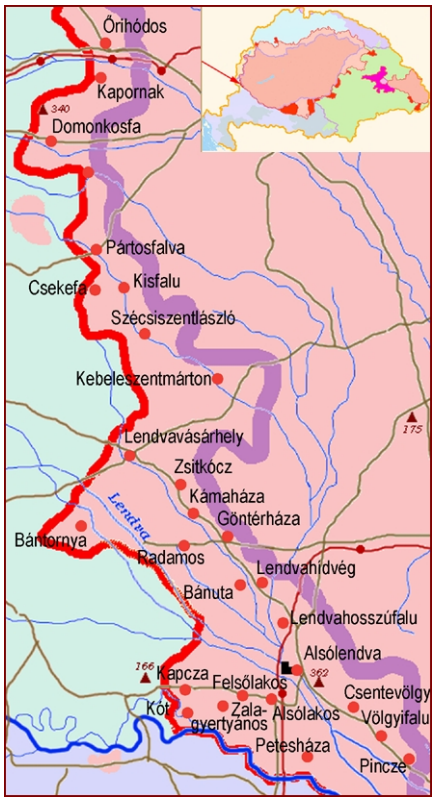
71. ábra: A Baranyai háromszög etnikai képe

Baranyai háromszög (G). A térségnek a magyarság volt messze a legjelentősebb etnikuma. Az összes délszláv (15 ezer fő) együtt se érte el a magyarok lélekszámát.

1.136	51	**20**	14	6	34	**14**	10	1	***40-12***

Muramellék (H). A Szlovénia által elszerzett teljes területnek a magyar határ melletti sávját túlnyomó többségben magyarok lakták. Az alábbi táblázatban a szerb rovatok helyén a szlovének adatai állnak.

219	18	**16**	0	2	28	**28**	0	0	***90-9***

72. ábra: A Muramellék etnikai képe

Összevetés. A Délvidéken fegyverrel visszaszerzett terület és a magyar etnikai tömb adatai a következők. A „Dsz” délszlávot – azaz szerbet és vendet együtt – jelent.

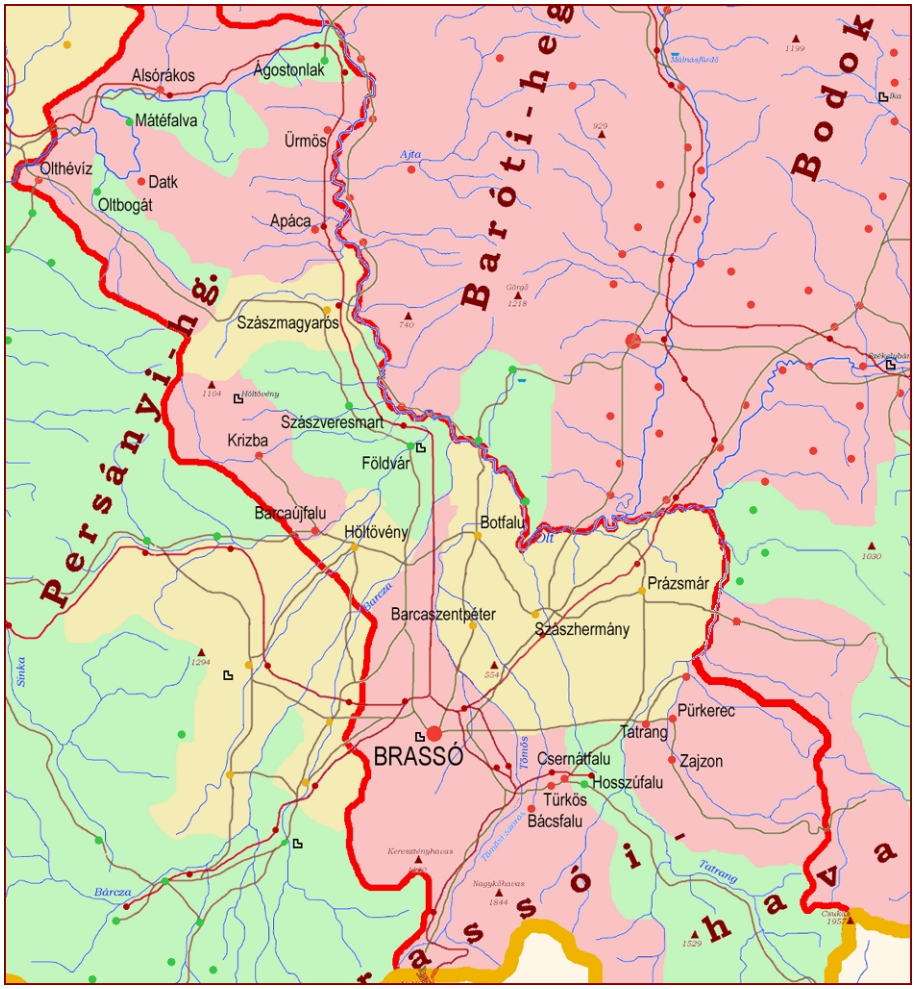
Délvidék	km²	Össz	Mag	Nem	Dsz	Összt	Magt	Nemt	Dszt	%
1941	**11.754**	942	**349**	177	347	417	**75**	48	285	***37-37***
Tömb	**8.576**	629	**334**	125	101	142	**83**	34	13	***53-16***

II.5 SZÉKELYFÖLD ÉS PEREMVIDÉKEI

Székelyföld (Y). A történelmi terület Csík, Háromszék és Maros-Torda megyék román peremei nélkül. Viszont ide számítom a térséggel szomszédos, Szászrégen melletti 5 kolozsi és a Székelykeresztúrtól nyugatra fekvő 5 küküllői községet. Lásd a 66. ábrát.

A Székelyföldnek két kapcsolt vidéke van: az ***Olt-mellék*** és a ***Küküllő-vidék.*** Azok nélkül az adatai a következők:

Terület km²	Össz	Mag	Nem	Rom	Összt	Magt	Nemt	Romt	Mag-Rom%
13.663	568	**493**	13	56	463	**412**	8	43	***87-10***

73. ábra: Az Oltvidék etnikai képe

Oltvidék (I). A II. bécsi döntés Romániánál hagyta Hétfalut, Brassót és az Oltkanyar magyar falvait, amelyek többségben voltak a románokkal szemben. Lásd 74. ábra.

1.334	93	**40**	21	31	26	**14**	6	6	***43-33***

Küküllővidék (J). A II. bécsi döntés Romániánál hagyta a Küküllő vidékének a magyar sávját. Ide értjük Alsó-Fehér megye négy községét is: Magyarsülye, -herepe, -szentbenedek, Nagymedvés. Az ábra német többségű jobboldala nem fér el a képen.

1.202	85	**34**	11	36	89	**36**	14	39	***40-42***

74. ábra: A Küküllővidék etnikai képe
(a baloldali keretes kis kép a térkép jobboldalának a folytatása)

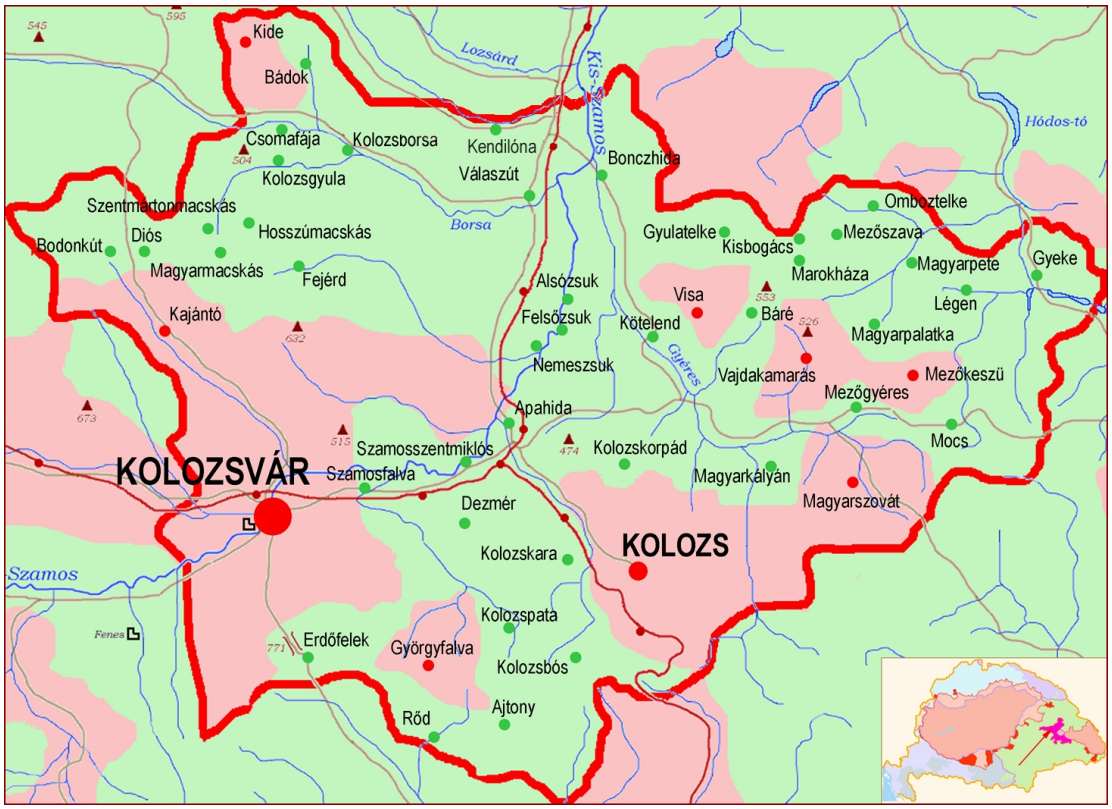
Összevetés. A két vidékkel kiegészült Székelyföldön 22 ezer románnal több élt, mint a Bécsi döntéssel visszakapott területen, viszont a magyarság többlete 75 ezer fő volt, miközben a románokhoz való arányunk a két esetben szinte azonos. Ezért a tömb szerinti terület jobban megfelelt az etnikai viszonyoknak.

Székelyföld	km²	Össz	Mag	Nem	Rom	Összt	Magt	Nemt	Romt	%
1940	**15.318**	610	**492**	11	101	492	**405**	5	82	***81-16***
Tömb	**16.114**	742	**567**	41	123	572	**462**	22	88	***76-17***

II.6 A MEZŐSÉG MAGYAR VIDÉKEI

Szinte egyöntetű az a vélemény, hogy Erdély közepén a magyarok és a románok annyira keverten éltek egymással, hogy ott etnikai alapú határokat nem is lehetett volna kialakítani. Ezt a nézetet meg kell cáfolnom. Igaz, hogy a Mezőség kevert népességű, de körvonalazni lehetett volna benne egy magyar egységet, bár szeszélyes határokkal.

Földrajzilag a Mezőség a Székelyföldtől nyugatra fekvő dimbes-dombos terület. A tájnevet itt tágabb értelemben használom és vele a mai Erdély középső részét jelölöm, ami megfelel a történelmi egység Székelyföld és a Partium közé eső részének (lásd a 61. ábra Z egységét).

75. ábra: Kolozsvár vidékének etnikai képe

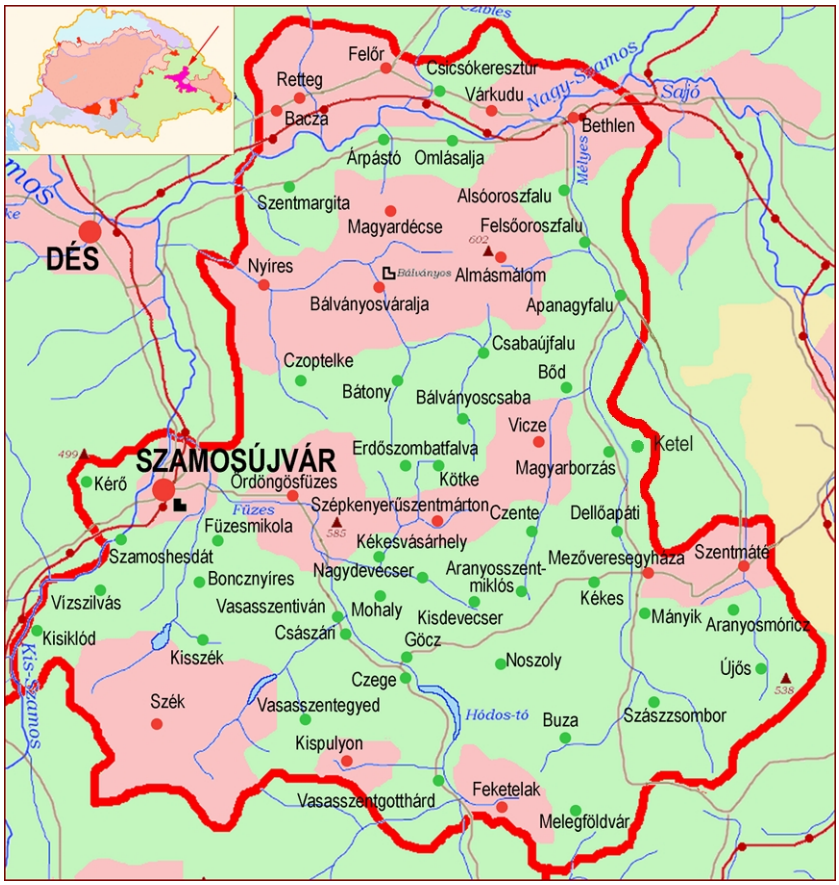
A harmadik magyar tömb központja Kolozsvár, amihez négy vidék csatlakozik. Ezek egy egységet képeznek és csak azért mutatom be külön-külön őket, mert térképvázlatokat akarok közölni és azok nem férnek el egyetlen oldalon: mindenképpen meg kellett bontanom őket. De – ismétlem – az öt résztáj minden szempontból egy egységet alkot.

Kolozsvár vidéke (Z/1). Csak 9 települése volt magyar, a vidéket mégis magyarnak kell tekinteni részben Kolozsvár súlya, részben a kapcsolt vidékek miatt (lásd 76. ábra).

km²	Össz	Mag	Nem	Rom	Összt	Magt	Nemt	Romt	%
1.069	115	**68**	2	44	50	**9**	0	41	***59-38***

Bethlen-Szamosújvár vidéke (Z/2). Bár a románok száma meghaladja a magyarokét, a peremeken csak marginális a többségük. Ezért jobb etnikai határokat nem lehetett találni.

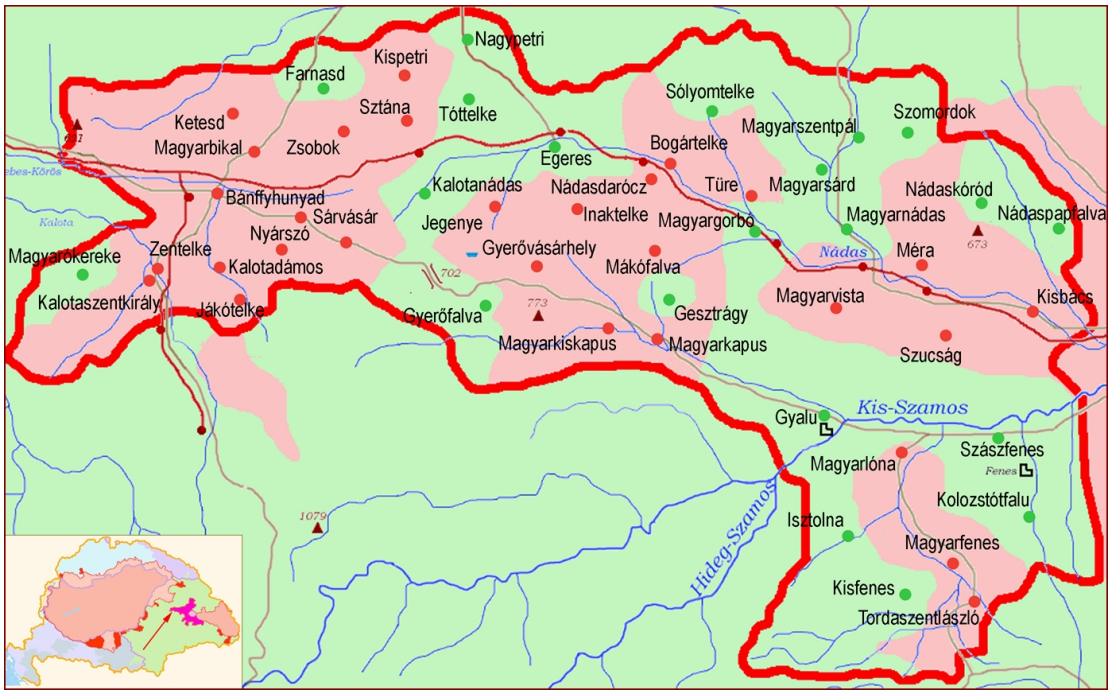
901	60	**28**	1	30	62	**18**	0	44	***46-51***

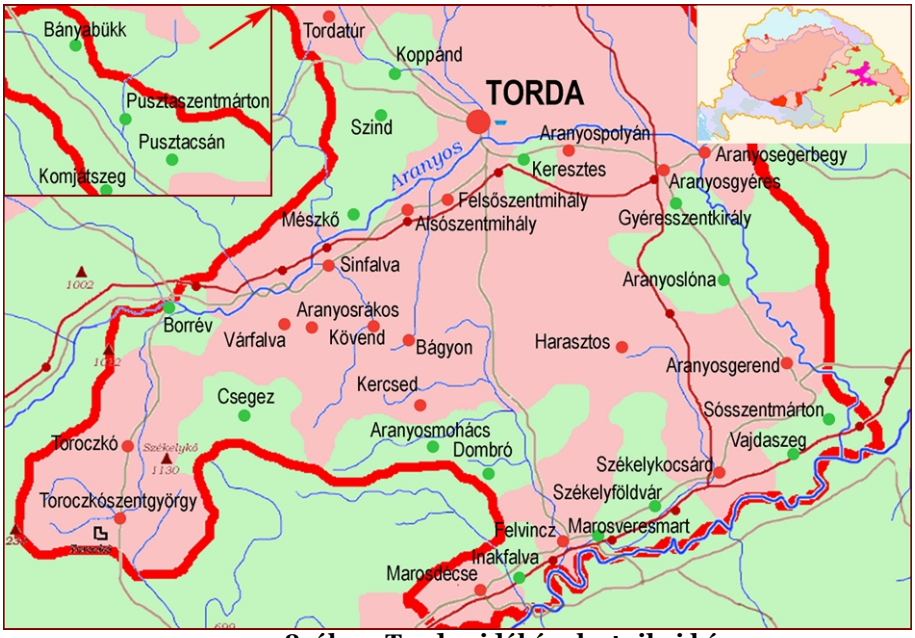
76.ábra: Bethlen-Szamosújvár vidékének etnikai képe

Kalotaszeg, Nádasmente, Gyalu vidéke (Z/3). Ide vettem Torda megye földrajzilag ide tartozó két községét (Tordaszentlászló és Kisfenes) is (lásd 78. ábra).

816	48	**29**	0	18	50	**29**	0	1	***61-37***

77. ábra: Kalotaszeg, Nádasmente és Gyalu etnikai képe

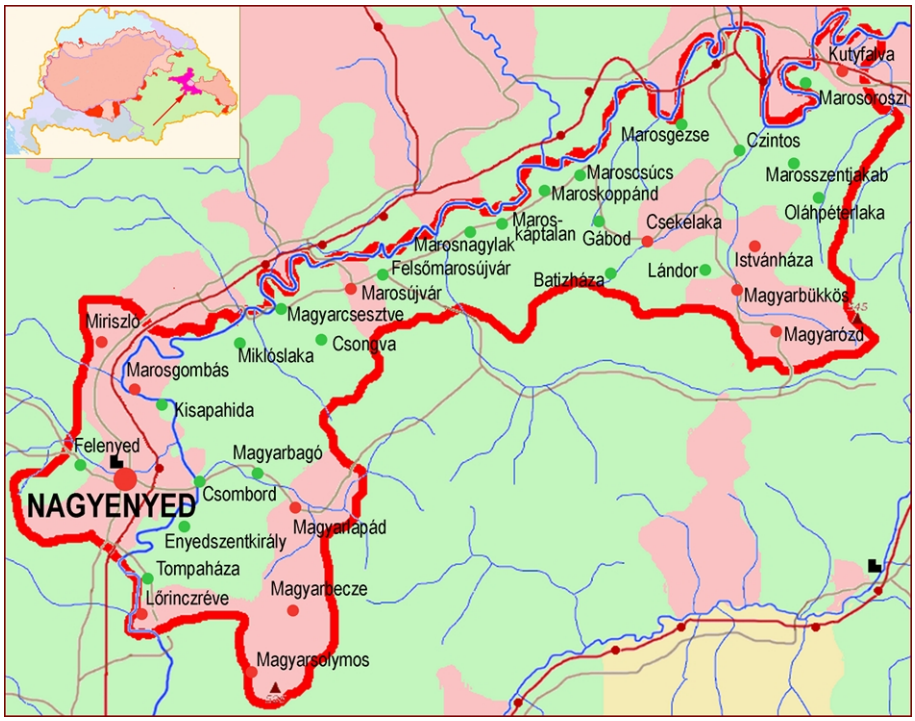
78. ábra: Torda vidékének etnikai képe

Torda vidéke (Z/4). A II. bécsi döntés Romániánál hagyta a Kolozsvárral délre szomszédos magyar Tordát és az egykori székely Aranyosszéket (79. ábra).

738	53	**30**	0	22	39	**20**	0	19	***56-41***

Nagyenyed vidéke (Z/5). A II. bécsi döntés Romániánál hagyta a Tordától déli Nagyenyedet és a Maros mentét, ahol a magyarok marginális többségben voltak.

409	38	**19**	0	18	35	**13**	0	22	***49-47***

79. ábra: Nagyenyed vidékének etnikai képe

Összevetés. A II. bécsi döntéssel visszakapott Észak-Erdélynek a Székelyföldön és a Partiumon kívüli részén gyenge kisebbségben voltak a magyarok. Ezzel szemben a mezőségi tömbben a magyar többség jelentős. Ámbár a mindössze megyényi területen csak 5 ezer magyarral élt több, viszont 308 ezer (!) románnal volt kevesebb.

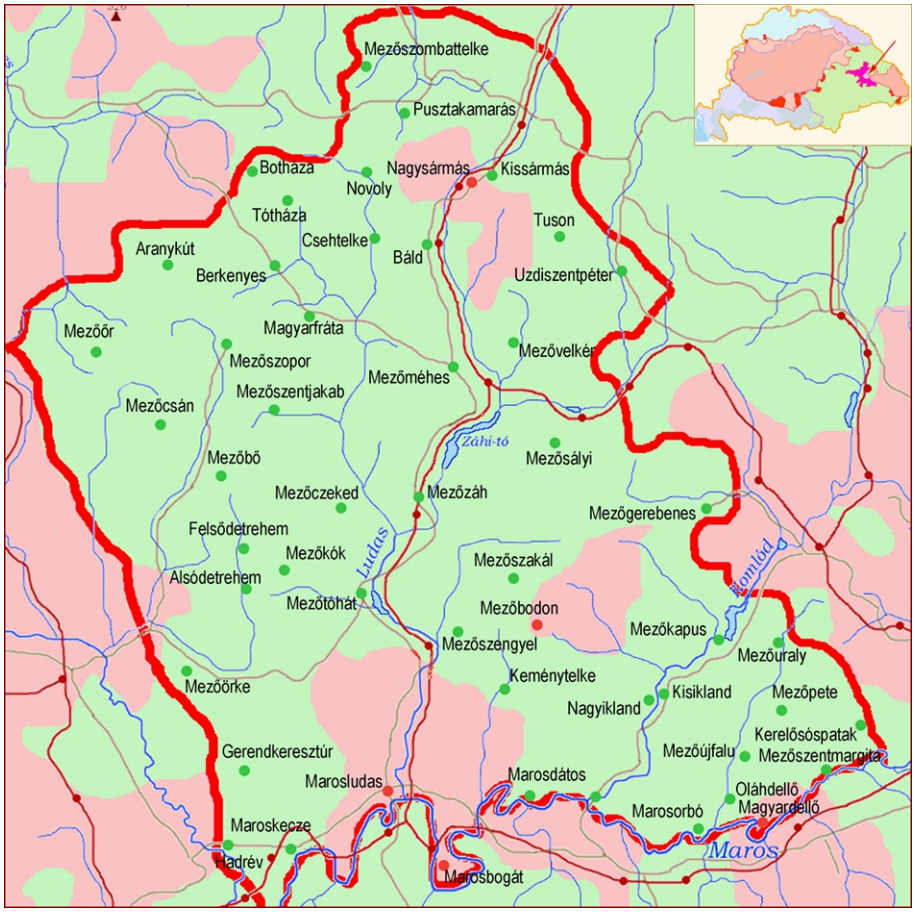
É-Erdély	km²	Össz	Mag	Nem	Rom	Összt	Magt	Nemt	Romt	%
1940	**14.497**	657	**168**	39	438	632	**69**	32	531	***26-67***
Tömb	**3.933**	314	**174**	3	132	236	**89**	0	127	***55-42***

Észak-Erdély Székelyföld nélkül: 644 ezer (39%) magyar - 876 ezer (53%) román
magyar tömbben: 760 ezer (63%) magyar - 366 ezer (30%) román

Mezőség vidéke (K). Az egykor tisztán magyar Mezőség a hódoltság során nagyrészt elrománosodott és minden három románra csak egy magyar jutott. Ennek dacára a magyar tömbhöz számítottam, aminek két komoly oka van:

- A tömbök határait észszerűen kell meghúzni és ez a terület köti össze a Székelyföldet a Kolozsvár központú magyar vidékekkel.
- A tömböknek egyensúlyosoknak kell lenniük. A kölcsönösség jegyében körülbelül annyi románnak kell élnie magyar tömbökben, ahány magyarnak a románban. Mivel pedig a sok tízezer moldvai csángónak nincs helye az előbbiekben, valahogyan ezt parírozni kell. Erre szolgál – mások mellett – ez a mezőségi rész.

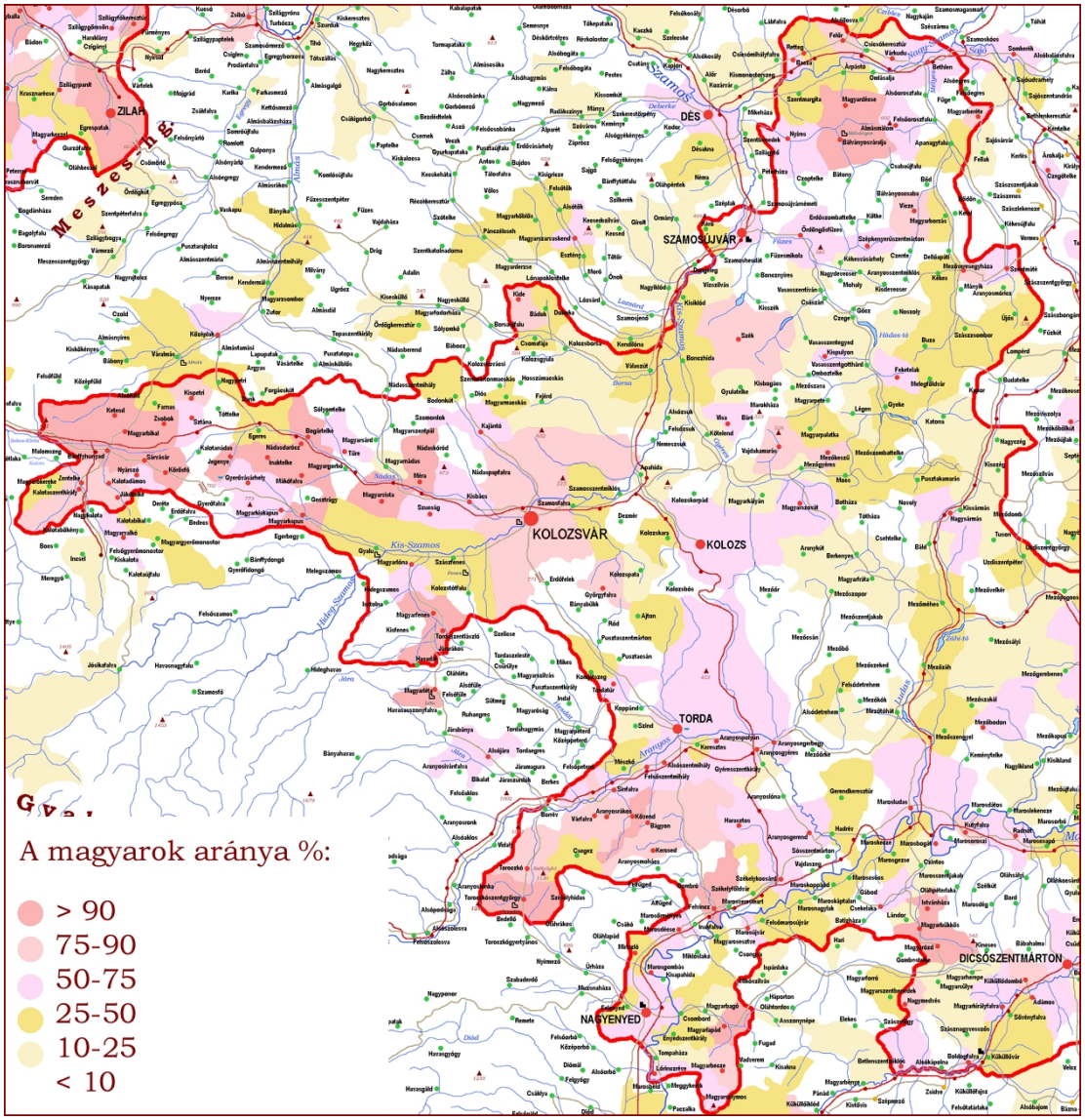
Mezőség	km²	Össz	Mag	Nem	Rom	Összt	Magt	Nemt	Romt	%
	1.051	61	**15**	0	44	52	**5**	0	47	***24-72***

80. ábra: A román Mezőség etnikai képe

Erdély közepe. Végeredményben az ismertetett vidékek együtt is magyar többségűek voltak az alábbiak szerint, tehát a magyar tömb határai helyesen lettek megállapítva.

É-Erdély	km²	Össz	Mag	Nem	Rom	Összt	Magt	Nemt	Romt	%
1940	**14.497**	657	**168**	39	438	632	**69**	32	531	***26-67***
Tömb	**4.960**	373	**187**	4	174	286	**94**	0	192	***50-47***

81. ábra: Erdély közepe a magyarság százalékos részesedése szerint

II.7 A MAGYAR TÖMBÖK ÖSSZESÍTÉSE

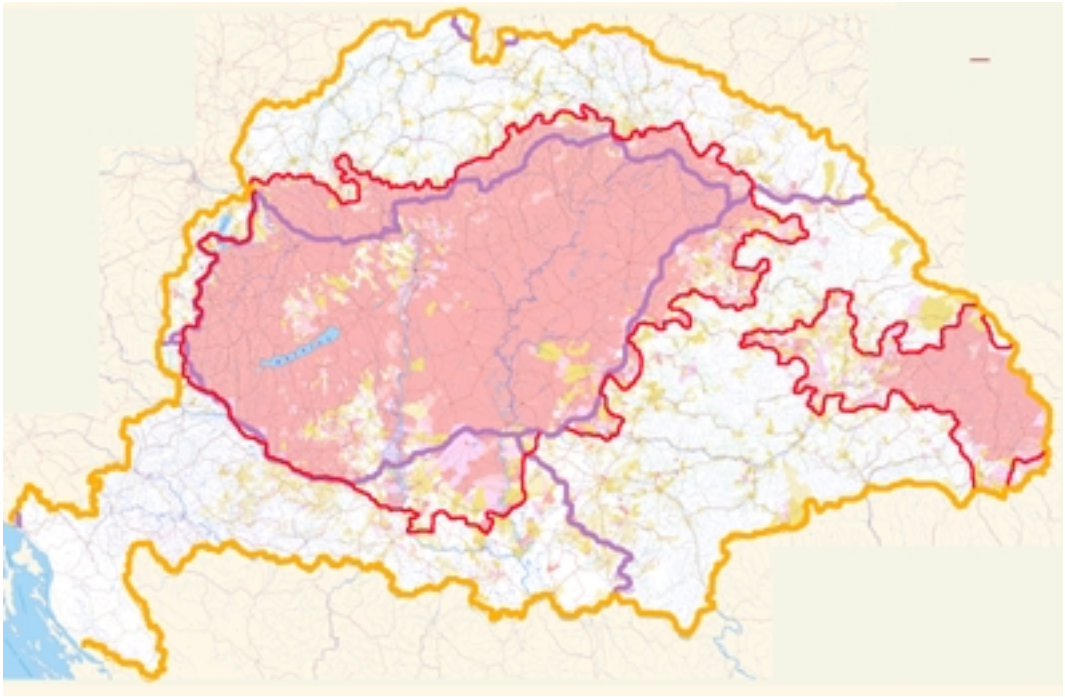
1910-ben a magyarság lélekszáma a Kárpát-medencében – ide értve Horvátországot és Fiumét is – 10.051 ezer főt tett ki. Ebből csak 6.720 ezer (67%) került Magyarországra, míg 3.330 ezer (33%) idegenben maradt.

Etnikailag semmi sem indokolta Csonka Magyarország határainak az ilyen kialakítását és azt sem, hogy Székelyföld a szomszédos magyar vidékekkel ne állhasson a saját lábán. A velünk történt igazságtalanság mértékét jól mutatják a magyar etnikai tömbök adatai.

	km²	Össz	Mag	Nem	Ide	Összt	Magt	Nemt	Idet	%
Anyaország	**123.068**	9.922	**8.383**	766	681	4.856	**4.155**	376	312	***84-07***
Székelyföld	**16.199**	746	**567**	45	123	578	**462**	28	88	***76-16***
Mezőség	**4.984**	375	**189**	3	176	288	**94**	0	174	***50-47***
Összesen	**144.251**	11.043	**9.139**	814	980	5.722	**4.711**	404	574	***83-09***

Kiderült, hogy a 93.073 ezer km²-es területtel szemben a magyarság két, együtt 144.251 ezer km²-es területre lett volna jogosult. Ezeken a 9.139 ezer, a magyarság 91%-a élt volna és csak 912 ezer került volna idegenbe. A fájó igazságtalanság alapvető mutatója tehát az alábbi:

3.330 ezer (33%) vs. 912 ezer (9%)

82. ábra: Magyarok a Kárpát-medencében

FORRÁSOK

Két alapforrásra hagyatkoztam, összevetve egy harmadikkal is:

[A] Magyarország története. 1-8. kötet. Akadémiai Kiadó, Bp. 1974-85.
[B] Hóman Bálint-Szekfű Gyula: Magyar történet. Királyi M. Egyetemi Nyomda.
[C] Magyarország történeti kronológiája. 1-4. kötet. Akadémiai Kiadó, Bp. 1982-83.

Az ábrák és a táblázatok teljes összhangban vannak a Cartographia térképeivel, illetve a hivatalos statisztikai felmérések adataival.

A mű írásának a hevében, illetve amiatt, hogy lassan készült, olykor hónapos szünetekkel, nem fordítottam elég figyelmet a források vezetésére. Emiatt az alábbi lista kicsit ad hoc jellegű és töredékes.

A fejezetek közben hivatkozott források:

[715] Az 1715. évi országos összeírás. Arcanum Bp. 2004.
[720] Országos Magyar Statisztikai Hivatal: Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában. 1720-1721. Bp. 1896. Magyar Statisztikai Közlemények.
[773] Lexicon Locorum Regni Hungariae Populosorum anno 1773 officiose confectum. Bp., Magyar Békeküldöttség K. 1919.
[784] KSH levéltár: Az első magyarországi népszámlálás (1784-1787). Bp., 1960.
[810] Lipszky János: A Magyar Királyság és társországai térképe és névtára (1804-1810). Arcanum, Bp. 2005. DVD.
[ANO] Anonymus: Gesta Hungarorum. Ford. Pais Dezső. Magyar Helikon, Bp. 1975.
[ARA] Arató Endre: Tanulmányok a szlovákiai magyarok történetéből, 1918-1975.
[ÁCS] Ács Zoltán: Nemzetiségek a történelmi Magyarországon. Kossuth, 1996.
[ÁDÁ] Ádám Magda és Ormos Mária szerk.: Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről. Akadémiai Kiadó, Bp. 1999.
[BAK] Bakay Kornél: A magyar államalapítás. Magyar História, Gondolat, 1981.
[BAN] Bandholtz, Harry Hill: Napló nem diplomata módra - román megszállás Magyarországon. Magyar Világ Kiadó (1993).
[BÉL] Bél Mátyás: Esztergom vármegye leírása. Hasonmás. Esztergom, 2001.
[BEN] Benedek Elek: Nagy magyarok élete. Anno Kiadó, Bp. 2000.
[BOR] Borovszky S. szerk.: Magyarország vármegyéi és városai. Bp. 2002. Arcanum.
[BUL] Bulla-Mendöl: A Kárpát-medence földrajza. Egyetemi Nyomda, Bp. 1947.
[CHO] Cholnoky Jenő: Magyarország földrajza. Franklin-Társulat.
[CHU] Churchill,Winston: A History of the English-Speaking Peoples (1937-1958).
[CSÁ] Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Bp. 1893-1913.
[DAV] Davies, Norman: Európa története. Osiris Kiadó, 2000.
[DÜM] Dümmerth Dezső: Álmos, az áldozat. Panoráma, Bp. 1985.
[FÉ1] Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851.
[FÉ2] Fényes Elek: Magyarország statisztikája. Pest, 1841-1843.
[FÉ3] Fényes Elek: A Magyar Birodalom nemzetiségei és ezek száma vármegyék és járások szerint. Pest 1867.

[FÉ4] Fényes Elek: Magyarországnak s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statisztikai és geográphiai tekintetben. Pest,1836-40.
[FÜR] Für Lajos: Magyar sors a Kárpát-medencében. Kairosz, Bp. 2001.
[GÁB] Gábor Gyula: A somogymegyei Répás kerület története. Századok 1911. évf.
[GEG] P. G. Elek: A moldvai magyar telepekről. Buda, 1838. ÁKV., Kossuth, 1987.
[GG1] Györffy György: A magyarság keleti elemei. Gondolat, Bp. 1990.
[GG2] Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Akadémiai Kiadó Bp. 1987.
[GG3] Györffy György: István király és műve. Gondolat kiadó, Bp. 1977.
[GÖH] Göhlert, V. J. közlése az 1857. évi jelenlevő népesség számával.
[GRA] Granasztói György: A középkori magyar város. Magyar História, Gondolat, Bp. 1980.
[HEL] Heltai Gáspár: Krónika az magyaroknak dolgairól. Magyar Helikon, 1981.
[HER] Hermann G. Mihály: Szádeczky Lajos és a székely múlt. Korunk, 2011 V.
[HOR] Hory András: Bukaresttől Varsóig. Gondolat, 1987.
[JÁS] Jászi Oszkár: A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés. Gondolat, Bp. 1986.
[JUL] Julier Ferenc: A világháború magyar szemmel. Magyar Szemle Társ. 1933.
[KÉP] Képes Krónika. Osiris Kiadó, Bp. 2004.
[KIK] Kisfaludy Katalin: Matthias rex. Magyar História, Gondolat, 1983.
[KOC] Kocsis K. – Bottlik Zs. – Tátrai P.: Etnikai térfolyamatok a Kárpát-medence határainkon túli régióiban (1989-2002). MTA, 2006.
[KOV] Kovács Alajos dr.: A nemzetiségi statisztika problémája. Magyar Statisztikai Szemle 1929. 2. sz
[KÖP] Köpeczi Béla szerk: Erdély rövid története. Akadémiai Kiadó, 1993.
[KR1] Kristó Gyula: A rozgonyi csata. Akadémiai Kiadó, Bp. 1978.
[KR3] Kristó Gyula: Levedi törzsszövetségtől Szent István államáig. Magvető, Bp. 1980.
[KUL] Kulcsár Péter: A Jagelló-kor. Magyar História, Gondolat, 1981.
[LÁS] László Gyula: Árpád népe. Helikon, 1986.
[MAL] Makkai László szerk.: Bethlen Gábor krónikásai. Gondolat, 1980.
[MIK] Mikó Imre: Nemzetiségi jog és nemzetiségi politika. Kolozsvár, Minerva, 1944.
[MIN] Mindszenti Gábor diáriuma öreg János király haláláról. Helikon, Bp., 1977.
[MUN] Munczi Antal: Muraköz története. Internetes kézirat dátum nélkül.
[NE2] Nemeskürty István: Magyar századok. Szabad Tér Kiadó, 2006.
[NÉM] Németh Gyula: Attila és hunjai. Magyar Szemle Társaság, 1940.
[ORB] Orbán Balázs: A Székelyföld leírása. Helikon Kiadó, Pest, 1868.
[ORM] Ormos Mária: Padovától Trianonig. Kossuth Könyvkiadó, 1983.
[PAL] Palotás Zoltán: A trianoni határok. Interedition, Bp. 1990.
[PAU] Pauler Gyula: A magyar nemzet története. Atheneum, 1899.
[PE1] Pesty Frigyes: A szörényi bánság és Szörény vármegye története. I. Bp. 1877.
[PE2] Pesty Frigyes: Magyarország helynevei történeti, földrajzi és nyelvészeti tekintetben. I. Bp. 1888.
[PE3] Pesty Frigyes: Krassó vármegye története. II-IV. Bp. 1882-1884.
[PE4] Pesty Frigyes: Az eltűnt régi vármegyék. Bp. 1880. Akadémia kiadó.
[PIG] Piggot, Stuart: The Druids, Thames and Hudson Ltd. London, 1968.
[RAF] Raffay Ernő: Trianon titkai. Tornado Dannenija, 1990.
[SÁP] T. Sápos Aranka: A Tőketerebesi járás etnikai összetétele a dualizmus korában. Fórum Tudományi Szemle IV.évfolyam, 2002/1. szám
[SIZ] Schulhof Izsák: Budai Krónika. Magyar Helikon, Bp. 1979.
[SLA] Slavici, Ioan: A világ, amelyben éltem. Kritérion, Bukarest 1980.

[SOM] Somogyi Éva: Abszolutizmus és kiegyezés. Magyar História,Gondolat, 1981.
[SPI] Spira György: A nemzetiségi kérdés a negyvennyolcas forradalom Magyarországán. Kossuth, 1980.
[STR] Strabón: Geógraphika. Gondolat, Bp. 1977.
[SZI] Szamosközy István: Erdély története [1598-1599, 1603]. Magyar Helikon, 1977.
[SZJ] Szalárdy János: Siralmas magyar krónikája. Magyar Helikon, 1980.
[SZL] A Szlovák Közt. településeinek nemzetiségi, vallási adatai 1991. Bp, 996.
[TEK] Teke Zsuzsa: Hunyadi János és kora. Magyar História, Gondolat, 1980.
[TOM] Tomka Sz. János: Magyarország első történelmi atlasza 1751. Képzőművészeti Kiadó, Bp. 2004.
[TRI] Treaty of Trianon. A diktátum szövege eredeti magyar szöveggel is rendelkezésre áll. Több ok miatt egy amerikai változatot alkalmazok: WWI Doc. Archive > Conventions and Treaties > Treaty of Trianon.
[TÜR] Türk Attila: A korai magyar történet kutatásának új régészeti programja. Magyar Régészet, Online Magazin, 1012. nyár.
[VÁM] Vámbéry Ármin: A magyarság keletkezése és gyarapodása. Franklin1895.
[VEN] Venczel József: Az önismeret útján. Kritérion Könyvkiadó, Bukarest 1980.
[ZAY] Zay Ferenc: Az Lándorfejírvár elvesztésének oka e vót és így esött. Magyar Helikon, Bp., 1980.

Egyéb tematikus források:

Arató Endre: A magyarországi nemzetiségek nemzeti ideológiája. Akadémiai K. Bp. 1983.
Babits Kiadó: Magyarország a XX. században. Az izraelita felekezet (1867–1918). Szekszárd, 1996-2000
Bencsik Gábor: Igazságot Magyarországnak. Lord Rothermere és a magyar revízió. Magyar Mercurius, 2009.
Cserei Mihály: Erdély históriája [1661-1711]. Európa, 1983.
Demény Lajos: Parasztfelkelés Erdélyben, 1437-1438. Gondolat, 1987.
Dümmerth Dezső: Az Árpádok nyomában. Panoráma, Bp. 1976.
Egyed Ákos: Falu, város, civilizáció. Kritérion Könyvkiadó, Bukarest 1981.
Eördögh István: Erdély román megszállása (1916-1920). LAZI, Szeged, 2000.
Katona Tamás szerk.: Thuróczy János: A magyarok krónikája. Európa, 1980.
Kniezsa István: Magyarország népei a XI-ik században. Sz. István emlékkönyv Bp. 1938.
Kovács Alajos dr.: A nyelvtudás mint a nemzetiségi statisztika ellenőrzője. Magyar Statisztikai Szemle 1928. 1. és 2. sz.
Kristó Gyula: Az aranybullák évszázada. Magy. História, Gondolat 1981.
Lengyel Dénes: Régi magyar mondák. Móra Ferenc Könyvkiadó, 1972.
Makkai L. – Mócsy A. szerk.: Erdély története I-III. Akadémiai Kiadó, Bp. 1987.
Nemeskürty István: Édes Erdély. Szabad Tér Kiadó, 1988.
Nemeskürty István: Mi történt velünk? Szabad Tér Kiadó, 2002.
Nemeskürty István: Mi, magyarok. Akadémiai Kiadó, Bp. 2001.
Palotás Emil: Kelet-Európa története a 20. század első felében. Bp. 2003. Osiris.
Raffay Ernő: Erdély 1918-1919-ben. Magvető Kiadó, 1987.
Szilágyi Sándor: A Magyar Nemzet Története. Athenaeum, Bp., 1894-98.
Taylor, A.J.P.: A Habsburg Monarchia 1809-1918. Scolar, 1998.
Dr. Vecseklőy József: Nemzetgyilkossági kísérlet, Trianon (1919). Antológia 1993.
Vonház István: A Szatmár megyei német telepítés. Pécs, 1931.
Wells, H.G.: A világtörténet alapvonalai. Dunakönyv Kiadó, Bp. 1990.

Monográfiák:

Berger, A.: Volkszählung in den 7 und 2 Stühlen, im Bistritzer und Kronstädter Distrikte vom Ende des XV. und Anfang des XVI. Jahrhunderts. ...

Bielz, E.A.: Handbuch der Landeskunde Siebenbürgens, eine physikalisch-statistisch-topograph. Beschreibeung dieses Landes. Hermannstadt, 1857.

Bunyitay Vincze: A váradi püspökség története alapitásától jelenkorig. Nagyvárad, 1883.

Györffy István: A Feketekörös-völgyi magyarság települése. Az erdélyi magyarság eredete. Bp. 1914. Földrajzi közlemények.

Iczkovits Emma: Az erdélyi Fehér megye a középkorban. Bp., 1939. (Település- és népiségtörténeti értekezések 2).

Jakó Zsigmond: Biharmegye a török pusztítás előtt. Bp. 1940. (Település-és népiségtörténeti értekezések 5).

Jakó Zsigmond: Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez. I. kötet. 1023-1300. Bp. 1997.

Kisch, Gustav: Nordsiebenbürgisches Namenbuch. In Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde N.F. Hermannstadt. 1907.

Kniezsa István: Keletmagyarország helynevei. Magyar Történettudományi Intézet évkönyve. szerk Deér József és Gáldi László II. k. Bp. 1943.

Lenk, Ignaz von Treuenfeld: Siebenbürgens geographisch-, topographisch-, statistisch-, hydrographisch- und orographisches Lexicon. Wien, 1839.

Maksai Ferenc: A középkori Szatmár megye. Település- és népiségtört. ért. Bp. 1940.

Mályusz Elemér (szerk.): Zsigmondkori Oklevéltár. Magyar Országos Levéltár kiadványai

Mezősi Károly: Bihar vármegye a török uralom megszűnése idejében. Bp. 1943.

Petri Mór: Szilágy vármegye monographiája. I-VI. Zilah 1901-1904.

Pesty Frigyes: Magyarország leirása. I-II. rész, Pest, 1847.

Scheiner, Walter: Die Ortsnamen im mittleren Teile des südlichen Siebenbürgens. Sonderabdruck aus Balkan-Archiv 1926, Leipzig.

Szabó T. Attila: Nyelv és település. Válogatott tanulmányok és cikkek. Bp. 1988.

Székely Oklevéltár I.-VIII. kötet Kolozsvár 1872-1898, Bp. 1934. és Székely oklevéltár Új sorozat, 1983-1998.

Veres Valér: A romániai magyarok demográfiai viszonyai a 2002. évi népszámlálás előzetes adatai tükrében. 2002 Internetes közlemény.

Wenzel Gusztáv: Magyarország bányászatának kritikai története. Bp. 1880.

Zimmermann, F. - Werner, C. - Müller, G. et al.: Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Hermannstadt 1892.

Népszámlálások és helységnévtárak:

Arcanum: Urbáriumok és összeírások a Magyar Országos Levéltárban. Bp. 2004.

Croatian Bureau of Statistics: Census of Population, Households and Dwellings, 31st March 2001. Internet.

Croatian Bureau of Statistics: Census of Population, Households and Dwellings, 2011. Internet.

Lelkes György: Magyar helységnév-azonosító szótár. Talma Könyvkiadó, Baja 1998.

Statistik Austria: Volkszählung 1991 – 2001. Internet.

Statistical Office of the Republic of Slovenia: Census of population, households and housing 2002. Internet.
Szlovák Statisztikai Hivatal: Regionális adatbázis 2009. 11.23. (Internet)
Szlovák Statisztikai Hivatal: The 2001 Population and Housing Census. Internet.
Szlovák Statisztikai Hivatal: The 2011 Population and Housing Census. Internet.
Varga E. Árpád: Az 1857. évi erdélyi népszámlálás román nyelven. Bp., Statisztikai Szemle. LXXVI, 1998. 10. sz.
Varga E. Árpád: Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. I-V. kötet. Bp. 1998-2002, Pro-Print könyvkiadó.

KSH-tól:

Az 1850. évi erdélyi népszámlálás. Második, jav. kiadás, BP. 1994.
Az 1850. és 1857. évi népszámlálás. Bp., 1993.
A magyar korona országaiban az 1881. év elején végrehajtott népsz. Bp. 1882.
A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása. Bp. 1902.
A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Bp. 1912.
A magyar szentkorona országainak helységnévtára. 1913.
Az 1920. évi népszámlálás. 1923.
Az 1930. évi népszámlálás. 1932.
Az 1941. évi népszámlálás. 1947.
A Magyar Népköztársaság helységnévtára. 1985.
A Délvidék településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai (1880-1991). Bp. 1998.
A Felvidék településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai (1880-1941), Bp. 1996.
A Kárpátalja településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai (1880-1941). Bp. 1998.
Az erdélyi települések népessége nemzetiség szerint (1930-1992). Bp. 1996.
Burgenland településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai (1880-1991). 2000.
Magyar népszámlálás 2001. Internet.
Magyar népszámlálás 2011. Internet.

TARTALOM

ELŐSZÓ....3
1. A TRIANONI SOKK....9
1.1 MI TÖRTÉNT VELÜNK?....9
1.2 KORREKCIÓRA SZORULÓ SZEMLÉLET....13
1.3 TRIANON HAMIS INDOKAI....16
1.4 TRIANON VALÓDI MOZGATÓRÚGÓI....20
2. PÁR ALAPVETŐ FOGALOM....23
2.1 TÖRTÉNELMI-FÖLDRAJZI FOGALMAK....23
2.2 ETNIKAI FOGALMAK....27
2.3 POLITIKAI NEMZET ÉS NEMZETÁLLAM....29
2.4 BIRTOKLÁSI JOGALAPOK....31
3. A HONFOGLALÁSIG (-895)....35
3.1 KÉPTELEN VÁDAK ÉS TÁJÉKOZATLANSÁG....35
3.2 A RÉGMÚLT ESEMÉNYEI....36
3.3 NEMZETI IDEOLÓGIÁVÁ VÁLT NÉZETEK....39
3.4 ETNIKAI KÖRKÉP A HONFOGLALÁS ELŐTT....46
3.5 MIRŐL VITATKOZUNK?....48
4. TERJESZKEDÉS (896-1301)....51
4.1 MAGYARRÁ VÁLT KÁRPÁT-MEDENCE?....51
4.2 HONFOGLALÁS ÉS BERENDEZKEDÉS....51
4.3 KALANDOZÁSOK ÉS ÁLLAMSZERVEZÉS....57
4.4 TERÜLETI HÓDÍTÁSAINK....61
4.5 FOGADD BE AZ IDEGENEKET!....64
4.6 HÍVJAD BE AZ IDEGENEKET?....65
4.7 TATÁRJÁRÁS ELŐTTI ETNIKAI KÖRKÉP....67
4.8 A TATÁRJÁRÁS UTÁN....70
5. „ARANYKOR” (1302-1520)....72
5.1 NEM MINDEN ARANY....72
5.2 A KÉT ANJOU....72
5.3 OLÁH BEÖZÖNLÉS ÉS EGYÉB VÁLTOZÁSOK....75
5.4 FENSÉG ÉS TEHETETLENSÉG....78
5.5 A KÉT HUNYADI....80
5.6 ETNIKAI KÖRKÉP A HÓDOLTSÁG ELŐTT....83
5.7 „VIRÁGOS KERT VALA...”....87
6. HÓDOLTSÁG (1521-1718)....88
6.1 TISZTÁZANDÓ ALAPOK....88
6.2 MOHÁCS ÉS BUDA....90
6.3 A SZÉTDARABOLT KÁRPÁT-MEDENCE....97
6.4 KÁRPÁT-MEDENCEI HATALOMVÁLTÁS....103
6.5 ETNIKAI VÁLTOZÁSOK A HÓDOLTSÁG SORÁN....106
6.6 KORAI ETNIKAI ELLENTÉTEK....111
7. NEMZETTÉ VÁLÁS (1719-1847)....114
7.1 MEGHATÁROZÓ KORSZAK....114

7.2 NEMZETI ÉRLELŐDÉS....114
7.3 MINDENKI MÁSKÉPP CSINÁLTA....115
7.4 ÉRTELMISÉG, SAJTÓ, MŰVELŐDÉSI KÖRÖK....121
7.5 KÉT VÉRES EPIZÓD....122
7.6 ETNIKAI KÖRKÉP A FORRADALMAK ELŐTT....122
7.7 NYELVKÉRDÉS ÉS MAGYAROSÍTÁS....125
7.8 SZAKÍTÓPRÓBA ELŐTT....128
8. FORRADALMAK (1848-51)....129
8.1 SABLONOK ÉS SZEMLÉLETVÁLTÁS....129
8.2 „NÉPEK TAVASZA”....130
8.3 OSZTRÁK AUTOKRÁCIA, MAGYAR ÁLMOK....137
8.4 BÜNTETÉS ÉS JUTALOM....139
8.5 A KIEGYEZÉS (1867)....141
8.6 HÍRÜNK A VILÁGBAN....143
9. MAGYAROSODÁS – MAGYAROSÍTÁS....145
9.1 INDOKLÁS ÉS CÉL....145
9.2 MAGYAROSODÁS A VALÓSÁGBAN....145
9.3 A MAGYARSÁG ASSZIMILÁCIÓS NYERESÉGEI....148
9.4 EGYÉB ASSZIMILÁCIÓS JELENSÉGEK....152
9.5 MAGYAROSÍTÁS....154
10. A TRIANONI ÚT (1918-20)....161
10.1 A NEGYEDIK ÉS AZ ÖTÖDIK OK....161
10.2 HELYZET A HÁBORÚ VÉGÉN....161
10.3 LEFELÉ A LEJTŐN....165
10.4 A VÉGKIFEJLET....169
10.5 ELHALLGATÁS ÉS MEGTÉVESZTÉS....171
11. VERGŐDÉS (1920-)....174
11.1 A TRIANON UTÁNI „RENDEZÉS”....174
11.2 TÁRSADALMI ÁLLAPOTOK (1920-44)....175
11.3 FÉLIG SIKERÜLT KORREKCIÓK (1938-41)....176
11.4 ÚJABB MEG NEM ÉRDEMELT BÜNTETÉS....179
11.5 ETNIKAI VÁLTOZÁSOK PÁRIZS UTÁN....182
11.6 ÖNÁLTATÁS....185
11.7 MERRE TOVÁBB?....188
A. FÜGGELÉK: KÁRPÁT-MEDENCEI TÁJAK....195
A.1 ÉSZAKI TÁJAK....195
A.2 KELETI TÁJAK....196
A.3 DÉLI TÁJAK....197
A.4 NYUGATI TÁJAK....198
A.5 HORVÁTORSZÁG-SZLAVÓNIA....199
A.6 FIUME....200
B. FÜGGELÉK: ROKON NÉPEK....201
B.1 A SZÉKELYEK EREDETE....201
B.2 CSÁNGÓK....205
B.3 KABAROK ÉS PALÓCOK....207
B.4 BESENYŐK ÉS ÚZOK....208
B.5 KUNOK ÉS JÁSZOK....209

B.6 ETNIKAI GAZDAGSÁG....211
C. FÜGGELÉK: NYELVÉBEN ÉL A NEMZET....212
C.1 MIÉRT VAN SZÜKSÉG ETNIKAI STATISZTIKÁRA?....212
C.2 MI LEGYEN AZ ETNIKAI STATISZTIKA ALAPJA?....213
D. FÜGGELÉK: VALLÁSI KÖRKÉP....216
D.1 FELEKEZET ÉS ETNIKUM....216
D.2 VALLÁSSZABADSÁG?....217
D.3 VALLÁSI ÚNIÓ ÉS FELEKEZETI PANORÁMA....219
E. FÜGGELÉK: A „SZLOVÁK KÉRDÉS”....221
E.1 A FELVETÉS INDOKLÁSA....221
E.2 MEGFONTOLANDÓ TÉNYEZŐK....221
E.3 A NÉPESSÉG ALAKULÁSÁNAK TÉNYEZŐI....223
I. MELLÉKLET: A MAGYAROK EREDETE....226
I.1 TÉVESZMÉK ÉS CÉLOK....226
I.2 A VIZSGÁLAT ESZKÖZEI....229
I.3 A SZIKLASZILÁRD KIINDULÓPONT....232
I.4 A HUN-MAGYAR VISZONY....235
I.5 Kiegészítő ismeretek....236
II. MELLÉKLET: MAGYAR TÖMBÖK ÉS TÁJAK....238
II.1 ETNIKAI TÖMBÖK....238
II.2 IGAZSÁGOT MAGYARORSZÁGNAK....240
II.3 A MAGYAR VIDÉKEK KATEGÓRIÁI....242
II.4 MAGYARORSZÁG ÉS PEREMVIDÉKEI....243
II.5 SZÉKELYFÖLD ÉS PEREMVIDÉKEI....251
II.6 A MEZŐSÉG MAGYAR VIDÉKEI....253
II.7 A MAGYAR TÖMBÖK ÖSSZESÍTÉSE....259
FORRÁSOK....260
TARTALOM....265